

Законова основа за приемане на плана

Авторски екип

Съдържание

Списък на приложенията	iv
Списък на картите	v
Съкращения	vi
Речник на термините	viii
Резюме	xiii
Общ преглед	xvi
Политика	xvi
Изготвяне на плана за управление	xvii

Раздел I. Описание

1.0	Национален парк “Рила” – Общо описание	3
1.1	Местоположение и граници	3
1.2	Обща характеристика на парковата територия	7
1.3	Териториално-административни единици	8
1.4	История на развитието и управлението на парка	10
1.5	Организационна структура и администрация на Дирекция на Национален парк “Рила”	12
2.0	Физикогеографска характеристика	15
2.1	Климат в района на Национален парк “Рила”	15
2.2	Геоложки и геоморфоложки строеж	18
2.3	Хидрология	20
2.4	Почви и почвени процеси	23
3.0	Биотична характеристика	25
3.1	Хабитатно разнообразие в парка	25
3.2	Растителни съобщества	25
3.3	Характеристика на горския фонд	31
3.4	Флора	35
3.5	Лечебни растения	38
3.6	Макромицети	42
3.7	Фауна	42
4.0	Хората и Националния парк	53
4.1	Ползвания в парка	53
4.2	Туризм и профил на посетителите	55
4.3	Научни изследвания	61
4.4	Природозащитно образование и осведоменост на обществеността	62

5.0	Инфраструктура и достъп в парка	65
6.0	Паркови пейзажи, погледни места и живописни качества	69
7.0	Национален парк “Рила” в регионален контекст	71
7.1	Демографски тенденции	71
7.2	Влияние на промишлените обекти	77
7.3	Културно-историческо наследство	78
7.4	Отдых и туризъм	78
7.5	Информираност на обществеността за парка и отношение към него	79
7.6	Национален парк “Рила” и регионалното развитие	80
7.7	Резерват “Риломанастирска гора”, Природен парк “Рилски манастир” и мястото им в екосистемния комплекс на Национален парк “Рила”	82
8.0	Първа оценка	89
8.1	Значение на биологичното разнообразие	89
8.2	Значение на ландшафта	90
8.3	Значение за системата от защитени територии	91
8.4	Историческо и културно значение	
8.5	Значение за хората, местните общности и обществото като цяло	91

Раздел II. Предписания

1.0	Идеални и дългосрочни цели	91
2.0	Заплахи и ограничения	95
2.1	Естествени тенденции и заплахи	95
2.2	Предизвикани от човека заплахи	97
2.3	Ограничения	102
3.0	Управленски цели	105
3.1	Управление на природни компоненти	105
3.2	Управление на туризма	110
3.3	Интерпретиране и образование	110
3.4	Партньори и местни общности	111
3.5	Дейности на администрацията за управление на парка	112
4.0	Зониране и режими на Национален парк “Рила”	115
4.1	Резерватна зона	122
4.2	Зона за ограничаване на човешкото въздействие	124
4.3	Зона за интензивен туризъм	127
4.4	Сгради и съоръжения (Инфраструктурна зона)	130
4.5	Многофункционална зона	133

5.0	Програми и проекти	137
5.1	Управление на природните компоненти	137
5.2	Управление на посетителите	146
5.3	Интерпретация и образование	148
5.4	Партньори и местни общности	149
5.5	Дейност на парковата администрация	152
6.0	Тригодишен план за действие по Плана за управление на НП “Рила”	153
7.0	Преглед на изпълнението на целите и задачите	159
7.1	Периодични прегледи и ревизия на плана за управление	159
7.2	Десетгодишна актуализация на плана за управление	160
7.3	Препоръки за показатели за оценка ефективността на изпълнение на целите	160
	Библиографска справка	161

Министър на околната
среда и водите

/Е. Манева/

Национален парк “Рила” План за управление 2001-2010

юни, 2001

Приет с решение № 522 на Министерски съвет от 04.07.2001

Представен от ARD/VCEG проект в изпълнение на Работно Задание, възложено от Министерство на околната среда и водите, No. 48-00-8128, София, България

Изготвянето и публикуването на този План за управление стана възможно благодарение на подкрепата, осигурена от Отдела за околна среда, енергетика и социален преход към Бюрото за Европа и Евразия на Американската агенция за международно развитие, в рамките на договор № LAG-I-00-99-00013-00. Мненията, изразени в него, са на авторите и не съвпадат задължително с възгледите на ААМР.

Авторски екип

Основен автор на Плана за управление на НП “Рила” е ст.н.с. II ст. к.б.н. Димитър Пеев, работил с подкрепата на:

Координационният екип на проекта GEF – д-р Ян Дешмук, д-р Питър Хетс, Камелия Георгиева и д-р Мариета Сакалян; експерти от Дирекцията на НП “Рила”, както и експертни екипи с ръководители: ст.н.с. д-р Христо Делчев, ст.н.с. д-р Здравко Хубенов, ст.н.с. д-р Петър Берон, Жеко Спиридонов, н.с. I ст. д-р Николай Спасов, маг. Гергин Благов, Снежана Костадинова, Пламен Вълчев и инж. Мариета Стоименова, допринесли за събирането и анализирането на информацията.

Списък на приложенията

---

1. Териториално деление на Национален парк “Рила”
2. Регистър на защитените територии, попадащи в НП “Рила”
3. Структура на Дирекция Национален парк “Рила”
4. Метеорологични станции, стационари и екологични лаборатории с данни за Национален парк “Рила”
5. Качество на повърхностните води
6. Ерозионни процеси под антропогенно въздействие в НП “Рила”
7. Принципи и подходи при характеризиране и картиране на местообитанията (хабитатите), представени на територията на НП “Рила”
8. Разпределение на общата горска площ по вид на горите в хектари
9. Разпределение на горския фонд в НП “Рила” по групи гори
10. Разпределение на залесената площ по дървесни видове и класове на възраст в хектари
11. Разпределение на запаса по дървесни видове и класове на възраст в куб. м.
12. Консервационно значими видове висши растения, мъхове, водорасли и лечебни растения в НП “Рила”
13. Богатство на таксоните безгръбначни животни в НП “Рила”
14. Обобщени данни за безгръбначните животни (Invertebrata) в НП “Рила”
15. Списък на консервационно значимите таксони безгръбначни животни в НП “Рила”
16. Видове риби в НП “Рила”
17. Видове земноводни и влечуги в НП “Рила”
18. Видове птици в НП “Рила”
19. Видове прилепи и някои важни техни местообитания в НП “Рила”
20. Видове дребни бозайници в НП “Рила”
21. Видове едри бозайници в НП “Рила”
22. Списък на туристическите хижи и заслони в НП “Рила”
23. Туристически маршрути в НП “Рила”
24. Главни водоснабдителни системи - Водоснабдителни мрежи и съоръжения и санитарно-охранителни зони в НП “Рила”
25. Списък на известните обекти на капиталното строителство в НП “Рила”
26. Клас и състояние на пътищата в НП “Рила”
27. Основни групи ландшафти в НП “Рила”
28. Паша на домашни животни, сенокос и прокари в НП “Рила”
29. Любителски риболов в НП “Рила”
30. Видове лечебни растения в НП “Рила”, разрешени за събиране
31. Бази на парковата охрана и контролни пунктове в НП “Рила”
32. Показатели за оценка ефективността на изпълнение на целите

Списък на картите

---

1. Базова карта
2. Разпределение на територията по надморски височини
3. Хидрографска характеристика и най-основни водостопански съоръжения
4. Горска растителност и безлесна зона
5. Растителни видове с консервационно значение
6. Животински видове с консервационно значение
7. Недървесни природни ресурси
8. Територии с висока консервационна стойност
9. Зониране

Съкращения

ААМР	Американска агенция за международно развитие
АИМ	Археологически и исторически музей
БАН	Българска академия на науките
БТС	Български туристически съюз
БЧК	Български Червен кръст
ВЕЦ	Водоелектрическа централа
ГИС	Географски информационни системи
ГКПП	Граничен контролно пропускателен пункт
ГС	Горско стопанство
ГФ	Горски фонд
ДВ	Държавен вестник
ДГФ	Държавен горски фонд
ДЛ	Държавно лесничейство
ДНП	Дирекция на Национален парк (към МОСВ)
ЕИО	Европейска икономическа общност
ЕС	Европейски съюз
ЗТ	Защитена територия
ЗЗТ	Закон за защитените територии
ИЯИЯЕ	Институт за ядрени изследвания и ядрена енергетика
МЗГ	Министерство на земеделието и горите
МОС	Министерство на околната среда
МОСВ	Министерство на околната среда и водите на България
МПС	Моторни превозни средства
МС	Министерски съвет
НП	Национален парк
НПО	Неправителствена организация
НУГ	Национално управление по горите към Министерство на земеделието и горите
НФООС	Национален фонд за опазване на околната среда
НЦОСУР	Национален център за околна среда и устойчиво развитие
ООН	Организация на обединените нации
ПП	Природен парк

ППО	Противопожарна охрана
ПСС	Планинска спасителна служба
ПУ	Парков участък
ПШ	Планинска школа
ССФ	Селскостопански фонд
ТБО	Твърди битови отпадъци
ТК	Туристически комплекс
УНП	Управление на национален парк
ФАР	Програма за финансово подпомагане (PHARE)
ЦУТНТ	Център за ученическо техническо научно творчество
ЧКБ	Червена книга на България
ARD, Inc.	Съдружници за благоустройство и развитие на селските и природни райони (Associated in Rural Development, Inc.)
BC	Бернска конвенция (Bern Convention)
BCEG	Проект за опазване на биоразнообразието и икономически растеж
CITES	Конвенция за международна търговия със застрашени видове
“CORINE biotopes”	Общоевропейска програма за събиране, координиране и осигуряване на постоянна информация за състоянието на околната среда и природните ресурси в Европа; в България функционира от 1994 г., природозащитно значимите места са идентифицирани в 141 сайта
GEF	Световен фонд за опазване на околната среда (Global Environment Facility - отбележете, че акронимът “GEF” също се използва в България като обозначение на Проекта на Американската агенция за международно развитие/ GEF за опазване на биоразнообразието)
IUCN	Международен съюз за опазване на природата и природните ресурси (World Conservation Union)
UNESCO	Абревиатура на United Nations Educational, Scientific and Cultural Organisation, структура на Организацията на обединените нации за образование, наука и култура; подпомага сътрудничеството между страните в посочените области

Речник на използваните термини и съдържание на понятията

абиотичен (фактор)	фактор от неживата природа (температура, светлина и др.)
амфибол лептитова свита	стецифична геологична структура от група минерали
антропопресия	негативни промени в природната среда под въздействие на човека
антропофити	растения, чието разпространение е свързано с човешката дейност
асоциация	съвкупност от разнородни популации с название от доминиращ вид или видове, основна класификационна единица на растителната покривка
ацидофилен	вид или съобщество, което се среща предимно или изключително на кисели води или почви
ацидофилна гъба	гъба, привързана към кисели почви
бета-мезосапробни условия	непълно минерализирани органични съединения при биологичното самопочистване на води, т.е. слабо замърсени с органични вещества води
биологични запаси	фитомасата, получена от всички екземпляри на даден вид във всички участъци, както пригодни, така и непригодни за заготовка - нископродуктивни, труднодостъпни
биологичен мониторинг	наблюдение на реакцията на избрани организми (животни и растения - биомонитори)
браконьерство	нарушаване на законовите норми за опазване на природните ценности с цел лично облагодетелстване; включва всички форми на посегателства към всички типове природни ценности, включително: <ul style="list-style-type: none"> - убиване, улавяне, преследване и нараняване на диви животни, вземане, пренасяне и превозване на намерени ранени и убити животни или разпознаваеми части от тях, събиране на яйца и индивиди, търговия с диви животни. - престой или движение на лица на територията на парка с извадени от калъф и сглобени гладкоцевни и нарезни пушки, огнестрелно оръжие с автоматична и полуавтоматична стрелба. <p>Браконьерството представлява престъпление по Наказателно-процесуалния кодекс с изключение на</p>

	маловажните случаи, които се считат за административни нарушения
бриофити	общо наименование на всички представители на отдел <i>Bryophyta</i> , включващ рогоспорангиеви, чернодробни, листнати, сфагнови мъхове
горска постилка	плътно лежащият върху почвата многогодишен слой от мъртви растителни части (листа, плодове, цветове, кора, клонки и др.)
доминант	вид, който е представен с най-много индивиди, дава най-голяма биомаса в съобществото и неговото име
едификатор	вид, който обуславя условията за живот в съобществото
екологичен коридор	територия, която осигурява връзката на местообитания със специфични биотични и абиотични характеристики и осигурява безпрепятствената миграция на видовете, поток и обмен на гени
екологична ниша	част от местообитанието, характерно със специфична микрокомбинация от екологични фактори
еколого-трофична група гъби	групиране на гъбите по начина на хранене и хранителния субстрат (гостоприемник)
експлоатационни запаси	фитомасата, образувана от търговски ценните екземпляри в участъка, пригодни за заготовка
ендемит	вид (таксон) микроорганизъм, гъба, растение или животно, който се среща единствено в определен район (например европейски, балкански, български, локален за даден район)
епизоотия	масово разпространение на инфекциозно заболяване сред животните
еутрофен	воден басейн, който е богат на хранителни вещества (нитрати, фосфати и др.) за фотоавтотрофи
зона за биологичен обмен	територии, които осигуряват възможността за генетична връзка, както между животинските, така и между растителните популации и съобщества
интегритет	териториална и функционална цялост на дадена(и) територия(и)
интерпретиране	въвеждане, даване на фактическа информация, подчертаване на особеностите при представяне на какъвто и да било обект на територията на парка
карботроф	гъба, развиваща се върху въглени на стари огнища
климакс	стабилно състояние на растителността след сукцесионна смяна

клон-популация	популация на вегетативно и безполово размножаващ се вид
комплексен екологичен мониторинг	наблюдение на състоянието на неживите (абиотични) фактори на околната среда (напреднала акумулация на тежки метали) в съчетание с биологичния мониторинг
консервационна значимост	определя се от концентрацията и броя на редките и застрашени видове, включени в Червена книга на България
копротроф	гъба, развиваща се върху торов субстрат
коренна ценоза	естествена, непроменена растителност
ксерофит	Вид, обитаващ сухи местообитания
култура (горска)	гора или горски участък, създаден чрез залесяване
листнати мъхове	представители на клас <i>Bryopsida</i>
литорал	крайбрежна зона на езера, в която растат водорасли и други растения
макромицет(и)	гъба от класовете <i>Ascomycetes</i> и <i>Basidiomycetes</i> с едро плодно тяло, забележимо с невъоръжено око
масова проява	за целите на този план за управление това е организирана културна, спортна или с обществен характер дейност с участието на група хора, надвишаваща 50 човека
мезоксерофит	вид, обитаващ полусухи местообитания
микориза	симбиоза на гъбите с висши растения, при която автотрофният (със самостоятелно хранене) компонент – растението, получава чрез хифите на гъбата вода и минерални соли, а хетеротрофният компонент - гъбата, получава от растението органични, предимно безазотни, вещества
микоризообразуваща гъба	гъба в симбиоза с висши растения
микота	съвкупността от гъбните видове, обитаващи определена територия (област, район, защитена територия, растително съобщество, биоценоза); терминът е аналогичен на термините флора и фауна
многофункционална зона	територията извън туристическата, инфраструктурната и резерватната зони. В нея се реализират интерпретация, обучение, специализирани спортове и др.
мониторинг	система за наблюдения
насаждение	естествената горска растителност на определена територия
неутрофилна гъба	гъба, привързана към почви с основна реакция

нитрофилна гъба	гъба, привързана към субстрат с високо азотно съдържание
олигосапробни условия	пълно минерализиране на органичните вещества при биологичното самопочистване, т.е. води които са напълно чисти и незамърсени с органични вещества
олиготрофен	воден басейн, който е беден на хранителни вещества (фосфати, нитрати и др.) за фотоавтотрофи
опад	мъртвите растителни части, ежегодно натрупващи се върху почвата
орофитни съобщества	високопланински съобщества от растения и животни
паразитна гъба	гъба, хранеща се с жива тъкан
планктон	комплекс от организми, които пасивно се носят във водата
плодно тяло	орган, в който се образуват половите спори
поддържащи и възстановителни дейности	комплекс от мерки и действия, които целят осигуряването на условия за поддържане настоящото състояние на дадени компоненти на природната средата или възстановяване на желано предишно тяхно състояние (напр. възстановяване на увредени находища на растителни видове и местообитания на животински видове; паша; рекултивация на ерозирани участъци чрез зачимяване или затревяване);
популация	едновидова група, обитаваща едно място и осъществяваща генетична връзка с други подобни групи
пробни площадки	участъци с размери от 0,25 м ² до 10 м ² , заложи в пределите на популацията
проективно покритие	процент от площта, представляващ проекцията на надземните органи на изследвания вид върху почвата в пределите на пробната площадка
производствени дейности	пресушаване на влажни зони; минно дело; проучване и добив на суров нефт, природен газ и торф; добив на метални и уранови руди; добив на нерудни минерални суровини; добив и преработка на суровини за строителство; добив на баластра; енергийно стопанство; производство на ел. енергия; пренасяне и разпределение на ел. енергия; транспортиране на газове, течности, по тръбопроводи; металургия; производство на тухли, керемиди и др. строителни изделия от печена глина; производство на вар и гипс; надземно складиране на нефт, нефтопродукти и химически вещества; радио и телевизионни предаватели; ски-писти, лифтове и съоръжения

регулиране числеността на животинските видове	целенасочена промяна в броя на техните индивиди (увеличаване или намаляване)
реликтни фитоценози	фитоценози, чиито състав и структура са сходни с тези от времето на залежаванията на Рила или преди това
рудерализиране	разпространение на антропофити в даден район
сапротрофна гъба	гъба, хранеща се с мъртва органична материя
сигматична школа, наричана още школа на Браун-Бланке	прилага флористичен метод на класификация на растителността
синтаксон	класификационна единица във фитоценологията
стенотопен	вид, разпространен в изключително малка екологична ниша с много специфични условия
сукцесия (растителна)	естествена замяна на едни съобщества с други
сфагново блато	блато, в което преобладават или има само бели мъхове (видове от род <i>Sphagnum</i>); в тези блата водата е с кисела реакция
точково разпространение	популацията(те) заемат много малки територии - от няколко квадратни метра до няколко десетки метра
трансект	ориентиран по хабитати или екологични зони маршрут с оглед покриването на представителни зони от биоразнообразието
фитогенфонд	цялото генетично богатство при растенията
хабитат	част от територията с относителна еднаквост на жизнените условия
чернодробни мъхове	представители на клас <i>Marchantiopsida</i>

Резюме

Планът за управление на НП “Рила” дава възможност всеки заинтересован да се запознае със спецификата и ценността на биологичното разнообразие и с конкретните проблеми и решения за опазването на парка.

Планът съдържа два основни раздела - I. Описание и II. Предписания.

Раздел “Описание”

Информацията в раздел “Описание” е представена в 8 глави, където са описани и представени в таблици и карти общата характеристика на парка, климата, геологията, хидрологията, биотичната характеристика на видово, ценотично и екосистемно ниво. Особено внимание е отделено на анализа на съществуващите ползвания на територията на парка и в непосредствена близост с него, характера на туристическите потоци, демографските тенденции в крайпарковите общини, отношението на обществеността към парка, както и съществуващите условия за участие на парка в регионалното планиране. Раздел “Описание” завършва с първа оценка. Констатира се, че общата значимост на естествения ресурс и богатството на хабитатите (11% от Европейските) е от европейско значение, а ендемичната флора и безгръбначна фауна са от световно значение. Особено ценни са горските екосистеми със своя висок процент естественост (94,8%), където има ендемични горски комплекси (например от бяла мура) и едни от най-старите и представителни клекови съобщества в България.

Национален парк “Рила” е най-значимата територия по представеност в страната на високопланински глациални езера и езерна биота от глациален тип.

Със същата тежест, както биотичните комплекси в раздел “Описание” е анализирано богатството и значението на ландшафта. Например езерата Окото, Бъбрека, скалните групи Трионите и пр. са оценени като атрактивен фактор в екологическия туризъм и съответните интерпретативни програми. Отбелязано е историческото и културно значение на фигуриращия в регистъра за културно наследство на UNESCO Рилски манастир, както и на други паметници в района на парка.

Установено е, че в предпарковата зона съществува много добра база за отдих и туризъм, което може да рефлектира върху приходите на населението. Известни курорти от този тип са Семково, Боровец, Костенец и Паничище.

НП “Рила” е най-големият Национален парк в България (81 046 ха), с най-големия резерват в него (“Централен Рилски резерват” с площ 12 393,7 ха), с един от най-старите резервати в България (“Парангалица”, обявен през 1933 г.). Паркът е една от най-големите защитени територии в Европейски мащаб, където се прилагат редица международни конвенции за защита на биоразнообразието.

Раздел “Предписания”

Този раздел е разработен въз основа на анализ на резултатите от научните проучвания, социологическите изследвания, наличните данни в парковата дирекция, връзките с други местни и регионални административни органи и неправителствени организации.

Информацията е представена в 7 глави. Анализирани са заплахите и ограниченията от естествен, антропогенен тип, както и някои със законодателен характер. Формулирани са 21 дългосрочни цели за управление на природните компоненти, туризма, интерпретиране и образование, връзка с местните общности и дейностите в парка.

Управлението на природните компоненти цели: да се развива и поддържа мрежата от резервати в парка; да се опазва естественото състояние на различни типове екосистеми в отделните пояси на растителността; да се опазват езерните и крайезерните хабитати; естественото състояние на консервационно значими популации; да се обезпечават наличието на територии за биологичен обмен; да се поддържа оптимално ниво на информационна обезпеченост и системата на дългосрочен биомониторинг; да се опазва естественото състояние на типични и уникални елементи на пейзажа; да се ограничава вредното въздействие от хидроенергийната мрежа и експлоатацията на водните ресурси; да се ограничава развитието на инфраструктурата в парка до нуждите на управлението.

Основен дял от плана се отнася до управление на туризма с дългосрочна цел отдых и обогатяване от контактите с живата природа; за интерпретиране и образование в екологичен план. Предвидено е да се осигурят оптимални възможности за екологично природозащитно образование, интерпретиране, специализиран туризъм, свързан с културата и историята. Ще се разработят специални програми, които ще се прилагат по общини, училища, заинтересовани групи от хора.

Управлението на парка се разглежда в пряка връзка с функционирането на местните общности и партньорства. Предвидени са мерки за създаване на условия за природосъобразно ползване на природните ресурси при споделяне на ползите и отговорностите, система за редовна координация с местните и регионални власти, програми за информиране на обществеността за ценностите и изключителните ресурси на парка.

Специална глава е отделена на дейността по административното управление на парка, където е очертано развитието на парковата инфраструктура, програмите за квалифициране на кадровия състав на парка и програмите за финансова устойчивост на парка. Само добрата паркова администрация може да осъществи ефективно един план за управление. Основен проблем при управлението на парка е неговото зонироване.

Създадени са аргументирано 5 функционални зони - зона на резерватите (16 222 ха), зона за ограничаване на човешкото въздействие, туристическа зона (около 1 000 ха), зона на сгради и съоръжения (около 1 000 ха) и многофункси-

онална зона (около 63 000 ха). Съдържанието на всяка една зона е описано подробно, посочено е нейното предназначение, разработени са режимите за дейностите с цел ограничаване негативното въздействие върху околната среда; описани са действията, които са необходими от страна на Парковата администрация, за да може дадената зона да изпълни своето предназначение. Най-строг е режимът в резерватната зона, където човешкото присъствие се свежда до минимум, най-свободен е режимът в многофункционалната зона. Този начин на зонироване е съобразен със Закона за защитените територии и създава предпоставки за динамично управление по приоритети в съответните зони.

Както бе споменато, особено важен инструмент в Плана за управление са създадените екологосъобразни режими и норми за всяка зона. Те определят поведението на всяка една институция или личност при контакт с парка с основна цел - да се опази съществуващото богатство.

Изпълнението на дългосрочните цели се осъществява с прилагането на програми и проекти. Предвидени са 24 групи основни програми и 71 проекта, чиято дългосрочна реализация води до постигане на оперативните цели за планирания интервал от време. В тези програми и проекти са взети под внимание различните нива на управление - от отделната популация или отделен турист и участник в интерпретативните програми до управлението на групите екосистеми, връзките с местните общности и научното обезпечаване на работата в парка, перспективните за защита на територии с висока консервационна значимост.

Управлението на територията на парка се осъществява в условията на прекъсване на някои миграционни пътища и биологичния обмен, нарушаване на екотонния преход от долината на Рилска река към прилежащите склонове и върхове, в условията на предпоставки на увеличена антропопресия вследствие понижаване на природозащитния статут на новосъздадения природен парк "Рилски манастир".

Текстът е придружен с информативни карти. Приложенията, които са в таблична и графична форма, предоставят данни за всяка една част от плана. Тези приложения са неразделна част от него, тъй като в тях се съдържа основна аргументация за взимането на управленските решения.

Последната глава на раздел "Предписания" съдържа тригодишен план за действие. В него по приоритети са подбрани програмите и проектите, които осигуряват ефективното опазване на всички компоненти на парка още в първоначалния етап на управлението им.

Планът е разработен с еднакво внимание върху петте описани зони, при творчески консенсус между Координационния екип на проекта, основния автор и партньорите от парковата дирекция. Предвижда се много активно и аргументирано партньорство между местното население, неговите институции и сдружения, експертите и парковите специалисти.

Създаден е инструмент за оптимално дългосрочно управление на НП "Рила".

Общ преглед

Национален парк “Рила” е най-големият Национален парк в България (81 046,0 ха). Намира се на 100 км южно от столицата София и е разположен в Рило-Родопския масив. Обявен е през 1992 г. Горският фонд е с площ 53 481,0 ха, а високопланинските пасища и ливади са 27 565 ха. В него се намират четири резервата, които заемат около 20% от територията му. В териториално отношение попада в 4 области, 11 общини и 41 кметства.

Резерватите (“Скакавица”, “Парангалица”, “Централен Рилски резерват” и “Ибър”), както и самият национален парк, са включени в Списъка на ООН на националните паркове и еквивалентните на тях резервати. Резерватите “Парангалица” и бившият “Маричини езера” (понастоящем включен в територията на “Централен Рилски резерват”) са включени в Списъка на биосферните резервати по програмата “Човек и биосфера” на UNESCO.

Районът на парка е бил предмет на научни изследвания преди обявяването си и след това от Българската академия на науките, висши учебни заведения, Националния съвет по водите и други организации. През последните години, от 1996 до 1999 г., проектът GEF за опазване на биоразнообразието проведе широкоаспектно проучване на избрани райони на парка. Акцентът при тези изследвания беше върху извънрезерватните територии, информацията за които беше по-ограничена. Резултатите от работата на екипите от ботаници (флористи, ценотици, миколози, специалисти по медицински растения, сладководни водорасли) и зоолози (специалисти по различни групи безгръбначни, едри и дребни гръбначни животни и птици) бяха представени в специални публикации, обобщени в сборника “Биологично разнообразие на Национален парк “Рила”, 1999 г. За събиране на материали от недостъпни места беше използвана помощта на професионални алпинисти. Голяма част от получените данни могат да се ползват от широк кръг специалисти и природолюбители.

Политика

Управлението и опазването на Национален парк “Рила” се основава на национални и международни документи. Статутът на Национален парк “Рила” се определя от Конституцията на Република България (Член 18, 1) и от Закона за защитените територии (ЗЗТ, 1998 г.).

Управлението, контролът и охраната в парка се изпълняват от Министерството на околната среда и водите (МОСВ), чрез Дирекцията на Национален парк “Рила” (ДНП).

Национален парк “Рила” е основен елемент на националната система от защитени територии и участва в изграждането на европейската екологична мрежа. Неговата значимост е определена в Националната стратегия за опазване на биологичното разнообразие (1994 г.), в Общоевропейската стратегия за

биологичното и ландшафтно разнообразие (1995 г.) и в Националния план за действие за опазване на биоразнообразието (1999 г.). Политиката на управлението на Национален парк “Рила” е съобразена с изискванията за защитени територии от II категория по IUCN.

Обявяването и управлението на парка са в съответствие с Директивата на ЕС за опазване на дивите птици (79/409/ЕЕС), Директивата за съхранение на естествените местообитания и на дивата флора и фауна (92/43/ЕЕС), Бернската конвенция (в сила от 1991 г.) както и Конвенцията за биоразнообразието (в сила от 1996 г.).

Министерството на околната среда и водите организира цялостен преглед на системата от ЗТ. Според Закона за защитените територии (1998 г.), в срок от три години след обнародването му, МОСВ привежда защитените територии в съответствие с новата им категоризация.

Собственост

Собственик на територията на НП “Рила” е държавата. МОСВ управлява от името на държавата всички съществуващи в момента защитени територии, които са изключителна държавна собственост.

Планиране в регионален контекст

След като бъде одобрен от Министерството на околната среда и водите, този план ще има за задача да информира и привлича общностите около парка и да създава възможности за партньорства на различни нива с тях. Предвидено е разработването на постоянно действащи и гъвкави механизми, които да обезпечат синхрон на парковите и обществените интереси. Една предпоставка за това е непрекъснатото участие на екипи от заинтересовани групи в преглеждането на плана и в последващото му изпълнение.

Изготвяне на плана за управление

В съответствие със Закона за защитените територии, Министерството на околната среда и водите възлага изготвянето на планове за управление и одобрява работно задание за изпълнението на плана. Планът за управление на НП “Рила” е разработен по задание, одобрено от МОСВ.

Планът за управление на Национален парк “Рила” е резултат от сътрудничеството между Министерството на околната среда и водите и Американската агенция за международно развитие (ААМР) и се изпълнява чрез проекта GEF за биоразнообразието. Проектът GEF се изпълнява и управлява от фирма Associates in Rural Development, Inc. (ARD), впоследствие изпълнението и управлението бе поето от проекта VCEG (Опазване на биоразнообразието и икономически растеж).

Планът за управление на Национален парк “Рила” е изготвен от екип, включващ специалисти от БАН, Координационния екип на проекта GEF, “Агролеспроект”, Дирекцията на националния парк, НПО. Разработването на плана започна през 1998 г. Картите към плана за управление са изготвени от ПроГИС ООД. Като основа за изготвяне на картите са послужили цифрови модели от “Агролеспроект” ЕООД за териториите от горския фонд, с мащаб 1:25000, както и цифрови модели за безлесната зона в мащаб 1:25 000 резултат от проучванията по проекта ОМ2. Двата цифрови модела изграждат ГИС базата данни на парка.

Структура на Плана за управление

Планът за управление е структуриран в следната последователност:

- Раздел “Описание” – описват се всички абиотични и биотични особености на цялата защитена територия, социално-икономическата специфика, история, култура и други.
- Първа и втора оценки – Първата оценка представя значението на парка на национално, регионално, европейско и глобално ниво. Тя дава основа за избор на дългосрочните цели на парка. Втората оценка представя спектъра от заплахи, които въздействат върху състоянието и развитието на парка. Въз основа на втората оценка се прави компетентен избор на конкретни и обвързани по време оперативни цели.
- Раздел “Предписания” – представя избраните дългосрочни цели, характера на естествените и предизвиканите от човека заплахи и ограничения, мястото на местните общности и институционална подкрепа на парка. Тук е представен спектъра от дългосрочни и управленски цели, свързани с управлението на природните компоненти, туризма, интерпретиране и образование, дейност за управлението на парка. Основен дял от тази част е свързан със зонирването, екологосъобразните режими и норми в отделните зони. Посочени са програми и проекти, обезпечавачи прилагането на природозащитното законодателство и стабилното развитие на парка, необходимите за това човешки, финансови и материални ресурси.
- Неразделна част от плана са илюстративните карто-схеми, изготвени чрез прилагане на географската информационна система на парка: базова карта, карта на релефа, карти за флората и фауната с консервационно значение през проучвателния етап, територии с висока консервационна стойност, зонирване, хидрология и някои заплахи.
- Фактическите данни от различните експертни групи са представени в таблична и графична форма, включени в “Приложения”.

*
*   *

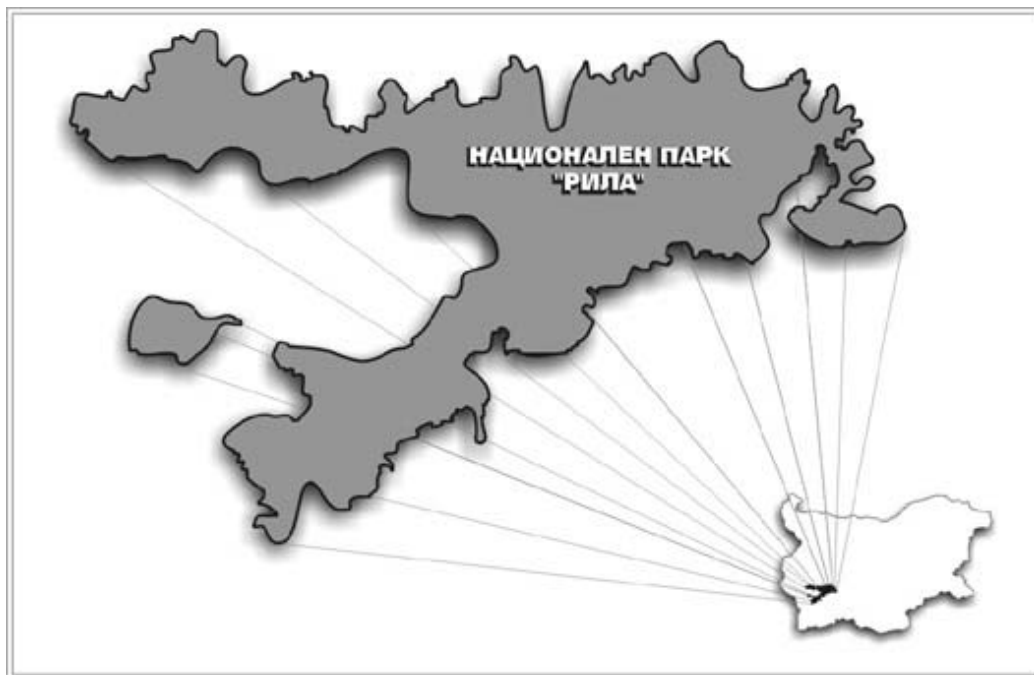
Планът за управление на Национален парк “Рила” е основан до голяма степен на формата “Еуросайт”. Този формат се превръща в стандарт при изготвянето на плановете за управление в Европа. Той позволява необходимата гъвкавост и адаптиране към конкретната ситуация в Национален парк “Рила”. Основният автор на плана е д-р Димитър Пеев, работил с подкрепата на Дирекцията на парка и Координационния екип на проекта GEF.

Раздел I. Описание

1.0 Национален парк “Рила” – Общо описание

1.1 Местоположение и граници

Национален парк “Рила” е разположен в Рила планина (между $41^{\circ}53'$ южна ширина, $42^{\circ}19'$ северна ширина, $23^{\circ}07'$ западна дължина и $23^{\circ}55'$ източна дължина) в западната част на България. Паркът включва безлесните части по билото на планината и част от горските иглолистни комплекси под него в четирите главни дяла на планината: Източен, Среден, Югозападен и Североизточен, съставляващи около 30% от целият планински масив. Средната височина на върховете от основните била е около 2 700 м, с най-високия връх в страната и на Балканския полуостров - Мусала (2 925 м). (фиг. 1).

Фиг. 1. Географско положение на Национален парк “Рила”

Граници

Външните граници на Национален парк “Рила” са описани, както следва:

На север:

От граничния стълб, където се събират границите на отдели 224, 225 и 226 на ДЛ-Дупница през Горския фонд по границата на отделите на ДЛ-Дупница, включени в НП “Рила” по заповед № РД-397 от 15.10.1999 г. на МОСВ (обн., ДВ, бр. 44, 2000 г.) до граничния стълб, където се събират границите на отдели 131 и 132, от там по границата между Горския и поземления фонд до граничния стълб, където се събират границите на отдели 116 и 118, от там през Горския

фонд по границата на отделите на ДЛ-Дупница, включени в НП "Рила" по заповед № РД-397 до граничния стълб, където се събират границите на отдели 103 и 108, от там по границата между Горския и поземления фонд до граничния стълб, където се събират границите на отдели 95 и 100, от там през Горския фонд по границата на отделите на ДЛ-Дупница, включени в НП "Рила" по заповед № РД-397 до границата между ДЛ-Дупница и ДЛ-Самоков, от там на север по границата между двете лесничейства до м. Зекирица, от там по границата между Горския и поземления фонд на община Самоков до граничния стълб, където се събират границите на отдели 806 и 807, от там през Горския фонд по границата на отделите на ДЛ-Самоков, включени в НП "Рила" по заповед № РД-397 до границата между ДЛ-Самоков и ДЛ-Боровец, от там на юг по границата между двете лесничейства до граничния стълб, където се събират границите на отдели 661 на ДЛ-Самоков и 218 и 230 на ДЛ-Боровец, от там през Горския фонд по границата на отделите на ДЛ-Боровец, включени в НП "Рила" по заповед № РД-397 до границата между ДЛ-Самоков и ДЛ-Боровец, от там на юг по границата между двете лесничейства до граничния стълб, където се събират границите на отдели 675 на ДЛ-Самоков и 237 и 238 на ДЛ-Боровец, от там през Горския фонд по границата на отделите на ДЛ-Боровец, включени в НП "Рила" по заповед № РД-397 до граничния стълб, където се събират границите на отдели 359 и 363, от там по границата между Горския и поземления фонд до граничния стълб, където се събират границите на отдели 363 и 387, от там през Горския фонд по границата на отделите на ДЛ-Боровец, включени в НП "Рила" по заповед № РД-397 до границата между ДЛ-Боровец и ДЛ-Костенец, от там на югоизток през Горския фонд по границата на отделите на ДЛ-Костенец, включени в НП "Рила" по заповед № РД-397 до границата между ДЛ-Костенец и ДЛ-Белово, до граничния стълб, където се събират границите на отдели 35 и 36 на ДЛ-Костенец и 70 на ДЛ-Белово.

На изток:

От граничния стълб, където се събират границите на отдели 35 и 36 на ДЛ-Костенец и 70 на ДЛ-Белово на юг по границата между двете стопанства до граничния стълб, където се събират границите на отдели 35 на ДЛ-Костенец и 69 и 81 на ДЛ-Белово, от там на изток през Горския фонд по границата на отделите на ДЛ-Белово, включени в НП "Рила" по заповед № РД-397 от 15.10.1999 год. на МОСВ (обн., ДВ, бр. 44, 2000 г.) до водното огледало на яз. Чаира, по южната граница на водното огледало до граничния стълб, където се събират границите на отдели 39 и 44, от там на югоизток през Горския фонд по границата на отделите на ДЛ-Белово, включени в НП "Рила" по заповед № РД-397 до граничния стълб, където се събират границите на отдели 42, 112, 224 и 236.

На югоизток:

От граничния стълб, където се събират границите на отдели 42, 112, 224 и 236 през Горския фонд по границата на отделите на ДЛ-Белово, включени в НП "Рила" по заповед № РД-397 от 15.10.1999 г. на МОСВ (обн. ДВ, бр. 44, 2000 г.) до граничния стълб, където се събират границите на отдели 31, 32 и 261, от там по границата между Горския и Поземления фонд през м. Самара на запад през

Поземления фонд до административната граница между общините Белово и Якоруда, от там на северозапад по границата между двете общини до контрастената на яз. Белмекен, от нея на североизток по границата на водното огледало на язовира до дола, граница между отдели 432 и 433, по него и през Горския фонд по границата на отделите на ДЛ-Белово, включени в НП "Рила" по заповед № РД-397 до водното огледало на язовира, от там на югозапад по границата на водното огледало до контрастената, от нея на запад по пътя за Спортна база "Белмекен до пресичането на границата на отдел 158 на ДЛ-Якоруда, от там на северозапад по границата между Горския и Поземления фонд до граничния стълб, където се събират границите на отдели 155 и 158, от там през Горския фонд по границата на отделите на ДЛ-Якоруда, включени в НП "Рила" по заповед № РД-397 до граничния стълб, където се събират границите на отдели 96 и 97, от там на запад по границата между Горския и Поземления фонд до граничния стълб, където се събират границите на отдели 81 и 98, след това през Горския фонд по границата на отделите на ДЛ-Якоруда, включени в НП "Рила" по заповед № РД-397 до граничния стълб, където се събират границите на отдели 82 и 99, от там на запад по границата между Горския и Поземления фонд до граничния стълб, където се събират границите на отдели 83 и 84, след това през Горския фонд по границата между отделите на ДЛ-Якоруда, включени в НП "Рила" по заповед № РД-397 до граничния стълб, където се събират границите на отдели 16 и 22, от там на югозапад по границата между Горския и Поземления фонд до граничния стълб, където се събират границите на отдели 29, 379 и 380, от там на запад по пътя до пресичане границата на отдел 30, от там на северозапад по границата на Горския и Поземления фонд до граничния стълб, където се събират границите на отдели 30 и 375, от там през Горския фонд по границата на отделите на ДЛ-Якоруда, включени в НП "Рила" по заповед № РД-397 до граничния стълб, където се събират границите на отдели 30 и 374, от там на запад по границата между Горския и Поземления фонд до граничния стълб, където се събират границите на отдели 48 и 31, от там през Горския фонд по границата на отделите на ДЛ-Якоруда, включени в НП "Рила" по заповед № РД-397 до границата между ДЛ-Якоруда и ДЛ-Белица, граничен стълб, където се събират границите на отдели 67 на ДЛ-Якоруда и 145 и 146 на ДЛ-Белица, от там през Горския фонд по границата на отделите на ДЛ-Белица, включени в НП "Рила" по заповед № РД-397 до граничния стълб, където се събират границите на отдели 107 и 108, от там по границата между Горския и Поземления фонд до граничния стълб, където се събират границите на отдели 40 и 107, от там през Горския фонд по границата на отделите на ДЛ-Белица, включени в НП "Рила" по заповед № РД-397 до границата между ДЛ-Белица и ДЛ-Разлог, граничен стълб, където се събират границите на отдели 55 и 62 на ДЛ-Белица и 138 на ДЛ-Разлог, от там през Горския фонд по границата на отделите на ДЛ-Разлог, включени в НП "Рила" по заповед № РД-397 до граничния стълб, където се събират границите на отдели 132 и 133, от там по границата на залесената горска площ до граничния стълб, където се събират границите на отдели 123 и 124, от там през Горския фонд по границата на отделите на ДЛ-Разлог, включени в НП "Рила" по заповед № РД-397 до граничния стълб, където се събират границите на отдели 100 и 101, от там на югозапад през Поземлен фонд до граничния стълб, където се събират границите на отдели 98 и 99, от там през Горския фонд по границата на отделите на ДЛ-Разлог, включени в НП "Рила" по заповед № РД-

397 до граничния стълб, където се събират границите на отдели 95 и 96, от там по права линия през Поземлен фонд до граничния стълб, където се събират границите на отдели 85 и 87, от там през Горския фонд по границата на отделите на ДЛ-Разлог, включени в НП "Рила" по заповед № РД-397 до граничния стълб, където се събират границите на отдели 15 и 16, от там през Поземлен фонд по билото до връх Скачковец, от там през Поземлен фонд по главното било на планината през връх Капатник до Горския фонд, граничен стълб, където се събират границите на отдели 211 на ДЛ-Разлог и 291 на ДЛ-Симитли, от там на югозапад по границата между двете лесничейства до граничния стълб, където се събират границите на отдели 213 на ДЛ-Разлог и 291 и 292 на ДЛ-Симитли.

На югозапад:

От граничния стълб, където се събират границите на отдели 213 на ДЛ-Разлог и 291 и 292 на ДЛ-Симитли през Горския фонд по границата на отделите на ДЛ-Симитли, включени в НП "Рила" по заповед № РД-397 от 15.10.1999 год. на МОСВ (обн., ДВ, бр. 44, 2000 г.) до границата между ДЛ-Симитли и ДЛ-Благоевград, граничен стълб, където се събират границите на отдели 35 на ДЛ-Благоевград и 265 и 266 на ДЛ-Симитли, от там на северозапад по границата между двете лесничейства до граничния стълб, където се събират границите на отдели 34 и 35 на ДЛ-Благоевград и 264 на ДЛ-Симитли, от там на през Горския фонд по границата на отделите на ДЛ-Благоевград, включени в НП "Рила" по заповед № РД-397 до граничния стълб, където се събират границите на отдели 18 и 29, от там на изток по билото към връх Исмаилица (Равнец), през Поземлен фонд до кота 2191.6, от там на североизток през Поземлен фонд до границата на Горския фонд, отдел 22, в точката, граница между подотдели 22 "р" и 22 "с", от там през Горския фонд по границата на отделите на ДЛ-Благоевград, включени в НП "Рила" по заповед № РД-397 до граничния стълб, където се събират границите на отдели 9 и 10 на ДЛ-Благоевград, и от там по билото до пресечната точка с главното билото на планината.

На запад:

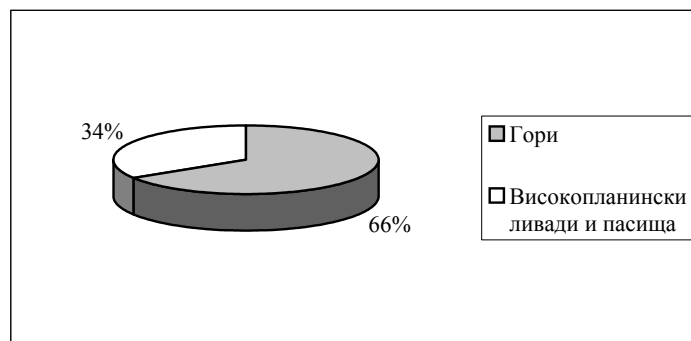
От р. Ковачица по билото, граница между отдели 58 и 59 на ДЛ-Благоевград до връх Килеро, от там по главното билото на планината през върховете Деризмийца и Белчевица до пресечната точка на главното било с билото от връх Курутман, от там по билото към връх Курутман до граничния стълб, където се събират границите на отдели 41, 42 и 52 на ДЛ-Благоевград, от там през Горския фонд по границата между отдели: 41 и 52; 40 и 52; 51 и 52 на ДЛ-Благоевград до р. Ковачица, след това по течението на реката до граница между отдели 58 и 59.

От пресечната точка на главното билото на планината с билото, граница между отдели 9 и 10 на ДЛ-Благоевград по главното било през върховете Голяма Кадица (Марков камък), до Голям Мечи връх, от там през Ангелов връх, Голяма Пъстрица, Седлото, Черна поляна, Павлев връх до връх Канарата, от там през Канарски преслап и върховете Венеца, Шишковица, Възела, Водни връх, Кобирино бранище, Лопушки връх, Поповски преслап, Голяма Попова

капа, Голям Купен, Орловец, Елени връх, Голям и Малък Мраморец, Додов връх до Вазов връх, от там през Мокришки рид, Калинини върхове, Голям и Малък Полич до връх Мурсалевица, от там по билото през връх Богдая, Чанакчия, до връх Сливарника, от там през Горския фонд по границата на отделите на ДЛ-Дупница, включени в НП “Рила” по заповед № РД-397 от 15.10.1999 год. на МОСВ (обн., ДВ, бр. 44, 2000 г.) до граничния стълб, където се събират границите на отдели 224, 225 и 226.

1.2 Обща характеристика на парковата територия

Национален парк “Рила” е най-големият национален парк в България и един от най-големите европейски паркове с площ от 81 046,0 ха. Паркът включва горски фонд с обща площ 53 481,0 ха, а високопланинските ливади и пасища са 27 565,0 ха. Делът на всяка от тези територии в Националния парк е представен на **фиг. 2**.

Фиг. 2. Съотношение на високопланинските ливади и пасища и горите

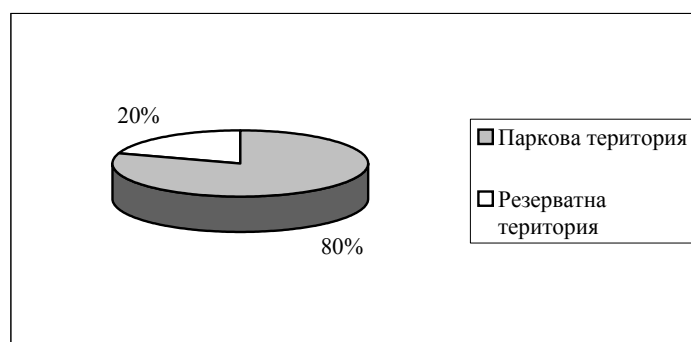
Резервати

В парка има 4 резервата, съответстващи на I^{-ва} категория защитена територия по IUCN. Всички резервати и паркът като цяло са включени в “Списъка на ООН на националните паркове и еквивалентните на тях резервати”. Два от резерватите - “Парангалица” и част от “Централен Рилски резерват”, са вписани в “Списък на биосферните резервати” на UNESCO в рамките на програмата “Човек и биосфера”.

В парка попадат резерватите “Парангалица”, “Скакавица”, “Ибър” и “Централен Рилски резерват” с обща площ съгласно заповедите им за обявяване – 16 222,1 ха (**таблица 1**), от която 16 132,7 ха горски фонд и 89,4 ха високопланински ливади и пасища. Териториите със статут на резервати възлизат на 20% от общата територия на парка (**фиг. 3**). В тях се опазват стриктно биотични комплекси с висока консервационна значимост.

Таблица. 1. Основни данни за резерватите на територията на парка

Резерват	Заповед за обявяване/ Последна заповед за изменение No/ от	Площ в ха
“Парангалица”	1980/ 07.08.1961	1 509,0
“Скакавица”	508/ 28.03.1968	70,8
“Ибър”	114/ 24.02.1992	2 248,6
“Централен Рилски резерват”	114/ 24.02.1992	12 393,7
ОБЩО		16 222,1

Фиг. 3. Съотношение на резерватната територия спрямо общата територия на Национален парк “Рила”

1.3 Териториално-административни единици

Регионални административни единици

В административно отношение паркът е разположен на територията на четири административни области:

Благоевградска	(28 921,2 ха)
Софийска	(38 383,6 ха)
Кюстендилска	(8 851,1 ха)
Пазарджишка	(4 890,1 ха)

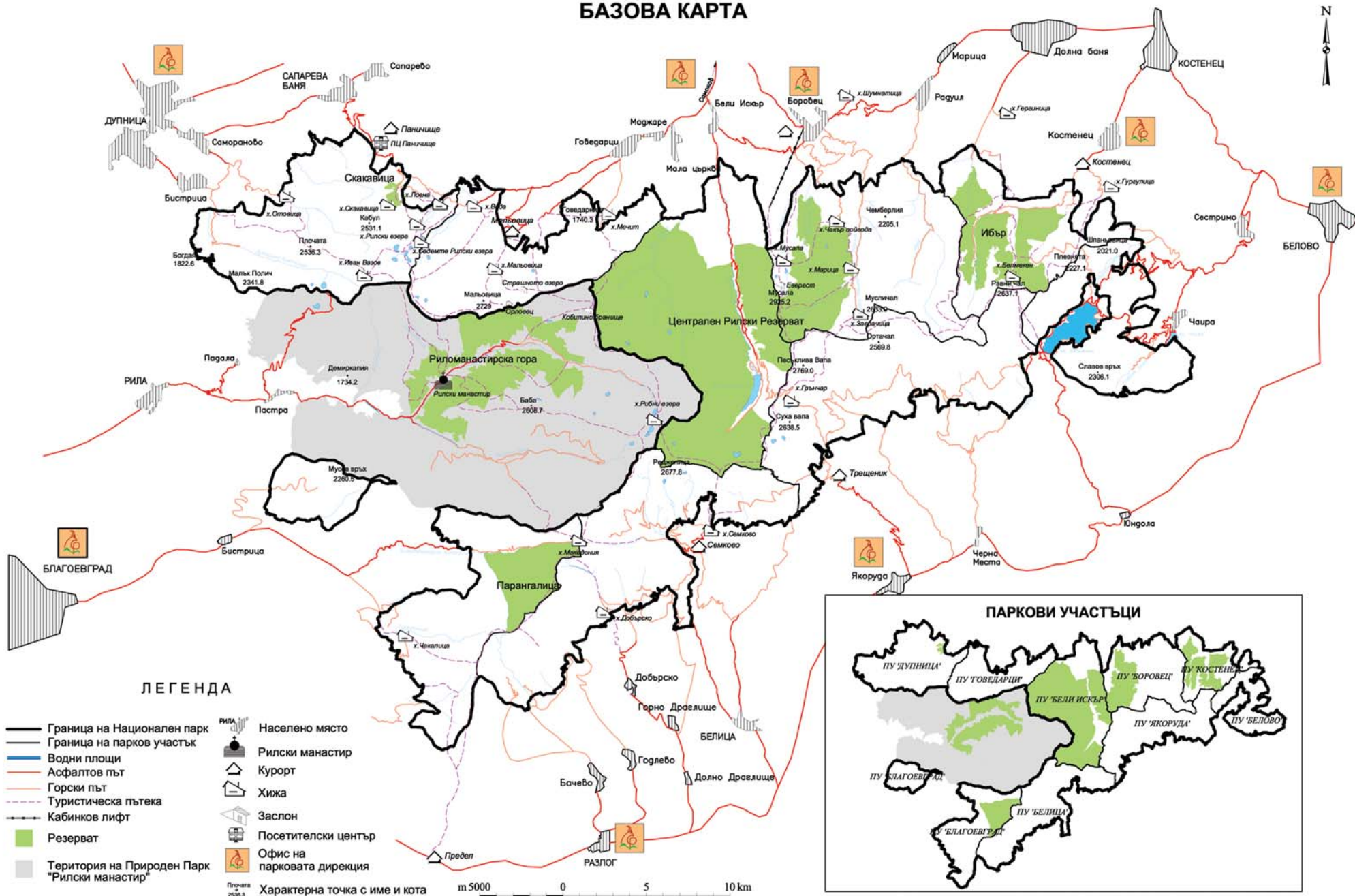
НАЦИОНАЛЕН ПАРК “РИЛА” БАЗОВА КАРТА

Базовата карта илюстрира съотношението между общата паркова територия и тази на резерватите. Характерен елемент от разположението на туристическите инфраструктури е близостта на хижите с резерватите: х. “Мусала” - на северната граница на “Централен Рилски резерват”, х. “Скакавица” на южната граница на резерват “Скакавица”, х. “Чакър войвода”, х. “Марица” - отчасти и х. “Заврачица” на източната граница на “Централен Рилски резерват”, х. “Белмекен” - на южната граница на резерват “Ибър”, х. “Македония” - на северно-североизточната граница на резерват “Парангалица”. Основни туристически маршрути пресичат “Централен Рилски резерват” и резерват “Ибър”.

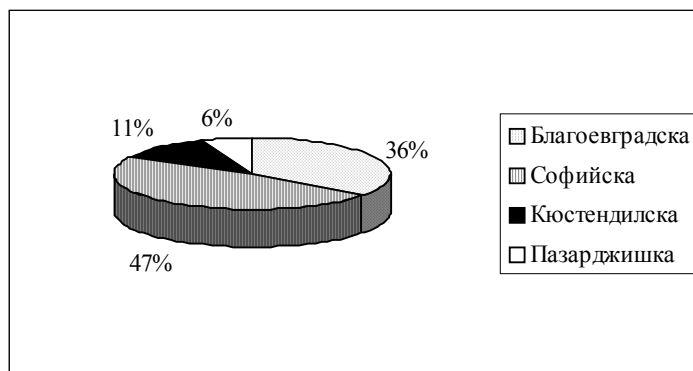
Само вр. Говедарника, на северната граница на парка при х. “Мечит”, е 1 740 м надм. в. Останалите 12 върха са над 2 000 м надм. в. Сред тях е и най-високият връх на Балканския полуостров - вр. Мусала – 2 925 м надм. в. Личи богатата речна мрежа и многобройните езера. В придружаващата картосхема са представени 9^{те} паркови участъка, в които се осъществява парковото управление. То се реализира от 9^{те} офиса, разположени в селищата от контактната територия.

Като основа за изготвяне на картите са послужили цифрови модели от “Агролеспроект” ЕООД за териториите от горския фонд, с мащаб 1:25 000, както и цифрови модели за безлесната зона в мащаб 1:25 000 резултат от проучванията по проекта ОМ2. Двата цифрови модела изграждат ГИС базата данни на парка. Изключение е картата илюстрираща хидрографската характеристика и най-основните водостопански съоръжения, която е изготвена от картна основа с мащаб 1:100 000.

НАЦИОНАЛЕН ПАРК "РИЛА" БАЗОВА КАРТА

Фигура 4 представя относителната площ на всяка регионална административна област в парка.

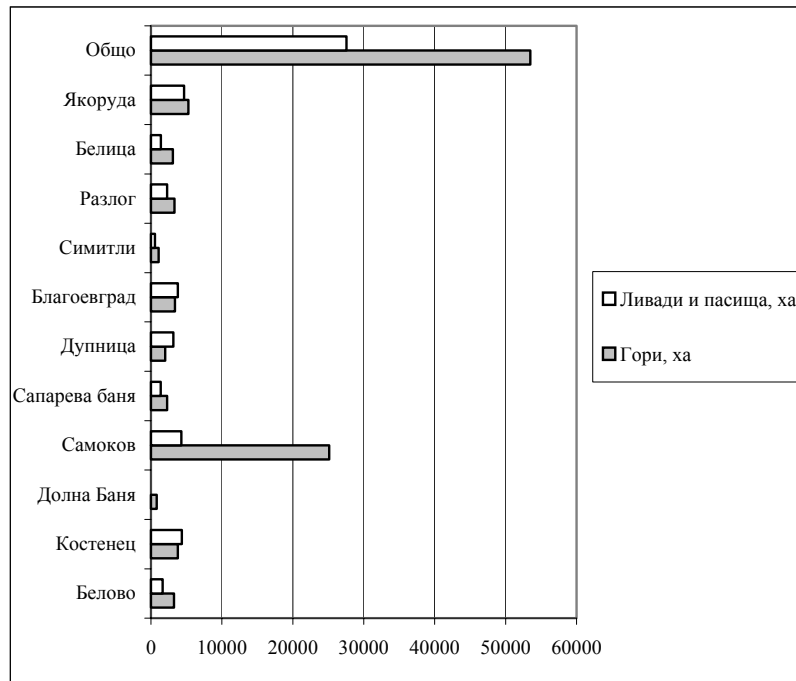
Фиг. 4. Относителна площ на административните области в парка

Територии на общините

Административно паркът е разположен на територията на единадесет общини (Белово, Костенец, Долна баня, Самоков, Сапарева баня, Дупница, Благоевград, Симитли, Разлог, Белица и Якоруда). Разпределението на площите на горския фонд и на високопланинските ливади и пасища по общини е както следва:

Община	Горски фонд (ха)	Високопланински ливади и пасища (ха)
Белово	3 240,1	1 650,0
Костенец	3 803,4	4 350,0
Долна баня	825,5	-
Самоков	25 114,7	4 290,0
Сапарева баня	2 298,7	1 384,0
Дупница	2 010,4	3 158,0
Благоевград	3 388,7	3 800,0
Симитли	1 071,9	573,0
Разлог	3 332,8	2 300,0
Белица	3 103,0	1 394,0
Якоруда	5 291,8	4 666,0

Съотношенията им са представени на **фиг. 5**.

Фиг. 5. Разпределение на горския фонд и високопланинските ливади и пасища по общини

1.4 История на развитието и управлението на парка

Парк “Рила” е обявен на 24 февруари 1992 година със Заповед № 114 на Министерството на околната среда (МОС) с обща площ 107 923,7 ха. В съответствие с действащото тогава законодателство (чл. 17 и 22 на Закона за защита на природата) е обявен за *народен парк*. Стопанисването на Народния парк се извършва от съществуващите към датата на обявяване 11 Държавни лесничейства (ДЛ), по-късно преобразувани в Горски стопанства (ГС).

Със Заповед № 62/15.02.1996 г. на тогавашния Комитет по горите (понастоящем НУГ), считано от 15.02.1996 г. е създадено Управление на Народен парк “Рила” (УНП) със седалище гр. Дупница. Основните функции на управлението са координация, методическо ръководство и контрол по изпълнението на паркоустройствения проект, научни, образователни и популяризаторски дейности, мероприятия по опазване и възстановяване на природата, биологичното и ландшафтното разнообразие и организация на туризма и рекреацията за включения в територията на парка държавен горски фонд (ДГФ). Съгласно същата заповед ГС, на чиято територия се намира парка, “организират и осъществяват охраната, опазването, стопанисването, устройството и възпроизводството на природните ресурси на територията”. УНП е закрито от 15 февруари 1999 г.

Със Заповед № РД 252/11.06.1996 г. на МОС, считано от 15.06.1996 г. е създадена Районна инспекция по околната среда за Народен парк “Рила” със седалище в гр. Благоевград. Основните функции на инспекцията са организирани и провеждани на контрол върху приложението на нормативните актове по опазване на околната среда, защита на природата и на други нормативни актове при осъществяване на дейности на територията на парка.

Заповед № РД-49/07.02.1997 г. разширява обхвата на дейност на инспекцията и върху територии извън парка. През същата година, със заповед № РД-155 Инспекцията се преобразува в Отдел за Народен парк “Рила” към Националния център за околна среда и устойчиво развитие (НЦОСУР) - София.

В изпълнение на приетия през 1998 г. Закон за защитените територии, Министерство на околната среда и водите със Заповед № РД-504/29.12.98 г. закрива отдела към НЦОСУР и образува Дирекция на Национален парк “Рила” със седалище в Благоевград, считано от 1 януари 1999 г. Основните функции на Дирекцията са: управление и охрана на Национален парк “Рила”; прилагане на плана за управление; възлагане на дейности, предвидени в плана за управление и устройствените планове и проекти; координация и контрол върху дейности, осъществявани от други органи, организации и лица; осъществяване на образователни и информационни програми и проекти; мониторинг на компонентите на околната среда и поддържане на база данни; санкциониране на нарушителите. Районът на дейност на Дирекцията е парк “Рила” в границите по Заповед № 114 от 24.02.1992 г.

Със Заповед № РД-397 от 15.10.1999 г. една част от Народен парк “Рила” е прекатегоризиран в национален парк със същото име, като площта на Национален парк “Рила” е определена на 81 046,0 ха. Останалата част, включваща горския фонд и високопланинските пасища и ливади от община Рила, област Кюстендилска, с площ 27 370,7 ха е прекатегоризирана в Природен парк “Рилски манастир” със Заповед № РД-310 от 26.06.2000 г. на МОСВ.

Настоящ статут

НП “Рила” е един от трите български парка, попадащи в категорията *национален парк*. Тази класификация съответства на II^{pa} категория защитени територии, съгласно изискванията на IUCN. Съгласно чл. 8, ал. 1 от Закона за защитените територии, парковете с национално значение, в т. ч. и попадащите в тях резервати са изключителна държавна собственост. Режимът на националния парк се определя от чл. 21 на ЗЗТ.

Попадащите в Национален парк “Рила” 4 резервата запазват режимите си, определени със заповедите за обявяването им.

Освен резерватите, в парка съществуват и други категории защитени територии - 6 природни забележителности и 9 исторически места. Според Параграф 3 на ЗЗТ, “В срок три години от влизането в сила на този закон всички защитени територии, без тези, посочени в приложенията към закона, се прекатегоризират при необходимост в някои от категориите защитени територии по чл. 5, т. 3, 5 и 6.”

Приложение № 2

1.5 Организационна структура и администрация на Дирекция на Национален парк “Рила”

Дирекцията на Национален парк “Рила” е специализиран регионален орган на Министерството на околната среда и водите, създаден за управление на Националния парк. Членове 50 и 70 на Закона за защитените територии определят главните административни отговорности на Дирекцията. Функциите и структурата на Дирекцията се определят в Правилника за устройството и дейността на дирекциите на националните паркове.

Персонал

Към момента на изготвяне на Плана за управление в Дирекцията на Националния парк са назначени 73 служители. Длъжностите включват: директор, зам. директор, 10 началник-сектора (9 за парковите участъци и 1 за осъществяване на контрол по спазване на екологичното законодателство при осъществяване дейностите на територията на Природен парк “Рилски манастир”), 9 гл. експерта по различните направления, 6 служителя “Административно-обслужващ персонал” (гл. счетоводител, счетоводител-касиер, деловодител, домакин-снабдител, шофьор и хигиенист), 46 служителя паркова охрана (в т. ч. 2 за охрана на резерват “Риломанастирска гора”, попадащ в Природен парк “Рилски манастир”).

Приложение № 3

Административни участъци в парка

За оперативно ръководство, координация и контрол на дейностите по поддържане и охрана на горите, земите и водните площи, на територията на Национален парк “Рила” са обособени 9 паркови участъка (ПУ), които от своя страна са разделени на охранителни участъци:

ПУ “Благоевград”, обхващащ бивши територии на държавни лесничейства “Благоевград” и “Симитли”, както и високопланински пасища и ливади от общини Благоевград и Симитли;

ПУ “Белица”, обхващащ бивши територии на ДЛ “Разлог” и “Белица”, както и високопланински пасища и ливади от общини Разлог и Белица;

ПУ “Якоруда”, обхващащ бивши територии на ДЛ “Якоруда”, както и високопланински пасища и ливади от община Якоруда;

ПУ “Белово”, обхващащ бивши територии на ДЛ “Белово”, както и високопланински пасища и ливади от община Белово;

ПУ “Костенец”, обхващащ бивши територии на ДЛ “Костенец”, както и високопланински пасища и ливади от община Костенец;

ПУ “Боровец”, обхващащ бивша част от територията на ДЛ “Боровец”, както и високопланински пасища и ливади от община Самоков;

ПУ “Бели Искър”, обхващащ бивши територии на ДЛ “Самоков”, както и високопланински пасища и ливади от община Самоков;

ПУ “Говедарци”, обхващащ бившите територии на ДЛ “Самоков”, както и високопланински пасища и ливади от община Самоков;

ПУ “Дупница”, обхващащ бивши територии на ДЛ “Дупница”, както и високопланински пасища и ливади от общини Дупница и Сапарева баня.

Приложение № 1

Официални офиси за представителство и управление

Централният офис на Дирекция Национален парк “Рила” се намира в Благоевград - кв. Вароша, ул. “Бистрица” № 12 В, П.К. 56, тел., факс: 073/23560, тел.: 073/80537, 073/80538, e-mail: nprila@infonet.techno-link.com

Създадени са и функционират 8 паркови офиси за парковите участъци, както следва:

ПУ “Благоевград” - гр. Благоевград, в Централния офис; 048 862102

ПУ “Белица” - гр. Разлог, “Стефан Стамболов” № 2, тел., факс: 0747 / 64 77, 048 862103

ПУ “Якоруда” - гр. Якоруда, ул. “Хаджи Никола Вардев” № 1, тел., факс: 07442 / 22 98, 048 862104

ПУ “Белово” - гр. Белово, ул. “Орфей” № 5, тел., факс: 03581 / 38 24, 048 862105

ПУ “Костенец” - Вили Костенец, административна сграда на ДЛ-Костен, тел., факс: 07144 / 50 60, 048 862107

ПУ “Боровец” - КК Боровец, сграда на ПСС-Боровец, тел., факс: 07128 / 450, 048 862108

ПУ “Бели Искър” и ПУ “Говедарци” - гр. Самоков, ул. “Софийско шосе” № 20, тел., факс: 0722 / 267 85, 048 862110, 048 863161

ПУ “Дупница” - гр. Дупница, ул. “Самоковско шосе” № 2, тел., факс: 0701 / 256 50, 048 862140

В м. Паничище - община Сапарева баня, е изграден и функционира Посетителски център за Национален парк “Рила”, тел.: 07037 / 33 02.

2.0 Физикогеографска характеристика

2.1 Климат в района на Национален парк “Рила”

Съгласно климатичното райониране на България, територията на Национален парк “Рила” попада изцяло в планинската климатична област (над 1 000 м надм. в.) и е разположена на границата на умерено-континенталния и преходно-средиземноморски климат.

Климатът се влияе от елементи на релефа – вертикално разчленение, експозиция, надморска височина. Разнообразното вертикално разчленение (формите и ориентацията на долините, преградите между тях) влияе върху циркулацията на въздушните маси и чрез тях върху температурите, ветровете, валежите.

Средни годишни температури

Станция	Надморска височина	Средна януарска температура	Средна юлска температура	Годишна темп. амплитуда	Средна годишна температура
вр. Мусала	2 925 м	-10,9 ⁰ С	5,1 ⁰ С	17,1 ⁰ С	-3,0 ⁰ С
х. “Мусала”	2 390 м	-7,3 ⁰ С	8,6 ⁰ С	16,6 ⁰ С	0,5 ⁰ С
Ситняково	1 740 м	-4,4 ⁰ С	13,1 ⁰ С	17,5 ⁰ С	4,3 ⁰ С
Боровец	1 340 м	-4,4 ⁰ С	15,3 ⁰ С	19,7 ⁰ С	5,4 ⁰ С

Над 1 500 м надм. в. изложението на склона влияе определено върху температурния и воден режим. Разликите между северните и южни склонове са значителни. По северните склонове на Национален парк “Рила” се наблюдават често температурни инверсии. На всеки 100 м надморска височина температурата спада с 0,7⁰С.

На връх Мусала (2 925 м) са измерени най-ниските температури за планината, респективно парка - абсолютна минимална температура: (-31,2⁰С) при средна месечна температура: (-11,6⁰С) (февруари). Абсолютната максимална температура е 18,7⁰С. При 1 193 мм валежи 80% са от сняг. Средните годишни температури за височинния интервал 2 000-2 500 м надм. в. е 5⁰С-0⁰С, от 2 500 нагоре вече са отрицателни. Преминаването на средноденонощните температури под 0⁰С при различните надморски височини в парка става от началото до края на септември.

Периодът с отрицателните температури продължава често и до края на юни при средна продължителност около 9 месеца. Както се вижда, дори и през летните сезони температурата не се задържа трайно над 10⁰С. През юни, юли, август има 5 до 10 дни със средна температура над 15⁰С. Този факт определя краткия вегетационен сезон в парка, който варира от 3 до 6 месеца, като над 2 000 м надм. в. е около 3 месеца. Устойчиво повишаване на температурата може да се наблюдава към края на юли.

Влажност на въздуха

Годишният ход на динамиката на водните пари следва хода на температурата на въздуха. Във високите части на Рила (вр. Мусала) средната годишна влажност е едва 4,4 Нра. Във високите части на парка относителната влажност най-често е в границите на 80-85%. Най-сухи са студените зимни месеци, когато броят на “сухите” дни (относителна влажност под 30%) е средно 29 (Мусала). Дефицитът на влажността намалява с нарастване на надморската височина. Той съществено се различава за северните и южни склонове на Рила - от 1,5 до 3 пъти по-малък за северните склонове, отколкото на южните, като това отношение е променливо през различните календарни месеци. Абсолютният максимален дефицит на влажността е в границите на 38-42 Нра по северните склонове (над Самоков) през м. август и 48-52 Нра по южните (над Разлог).

Изпарение

Сумарното изпарение е пряко свързано с топлинния баланс, вида на покритието на почвената повърхност и валежите. В ниските части на НП то е в границите на 450-500 мм годишно, а във високите намалява до 250-300 мм. Потенциалното изпарение е значително по-голямо, но за високите части на планината и то остава сравнително ниско - 350-400 мм. За НП “Рила” годишните валежи надвишават потенциалното изпарение с 200-800 мм при изменение на надморската височина от 1 000 до 2 400 м.

Средни годишни валежи

Годишната сума на валежите нараства с нарастване на надморската височина до 2 300–2 400 м, а над тази граница валежите показват тенденция към намаление. За високите части на НП средната многогодишна валежна сума е в границите на 1 050-1 200 мм, докато за ниските части на парка тя е 700-800 мм. Разпределението на валежите през годината е неравномерно. През зимата валежите по северните склонове на Рила са по-малко, отколкото по южните склонове, където те достигат до 22-25% от годишната норма.

Пункт	Надморска височина	Валежи в мм
Боровец	1 340 м надм. в.	929 мм
Ситняково	1 500 м надм. в.	977 мм
вр. Мусала	2 925 м надм. в.	1 193 мм

По северните и западни склонове максимумът на валежите е през пролетта и лятото. По източните склонове - през зимата.

Денонощните валежни максимуми се проявяват най-често през май и юни. Техните стойности по външните склонове на планината (северни и западни) са по-високи (40-50 мм), отколкото по сравнително “затворените” вътрешни и южни склонове (30-35 мм).

Интензивните дъждове не са достатъчно проучени, главно поради липса на автоматични дъждомери.

Слънчево греене

Слънчевото греене е определящо за топлинните условия в парка. В ниските части на планината, поради по-малката облачност слънчевото греене е по-продължително и достига средно 2 176 ч. годишно. По склоновете на планината, поради увеличаването на облачността, продължителността на слънчевото греене намалява, като на най-високата точка на планината - вр. Мусала, тя достига 1 900 часа. Продължителността на слънчевото греене в Национален парк "Рила" е най-малка през декември. Този минимум се обуславя от минималната през тази част на годината дължина на деня, както и от голямата облачност през този месец. С най-голяма продължителност е слънчевото греене през август - 248 ч., което се дължи на намалената облачност.

Снежна покривка

Трайно формиране на снежна покривка в ниските зони на НП се наблюдава след 10-15 декември за северните склонове и 20-30 декември за южните. Снежна покривка средно за парка се задържа 200-220 дни. Средната месечна максимална дебелина на снежната покривка за ниската зона е през м. февруари и достига 20-30 см, а за високата (над 2 000 м надм. в.) - през м. март, когато достига 70-80 см. В най-високите части на парка максималната дебелина на снежната покривка достига 200-240 см и най-често се наблюдава в края на м. март. Първата постоянна снежна покривка на около 2 400 м надм. в. се формира в началото на октомври. Средната продължителност на периода с устойчива снежна покривка е 70-80 денонощия за надморска височина 1 200-1 300 м и достига до 180-200 денонощия при надморска височина над 2 000 м. За надморска височина над 1 200 м устойчива снежна покривка се формира всяка зима.

Топенето на снеговете във високите части на парка започва в средата на април и може да завърши чак през юни. Наветият и фирнован сняг (местно название "соспи") по дъната на циркусите се стопява в края на юни, а ледени блокове в езерата могат да се видят и през август.

Поради липса на специфично оборудване, снежните запаси, които се формират в границите на НП "Рила", не са добре проучени. Те са най-важният ресурс на чисти питейни води за околните общини и за столицата София.

Вятър

На територията на парка се намира вододелното било между Черноморския и Беломорски басейни. Както бе посочено, паркът се намира на границата между две климатични области. Това е причината тук често да духат ветрове със скорост 30-40 м/сек. (над 100 км/ч.) с предимно югозападна и западна ориентация. По-умерени са северозападните и североизточните ветрове.

Движението на въздушните маси в райони с изразен планински релеф, какъвто е НП "Рила", силно се влияе от релефните форми. Поради това, ветровото поле и неговите характеристики за територията на парка са изключително сложни за

представяне. За територията на парка преобладават ветрове от северозападна и западна посока. Честотата на тези ветрове е около 40%. През пролетта преобладават ветрове от южна посока, резултат на промяната на атмосферната циркулация над югоизточна Европа при нейното преустройство от зимен към летен тип. По северните склонове се реализират и фьонове ветрове. При резки арктически нахлувания (от преобладаваща северна посока) по южните склонове на Рила се наблюдават и студени, падащи планинско-долинни ветрове.

Средната месечна скорост на вятъра по най-високите планински върхове достига 11-12 м/сек. през месеците декември до февруари. За ниските части на парка средната месечна скорост се изменя от 1,2 до 2,5 м/сек., а в средната височинна зона 2,5-3,2 м/сек.

Силните ветрове (над 14 м/сек.) на вр. Мусала са от югозападна и северозападна посока – 56,4% от случаите. По южните склонове на Рила преобладават силни ветрове от юг и югозапад - над 60% от случаите. Скоростта на силния вятър с повторемост 1 път на 100 г. на вр. Мусала може да достигне 62 м/сек., при Боровец – 40 м/сек. и т.н.

Приложение № 4

2.2 Геоложки и геоморфоложки строеж

Територията на Рила планина попада сред основните морфоструктури на България - Рило-Родопската морфоструктура. В литолого-петрографско отношение в Национален парк “Рила” не се установява голямо разнообразие на скални комплекси. По-голяма част от тях са изградени от най-старите скали в България - метаморфните. Възрастта на висококристалинния метаморфен скален комплекс се определя като предкамбрийска и дори архайска. Освен тези скали, от интрузивните скали широко разпространение имат гранитите, а от седиментите, главно в периферните части - палеогенни, плиоценски и кватернерни наслаги.

Метаморфния скален комплекс на парка обхваща:

Долна - гнайсова свита.

Средна - амфибол - лептитова свита.

Интересно е да се отбележи, че общата дебелина на висококристалинния метаморфен скален комплекс надхвърля 3 600 метра, при което долната свита е най-мощна (2 000 м), средната е 1 000 м, а горната достига едва 600 м. Възрастта на целия този комплекс въз основа на сравнителни литоложки данни от други части на Европа (Украйна, Скандинавия, Бохемия и други) се определя като архайска. Там, както и в парка, върху висококристалинните метаморфни скали на много места лежат слабо метаморфозирани материали от диабазфилитоидната формация и други старопалезойски скали.

От палеозойския скален комплекс най-широко разпространение в парка имат южнобългарските гранити. Тези интрузивни скали изграждат почти 2/3 от цялата площ на парка.

НАЦИОНАЛЕН ПАРК “РИЛА” РАЗПРЕДЕЛЕНИЕ НА ТЕРИТОРИЯТА ПО НАДМОРСКИ ВИСОЧИНИ (РЕЛЕФ)

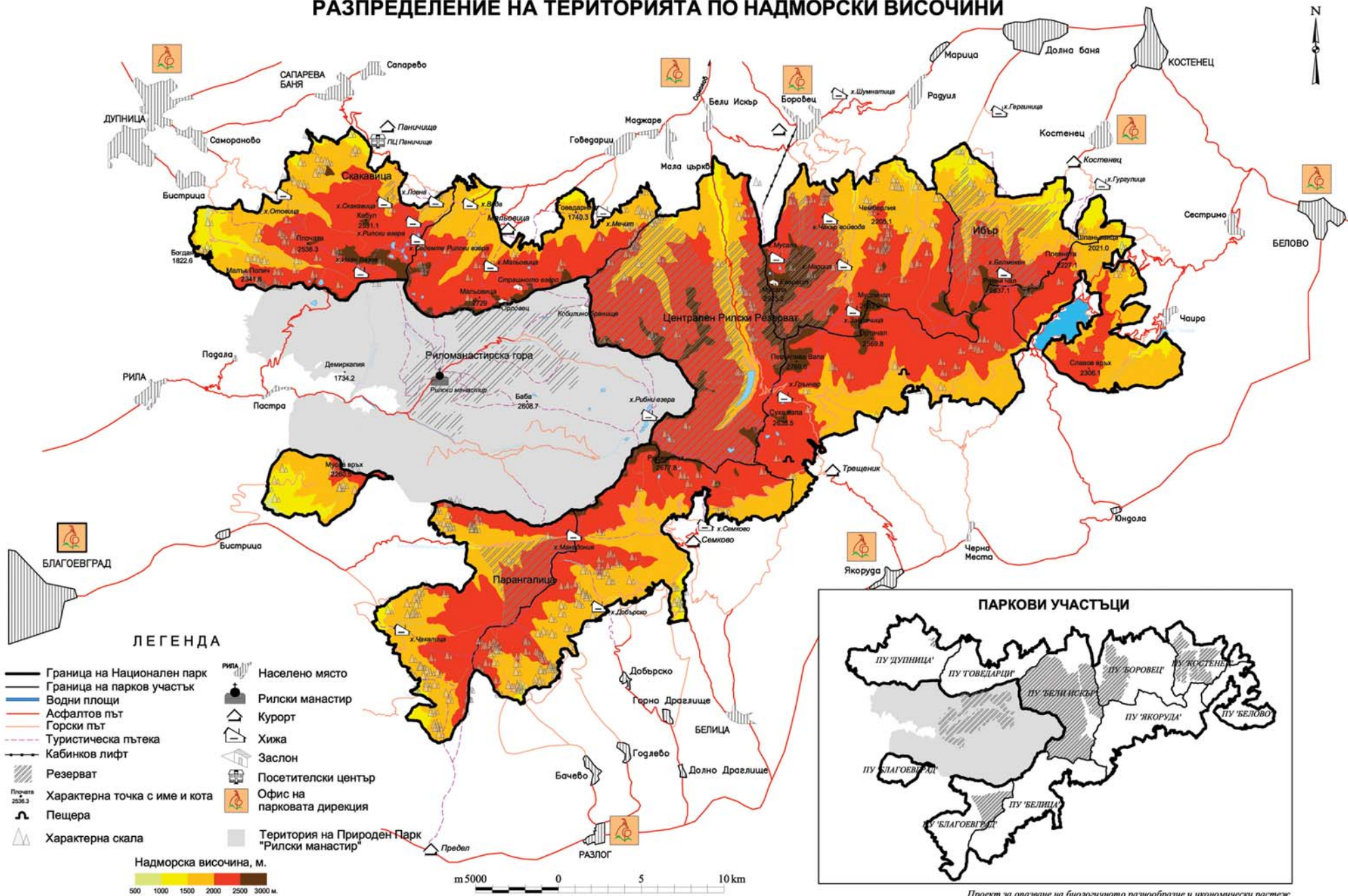
Картата илюстрира факта, че значителен процент от територията на парка се намира над 2 000 м надм. в.

Териториите с надморска височина под 2 000 м са разположени в периферните части. От север промяната в надморските височини е по-рязка, от юг преходът е с по-малки разлики в надморските височини. Териториите с най-малка надморска височина се намират в североизточната и западната част, а тези с най-голяма надморска височина – в централната част. Може да се прецени кой резерват в коя височинна зона е разположен. Указани са многобройните скални образувания, характерни за рилския пейзаж.

Останалите класове обекти са както в базовата карта.

НАЦИОНАЛЕН ПАРК "РИЛА" РАЗПРЕДЕЛЕНИЕ НА ТЕРИТОРИЯТА ПО НАДМОРСКИ ВИСОЧИНИ

Най-младите скали датират от кватернерния период. В обхвата на Национален парк "Рила" кватернерните скали по своя генезис могат да бъдат диференцирани главно в два скални комплекса: глационални наслаги и делувиални наслаги.

Към първия комплекс се отнасят плейстоценски неспоени или слабо споени скали, резултат от акумулативната дейност на ледниците и ледниковите води. Те са натрупани под формата на моренни валове в горните и средните части от долините на всички големи рилски реки и под циркусите (например в поречието на река Черни Искър, река Бели Искър, река Рилска и други; под Седемте езера, под Маричините езера и други). Глационалните наслаги са съставени от грубовалунни и несортирани материали.

Вторият кватернерен скален комплекс включва склоновете, предимно холоценски, неспоени наслаги и насипи от пясъчливо-чакълести глини и блокажни сипеи. Делувиалните насипи се наблюдават по средните и ниските части на почти всички склонове на планината, докато сипейните наслаги преобладават в горните и средните склонови части.

Отделните заравнености на староплиоценското денудационно ниво в Национален парк "Рила" го окачествяват като силно огънато и разседнато, на места планинско стъпало с височина от 1 800 до 1 600 метра. Освен това и младоплиоценското денудационно ниво на Рила представлява силно огънато и разседнато планинско стъпало със средна височина около 1 300 метра. И най-сетне плио-плейстоценското денудационно ниво на Рила има характер на типично подножно стъпало с височина, колебаеща се от 1 000 до 800 метра.

Ритмичното епейрогенно издигане на Рила през кватернера заедно с промеждутъците на тектонските затишия и диференцираното въздействие на денудацията върху геоложката основа са обусловили по-нататъшното полициклично развитие на нейния релеф и образуването на съвременната долинна мрежа и повече от 40 върха над 2 000 м надм. в.

В резултат на ерозионната и акумулативна дейност на ледниците през кватернера във високопланинските части на Рила са се образували значителен брой ледникови езера - около 140 постоянни и 30 временни. Те са разположени главно в дълбоките дъна на циркусите. Повечето от рилските езера са събрани на групи. Най-високо разположено е Леденото езеро (2 709 м), а най-ниско – езерото Локвата (1 800 м). Най-много езера са разположени между 2 300 и 2 400 м надм. в. Ширината на рилските езера варира от 10 до 375 м, дължината от 20 до 800 м, площта от 0,1 до 21,2 ха, максималната дълбочина - от 0,5 м до 37,5 м (Окото). Преобладаващата част от тях имат максимални дълбочини от 2 до 10 м и само 9 от езерата са с дълбочина над 10 метра.

Особено важно е да се отбележи, че при тази геоморфоложка (разломна) структура (гранити и метаморфни скали) се оформят редица термоминерални находища (Сапарева баня, Долна баня, Костенец, Благоевград и др.).

2.3 Хидрология

Националното управление на водните ресурси в НП “Рила” попада под юрисдикцията на три басейнови дирекции – Източнобеломорска, (р. Марица), Дунавска (р. Искър) и Западнобеломорска (р. Места и отчасти р. Струма).

В НП “Рила” има четири станции от опорната хидрологична мрежа на страната. В близост до границите на парка са разположени още 10 други станции. Във високопланинската част от парка има една действаща станция. Характеристиките на речния отток са ориентировъчни.

Информацията, която се набира, се отнася до елементи главно на водния баланс. Тази информация не е достатъчна по обем и качество за извършване на пространствени обобщения на хидрологичните характеристики. За целта са използвани публикуваните данни в хидрологичните справочници на реките в Република България (за периода до 1983 г.), монографията “Речни водни ресурси на България и изменението им в резултат на антропогенната дейност” и разработената Национална стратегия за управление на водните ресурси на България през 1997 г.

Хидрографска характеристика

Хидрографската характеристика е изготвена на основата на топографски карти в М 1:100 000. По билото на Рила планина преминава главната водоразделна линия между водосборните басейни на р. Дунав (Черноморски водосборен басейн) и Беломорския водосборен басейн. Главният водораздел последователно разделя водосборните басейни на р. Искър и р. Струма, р. Искър и р. Места и на р. Искър и р. Марица. От Запад на Изток водоразделната линия преминава последователно през вр. Мальовица – 2 729 м, вр. Шишковица – 2 669 м, вр. Мусала – 2 925 м и източно от курорта Боровец излиза извън територията на парка. Дължината на водораздела е около 76 км. Главният водораздел разделя Националния парк на две части - Северна, от която водите посредством р. Искър се оттичат към р. Дунав и оттам към Черно море (Черноморски водосборен басейн) и Южна, от която водите се оттичат към Бяло море (Беломорски водосборен басейн).

Главната река, която води началото си от територията на Националния парк и принадлежи към Черноморския водосборен басейн е р. Искър. Главните реки, които принадлежат на Беломорския водосборен басейн са р. Места и р. Марица. Значителна част от територията на парка формира отток към р. Струма, която се влива в Бяло море. Площите на водосборните басейни на реките от Черноморския и Беломорския водосборни басейни са съответно 216,6 км² и 593,86 км² (таблица 2).

На територията на парка са разположени около 120 езера, от които около 70 са глациални, обособени в няколко характерни групи, според територията в НП (Маричини, Мусаленски и др.). Общият обем на водите в езерата е около 80×10⁶ м³. Езерата оказват значително регулиращо влияние върху формирането на речния отток от територията на парка.

НАЦИОНАЛЕН ПАРК “РИЛА”

КАРТА ЗА ХИДРОЛОГИЧНАТА ХАРАКТЕРИСТИКА И НАЙ-ОСНОВНИТЕ ВОДОСТОПАНСКИ СЪОРЪЖЕНИЯ

Хидрографската характеристика е изготвена на основата на топографски карти в М 1:100 000.

На приложената карта - схема на НП “Рила” са очертани както главната водоразделна линия между водосборните басейни на р. Дунав (Черноморски водосборен басейн) и Беломорския водосборен басейн, преминаваща по билото на Рила планина, така и водораздели на водосборите на реките Искър, Марица, Места и Струма в границите на парка. Главният водораздел последователно разделя водосборните басейни на р. Искър и р. Струма, р. Искър и р. Места и на р. Искър и р. Марица.

Показани са и четирите хидрометрични станции от опорната хидрологична мрежа на страната, попадащи в границата на парка, както и другите 10 хидрометрични станции, които са в близост до границите на парка, а така също и дъждомерните и метеорологичните станции, които се обслужват от Национален институт по метеорология и хидрология при Българска академия на науките. Оценката на речния отток на територията на парка е направена на базата на дълга редица от данни от посочените хидрометрични станции, дъждомерни и метеорологични станции. Показано е също и местоположението на съществуващите ВЕЦ, които макар и извън територията на парка, са в непосредствена близост до неговите граници.

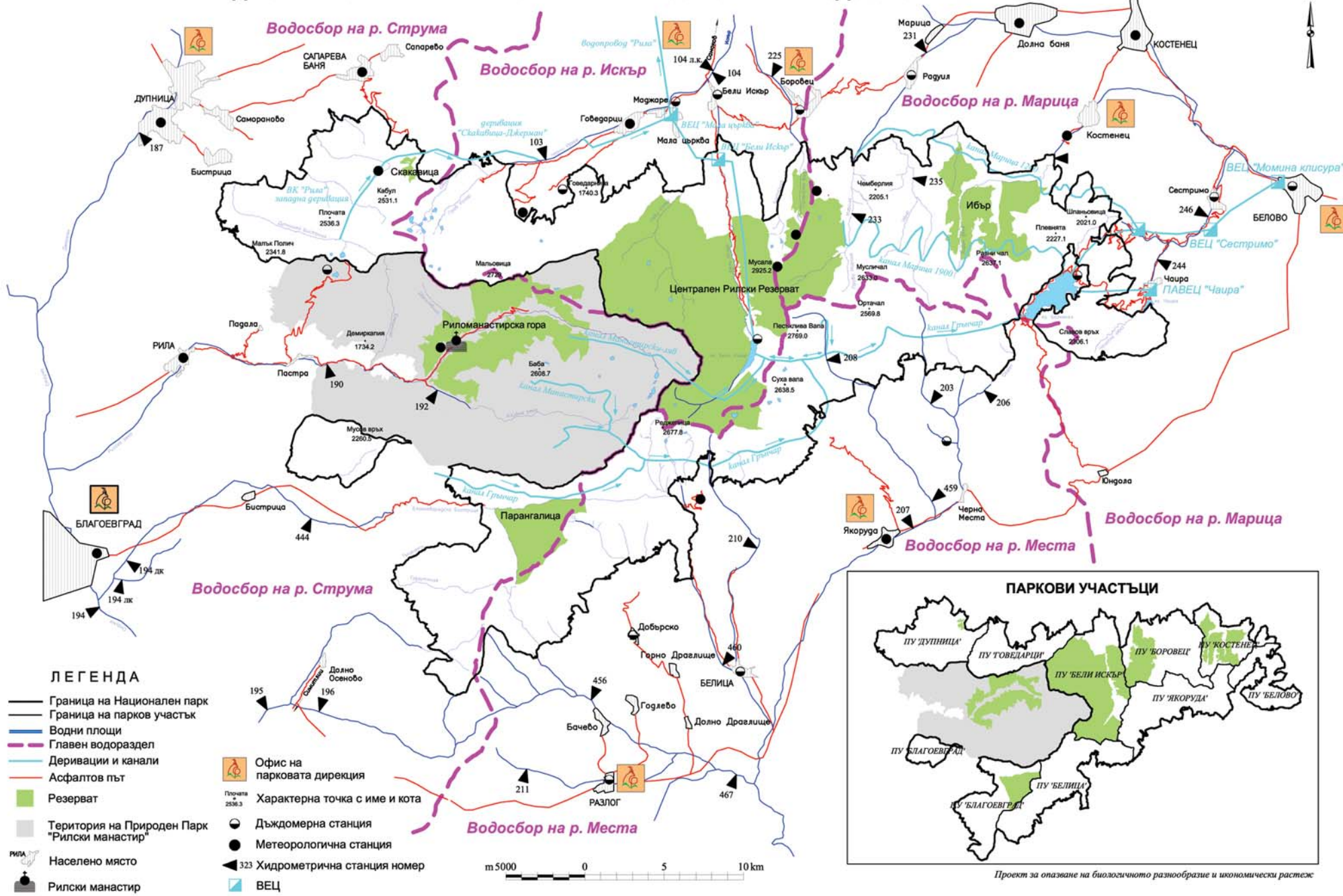
Антропогенните нарушения върху формирането на оттока са илюстрирани схематично с основните изградени три водохранилища - яз. Калин (във водосборния басейн на р. Струма), яз. Бели Искър (във водосборния басейн на р. Искър) и яз. Белмекен (във водосборния басейн на р. Марица), а и разположения на източната граница на парка яз. Чаира. с общ завирен обем $162 \times 10^6 \text{ м}^3$, както и с деривациите и каналите като:

- “Скакавица-Джерман” (за трансфер на води от басейна на р. Струма към басейна на р. Искър),
- деривация “Грънчар-Манастирска” (за трансфер на води от басейна на р. Места към басейна на р. Марица с възможност и към р. Искър),
- канал “Марица 1900” - събира и прехвърля води от водосборния басейн на р. Марица в яз. Белмекен, т.е. не трансферира води извън водосборния басейн на р. Марица, а преразпределя води вътре във водосбора,
- канал “Марица 1200” - събира и прехвърля води главно от водосбора между кота 1 200 и кота 1 900 м.

Информацията за другите изградени съоръжения, като например праговете в някои от езерата, е непълна и се нуждае от прецизиране. Поради това не е илюстрирана на картата.

НАЦИОНАЛЕН ПАРК "РИЛА" ХИДРОГРАФСКА ХАРАКТЕРИСТИКА И НАЙ-ОСНОВНИТЕ ВОДОСТОПАНСКИ СЪОРЪЖЕНИЯ

Проект за опазване на биологичното разнообразие и икономически растеж

На територията на парка в настоящия момент има 2 водохранилища - яз. Бели Искър с обем $41,4 \times 10^6 \text{ м}^3$ и яз. Черното езеро $0,25 \times 10^6 \text{ м}^3$. Язовир Белмекен не е на територията на парка, но събира водите си от него. На източната граница на парка е разположен и яз. Чаира.

Таблица 2. Основни хидрографски характеристики на реките на територията на Национален парк "Рила"

№	Река	Площ водосборен басейн	Разпределение водосб. басейни	Средна надморска височина	Гъстота на речната мрежа	Залесеност
-	-	км ²	%	М	км/км ²	%
1	Искър	216,6	26,7	1 861	2,4	56
	Черноморски басейн	216,6	26,7	1 861	2,4	56
2	Струма	170,56	21,1	2 139	1,5	43
3	Места	193,9	23,9	1 941	1,8	52
4	Марица	229,4	28,3	2 046	1,5	44
	Беломорски басейн	593,86	73,3	2 038	1,6	46,3
	Общо за Национален парк "Рила"	810,46	100	1 991	1,8	48,9

Годишен отток

Годишен отток на реките в Национален парк "Рила"

№	Река	Площ водосборен басейн	Средна надморска височина	Модул на годишния отток	Обем на оттока
-	-	км ²	м	dm ³ /s.км ²	м ³ ×10 ⁶
1	Искър	216,6	1 861	22,8	155,7
	Черноморски басейн	216,6	1 861	22,8	155,7
2	Струма	170,56	2 139	30,1	161,9
3	Места	193,9	1 941	28,3	173,0
4	Марица	229,4	2 046	29,0	209,8
	Беломорски басейн	593,86	2 038	29,1	544,7
	Общо за Национален парк "Рила"	810,46	1 991	27,4	700,4

Получените резултати показват, че на територията на Националния парк се формират 9,40% от водните ресурси на реките Струма и Места, 5,62% за р. Марица и 8,27% от водните ресурси на р. Искър. По отношение на водните ресурси на Р. България на територията на парка се формират около 3,61% от водните ресурси на страната (при 0,73% площ от територията на Р. България). Паркът е разположен върху едни от най-богатите на повърхностни води райони от страната. От формирация се на територията на парка повърхностен отток 22,2% се оттичат към Черно море, а 77,8% се оттичат към Бяло море.

Хидрохимия

Контролът и наблюдението на качеството на повърхностните води за периода от 1992 до 1997 е осъществен в 16 пункта, които са в близост до границите на НП "Рила" от 3 Регионални инспекции по околната среда и водите. Броят на пунктовете варира незначително в представения период. В Националната система за екологичен мониторинг към Министерство на околната среда и водите не е заложено провеждането на хидрохимични изследвания на водите на езерата в чертите на НП "Рила".

Анализът за качеството на повърхностните води е направен на база изменението на качеството на водите във времето, като са използвани някои от следните основни показатели: разтворен кислород (р-рен O_2), биохимична потребност от кислород (БПК₅) и перманганатна окисляемост (Перм. Ок.), които общо характеризират присъствието на органични вещества в речните води. Съдържанието на биогенни вещества се определя от различните форми на азота (амониев NH_4-N , нитритен NO_2-N и нитратен NO_3-N) и фосфати (PO_4), които характеризират цикъла на образуване и разпадане на органичните вещества. Между по-горе споменатите показатели, температурата и микробналната флора съществува взаимна връзка, която до голяма степен определя самопочиствателните процеси във водните течения. Водите в частите от поречията на р. Искър, Марица, Места и притоците на Струма, намиращи се в границите на НП "Рила", са химически чисти.

Приложение № 5

Хидробиология

Хидробиологичният мониторинг на течащи води в България се извършва от 1992 г. в отделни поречия. Обследвани са р. Искър и притоците - р. Бели Искър, Леви Искър, Мусаленска Бистрица, Палакария и др. Контролните пунктове са извън парка. Преобладава средното замърсяване в поречието. Интегралната оценка (Биотичен индекс) на замърсяването за дълъг период от време чрез анализ на съобществата от дънни макроорганизми (макрозообентос) е много висок (БИ - 5), което показва, че речните води, изтичащи от територията на НП "Рила", са биологически чисти.

Антропогенни въздействия върху условията за формиране на речния отток

Необходимо е да се отбележи, че хидрологичният режим на реките на територията на парка е силно нарушен. Изградени са множество хидротехнически съоръжения с главно предназначение да преразпределят формираната се речен отток по пространство и време. Съоръженията са свързани в единни водностопански системи. Водните ресурси се използват комплексно.

Съоръженията условно могат да се подразделят в следните групи:

- водохранилища;
- деривации и канали;
- водоснабдителни системи за води с питейно и промишлено предназначение.

Към настоящия момент не е възможно да се направи точна оценка на въздействието от видоизменения воден баланс върху биотата поради липса на интегриран мониторинг и съответните данни. Изградените високопланински деривационни системи и канали нарушават значимо естествените условия за формиране на речния отток в териториите, разположени непосредствено под тях и оказват значително по-малко негативно влияние на водосборните басейни на реките като цяло. Наложително е провеждането на съответните допълнителни изследвания и оценка на въздействието върху околната среда на целия комплекс от системи и съоръжения - изградени и проектирани, предвид запазване на видовото разнообразие и природното богатство на НП "Рила", като не се подценява тяхната стопанска значимост и се направят необходимите препоръки за предотвратяване на негативните последици за околната среда.

2.4 Почви и почвени процеси

Паркът попада в Тракийска горскорастителна област, подобласт Рила, Среден и Високопланински пояси. При съвместното действие на абиотични и биотични фактори в Национален парк "Рила" протичат сложни почвообразователни процеси, които са подчинени на вертикалната зоналност. Средният горскорастителен пояс започва от 700 м надм. в. и завършва на 2 000 м надм. в. Като основни зонални почви се срещат кафявите горски почви (700-1 200 м надм. в.) и планинско-горските тъмноцветни почви (1 200-2 000 м надм. в.). Високопланинският горскорастителен пояс обхваща най-горните части на планината с надморска височина от 2 000 до 2 500 метра. Основните зонални почвени типове са два: планинско-горските тъмноцветни почви, които продължават тук своето разпространение от средния пояс и заемат подпояса на клека и субалпийските пасища и планинско-ливадните почви, които заемат подпояса на алпийските пасища.

Почвени типове

В Национален парк "Рила" доминират кафявите горски, планинско горските тъмноцветни и планинско ливадните почви с маломощен до средномощен хумусен хоризонт.

Кафявите горски почви (Cambisols) са представени от трите си основни подтипа: кафява горска тъмна, кафява горска преходна и кафява горска светла. В морфологично отношение кафявите горски почви се характеризират с пълнен почвен профил (A,B,C). Мъртвата горска постилка има твърде разнообразна мощност от 3 до 10 см. Хумусно-акумулативният хоризонт (A) е маломощен от 5 до 25 см. Илувиалният хоризонт (B) е често пъти твърде мощен, като стига до 80-100 см. Хоризонт C при тези почви се състои от скален рохляк. Кафявите горски почви са с лек механичен състав. Отличават се със значителна скелетност, като количеството на скелета отгоре надолу се увеличава. Реакцията на почвата е кисела, рН се движи в рамките между 4,5 и 6,0.

Планинско-горските тъмноцветни почви (Umbric Cambisols) се характеризират морфологично с пълния си почвен профил - ABC. Мъртвата горска

постилка е с мощност до и над 10 см. Хумусно-акумулативният хоризонт е твърде мощен, като достига на дълбочина от 30 до 60, а понякога и до 100 см. На цвят е тъмнокафяв. В горния планински пояс този хоризонт преминава в торфенисто-хумусен. Реакцията е кисела, рН се движи около 4,0-5,0.

Планинско-ливадните почви (Molic Cambisols) се формират при сурови климатични условия. Тук има ясно изразена тенденция към формирането на торфенист хоризонт. Тревната покривка доставя големи количества органична материя, която при висока влажност и ниски температури се разлага и минерализира бавно. В зависимост от теренните условия и степента на овлажняване, се заблътват или в тях се развива процес, сходен на черноземния почвообразователен процес. По този начин се формират два подтипа почви: планинско-ливадни торфенисти и планинско-ливадни черноземновидни.

Планинско-ливадната торфениста почва има торфенист хоризонт, изграден от полуразложени органични остатъци, след него следва торфенисто-хумусен хоризонт, преминаващ постепенно в материнската скала. Планинско-ливадните черноземновидни почви са без торфенист хоризонт. Те имат само хумусно-акумулативен хоризонт, който е по-мощен. Реакцията е кисела, с рН около 4,5.

Ерозия

Факторите, влияещи върху ерозионните процеси, са: вид на скалната основа, релеф, състояние на почвата, количество и интензивност на валежите, вид на растителната покривка, степен на лесистост и затревеност, стопански ползвания, рекреационни дейности и др.

При проучването на техническите параметри на насажденията от горския фонд, се установяват данни за протичане на ерозионни процеси само в ПУ "Благоевград", ПУ "Дупница" и ПУ "Самоков". Проявила се е предимно плоскостната ерозия в иглолистните гори и в частично представените в парка гори от реконструкционния клас - зимен дъб, бук, келяв габър, бреза, елша, трепетлика и други на пети бонитет и пълнота на насажденията до 0,5.

Ерозираните терени на Национален парк "Рила" заемат незначителна територия - около 1,3% от общата територия на парка. Ерозията в горите на Национален парк "Рила" е овладяна в значителна степен.

Антропогенната ерозия се проявява в местата на концентриране на посетителските потоци, на ски писти, съоръжения и сгради (туристическата ерозия), в резултат на стопанските дейности - прекомерна паша на домашни животни, неподдържани горски пътища, голи сечи с продължително възстановяване на растителността, строителство на хидротехнически съоръжения, електропреносни мрежи и др.

Приложение № 6

3.0 Биотична характеристика

3.1 Хабитатно разнообразие в парка

В резултат на прилагането на системата CORINE (Palearctic Classification) е установено, че на територията на НП “Рила” са представени 60 хабитата от планински и високопланински тип.

По консервационна значимост те се отнасят към три групи, както следва:

- *Резолюция № 4* (06.12.1996 на Европейската общност) - застрашени природни местообитания изискващи специфични консервационни мерки - 11;

- хабитати по *Приложение №1 на Директива 92/43* от 21.05.1992 г. на Съвета на Европейската Общност - 18;

- хабитати, включени в *Резолюция № 4 и Директива 92/43*- 11.

Както се вижда, 51,66% от хабитатите имат консервационен статус. Разнообразието на хабитати предопределя важното място на парка в европейската екологична мрежа “Натура 2000”

Приложение № 7

3.2 Растителни съобщества

При описване растителността на НП “Рила” е използван сигматичния подход на класификация.

В НП “Рила” са представени 4 растителни пояса: буков (представен частично), иглолистен горски, субалпийски и алпийски. В състава им участват дървесни, храстови и тревни фитоценози. Горската растителност е представена главно от фитоценози на иглолистни видове. Доминираща възраст на горите е 90 години, средната пълнота 0,65. Запасите от дървесина са 6 000 000 куб. м. В субалпийския пояс широко разпространение имат иглолистните храсталаци на клека, които са основна коренна растителност на пояса. Ниските храстови фитоценози на сибирската хвойна и тревните фитоценози, много от които са коренни, са също съществени съставни компоненти на растителната покривка в този пояс. В алпийския пояс са разпространени тревни фитоценози с незначително участие на малките храсти като синята боровинка и тревистата върба.

Растителността на парка се отнася към Рило-Родопския подрайон на Илирийската провинция на Европейската широколистна област.

Разнообразието на парковата растителност е представено в момента от над 12 класа, 12 разреда, 17 съюза, 92 асоциации и 28 субасоциации. Всички класове

чиито фитоценози са разпространени в парка са общи с тези на растителността на европейските планини. С изключение на разред *Seslerietalia comosae* Simon 1958, който е ендемичен за Балканския п-ов, останалите също са общи с планините на Средна Европа. От съюзите 6 са регионални балкански, 3 са карпато-балкански, останалите 8 са европейски. С малки изключения асоциациите са или български или разпространени само в Рила планина, т.е. ендемични за българската или рилска растителност.

Пояс на буковите гори

Буковият пояс е представен частично от ограничен брой фитоценози на територията на парка, които се отнасят към 1 клас, 1 разред и 1 съюз. Валидно публикувани са 9 асоциации. **Букът** (*Fagus sylvatica*) формира монодоминантни (сравнително рядко) и смесени фитоценози най-често с елата (*Abies alba*) или смърча (*Picea abies*), по-рядко и белия бор (*Pinus sylvestris*) и съвсем рядко с други дървесни видове, включително горуна (*Quercus dalechampii*). Комбинациите между видовете са различни и водещият вид се мени в различните фитоценози. Заемат влажни местообитания, най-често по дъната на долините и в долните части на склоновете със северна експозиция, както: в горната част на водосборите на реките Долнобанска Бистрица, Дупнишка Бистрица, Благоевградска Бистрица (под върховете Ризваница и Деризмиица).

Храстов етаж няма. Букът е силен едификатор и ограничава развитието на тревни видове в по-слабо нарушените фитоценози. По-широко разпространени тревни видове са: горска слабонога (*Impatiens noli-tangere*), енъовче (*Galium odoratum*), дебриянка (*Sanicula europaea*), луковична горва (*Cardamine bulbifera*), вранско око (*Paris quadrifolia*), мечи лук (*Allium ursinum*), киселец (*Oxalis acetosella*), обикновен здравец (*Geranium macrorrhizum*), родопско звънче (*Soldanella hungarica*). В смесените с ела или смърч фитоценози растат още: горско просо (*Milium effusum*), монезес (*Moneses uniflora*), наваличе (*Orthilia secunda*), черна боровинка (*Vaccinium myrtillus*) и др.

От фитогеографска гледна точка групата на средноевропейските видове е водеща. Участие имат и балкански ендемити като планински явор (*Acer heldreichii*). Много от видовете, които съставят фитоценозите са характерни за основни висши синтаксони на европейските букови гори, което дава основание буковите гори в парка да се отнесат към клас *Querco-Fagetea* Br.-Bl. et Viliager 1937, разред *Fagetalia sylvaticae* Pawl. 1928, съюз *Fagion* Horvat 1950 s.lat. Основна асоциация в границите на парка е *Fagetum subalpinum* Horvat 1938 s. lat.

Фитоценозите на **елата** (*Abies alba*) определят характера на растителната покривка на парка във височинния диапазон на бука и на границата с иглолистния пояс. Едни автори ги отнасят към пояса на бука, други към иглолистния пояс. За растителността на парка първото решение е по-правилно. Монодоминантни, или, което е по-често, смесени с бук (*Fagus sylvatica*), смърч (*Picea abies*), тук-там и бял бор (*Pinus sylvestris*), рядко и с други дървесни видове като явор (*Acer pseudoplatanus*) с променливо съотношение между тях, се срещат в парка предимно под 1 600 м надм. в. Местообитанията им имат

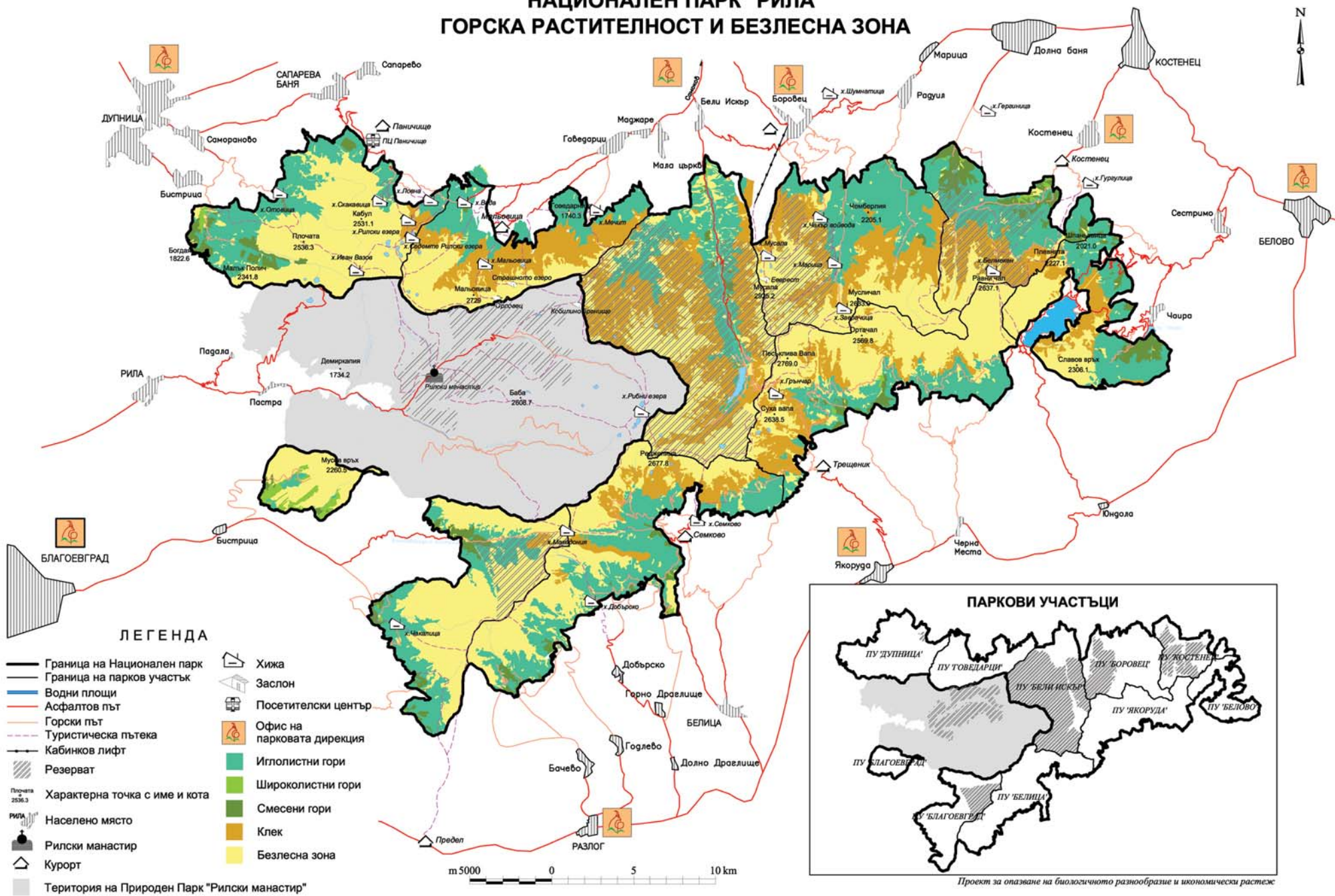
НАЦИОНАЛЕН ПАРК “РИЛА” ГОРСКА РАСТИТЕЛНОСТ

Картата на горската растителност илюстрира разнообразието на гори, съотношението между заетата от гори територия и безлесната зона, където се намират субалпийските и алпийски тревни съобщества. Последните заемат около 34% от площта на парка.

Иглолистните гори, заедно с тези на клека, формират горската растителност (с малки изключения) на територията на парка.

Останалите класове са както в базовата карта.

НАЦИОНАЛЕН ПАРК "РИЛА" ГОРСКА РАСТИТЕЛНОСТ И БЕЗЛЕСНА ЗОНА

Проект за опазване на биологичното разнообразие и икономически растеж

сходни характеристики с тези на бука: висока влажност на въздуха и почвите, сравнително ниски температури без условия за слани, както: в горната част на водосбора на реките Долнобанска Бистрица, Дупнишка Бистрица и река Отовица.

Храстов етаж няма. Главно единични екземпляри от обикновено бясно дърво (*Daphne mezereum* L.) се срещат нарядко. Тревните етажи са изградени от значителен брой видове, комбиниращи флорния състав на иглолистния и буковия пояси, т.е. неморални с бореални елементи: енъовче (*Galium odoratum*), киселец (*Oxalis acetosella*), черна боровинка (*Vaccinium myrtillus*), обикновена светлика (*Luzula nemorosa*), горска светлика (*Luzula sylvatica*), горско просо (*Millium effusum*) и др.

Пояс на иглолистните гори (смърчов пояс)

Поясът на иглолистните гори в Рила е включен почти изцяло в границите на парка и заема значителна част от горската територия. Основни ценозообразуващи видове са смърч (*Picea abies*), бяла мура (*Pinus peuce*) и бял бор (*Pinus sylvestris*). Разположен е между 1 500 (1 700) и 1 900-2 100 м надм. в. Най-често е наричан смърчов поради голямата роля в този вертикален диапазон на *Picea abies*. В парка широко са разпространени и фитоценозите на белия бор (*Pinus sylvestris*), както и на бялата мура (*Pinus peuce*). Тъй като е по-пригоден от смърча (*Picea abies*) и особено от белия бор (*Pinus sylvestris*) към суровите климатични условия, бялата мура (*Pinus peuce*) формира най-високо разположените горски фитоценози. В този пояс навлизат фитоценози на елата (*Abies alba*), нарядко около долната граница на пояса се включва и букът (*Fagus sylvatica*).

Храстов етаж в типичните за пояса фитоценози няма, а на границата със субалпийския пояс в някои фитоценози такъв се формира от клека и много по-рядко от сибирската хвойна. В нарушени участъци се среща къпината (*Rubus idaeus*).

Тревните етажи са доминирани най-често от горска светлика (*Luzula sylvatica*), черна боровинка (*Vaccinium myrtillus*) и горски вейник (*Calamagrostis arundinacea*), по-рядко от обикновена светлика (*Luzula nemorosa*), червена боровинка (*Vaccinium vitis-idaea*), киселец (*Oxalis acetosella*), повиснала кутявка (*Moehringia pendula*). Често срещани са и горска гайтаника (*Melampyrum sylvaticum*), горска млечка (*Euphorbia amygdaloides*), камбанка (*Campanula expansa*) и др. В този пояс значителна роля играят мъховете: *Rhytidiadelphus triquetrus*, *Pleurosium schreberi*, *Hylocomium splendens* и др. Характерно е развитието в добре овлажнявани каменисти и скалисти места на обикновен здравец (*Geranium macrorrhizum*), а в особено нарушена растителност на дъбовогорски спореж (*Senecio nemorensis*), жълт кантарион (*Hypericum perforatum*), върбовка (*Epilobium angustifolium*) и др.

Съпътстващите фитоценози на бреза (*Betula pendula*), трепетлика (*Populus tremula*), хвойна (*Juniperus communis*, *Juniperus sibirica*) и др. са малко и обикновено вторични. Планинската елша (*Alnus viridis*) навлиза също в този

пояс и формира първични фитоценози край потоците и реките, както и високотревните видове: балканска паламида (*Cirsium appendiculatum*), девесил (*Heracleum verticillatum*, *H. sibiricum*), панчичиева пищялка (*Angelica pancicii*), телекия (*Telekia speciosa*) и др.

От фитогеографска и фитоценотична гледна точка растителността на иглолистния пояс е много близка до бореалната, но присъствието на определени ендемити – главно балкански и карпато-балкански, някои с голямо ценозообразуващо значение (бяла мура например), е основание за характеризирането на тази растителност като квазибореална (суббореална) с общи за средноевропейските планини висши синтаксони и специфични само за парка асоциации и субасоциации. Освен монодоминантните фитоценози на трите основни дървесни вида са разпространени и много фитоценози с различаващи се по процентното им участие техни комбинации. Приземните етажи, обаче, имат сходен флористичен състав и структура, което ограничава броя на асоциациите. Всички асоциации от този пояс се отнасят към клас *Vaccinio-Piceetea* Br.-Bl. 1939 emend. Zup. 1976 и разред *Vaccinio-Piceetalia* Br.-Bl. 1939 emend. K.-Lund 1967. Съюзите са два. Валидно публикувани са 20 асоциации.

Фитоценозите на **смърча** са разпространени във всички райони на парка. Най-характерна асоциация за монодоминантните смърчови фитоценози е *Campanulo sparsae-Piceetum abietis* Russakova prov.

Фитоценозите на **белия бор** (*Pinus sylvestris*) са разпространени навсякъде в горската част на парка по изпъкнали части на мезорелефа и върху скалисти местообитания. Особено големи площи заемат по южния макросклон на планината, където не рядко те достигат и формират горната горска граница.

Изложенията са топли, най-често южни, влажността на почвите и въздуха през летния сезон често е доста ниска. Имат приземни етажи с богат флористичен състав и освен черна боровинка (*Vaccinium myrtillus*) чести доминанти са червената боровинка (*Vaccinium vitis-idaea*), горският вейник (*Calamagrostis arundinacea*) и горската светлика (*Luzula nemorosa*). За парка са публикувани няколко асоциации на белия бор. Като цяло, обаче, разнообразието от синтаксони е по-голямо, но въпросът не е разработен. Освен монодоминантни фитоценози на различни в известна степен екоптопи, което предопределя различия в структурата им, белият бор изгражда в границите на парка смесени дървостои най-вече със смърча и бялата мура.

Част от фитоценозите са вторични на мястото на унищожени фитоценози на други дървесни видове. В значителна част от тях в настоящия период се извършва смяна на дървесния етаж от бял бор с етаж от коренния дървесен вид.

Фитоценозите на **бялата мура** (*Pinus peuce*) са сравнително добре представени на територията на парка между 1 700-1 800 и 2 100-2 200 м надм. в. На северния макросклон те формират подпояс около границата на гората в парка над г. Костенец, над с. Говедарци, а в много други райони има също добре развити фитоценози на бяла мура предимно със смърч. Добре са представени и в някои

райони по западния макросклон, особено във водосбора на Дупнишка Бистрица. Горната граница на гората по южния макросклон също е оформена със значително участие на белмурови фитоценози. Валидно публикувани до сега има само две асоциации. Обособените по доминантния метод над 20 асоциации след статистическа обработка и синтез по сигматичния метод ще бъдат сведени до няколко, но всички ендемични за българската растителност.

На мястото на унищожени горски фитоценози в буковия и главно в иглолистния пояс се формират често тревни фитоценози от клас *Epilobietea angustifolii* R. Tuxen et Preising 1950.

Субалпийски храстов пояс (пояс на клека)

Основните фитоценози в пояса между 1 900-2 100 и 2 500 м надм. в. са тези на клека (*Pinus mugo*). Те са разположени, независимо от изложението на мезо- и макросклоновете, северно или южно. Основна и единствена асоциация, но с четири ясно обособени субасоциации е *Lerchenfeldio-Pinetum mugo*. Най-големи, след тези на клека, са площите на фитоценозите на сибирската хвойна. В границите на субалпийския пояс до сега са описани по сигматичния метод 41 асоциации с 16 субасоциации, отнасящи се към 8 съюза, 6 разреда и 6 класа.

Растителната покривка в разглеждания пояс е формирана и от многобройните комплекси от фитоценози на клека (*Pinus mugo*) и сибирската хвойна (*Juniperus sibirica*) с участието на фитоценози на картъл (*Nardus stricta*), средна ливадина (*Poa media*), обикновена полевица (*Agrostis capillaris*), бролова власатка (*Festuca airoides*), скална полевица (*Agrostis rupestris*), мощна власатка (*Festuca valida*), кафява власатка (*Festuca paniculata*), синя боровинка (*Vaccinium uliginosum*), балкански зановец (*Chamaecytisus absinthioides*), черна острица (*Carex nigra*), рилска иглика (*Primula deorum*). Намереният от Ст. Георгиев миртолистен рододендрон (*Rhododendron myrtifolium*) има ограничено разпространение в Източна Рила и не играе практическа роля в съвременната растителност, но има фитогеографско значение.

Фитоценозите на българския ендемит **мощна власатка** (*Festuca valida*), представени от асоциация *Festucetum validae* Horvat et al. 1937 с три субасоциации, имат широко разпространение в парка. В много участъци те са коренни. Те представят растителната покривка на значителни площи по склоновете с южно изложение: Динков дол, Благоевградска Бистрица, склоновете на циркусите по южния макросклон и др. Много често разглежданите фитоценози са част от растителни комплекси с участието на фитоценози на клека, сибирската хвойна и др., дори и на картъла.

Фитоценозите на **кафявата власатка** (*Festuca paniculata*) са редки за парка.

Един много съществен компонент в субалпийския пояс са фитоценозите на **картъла** (*Nardus stricta*). Те заемат големи площи не само в понижените части на релефа навсякъде в парка, но на места и по билата, какъвто е случаят със Зеления рид. Фитоценози на асоциация *Diantho-Nardetum strictae* (Bondev 1959) Russakova 1996 и нейните субасоциации са сред основните компоненти на

растителната покривка на парка.

Особено място в растителната покривка на парка в този пояс заемат хигрофилните фитоценози и на първо място сред тях тези от асоциациите *Primulo exiguae-Primuletum deori* Horvat et al. 1937 и *Primulo-Caricetum nigrae* Russakova 1996 заедно с още три други асоциации с участието на рилския ендемит рилска иглика (*Primula deorum*), които са ендемични за планината.

Макар и предимно вторични по генезис, фитоценозите на балканския ендемит балкански зановец (*Chamaecytisus absinthioides*) са характерна част от растителността на парка по южния макросклон.

Цитираните до тук синтаксони са само част от състава на изключително сложната по структура растителна покривка на субалпийския пояс.

Алпийски безлесен пояс

Алпийският пояс в парка е много добре развит между 2 500 и 2 925 м надм. в. Значителна част от съставлящите алпийската растителност 22 асоциации и 12 субасоциации са локални или са разпространени още по силикатните била на Пирин. Те са групирани в 5 класа, 5 разреда и 5 съюза. Заедно с викариантните синтаксони от планините на Македония, Югославия, Босна и Херцеговина част от асоциациите и два от съюзите са в основата на балканския ендемичен разред *Seslerietalia comosae* Simon 1958 включен в средноевропейския високопланински клас *Juncetea trifidi* Klika et Hadac 1944. Основна роля играят фитоценозите на качулата гъжда (*Sesleria comosa*), извита острица (*Carex curvula*), рилска власатка (*Festuca riloensis*), бролова власатка (*Festuca airoides*). Най характерни и широко разпространени са асоциациите *Carici-Festucetum riloensis* Horvat, Pawlowski et Walas 1937 и *Agrostio-Seslerietum comosae* Horvat, Pawlowski et Walas 1937 представени с по няколко субасоциации. Разпространени са и фитоценози на синята боровинка (*Vaccinium uliginosum*), рядко на черен емпетрум (*Empetrum nigrum*). Обособени са около 22 асоциации.

Към този пояс се отнася и хионофилната крайснежна растителност от тревиста върба (*Salix herbacea*), назъбенолистно лютиче (*Ranunculus crenatus*), рилска класица (*Alopecurus riloensis*) и др., която е част от клас *Salicetea herbaceae* Br.-Bl. 1947, както и асоциации от *Loiseleurio-Vaccinietea* Eggler ex Schubert 1960. Почти всички техни асоциации с голям брой субасоциации, са ендемични за Рила или за българската растителност, но с викариантни синтаксони в други балкански планини и Румънските Карпати.

Във високите части на парка има много сипеи от различни по размер скални късове, както и скални разкрития, по които не се срещат висши растения. Асоциациите на тези местообитания са отнесени към разпространения в Европа клас *Asplenietea rupestris* Br.-Bl. 1934. В състава им, нерядко като доминанти участват български, балкански или карпато-балкански видове, което определя спецификата на тази растителност у нас. Такива са асоциациите: *Sileno larchenfeldiana-Potentilletum haynaldiana* Horvat, Pawlowski et Walas 1937 с карпато балкански ареал, *Geo-Saxifragetum cymosae* Russakova 1996 с участието

на ендемичния вид българско омайниче (*Geum bulgaricum*) и други.

В алпийският пояс на парка бяха описани редки за планината и растителната покривка на България фитоценози от глациалния реликт скална острица (*Carex rupestris*).

Фитоценози с консервационно значение

- Фитоценоза на виолетовата метлица (*Bellardiochloa violacea*) и аметистовата власатка (*Festuca amethystina*)

За сега в литературата е описана само една фитоценоза на източния склон на връх Чамберлия. Доминиращият вид е разпространен в Южна Европа и Азия.

- Фитоценози с участието на тъмнокафява острица (*Carex fuliginosa*)

Видът се среща само в няколко фитоценози от Мальовишкия циркус, циркуса с езерата Паниците и една фитоценоза над ез. Бъбрека. Това са единствените сигурни находища на вида на Балканския п-в.

- Фитоценози с участието на трицветна дзука (*Juncus triglumis*)

Видът е глациален (или третичен реликт) в българската флора, установен през последните десетилетия със сигурност само в две фитоценози. Едната е уникална - съставена е от трицветна дзука (*Juncus triglumis*) и рилския ендемит рилска иглика (*Primula deorum*) - намира се в най-високо разположения извор на река Ражавица. Другата е в изворите на Голяма Марица, под Маричини езера.

- Фитоценози с участието на миртолистен рододендрон (*Rhododendron myrtifolium*)

Установени са на много малки площи само на северния склон на връх Белмекен.

- Фитоценози с участието на рилски ревен (*Rheum rhaponticum*)

Терциерен реликт в българската флора. С ограничен брой индивиди в Урдиния циркус в състава на тревни сипейни съобщества.

3.3 Характеристика на горския фонд

Обща характеристика

Съгласно Заповед № 397/15.10.1999 г. Горският фонд (ГФ) в НП обхваща 53481,0 ха, което съставлява 66% от територията на Националния парк. В мащабите на страната това са около 1,3% от Горския фонд на България.

Залесената площ обхваща 42560,6 ха (79,6% от ГФ в парка и 1,1% от залесената площ на страната). Това означава, че 52,5% от парка са територии, покрити с

гори. Дървопроизводителната площ е 42880,0 ха (80,2% от ГФ). Незалесената площ е 10601,0 ха (в т. ч. 778,3 ха горски пасища).

Общата залесена площ се разпределя по следния начин:

- естествените насаждения – 24 965,8 ха (58,7%);
- клек – 15 359,5 ха (36,1%);
- изкуствени насаждения (култури) – 2 235,3 ха (5,2%).

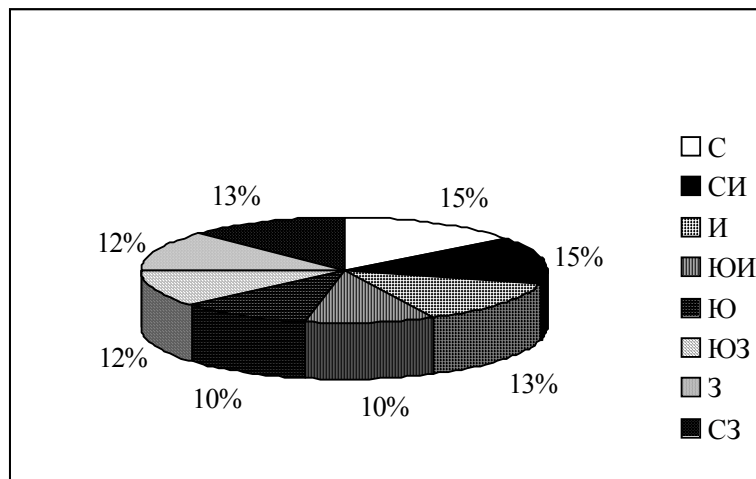
Приложение № 8

Площта на горския фонд, попадаща в резервати, е 16 163,3 ха (30,2%), от които 9 978,2 ха е залесена. Друга значима част от площта (26,2%) попада в групата на защитните гори, от които 7 902,1 ха са противоерозионни и 6 088,8 ха – водоохранни гори. Буферните зони обхващат 1 150,9 ха (2,2%).

Приложение № 9

Разпределение на горите по изложение на терена

Общо 62% от залесената площ са със сенчеста компонента на изложението. Това е предпоставка за доброто обезпечаване на месторастенията с влага и е основна причина за ясно изразеното участие на сенкоиздръжливи дървесни видове в горите на НП (фиг. 6).

Фиг. 6. Разпределение на горите по изложение на терена

Разпределение на горите по надморска височина

Около 75% от залесената площ е съсредоточена при надморски височини между 1 500 и 2 200 м. Средната надморска височина на ГФ в парка е 1 790 м н. в., което е средата на подпояса на горнопланинските смърчови гори у нас и предполага оптимални условия за развитие на иглолистните дървесни видове (фиг. 7).

Фиг. 7. Разпределение на горите по надморски височини

Разпределение на горите по наклон на терена

Горският фонд в НП се заема силно наклонени терени. Около 88% от залесената площ е върху стръмни и много стръмни терени – съответно над 21° и 30°. При посочения релеф, надморска височина и наклон на терените, заети с гора, както и наличието на повече от 5 000 ха нелесопригодни площи, съществуващите насаждения имат изключителни противоерозионни, водоохранни и други защитни функции. Като се има предвид, че в НП са изворите на Искър, Марица и Места, следва всяка намеса да бъде съобразявана с комплекса от многообразните функции на горите.

Разпределение по типове горски месторастения

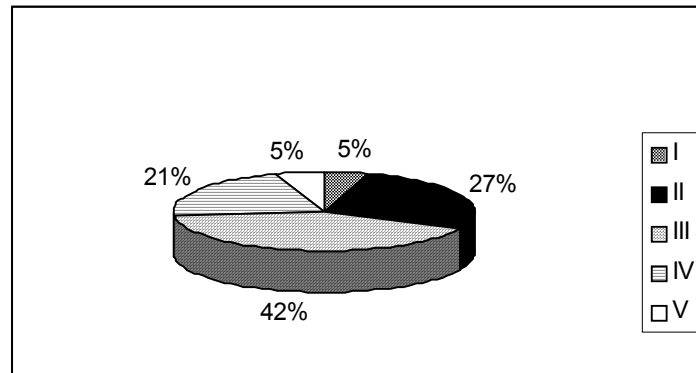
Територията на ГФ попада в Тракийска горскорастителна област. Поради голямото разнообразие на климатични и почвени условия, а също и поради сложния релеф, на територията на парка са формирани разнообразни типове месторастения. Установени са всички месторастения от Средния и Горния горско-растителен пояс на Тракийската горско-растителна област. Незначително участие имат група месторастения на каменливи и скални склонове. Преобладават месторастения от типа С2, С2,3 и СД2,3 (около 45% от залесената площ), т. е. липсата на вода не е ограничаващ фактор за горската растителност. Около 65% от запаса на насажденията е съсредоточен при месторастения 75, 76 и 84, които са типично горски, свежи и свежи до влажни, свързани с кафявите горски почви. Високопланинските месторастения заемат около 30% от залесената площ, като почти не “носят” запас, защото върху тях са формирани клековите формации и горната граница на гората.

Разпределение по дървесни видове и бонитет

Дървесните видове, съставляващи горите в НП, които са били обект на стопанска оценка са 33. От тях 4 вида се срещат само в култури – черен бор, дугласка, лиственица, веймутов бор. 40 194,2 ха (94,4%) от площта на горите в парка е заета от иглолистни дървесни видове: смърч – 11 180,5 ха (26,3%), бял бор –

6 341,8 ха (14,9%), бяла мура – 4 951,6 ха (11,6%), ела – 1 896,5 ха (4,5%), други – 15 823,7 ха (37,1%). Широколистните видове заемат 2 366,4 ха и се разпределят, както следва: бук – 1 016,1 ха (2,4%), горун – 214,5 ха (0,5%), трепетлика – 161,9 ха (0,4%), бреза – 134,0 ха (0,3%), келяв габър – 114,6 ха (0,3%), явор – 64,8 ха (0,1%), други – 660,5 ха (1,6%).

Средният бонитет на горите е 2,9, което показва благоприятни условия на средата за развитие на дървесните видове. С най-висок бонитет се отличават смърчовите (2,7), еловите (2,8) и горите от бяла мура (2,9). С по-нисък бонитет са бял борвите гори (3,2) (**фиг. 8**).

Фиг. 8. Разпределение на горите по бонитет

В НП преобладават смесените насаждения, които заемат около 60% от залесената площ, като най-значително е участието на смесените иглолистни гори. В останалите смесени гори участват и широколистни дървесни видове. Най-голям дял от чистите по състав гори се пада на смърча, следван от белия бор и бялата мура. В НП се срещат още чисти насаждения от ела, бук, трепетлика, бреза, келяв габър, явор и др.

Разпределение на горите по дървесни видове и класове на възраст

Продължителността на живота при отделните дървесни видове, произходът и условията на средата, в която живеят са основополагащи естествени фактори, оказващи влияние върху възрастта на горите. Възрастовата структура на насажденията е в пряка зависимост от тяхната история и начин на стопанисване. Поради труднодостъпната територия на НП, значителна част от горите не са повлияни силно от човешката намеса и са със значителна възраст. Средната възраст на горите в НП е 90 години – 91 за иглолистните и 74 за широколистните. Горите на възраст над 100 години заемат 13 514,6 ха (31,8%) от залесената площ. От иглолистните гори 12 748,2 ха (31,7%), а от широколистните 766,4 ха (32,4%) са на възраст над 100 години. При основните лесообразуватели тази тенденция е изразена най-силно за смърча и елата, докато за насажденията от бял бор и бяла мура преобладават горите с възраст между 80 и 120 години.

Приложение № 10

Разпределение на дървесния запас на горите в парка

Общият запас на горите в НП е 6 228 861 м³. С най-значимо участие в биомасата на горите е смърчът (48%). Следват белият бор – 20%, бялата мура – 18% и елата – 10%. От широколистните, най-голям запас има букът 223 125 м³ (4%). Средният запас на един хектар е 233 м³, а средният прираст – 2,82 м³ на хектар.

Приложение № 11

Санитарно състояние на горите

Санитарното състояние на горите в парка, според показателя за степента на увреждане R е следното: здрави (R=0 – 30%) – 83%, болели (R=30 – 60%) – 15%, загиващи (R>60%) – 2%. Това разпределение показва, че голяма част от дървесната растителност е с добър здравен статус и наблюдаваните колебания имат локален и временен характер. Най-слаба степен на увреждане показва белият бор, следван непосредствено от бялата мура. Смърчът и елата се отличават с по-нисък здравен статус.

В района на парка не са наблюдавани масови епифитотии и каламитети. Преобладават факултативните паразити и сапрофити от фитопатогените, а от ентомофауната – вторичните насекоми вредители (предимно корояди).

3.4 Флора

На територията на НП “Рила” се срещат 1 400 вида висши растения; 282 вида мъхове, 130 вида сладководни водорасли.

Висши растения

Богатство на таксони

Общият брой видове висши растения е 1 400 и представлява 38,35% от висшата флора на България. Тук се срещат 11 вида Папратовидни, 6 Голосеменни, 80 Едноседелни и 1 303 Двуседелни вида растения. Най-добре проучена е групата на Папратовидните и Голосеменни растения, както и тази на Едноседелните от Покритосеменните растения. Все още не са проучени добре видовете от сем. на Сложноцветни (*Asteraceae*) и Житни (*Poaceae*) от покритосеменните растения.

Най-богати на видове са иглолистния и субалпийски пояс, където са разпространени 1 000-1 200 вида. Най-беден на видове (поради екстремния характер на много екологични ниши) е алпийският пояс. Тук са разпространени 200-250 вида.

От фитогеографска гледна точка флората на парка е формирана от следните компоненти:

1. Евразийски компонент - около 700 вида. Типичен пример е разпространението на балканско коило (*Stipa balcanica* (Martin.) Koz.), тъмнолюспест пелин (*Artemisia eriantha* Ten.) др.;

2. Циркумбореален компонент - 105 вида, които формират групата на глациалните елементи и реликти. Типичен пример е разпространението на видовете от род Каменоломка (*Saxifraga*) - дебелецова каменоломка (*Saxifraga paniculata* Mill.), звездиста каменоломка (*Saxifraga stellaris* L.); тревиста върба (*Salix herbacea* L.); сребърник (*Dryas octopetala* L.);

3. Средноевропейски компонент - 566 вида. Типичен пример е разпространението на видовете от род Светлика (*Luzula* sp.); рихерова звъника (*Hypericum richerii* Vill.), паричколистно великденче (*Veronica bellidioides* L.) и др.;

4. Ендемичен компонент (локални, български и балкански) - общо 57 вида. Типичен пример е разпространението на рилската иглика (*Primula deorum* Vel.) - локален ендемит, българското вятърче (*Jasione bulgarica* Stoj. et Stef.) - български ендемит, хедреантовия оклоп (*Androsace hedraeantha* Griseb.) - балкански ендемит.

Природозащитно значими таксони

Общият брой на ендемични таксони е 57. Локални ендемити са 3 вида, както следва: 1. рилска иглика (*Primula deorum* Vel.); 2. павловско шапиче (*Alchemilla pawlowskii* Assenov); 3. рилски ревен (*Rheum rhaponticum* L.). С най-широко разпространение в НП "Рила" е рилската иглика. Повторното намиране на рилската глушина (*Vicia abbreviata* Stoj. et Stef.) не е потвърдено.

Българските ендемити са 18 вида, сред които: рилско подрумиче - (*Anthemis orbelica* Panc.); йоаново подрумиче - (*Anthemis sancti-johannis* Stoj., Steff. et Turrill); кернерова метличина (*Centaurea kernerana* Janka); костов дебелец (*Sedum kostovii* Stef.); българско вятърче (*Jasione bulgarica* Stoj. et Stef.); трицветна острица (*Carex tricolor* Vel.); разперена светлика (*Luzula deflexa* Koz.); рилска класица (*Alopecurus riloensis* (Hack.) Pawl.) и др. С най-широко разпространение в НП "Рила" са костов дебелец; българско вятърче; рилска класица и др.

Балканските ендемити са 36 вида. С най-широко разпространение в НП "Рила" са български омайник (*Geum bulgaricum* Panc.); златиста кандилка (*Aquilegia aurea* Janka); обикновено лъжичниче (*Armeria rumelica* Boiss.); планински минзухар (*Crocus veluchensis* Herb.); връшняк (*Bruckenthalia spiculifolia* (Salisb.) Rchb.); дребнолистен карамфил (*Dianthus microlepis* Boiss.) и др.

Общият брой на реликтите на територията на парка е 105. Те представляват 7,36% от общия брой на видовете висши растения в парка. Глациалните реликти са 74 вида. Те представляват 5,14% от висшата флора на парка. Най-широко разпространени са: паричколистно великденче (*V. bellidioides* L.); дребно крайснежно звънче (*Soldanella pusilla* Baumg.); безстъблено плюсковиче (*Silene acaulis* L.); клинолистна иглика (*Primula minima* L.); алпийска тимотейка (*Phleum alpinum* L.); клек (*Pinus mugo* Turra); прешленесто пропадниче (*Pedicularis verticillata* L.); сибирска хвойна (*Juniperus sibirica* Burgsd.); алпийска язовка (*Bartsia alpina* L.) и др. Терциерните (прегласиални) реликти са

НАЦИОНАЛЕН ПАРК “РИЛА”

РАСТИТЕЛНИ ВИДОВЕ С КОНСЕРВАЦИОННО ЗНАЧЕНИЕ

Картата на растителните видове с конзервационно значение илюстрира разпространението на четири основни категории от тази група - застрашени, редки, ендемити, реликти. То е установено по време на изследователската фаза през 1997-1998 година и по литературни данни.

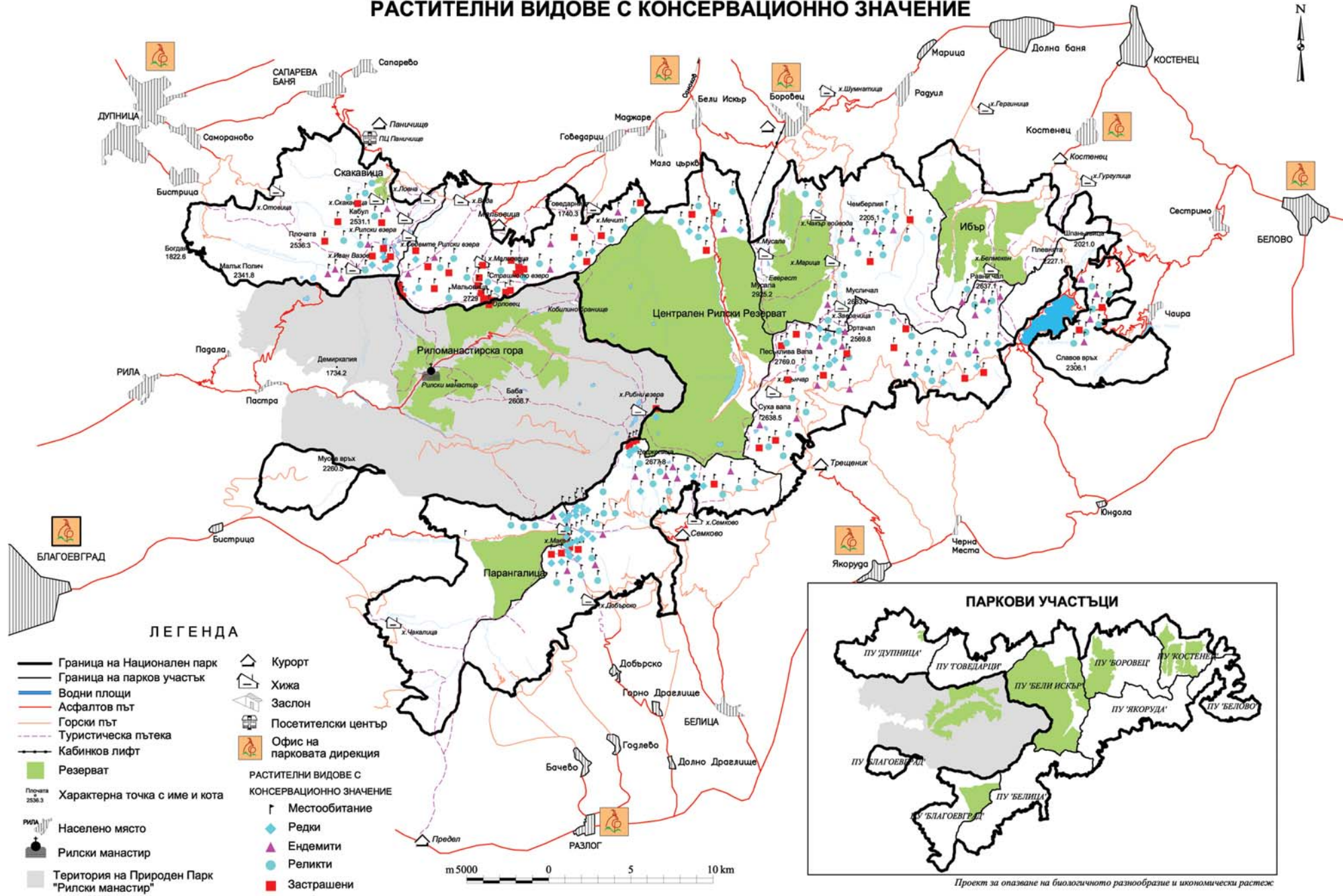
Резерватите са обявени като ботанически и съдържат известни (до голяма степен) растителни видове с конзервационно значение. Поради тази причина проучването беше насочено към извънрезерватните територии. Проведено е по трансектния метод през представителни за растителното разнообразие територии на парка. Резултатите от теренната работа са представени в сборника “Биологичното разнообразие в Национален парк “Рила”. В разработената от GEF-проекта база данни за Географската информационна система са включени данни за мъхове, водорасли, висши растения, медицински растения, макромицети.

В категорията ендемити са включени локални, български и балкански ендемити.

Останалите класове са както в базовата карта.

НАЦИОНАЛЕН ПАРК "РИЛА" РАСТИТЕЛНИ ВИДОВЕ С КОНСЕРВАЦИОННО ЗНАЧЕНИЕ

Проект за опазване на биологичното разнообразие и икономически растеж

31 вида. Те представляват 2,21% от висшата флора на парка. Най-широко разпространени са: обикновена хвойна (*Juniperus communis* L.); обикновен смърч (*Picea abies* (L.) Karst.); бяла мура (*Pinus peuce* Grsb.); синя боровинка (*Vaccinium uliginosum* L.); черна боровинка (*Vaccinium myrtillus* L.) и др.

От видовете висши растения, установени на територията на парка, в Червената книга на България са отбелязани 98 вида: 8 застрашени и 90 редки или около 13% от всички видове в Червената книга. Защитени от закона са 42 вида или 10,79% от всички защитени от закона видове.

В червения списък на IUCN са записани 9 вида, срещащи се на територията на парка; в Европейския списък (Е/ЕСЕ/1249) – 6 вида; в Бернската конвенция са отбелязани 7 вида. В Директивата на 92/43 на ЕИО за запазване на природните месообитания и на дивата флора и фауна са отбелязани 5 вида. В списъка на CITES са отбелязани 5 вида.

Значими концентрации на редки, застрашени видове от различен тип се наблюдават в районите на Мусала, Мальовица, Маричини и Седемте езера, Урдиния циркус. Най-чувствителни видове са жълтата тинтява (*Gentiana lutea* L.), петнистата тинтява (*Gentiana punctata* L.), витошкото лале (*Trollius europaeus* L.), алпийската язовка (*Bartsia alpina* L.), рилската иглика (*Primula deorum* Vel.).

Флористичният и флорогенетичен анализ показват, че централната част на Национален парк “Рила” е рефугиален център и формообразователно огнище.

Приложение № 12.1

Мъхове

Богатство на таксоните

До настоящия момент са известни 282 вида мъхове. Те представляват 41% от българската мъхова флора на видово ниво и 62% от семействата, които се срещат у нас. Групата на чернодробните мъхове обхваща 72 вида. Листните мъхове са 201 вида.

Проучването на разнообразието на мъховете е в начална фаза. Те са разпространени във всички пояси на парка, като преобладават видовете по скални и почвени субстрати. Видовете, които обитават влажни местообитания, мучурливи места, стволите на дърветата и гнезда дървесина, са по-малко на брой.

Природозащитно значими таксони

Природозащитно значимите таксони са 42 вида. От листнатите мъхове 1 вид е застрашен; 5 вида са редки; 1 вид е уязвим. От чернодробните мъхове няма застрашени; 19 вида са редки; 4 вида са включени в Европейската Червена книга на мъховете; 4 вида са уязвими. Природозащитно значимите таксони могат да се използват като биомонитори.

Приложение № 12.2

Сладководни водорасли

Богатство на таксоните

Общото видово богатство е около 130 вида. Те представляват 4,3% от водорасловата флора в страната. Разпространени са поточните, речните и предимно в комплекса от 140 езера. Водорасловата флора е с глациален произход. Най-добре проучени и многобройни са групите от разред *Desmidiiales* и тези от *Vacillariophyta*. Най-голям брой видове се среща в субалпийския пояс в езерата и изтичащите от тях потоци.

Природозащитно значими таксони

Застрашени са 5 вида (*Cosmarium rosae* Ruzicka; *Cosmarium anisochondrum* Nordst.; *Genicularia spirotaenia* De Bary; *Tolypothrix saviczii* Kossinsk; *Spondylosium lundellii* Borge), чието разпространение е ограничено само в едно или две езера.

Приложение № 12.3

Лишеи

Не са провеждани изследвания върху биоразнообразието на тази интересна биоиндикаторна група. Не са компилирани данни за лишейните видове, които биха могли да се срещат на територията на НП “Рила”.

3.5 Лечебни растения

Богатство на таксони

Лечебните растения в НП “Рила” са представени със 141 вида, от тях низши – 1 вид и висши – 140 вида. Те са включени в 49 семейства. С най-голям брой видове са представени семействата – *Asteraceae* (16 вида), *Rosaceae* (15 вида), *Lamiaceae* (11 вида) и *Scrophulariaceae* (6 вида). Общият брой видове, установени за територията на парка, представлява 68% от широко използваните в официалната и народна медицина видове.

Разпространение и състояние на популациите

Лебните растения в парка са разпространени в буковия, иглолистния горски, субалпийски и алпийски растителни пояси, участвайки активно в състава на дървесните, храстови и тревни фитоценози. Някои от лечебните растения имат доминантна или субдоминантна роля в тези фитоценози, като заемат обширни територии и придават облика на растителността. Такива са бял бор (*Pinus sylvestris*), бяла бреза (*Betula pendula*), сибирска хвойна (*Juniperus sibirica*), черна и червена боровинка (*Vaccinium myrtillus*, *Vaccinium vitis idaea*) и др.

Други имат ограничено разпространение, но са със значителна консервационна значимост като снежно кокиче (*Galanthus nivalis*), жълта и петниста тинтява (*Gentiana lutea* и *G. punctata*), рилски ревен (*Rheum rhaponticum*) и др.

Различните местообитания обуславят и различие във видовия състав на лечебните растения, както и в биологичните им и експлоатационни запаси. В дървесния буков и иглолистен пояси видовото разнообразие на лечебни растения е най-голямо, популациите им са с висока жизненост и добри биологични и експлоатационни запаси. В тези два пояса се наблюдават големи площи от мащерка (*Thymus sp. div.*), малина (*Rubus idaeus*), жълт кантарион (*Hypericum perforatum*), дива ягода (*Fragaria vesca*), лечебно великденче (*Veronica officinalis*), лечебна иглика (*Primula veris*), видове от род шапиче (*Alchemilla vulgaris complex*) и др., разположени предимно в средгорски поляни.

Под склопа на буковите гори широко разпространение имат лазаркинята (*Galium odoratum*), мечия лук (*Allium ursinum*), обикновения здравец (*Geranium macrorrhizum*), а в иглолистните гори черната и червена боровинка (*Vaccinium myrtillus*, *V. vitis idaea*), обикновения здравец (*Geranium macrorrhizum*) и др.

Група видове лечебни растения имат предпочитания към по-голяма почвена и въздушна влажност, поради което заемат влажните долове на реки, потоци или северни отвесни скатове, улеи. Такива са сладката и мъжка папрат (*Polypodium vulgare*, *Dryopteris filix mas*), блатняк (*Caltha palustris*), панчичева и горска пищялка (*Angelica pancici*, *A. sylvestris*), див девесил (*Heracleum sibiricum*) и др. Техните ресурси са ограничени от характерните екологични изисквания.

Над горната граница на гората, в субалпийския пояс, се наблюдават значителни площи от черната и червена боровинка (*Vaccinium myrtillus*, *V. vitis idaea*), орлова папрат (*Pteridium aquilinum*), различни видове шапиче (*Alchemilla vulgaris complex*), дива ягода (*Fragaria vesca*), трицветна теменуга (*Viola tricolor*), видове очанка (*Euphrasia officinalis complex*) и др. които доминират в съобществата. Някои от тях са вторично възникнали в резултат на човешка дейност.

В ливадите и пасищата, разположени в алпийската зона, както и по стръмните склонове и отвесни скали, преобладават ксерофитни и мезофитни лечебни видове, някои от тях със значителни ресурсни възможности. Такива са исландският лишей (*Cetraria islandica*), червената и черна боровинка (*Vaccinium vitis idaea*, *V. myrtillus*), видове шапиче (*Alchemilla vulgaris complex*), видове очанка (*Euphrasia officinalis*), видове мащерка (*Thymus sp.*) и др. В тази група лечебни растения са включени по-голяма част от застрашените и редки лечебни видове като жълта и петниста тинтява (*Gentiana lutea*, *G. punctata*), редките видове шапиче (*Alchemilla sp.*), включени в Червена книга на България, мечо грозде (*Arctostaphylos uva ursi*), кръглолистна росянка (*Drosera rotundifolia*), рилски ревен (*Rheum rhaponticum*), златовръх (*Rhodiola rosea*), панчичева пищялка (*Angelica pancicii*) и др.

По върховете и билните части където почвената покривка е силно редуцирана, се наблюдават сравнително малко лечебни видове с незначителни биологични

запаси. Те нямат практическо значение.

Значително е присъствието на редица антропофити и пионерни видове свързани с активно човешко присъствие - пътища, пътеки, хижи, заслони и др. Някои от тях като теснолист и широколист жилотляк (*Plantago lanceolata*, *P. major*), обикновен пелин (*Artemisia vulgaris*), подбел (*Tussilago farfara*), козя брада (*Rumex acetosa*), глухарче (*Taraxacum officinale*) и др. изчезват с възстановяване на коренната тревна растителност. С много по-голямо значение и влияние върху коренната растителност са вторичните растителни съобщества, възникнали в близост до кошари, егреци и др. места за лагеруване на животни. Такива растителни съобщества има на много места в НП "Рила", като те са разположени около големите туристически комплекси Мальовица, Седемте рилски езера и др. В тези местообитания, на относително малка площ са съсредоточени значителни ресурси от лечебни растения със съществуващи благоприятни възможности за бързото им възстановяване след експлоатация. Лечебните растения в тези съобщества имат значителни експлоатационни запаси – алпийски лапад (*Rumex alpinus*), коприва (*Urtica dioica*), лопен (*Verbascum longifolium*), бял равнец (*Achillea millefolium*), вратига (*Tanacetum vulgare*) и др.

Съществуващата ресурсна характеристика на лечебните видове е недостатъчна за оценка на възможното ползване.

Природозащитно значими таксони

В Червена книга на България са отбелязани 20 вида лечебни растения или около 2,6% от всички видове включени в нея. Пет от тези видове са в категорията "застрашени" и 15 в категорията "редки".

Защитени от закона за защита на природата са 8 вида или около 18% от всички защитени от закона видове лечебни растения. При много от тях, като рилски ревен (*Rheum raponticum*), жълта тинтява (*Gentiana lutea*), кръглолистна росянка (*Drosera rotundifolia*), водна детелина (*Menyanthes trifoliata*), златовръх (*Rhodiola rosea*) и др., се наблюдава значително намаляване числеността на популациите и тяхната площ главно в резултат на различни антропогени и екологични фактори.

Установени са 19 вида лечебни растения под специален режим на стопанисване и ползване, като някои от представителите на комплекса от видове шапиче (*Alchemilla vulgaris complex*), обикновена кандилка (*Aquilegia vulgaris*), мечо грозде (*Arctostaphylos uva ursi*), пролетна съсънка (*Pulsatilla vernalis*) и др. са редки видове, срещащи се с единични екземпляри.

Няколко лечебни вида, разпространени в НП "Рила", са включени в списъка на CITES. Това са снежно кокиче (*Galanthus nivalis*) и няколко вида от род Салеп, представени като *Orchis sp. div.* (*Orchis coriophora*, *O. laxiflora*, *O. mascula*, *O. morio*, *O. pallens*, *O. simia*, *O. tridentata*).

Посочените по-горе видове, заедно с мечо грозде (*Arctostaphylos uva ursi*), жълта тинтява (*Gentiana lutea*) и водна детелина (*Menyanthes trifoliata*) влизат в списъка на застрашените лечебни растения, посочени от Европейския съюз в Разпореж-

дане № 338/97 (Medicinal species, listing in the annex of Regulation № 338/97).

Приложение № 12.4

3.6 Макромицети

Те представляват специфична, междинна - между растения и животни, биотична група. Общият брой на видовете, установени в парка, е 233 вида или 11,6% от установените в страната.

Богатство на таксоните

На територията на парка са установени 233 вида. Те представляват 50% от общия брой видове за планината. Разпространени са в широк екологичен спектър, като с увеличаване на надморската височина броят на видовете намалява. Най-добре са проучени Торбестите и Базидийни макромицети. В иглолистния пояс са установени 179 вида (75,5% от всички за парка), в субалпийския 66 вида (28,9% от всички за парка) в алпийския пояс 27 вида (11,8% от всички за парка).

Природозащитно значими таксони

Застрашени видове - 1 вид защитен в Европа (*Albatrellus cristatus* (Schaeff.:Fr.) Kotl. & Pouz.

Установени са 11 вида ядливи макромицети, чието събиране може да представлява търговски интерес, както следва: 1. Горска печурка - *Agaricus silvaticus* Schaeff.: Fr.; 2. Обикновена маматарка - *Boletus edulis* Bull.:Fr.; 3. Борова маматарка - *Boletus pinophyllus* Pilat & Dermek; 4. Пачи крак - *Cantharellus cibarius* Fr.; 5. Жълта рогачка - *Hydnum repandum* L.; 6. Рижица - *Lactarius deliciosus* (L.: Fr.) S. F. Gray; 7. Виолетка - *Lepista nuda* (Bull.: Fr.) Cooke; 8. Сярножълта коралка - *Ramaria flava* (Schaeff.: Fr.) Quel.; 9. Кафява сърненка - *Sarcodon umbricatus* (Fr.) Karst.; 10. Обикновена масловка - *Suillus luteus* (L.) S. F. Gray; 11. Канеленокафява маматарка - *Xerocomus badius* (Fr.) Kuhner: Gilb.

3.7 Фауна

Безгръбначна фауна

Фаунистичното разнообразие на безгръбначните животни в парка е оценено чрез моделни групи безгръбначни животни: *Protozoa*, *Nematoda*, *Rotatoria*, *Tardigrada*, *Arachnida*, *Crustacea*, *Myriapoda*, *Insecta*, *Mollusca*.

Богатство на таксони

От посочените групи в парка са установени 2 934 вида и подвида, обхващащи 312 редки (стенотопни) вида, 242 ендемита, 244 реликта, 41 вида, включени в световни и европейски списъци на застрашени видове (IUCN, E/ECE/1249, BC,

CORINE) и 7 вида, защитени в България (Доклади GEF 1999: Фаунистично разнообразие на безгръбначните животни в Национален парк “Рила”; Ентомофаунистично разнообразие в Национален парк “Рила”).

Установеният брой, обаче, представлява около 50-55% от очакваните за района около 7 000 вида (фиг. 9). Относителният дял на видовете от отделните групи спрямо общия брой е твърде различен, което зависи най-вече от тяхната проученост.

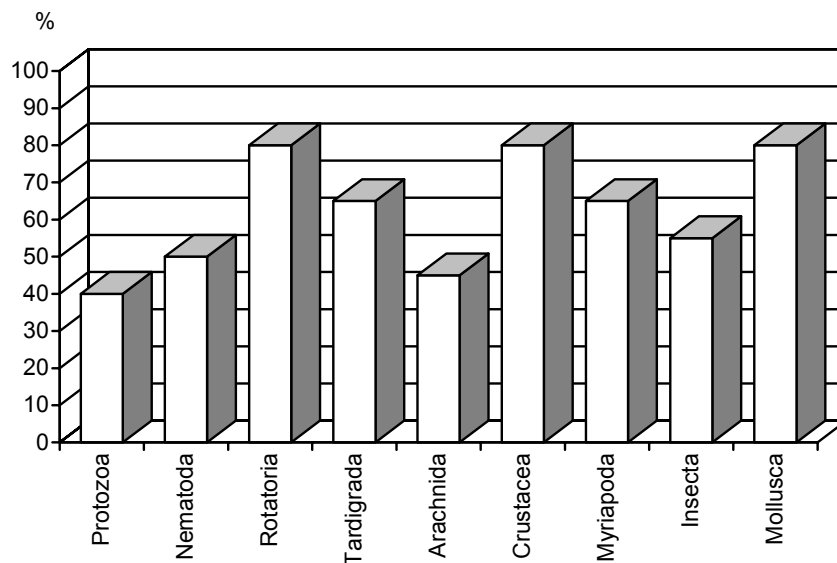
Приложение № 13

Оценката и анализът на данните за различните групи показва, че:

Разпространението и проучеността на групите в различните дялове на парка са неравномерно представени. Най-богат, защото е най-добре проучен, е видовият състав на безгръбначните в Мусаленското било и донякъде Мальовишко-Мечитското било. Останалите била са слабо проучени и фаунистичните данни за тях са много по-бедни.

Разпределението на безгръбначната фауна по растителни пояси е също неравномерно. С най-голямо видово разнообразие се характеризират поясите на иглолистните гори и буковите гори. Сравнително добре е представена и фауната в субалпийския и донякъде в алпийския пояси. Неравномерното представяне на данните в отделните пояси до голяма степен зависи от липсата на интензивни и системни изследвания.

Приложение № 14

Фиг. 9. Степен на проученост на безгръбначни животни в НП “Рила”. 100% е общия очакван брой на видовете

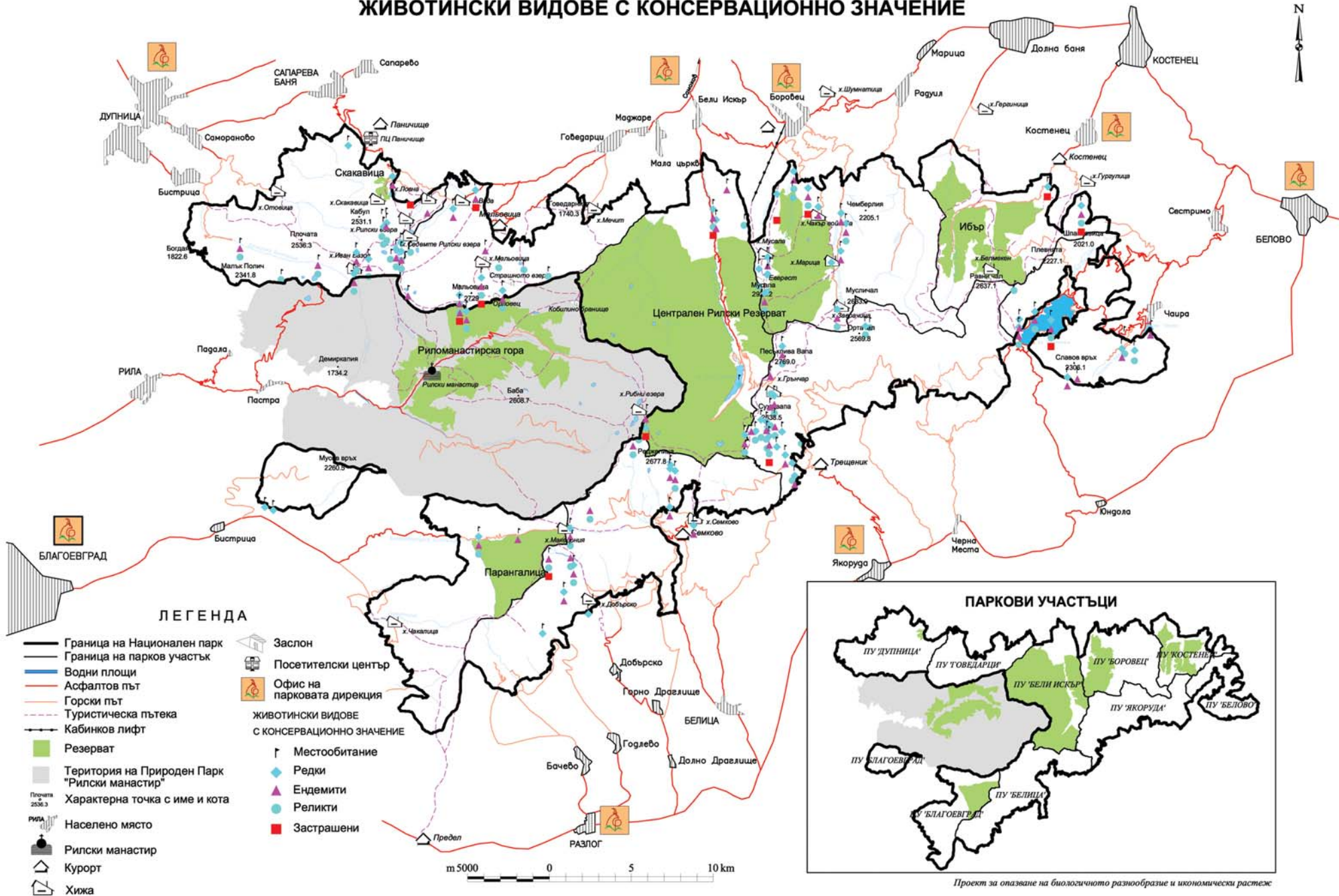
НАЦИОНАЛЕН ПАРК “РИЛА” ЖИВОТИНСКИ ВИДОВЕ С КОНСЕРВАЦИОННО ЗНАЧЕНИЕ

Картата на животинските видове с консервационно значение илюстрира разпространението на четирите основни категории от тази група: застрашени, редки, ендемити, реликти. То е установено по време на изследователската фаза през 1997-1998 година и по литературни данни.

Територията на резерватите бе приета като такава с висока консервационна стойност и проучването беше насочено в извънрезерватната територия. Проведено е по трансектния метод през представителни за животинското разнообразие територии на парка. Резултатите са представени в сборника “Биологично разнообразие в НП “Рила”. В базата данни на Географската информационна система са включени данни за безгръбначните и гръбначни животни. В категорията ендемити са включени локални, български и балкански ендемити.

Останалите класове са както в базовата карта.

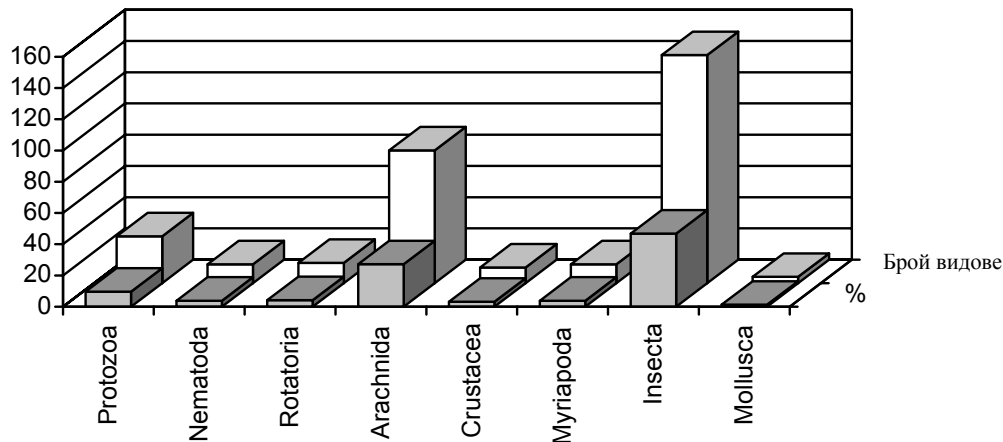
НАЦИОНАЛЕН ПАРК "РИЛА" ЖИВОТИНСКИ ВИДОВЕ С КОНСЕРВАЦИОННО ЗНАЧЕНИЕ

Природозащитно значими безгръбначни таксони

Редки (стенотопни) таксони – приети са общо 312 таксона.

Приложение № 15; фиг. 10

Фиг. 10. Редки видове безгръбначни животни в НП “Рила”. Първа колона - процентна представеност.

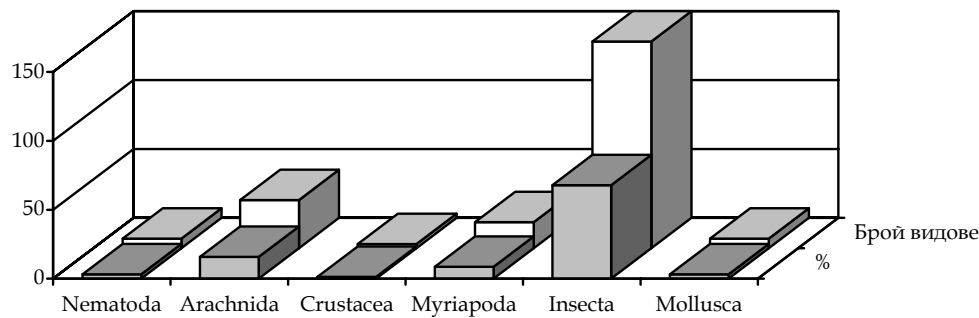
Редки (стенотопни) видове са установени във всички дялове на Рила, но най-голям е броят им в районите на Мусаленското било (159), Мечитското било (77), Ибърското било (56) и Отовишко-Кабулското било (54). Процентът им е най-голям при ручейниците (*Trichoptera*) (57%), където значителен брой от видовете на този разред са стенобионтни хидробионти, привързани към условията на чистите и студени планински водоеми и често имат ограничени ареали. Повечето редки видове са известни от района на Мальовишко-Мечитското (11), Отовишко-Кабулското (10), Аризманишкото (14) и най-много – от Мусаленското било (39). Висок е процентът им и при паяците (*Araneae*) (30%), където най-характерни примери са видовете: *Scotinotylus alpigenus*, *Erigone pirini*, *Oreonetides glacialis*, *Araneoncus clivifrons*, *Metopobactrus orbelicus*, *Lepthyphantes lithoclasticolus*, *Lepthyphantes annulatus*, *Lepthyphantes improbulus*, обитаващи само най-високите части на алпийския пояс. Разрушаването на местообитанията им може да доведе до драстично намаляване на плътността на популациите им и евентуално до изчезване на видове.

В останалите групи процентът на редките (стенотопни) таксони не надминава 10%, но при всички има характерни видове, тясно привързани към определени хабитати в планината.

Ендемити

Общият брой на ендемитите, установени в Рила, е 242 (фиг. 11, Приложение №

15). Те са разпределени в отделните групи както следва: *Nematoda*, 7, *Opiliones* 5, *Araneae* 17, *Acari-Acariformes* 10, *Acari-Parasitiformes* 3, *Crustacea* 3, *Myriapoda* 19, *Ephemeroptera* 5, *Orthoptera* 9, *Plecoptera* 11, *Heteroptera* 5, *Coleoptera* 91, *Trichoptera* 20, *Lepidoptera* 22, *Diptera* 2, *Mollusca* 8. Ендемитите са разнообразни по произход и представляват хетерогенна група. Най-много са българските (110), следвани от балканските (101) и локалните (31) ендемити. С най-много ендемити са Мусаленското било (124) и Мальовишко-Мечитското било (97).

Фиг. 11. Ендемични видове безгръбначни животни в Национален парк "Рила". Първа колона - процентна представеност.

При някои от по-малките групи процентът на ендемизъм е много висок (*Plecoptera* – 30,23%, *Myriapoda* – 30,15%, *Opiliones* - 25%, *Trichoptera* – 23,4%, *Mollusca* – 16,39%), докато при останалите рядко надминава 10 (*Coleoptera* - 12%, *Orthoptera* – 11,62%, *Acari-Acariformes* – 8,84%, *Araneae* – 5,71%, *Lepidoptera* – 6,76%, *Crustacea* – 4,76%, *Heteroptera* – 1,54%, *Nematoda* – 2,4%, и *Diptera* – 2,33%).

Най-много ендемити са установени в групата на твърдокрилите (*Coleoptera*) (91). Почти всички ендемични таксони могат да се приемат за неоендемични. Палеоендемит е *Xenion ignutum*, разпространен в България и Македония и установен в районите на Мальовишко-Мечитското, Отовишко-Кабулското, Мусаленското, Ибърското и Равнишкото била. Най-много са ендемитите в района на Мусаленското (43) и Мальовишко-Мечитското било (37). Най-богат на ендемични таксони (34) е субалпийският пояс, следван от иглолистния (29) и буковия пояси (26).

Следва групата на *Lepidoptera*, където са установени 22 ендемита: 5 са локални, 5 - български и 12 - балкански. Най-много ендемити (19) са известни от Мусаленското било – 79,2%, откъдето са съобщени 4 локални, 4 български и 11 балкански ендемита. Значителен брой ендемити (13) са съобщени и за Ибърското било.

Голям е броят на ендемитите и в групата на *Trichoptera*, представена с 20 ендемита: 1 локален, 9 български и 10 балкански. Някои от балканските ендемити са обикновени и често срещани. За специфичния облик на

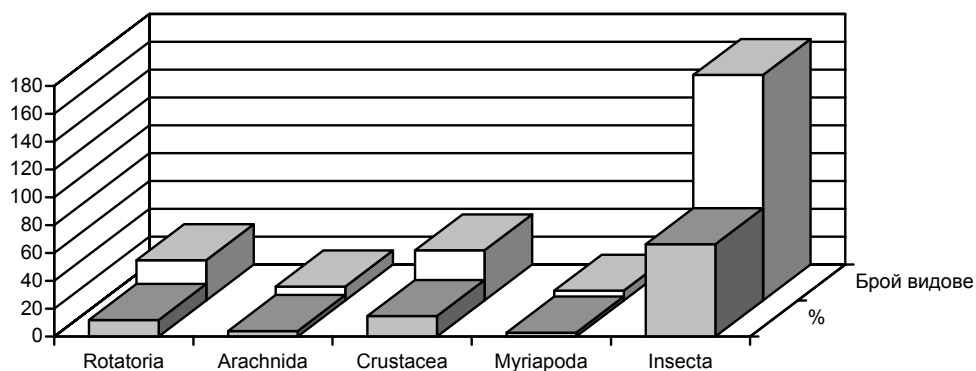
трихоптерната фауна допринасят и няколко субендемита с карпатобалкански ареал. Трихоптерите са привързани към чисти и богати на кислород води, поради което ендемитите са концентрирани главно в планините. Най-много ендемити са установени в района на Мусаленското (13) и Ибърското било (14).

Най-много високопланински елементи са установени при ендемитите на паяците (*Araneae*) (13). Такива са българските ендмити *Araeoncus clivifrons*, *Erigone pirini*, *Metopobactrus orbelicus*, *Lepthyphantes lithoclasticolus*, *Pardosa drenskii*, *Cryphoeca pirini* *Tegenaria rilaensis*. Те могат да бъдат разглеждани като деривати на Средно или Северно Европейски видове вследствие на дизюнкция на ареалите им през глациацията и интерглациацията. Обитават само алпийския и субалпийския пояс на Рила и Пирин. *Tegenaria rilaensis* освен в Рила е намерен и в Централен Балкан. Подобно е разпространението и на *Lepthyphantes rectilamellus*, намиран само в субалпийския пояс на Пирин, Рила и Централен Балкан. Много интересно е разпространението на *Antrohyphantes rhodopensis*, намиран само по високите части на Рила и Пирин и пещерите в горската зона на Пирин и Родопите. Останалите видове: *Centromerus paucidentatus*, *Lepthyphantes drenskii*, *C. kulzcynskii*, *Calobius balcanicus*, *Zodarion pirini*, са характерни за иглолистния и субалпийския пояс на планината. Трябва да се отбележи намирането на *Coelotes drenskii* в иглолистните гори в района на Белмекен. Видът беше известен само от една пещера в Родопите.

Процентът на ендемичните таксони от безгръбначните животни (Invertebrata) е представителен (7%) и определя Рила планина като важен център на формообразуване.

Реликтни видове

В Национален парк “Рила” са установени общо 244 реликтни вида (фиг. 12).

Фиг. 12. Реликтни видове безгръбначни животни в НП “Рила”. Първа

колона - процентна представеност.

Застрашени видове

Определените, като застрашени видове се включват в Световни или Европейски Червени книги или регистри: The World Conservation Union (IUCN), The European Economic Commission (E/ECE/1249), Bern Convention (BC), Habitats Directive, CORINE biotopes project (CORINE). Европейските Червени списъци са насочени главно към фауната на Централна Европа, но в тях все по-често попадат и видове, обитаващи Югоизточна Европа. Такива видове са установени и на територията на Националния парк “Рила”. Те са разпределени в отделните групи както следва:

А. Застрашени видове, включени в Световни и Европейски Червени книги

Araneae: *Eresus cinnaberinus* – намерен само по долината на Бели Искър (IUCN).

Odonata: *Aeshna subarctica* – намерен в района на Белички мочури – около 2000 м (Мусаленско било, към Якорудски езера) (CORINE).

Coleoptera: *Calosoma sycophanta* – известен от района на Рибно езеро (IUCN, E/ECE/1249, BC, CORINE); *Osmoderma eremita* – без точно находище за Рила (IUCN, E/ECE/1249, BC, CORINE).

Neuroptera: *Myrmeleon formicarius* – намерен над Боровец (IUCN, CORINE); *Distoleon tetragrammicus* – намерен над Боровец (IUCN, CORINE); *Libeloides macaronius* – намерен около в. Дамга и над Боровец (IUCN, CORINE).

Hymenoptera: *Formica lugubris* – известен от Северозападна, Централна и Източна Рила (IUCN, E/ECE/1249, BC, CORINE); *F. rufa* – известен от същите райони (IUCN, E/ECE/1249, BC, CORINE); *F. transcaucasica* – съобщен само от Ибърското било (IUCN, CORINE); *F. polyctena* – намерен в районите на Рилецкото и Мусаленските била (IUCN, E/ECE/1249, BC, CORINE); *F. pratensis* – намерен в района на Мусаленското и Равнишкото била (E/ECE/1249, BC, CORINE).

Lepidoptera: *Polyommatus eroides* – Мусала (CORINE); *Erebia rhodopensis* – от районите на Мусаленско било, Рибни езера (CORINE), *Euphydryas aurinia bulgarica* – от околностите на Мальовица и Равна (IUCN, CORINE); *Parnassius apollo bosniensis* – намерен в Северозападна, Централна и Източна Рила (IUCN, E/ECE/1249, BC, CORINE); *Parnassius mnemosyne caucasica* – известен от Северозападна Рила (IUCN, E/ECE/1249, BC, CORINE); *Colias caucasica balcanica* – Северозападна, Централна и Източна Рила (CORINE).

Б. Видове, включени в списъци по Закона за защита на природата

Lepidoptera: *Parnassius apollo bosniensis*, *Colias caucasica balcanica* и *Erebia rhodopensis*. Техните популации са стабилни, без тенденция към

намаляване на числеността или стесняване на ареалите.

Гръбначни животни

Известното видово и подвидово разнообразие на гръбначните животни в Националния парк “Рила” е както следва: риби – 5 таксона, земноводни и влечуги – 20 таксона, птици – 99 таксона, бозайници – 48 таксона (дребни бозайници – 22 таксона, прилепи – 10 таксона и едри бозайници – 16 таксона) или общо 172 таксона.

От особен природозащитен интерес са 162 таксона или над 90% от всички известни до сега гръбначни животни от НП “Рила”. Посочен е броят в различните групи – ендемити, реликти, защитени в България, включени в Червената книга на България, в Червения списък на IUCN от 1996, в Европейския червен списък на животни и растения, заплашени от изчезване в света, в списъците към Бернската и Бонската конвенции, в списъците към Директивата за птиците, Директивата за хабитатите на ЕС и EMERALD (таблица 3).

Таблица 3. Видове от особен природозащитен интерес

	Ендемити		Релик-ти	Защите-ни в България	ЧКБ	1996 IUCN	Европей-ски червен списък	Бернска конвен-ция	Бонска конвен-ция	EME-RALD
	BG	BAL								
Риби	2	2	-	-	-	3	-	2	-	2
Земноводни и влечуги	-	1	3	11	2	1	-	20	-	2
Птици	-	3	5	87	21	3	3	94	-	22
Прилепи	-	-	-	10	-	3	1	10	10	4
Други дребни бозайници	-	-	-	1	-	6	2	10	-	1
Едри бозайници	-	2	-	6	6	4	6	15	-	5
Общо	2	8	8	121	29	24	15	158	17	39

Богатство на гръбначната фауна

Риби

Територията на Национален парк “Рила” обхваща “пъстървовата зона” на реките. От тях само реките Черни и Бели Искър са от системата на Дунавския, а останалите са от Егейския водосборен басейн.

Богатство на таксони

Очаквани по литературни данни са 12 вида, а видовете, намерени при последните проучвания са 5. Възможно е това да се дължи на факта, че досегашните изследвания обхващат основно средните течения на реките Искър, Марица, Места и някои притоци на Струма, а границата на парка обикновено е над 1 300 м. Рилските езера практически не са проучвани.

Някои от посочените видове са намерени в по-долните течения на реките (“зоната на черната мряна”), извън територията на Националния парк. Дъговата пъстърва

(*Salmo irideus*) е останала основно в езерата и язовирите, рядко в някои от реките, където е зарибявано (р. Марица, р. Ибър, р. Крива, р. Джерман и някои други, където има действащи рибарници). Нейната численост, както и тази на балканската пъстърва (*Salmo trutta fario*), е значително намалена през последните години. Масов вид за рилските езера е лешанката (*Phoxinus phoxinus*), който е пренесен изкуствено като стръв от любителите рибари през последните 10-15 години. Някои езера са зарибени със сивен (*Salvelinus fontinalis*). Главочът (*Cottus gobio haemusi*) се среща рядко и то само в р. Черни Искър.

Ендемити

Главочът (*Cottus gobio haemusi*) и струмският гулеш (*Noemacheilus angorae bureschi*) са Български ендемити, а маришката мряна (*Barbus cyclolepis*) и балканският щипок (*Sabanejewia aurata balcanica*) са Балкански ендемити.

Природозащитно значими таксони

В списъка на IUCN са включени три вида, Бернската конвенция защитава два вида и два вида присъстват в EMERALD. Видовете риби, намерени на територията на Националния парк и техния природозащитен статус са посочени в приложение.

Приложение № 16; табл. 3

Земноводни и влечуги

Богатство на таксони

В Национален парк “Рила” са установени земноводни и влечуги - общо 20 таксона по литературни данни. От тези общо 20, по време на проучванията на проекта GEF са установени 14 таксона. Във високите части на НП “Рила” фактически се срещат само 7 вида - планинска водна жаба (*Rana temporaria*), алпийският тритон (*Triturus alpestris*), слепок (*Anguis fragilis*), живороден гушер (*Lacerta vivipara*), ливаден гушер (*Lacerta agilis*), усойница (*Vipera berus*) и медянка (*Coronella austriaca*).

Ендемити

Установен е един ендемичен вид – Македонският гушер (*Lacerta erhardii*) и три реликтни вида – алпийският тритон (*Triturus alpestris*), планинската водна жаба (*Rana temporaria*) и живородният гушер (*Lacerta vivipara*). Установените три реликтни вида са разпространени и в други български планини. Специално за алпийският тритон е сигурно, че изолираните му “точкови” популации в отделните наши планини нямат никаква възможност за генетична връзка помежду си.

Природозащитно значими таксони

Осем от установените за НП “Рила” земноводни и влечуги са защитени в България, от които един е включен също в Червена книга на България, един в списъка на IUCN, всички 20 вида са включени в Бернската конвенция и два в EMERALD. Посочени в приложение са и останалите видове от особен

природозащитен интерес и техният брой.

Приложение № 17; табл. 3

Птици

Рила планина и в частност територията на парка в орнитологеографско отношение се отнася към Алпийско-Карпатската подпровинция.

Богатство на таксони

Известни са 99 вида гнездящи птици от НП Рила, което е около 25% от гнездящите в България видове. Със сигурност от планината са изчезнали 6 вида – четири вида лешояди, тетревът и големият креслив орел, а е много вероятно други, съобщавани преди 60-80 години, да бъдат намерени при по-пълни изследвания - горската сова, качулатият синигер, бекасът и др.

Ендемити

Установени са три вида Балкански ендемити на територията на Националния парк. Пет от видовете птици са реликти.

Природозащитно значими таксони

Общият брой на видовете с конзервационен статус е 94. Те представляват 95% от видовете птици в парка. Като най-значими в конзервационно отношение са оценени скалният и малкият орел, планинският кеклик, бухалът, балканската чучулига, пъстрогушата завирушка и белогушият дрозд. След тях са керкенецът, домашната кукумявка, сивият кълвач, скалният дрозд, скалолазката, жълтоклюната гарга. Осемдесет и седем вида са защитени в България, 21 са включени в Червена книга на България, в IUCN – три вида, в Европейския червен списък – три, Бернската конвенция – 94 и в EMERALD – двадесет и два вида.

Приложение № 18; табл. 3

Бозайници

Разгледани са три основни групи бозайници - прилепи, дребни бозайници и едри бозайници.

Прилепи

Богатство на таксони и природозащитен статус

В настоящия момент са известни 10 вида прилепи, установени на територията на парка. Десетте вида са защитени според българското законодателство, един е включен в Европейския червен списък. Всички видове, срещани се в България, са включени в Бонската конвенция и в приложение No 2 (Строго защитени видове от фауната) на Бернската конвенция. В приложение са описани някои

важни местообитания на прилепи в НП “Рила”.

Приложение № 19; табл. 3; Приложение № 19.1.

Дребни бозайници

Богатство на таксони и природозащитен статус

Досегашните данни за дребните бозайници - групите Насекомоядни, Зайцеподобни и Гризачи в Рила описват главно видовия състав на отделни райони. Досега на територията на парка са установени 22 вида. Таралежът (*Erinaceus concolor*) е защитен вид съгласно българското законодателство, а лешниковият сънливец (*Muscardinus avellanarius*) и сляпото куче (*Nannospalax leucodon*) са видове, включени в Европейския червен списък. За отбелязване е също, че сляпото куче и лалугерът (*Spermophilus citellus*) са световно застрашени видове, включени в списъка на IUCN. Стабилна, но изолирана високопланинска колония от лалугери е установена в района на вр. Белмекен. Природозащитния статус на видовете и техния брой са посочени в приложение.

Приложение № 20; табл. 3

Едри бозайници

Богатство на таксони и природозащитен статус

Шестнадесет вида едри бозайници обитават парка. Шест от тях са включени в Червената книга на България, а пет са защитени съгласно българското законодателство. Невестулката (*Mustela nivalis galinthias*) и дивата коза (*Rupicapra rupicapra balcanica*) са Балкански ендемити.

В списъка на IUCN са включени четири вида, 5 са в Европейския червен списък, 14 вида са предмет на защита от Бернската конвенция и 4 вида са включени в EMERALD.

Независимо от обширната си територии, по отношение популациите на едри бозайници в Националния парк “Рила” не съществуват условия за функциониране на напълно самостоятелна, естествена, самоподдържаща се система. Почти всички изследвани видове имат индивидуални или стадни територии, обхващащи едновременно както паркови, така и обширни извънпаркови територии.

Посочени са видовете от особен природозащитен интерес и техния брой.

Приложение № 21; Приложение № 21.1; табл. 3

4.0 Хората и Националният парк

4.1 Ползвания в парка

Лесовъдна дейност

За периода 1992-1998 г. на територията на НП "Рила" е извършено залесяване с фиданки от смърч, бяла мура, бял бор, ела и дъб на площ от 276,0 ха.

В периода 1993 - 1998 година на **санитарните сечи**, включително събиране на суха и паднала маса, се падат 41,5% от добитата дървесна маса. Най-много са сечите на територията на ДЛ Костенец, вследствие на възникналите пожари и наличието на гъбни заболявания. Санитарни сечи са водени почти във всички лесничейства, където има естествен опад на суха маса или насажденията са частично засегнати от неблагоприятни атмосферни влияния – ветровали, снеголоми, лавини и други.

За периода 1998-1999 година на територията на парка е отсечена 29 000 куб. метра стояща дървесна маса. Най-голям дял заемат възобновителните сечи. При провеждане на мероприятията по стопанисването на парка са изведени групово-изборни и постепенни сечи. Най-много групово-изборни сечи са изведени на територията на Държавно лесничейство Костенец, а постепенните с трите си разновидности – осеменителна, осветлителна и окончателна – Държавно лесничейство Симитли (4 151 м³).

Отгледните сечи са дали около 10% от общо добитата дървесина.

В лесовъдната дейност са използвани следните технологии:

- отсичане и изнасяне на цели дървета; отсичане с кастрене на стъблото; отсичане, кастрене и нарязване на дълги сортименти (8-12 м); отсичане, кастрене, нарязване на къси сортименти (по размер);
- извозване на дървесината: с жива сила, трактори, въжени линии, ръчно спускане;
- отсичане чрез бензиномоторен трион.

За целта са били прокарани около 200 км работни (трупчийски, тракторни, камионни) горски пътища, площадки за въжени линии.

Селско стопанство

Общата площ на планинските пасища е над 24 000 ха. През последните години с развитието на частната инициатива се забелязва увеличение на добитъка. За паша в настоящия момент се използват предимно нископланинските пасища, които са по-близко до населените места. Ето защо, едни и същи пасища се посещават от домашните животни на няколко селища, а други не се ползват за паша. Това довежда до претоварване на първите и обрастване с храсти на вторите.

Не са прилагани специални технологии за организация на пашата. Практикува се пашуване в ниските райони през пролетта и летуване на планински пасища на по-голяма надморска височина. При добро време пасищният сезон продължава до края на октомври. През 1999 г. на територията на НП "Рила" са пашували общо 442 глави овце, 161 броя коне и магарета. Събраното сухо сено е 27 450 кг.

Приложение № 28

От селскостопанските дейности в парка в много ограничен мащаб се отглеждат картофи (през 1999 г. около 60 дка).

Лов и риболов

Ловната практика в миналото не се отличава от тази в страната. Преди обявяването на парка тя е била контролирана от органите на Комитета по горите и се е ловувало подборно при условията на международен ловен туризъм, групово, през разрешените интервали за отделните групи ловни обекти. Риболовът е бил и е предимно индивидуален - с въдици, мрежи (срекме), винтери. Не са известни случаи на използване на бомби. На територията на парка са засаждани дивечови ниви, построени са хранилки, чакала и други биотехнически съоръжения.

След обявяването на парка са установени единични нарушения на закона, като обект на нарушенията са популациите на дивите кози, елени, сърни и зайци, пъстърва и др.

Събиране на недървесни продукти

Данните за събирането на недървесни природни продукти – плодове, билки, подправки, гъби и др. са главно от представителното изследване на населението от селищата около парка. Практически е обхванато население от около 150 хиляди души от всички населени места на разстояние до 25-30 км от границите на парка. Обемът на представителната извадка на анкетирания е около 1 300 души. Около 62 000 души (42% от населението на района около парка), събират продукти на дивата природа – гъби, билки, плодове и други. Основната част от тях събират продуктите на дивата природа за лични нужди, без да навлизат на територията на парка. Данните сочат, че това са по-голямата част от местните хора.

Определени групи от местното население се наемат от фирми, които не са от региона, за събиране срещу заплащане. Последните данни от издадените от ДНП разрешителни показват, че през 1999 г. са събрани следните количества: червена боровинка - 110 кг; черна боровинка – 9 536 кг; малина - 20 кг; гъби: манатарка - 500 кг, пачи крак - 100 кг.

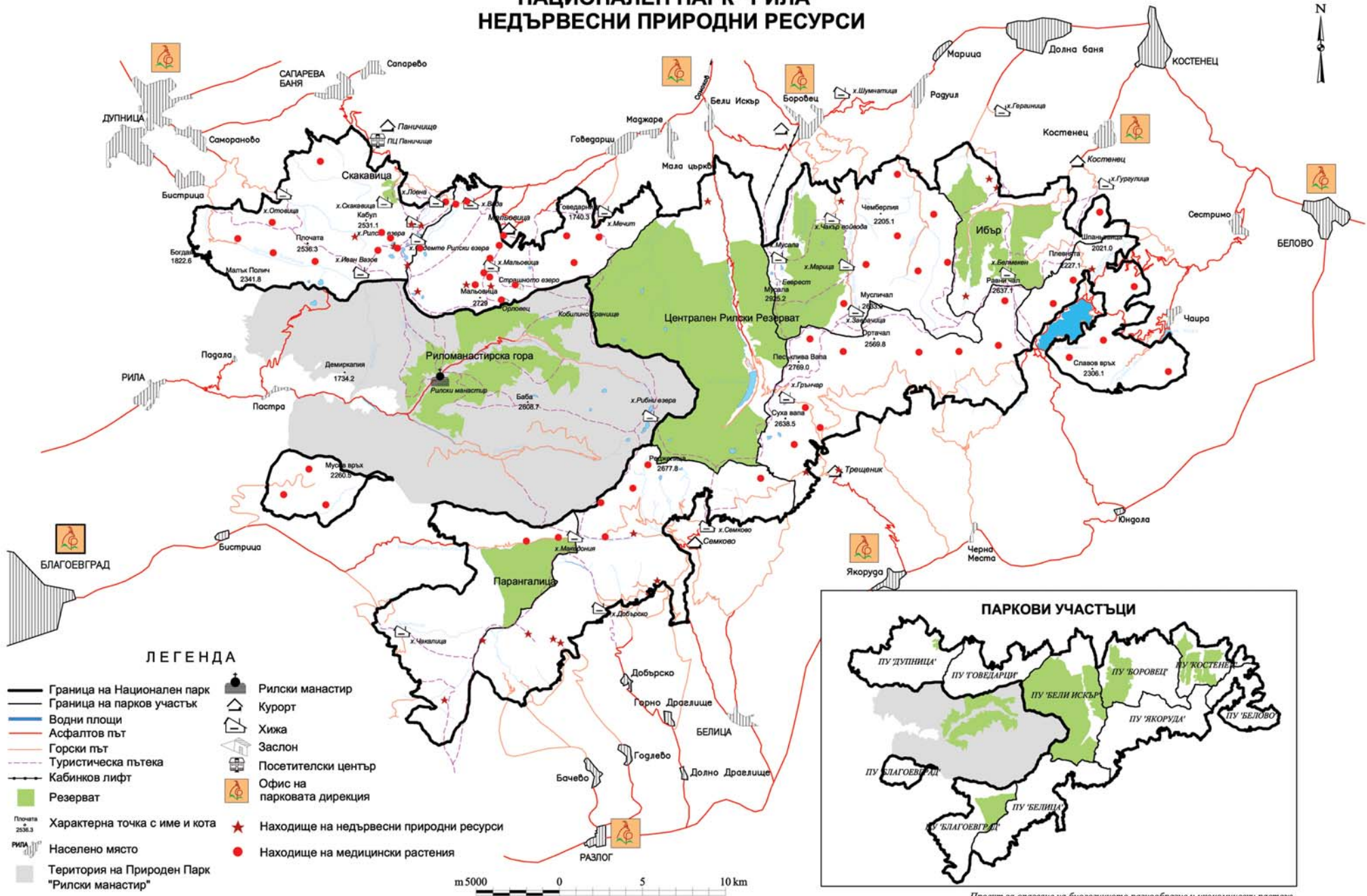
Анализът на наличните данни показва, че при събиране на по-големи количества събирачите (около 8 500 души) извършват тази дейност и на територията на парка. Хората от селищата около парка са обикновено само преки събирачи. Реален икономически интерес имат хората, които извършват

НАЦИОНАЛЕН ПАРК “РИЛА”
НЕДЪРВЕСНИ ПРИРОДНИ РЕСУРСИ (МЕДИЦИНСКИ
РАСТЕНИЯ, ГОРСКИ ПЛОДОВЕ, ГЪБИ)

Представената карта илюстрира основните райони, които се ползват от населението при събиране на билки, горски плодове, гъби, риболов. Посочени са находища на медицински растения, които се намират в близост до основни туристически маршрути. Използвани са литературни данни и резултатите от социално-икономическото проучване и изследователската фаза (1997-1998 г.) по GEF-проекта, включени в сборника *“Биологично разнообразие в НП “Рила”*.

Останалите класове са както в базовата карта.

НАЦИОНАЛЕН ПАРК "РИЛА" НЕДЪРВЕСНИ ПРИРОДНИ РЕСУРСИ

Проект за опазване на биологичното разнообразие и икономически растеж

реализацията на пазара или износа зад граница на тези ценни природни продукти. Те са всъщност носителите на икономическия интерес, а не местното население.

4.2 Туризъм и профил на посетителите

Туристическа инфраструктура

На територията на парка се намират 17 хижи и пет заслона. Пет от хижите и четири от заслоните се стопанисват от туристическите дружества, 9 хижи и един заслон са дадени под аренда, 1 е ведомствена на мини Бобовдол, 1 е ведомствена на Централния съвет на БТС и 1 се стопанисва от системата на Професионална рехабилитация и отдих, клон Сапарева баня. Капацитетът на хижите възлиза общо на 1 938 легла, 1/10 от които са заети от персонала на самите хижи. По оценка, броят на нощувките възлиза на 73 300 (1996 г.), а броят на лицата, нощували в хижите – 40 190 души годишно.

Хижа “Белмекен” е изгоряла (1996 г.) и може да осигури подслон само при лоши атмосферни условия. В непосредствена близост от хижите “Мусала”, “Чакър войвода”, “Чакалица” и х. “Отовица” има започнати, но незавършени нови сгради. До х. “Мусала” се намира малка дървена хижа, една от най-старите в България (1924 г.).

На територията на парка се намират ведомствени почивни бази, които са разположени в м. “Зелени преслап” (Върховен съд, “Мебел Инвест” АД и др.) и по поречието на р. Бели Искър (ПРО ЕАД София, клон Боровец). Почивните бази са с много нисък процент на натовареност, а някои не функционират.

Приложение № 22

Коригираният брой на посетителите с около 3 пренощувания (като туристи) на територията на НП “Рила” за 1996 г. се оценява на около 13 500 души. В териториален план, 80% от посетителския поток е съсредоточен в централния и западния дял на парка. 3/4 от всички лица, които посещават парка, правят това през месеците юли, август и септември. Средната продължителност на престоя е 6 дни.

През територията на парка преминават множество туристически маршрути, каквито са тези от х. “Скакавица” за 7-те езера, от х. “Мусала” за вр. Мусала и др. Има тенденция на уравнивяване на равнището на ползване на отделните хижи като входно/изходни точки, като само в единични случаи дадени хижи се очертават като предимно входни или предимно изходни. За района на НП “Рила” като входно-изходни хижи се очертават “Отовица”, “Скакавица”, “Вада”, “Мальовица”, “Мусала”, а като изходни – хижите “Семково”, “Трещеник”, “Македония”, “Добърско”, т.е. движението е предимно от север на юг.

Според продължителността на престоя и честотата на посещенията, натоварването на хижите не е равномерно. Ясно се очертават силно, средно и

слабо посетени хижи. Сред посетителите се очертава практиката да посещават средно до три места, като средно в хижите се прекарват две нощи. По степента на посетеност хижите в Рила се нареждат по следния начин: “Седемте Рилски езера”, “Скакавица”, “Мальовица”, “Мусала”, “Заврачица”, “Македония”, “Иван Вазов” и т.н.

Около половината от туристите посещават територията на парка като се самоорганизируют. По-голямата част от останалите са организирани от туристическите дружества.

Разпределение на посетителите - туристи

Характерно за посетителите на парка е, че преди посещението си в парка не спират за нощувка в селищата около планината, а организират времето си така, че първата им нощувка да е в хижите на парка. Това важи за почти 80% от посетителите, които по принцип прекарват повече от два дни в парка. Около 20% имат първа нощувка в Боровец, Костенец, Сапарева Баня, Говедарци, Добърско, Самоков. Това е тенденция, която може да има съществено значение за бъдещото планиране на управлението на посетителските потоци с оглед разтоварването на определени маршрути. Планирането на дейности, свързани със стимулирането на развитие на туристическите и посетителските услуги в най-близките селища може да стане важно условие и предпоставка за освобождаване на някои от маршрутите и хижите, особено от туристи, които всъщност не осъществяват пешеходни преходи, а просто прекарват три, пет или даже десет дни на едно и също място в парка. Това създава редица проблеми, свързани с битовото им обслужване и с “консумирането на природата” около хижите.

Мрежа на посетителската инфраструктура

В парка преминават множество известни у нас и в чужбина маршрути, които в основни линии са разположени във високите (над 2 000 м надм. в.) части на парка. Утвърдилите се маршрути не са съобразени с деленето на планината на два парка – ПП “Рилски манастир” и НП “Рила”. Те са логично възникнали съобразно природните възможности за движение и пресичане на Рила планина, поради което често започват от единия и завършват в другия парк. Допускаме, че формирането на ПП “Рилски манастир” няма да промени туристическите предпочитания и направления и те ще останат единни за планината като цяло, поради което описанието по-долу представя реалните и най-популярни трасета за движение в планината.

Очертават се няколко основни входни посоки, както следва:

От север: Боровец – изходен пункт за х. “Мусала” и трасетата към х. “Грънчар”; ТК “Мальовица” – изходен пункт за х. “Мальовица” и трасетата към вр. Мальовица, Страшното езеро, Рилски манастир и др.; Паничище – изходен пункт към х. “Скакавица” и района на Седемте езера; х. “Вада” – изходен пункт към Седемте езера, основен за Бялото братство; Костенец – изходен пункт за района.

От юг: Трещеник – изходен пункт за х. “Грънчар”; Белица – изходен пункт за Семково; Благоевград – изходен пункт за х. “Македония”.

От изток: Сестримо - изходен пункт за х. “Белмекен”.

От запад: Рилски манастир – изходен пункт за х. “Рибни езера”

- * През територията на парка минават 2 основни европейски туристически маршрута – Е4 и Е8, които пресичат парка в посока запад-юг и северозапад-юг.
- * Наличието на скални стени (северната стена на Мальовица, Злия зъб, Орловец и др.) дава възможност за практикуване на алпинизъм.
- * Наличието на център за подготовка на алпинисти превръща НП “Рила” в място за учебни програми, ски-ралита, ледено катерене.
- * Големите ски писти на Боровец са в непосредствена близост, но извън парка. Пистата по Ръждавишкия рид при ТК “Мальовица” е на границата на парка.
- * Съществуват действащи съоръжения за ски при х. “Скакавица” и х. “Рилски езера”.
- * Съществуват места, традиционно използвани за къмпингуване в м. Урсуд вада, в района на язовир “Белмекен” и до хижа “Вада”, както и места, ползвани за краткотраен отдих от местното население, като например по средното течение на р. Чавча под резерват “Ибър”.

Профил на туристите

Най-важната причина за посещение на парка остава “посещението на планината”. Основните мотиви за посещенията са нуждата от чистота, тишина, дива природа, контакт с хора със сходни виждания, наблюдение на животни и растения, спортни прояви, подобряване на физическата кондиция.

Хижите продължават да се използват предимно като място за подслон. В НП “Рила” 80% от туристите идват за повече от два дни, в 70% от случаите те нощуват в хижи. Така средно годишно се реализират около 38 000 нощувки. За населението подобни посещения са начин за прекарване на годишната отпуска. Продължителността на престоя за тази група е 4 до 8 дни. Две трети от посещенията се осъществяват през топлите месеци от юни до септември. Най-масов е туристическият поток през втората половина на юли до края на август. Има една категория посетители, които ходят за кратко в парка - ден, два или три. Това са истинските пешеходни туристи.

По отношение на *мотивите за посещение на Рила*, на първо място е запазената природа, посочена от 68% от туристите. На второ място, но с голяма разлика е “любопитство, предизвикателство” (14%) и на трето място по честота на посочване като мотив за посещение в Рила е “откъсване от ежедневието” (11%).

Същата тенденция се потвърждава и от *декларираните очаквания* - чист въздух (95%), запазената природа (88%), тишина и спокойствие (84%), уникални природни дадености (82%), условия за преходи (76%), уединение (51%), наблюдение на животни в естествената им среда (50%) и т.н.

При своите посещения в парка над 90% от хората съчетават спортния елемент (преходи, изкачвания на върхове) с опознаването на природата, общуването с други хора и др.

Две трети от посетителите на НП "Рила" ходят поне няколко пъти в годината на планина. Анализът показва също, че хората, които обичат да ходят на планина, посещават повече планини и все пак се оформя значително ядро от туристи, предпочитащи Рила. Колкото по-продължителни са заниманията с туризъм, толкова по-чести са посещенията на планината – хората, които ходят на планина всяка седмица, правят това средно вече повече от 18 години (около 15% от посетителите), а тези, които посещават планина един-два пъти годишно, правят това средно от осем години.

По време на излетите се осъществяват и следните дейности: палене на огън (51%), бране на билки (42%), спортуване (42%), къпане в реки и езера (32%), риболов (7%), приготвяне на зимнина (2%). Те трябва да се регламентират.

Туристите - стил на живот и тенденции

Събраните данни дават възможност да се определи общата характеристика (в сравнение със средното ниво за страната) на туристите. Това са по-добре образовани, по-млади, в повечето случаи несемейни, самостоятелно работещи, добре организирани, любознателни и информирани, стремящи се към здравословен начин на живот хора от големите градове (Бургас, Варна, София, Пловдив и др.). Те са готови да плащат входна такса.

Услуги за посетителите

Като цяло, те са свързани с изхранването и пренощуването. Само в Боровец, който е извън територията на парка, на един от входовете му, се предлагат търговски услуги за посетителите, а информация за парка и районите около хижите се предлага в Посетителския център в Паничище.

Като цяло, условията в хижите са средно добри до лоши, с малки или никакви инвестиции в инфраструктура или подобрения на съоръженията за храна и нощуване. Комунално-битовите съоръжения, както и свързаните с тях елементи често пъти са повредени и/или не функционират ефективно. Санитарните възли и условията в тях са лоши или липсват.

Българският червен кръст ръководи ефективна Планинска спасителна служба с бази във всички големи общини около парка, дежурства по места и възможности за бърза реакция при необходимост на посетителите.

Информация за посетителите и интерпретиране

Повечето информация за парка се разпространява устно или чрез неофициална мрежа за обмен на информация между хижите, хижарите и местните села. Не може да се говори за съществуването на специално създадена Програма за информиране на посетителите или за специализирани интерпретативни програми.

Водачи в планината има, но не са определени или оповестени официално съществуващи водачески услуги за туристи в парка. Не съществува и система за разработване и/или обучение на специални кадри на тези умения.

Информацията за чуждестранни туристи, посетители на парка, е крайно ограничена, като повечето международни пътеводители споменават бегло ценностите и възможностите за туризъм в Рила планина и само в много редки случаи Национален парк "Рила". Съществуват пътеводители за планината, но няма конкретна литература за посетителите или специализирани програми, отразяващи ценността на ресурсите в парка, неговите особености, или пък поведението на туристите преди пристигането им в парка или по време на пребиваването им в него. Българският туристически съюз предлага пътеводител за туристическите маршрути. За обозначение на маршрутите се използват маркировки от местни или национални системи на български език.

Специално организирани групи

Освен ползвателите на природни ресурси и туристите, в Национален парк "Рила" идват още няколко групи посетители, които заслужават нашето внимание в процеса на планиране.

Спортисти

Целта на посещението е подготовка за участие в проявите на Федерациите към Комитета за младежта и спорта.

Федерация "Български алпийски клуб" организира прояви по алпинизъм, спортно катерене, ски алпинизъм. През 1995 г. на територията на парка са проведени 7 алпиниади. За 1996 г. са проведени следните прояви - зимен сбор на Мальовица (260 души), ски рали на Мальовица (40 души), ски рали при х. "Мечит" (март, 40 участници), през юли 1997 е проведена Балканиада по алпинизъм на Мальовица (300 души, 40 от които чужденци). На територията на парка се намира база за високо спортно майсторство "Белмекен".

Федерацията по пешеходен туризъм организира през 1996 г. ски рали и ски ориентиране около Мальовица (30 души), зимен ски поход (24 души). През 1997 е проведен зимен ски поход Скакавица - Предела с 20 души.

Трябва да се отбележи, че въздействието на тези дейности върху състоянието на биоразнообразието не е проучвано целенасочено.

Членове на Бялото братство

Последователите на Дънов посещават районите около хижите “Рилски езера” и “7-те езера” с цел изпълнение на просветни и образователни дейности всяка година през м. август, като установяват палаткови лагери. Броят им обикновено е над 200 души, а във върхови моменти (19.08-20.08) достига 2 000 души (1999 г).

Основните организации, освен туристическите дружества и националните спортни федерации, които имат отношение към посетителите в парка, засега са:

- **Социален отдих** като поделение на Националния осигурителен институт организира отдиха на почиващи главно в собствените си бази, но е организиран и екскурзионни летувания.
- **Национален център за ученически отдих** е поделение на Министерството на образованието и науката и организира ученически отдих през ваканциите, като до 1996 г. е поемал най-малко 30% от цената на почивката за сметка на бюджетната си издръжка. През 1996 г. Центърът е организиран отдиха на 1 800 деца, които са реализирали 18 750 нощувки в хижите на парка.
- Съществуват и няколко **частни фирми**, които работят в областта на специализирания планински туризъм. Одисея Ин е организираната почивката на около 100 чужденци в Рила през 1996. Пирин Турист е организираната почивката на около 800 българи и 200 чужденци в Рила. Ръководителите и на двете фирми отбелязват възможността за развитието на този бизнес, но при значително подобряване на битовите условия в местата за настаняване.
- На територията на парка действат и няколко **неправителствени организации**.

Една от тях е Българският туристически съюз с неговите регионални поделения. Както стана ясно, те са собственици и стопани на голяма част от туристическите хижи на територията на парка. Важен партньор на парка се очертава също и поделението на най-голямата неправителствена организация в България - Планинската спасителна служба към Българския червен кръст. Нейните звена са разположени в Туристически комплекс “Мальовица”, Боровец и др. Напоследък на територията на Национален парк “Рила” активно работиха и други природозащитни организации. Някои от тях са местни - “Деца на замята”, “Еко око” и др., а други са национални - Българско дружество за защита на птиците, Природен фонд, Природа назаем, Балкани и др. Освен изследователски проекти, тези организации изпълняват и проекти, свързани с набирането и обучението на доброволци, програми за работа с училища и детски градини, както и с центровете за извънучилищно творчество.

Специализиран туризъм

Все повече посетители се интересуват от другите възможности за отдих на открито в парка. Тези интереси са свързани с делтапланеризма, наблюдаването на диви животни (наблюдение на птици, вълци, кози и т.н.). Понастоящем такива посещения са малко на брой и все още се ограничават до определени

райони (например, близо до горната лифтова станция край х. “Мусала”, х. “Мальовица” и пр.).

4.3 Научни изследвания

Научните разработки, в които се намират фактически данни за Рила планина и в частност за НП “Рила” са 1 190. Те се отнасят за интервал от 100 години (1891 г. до 1996 г.). Доминират разработки, където се разглеждат проблемите на горските екосистеми; езерните комплекси, растителността, видовото разнообразие от растения и животни. Основен източник за оценка на консервационната значимост на парка е Червената книга (I и II том), където се съдържат сведения за разпространението и статуса на редките и застрашени видове.

Анализът на работите показва, че не територията на парка, а отделни животински или растителни видове са били обект на проучване.

Установено е, че в 540 заглавия има данни за растителното и ценотично разнообразие. Намерени са 650 заглавия, където има данни за фауната.

През последното десетилетие (1990-2000 г.) конкретни проучвания са били проведени по програма “Високопланинска обсерватория Мусала - ОМ2). В сборниците от тази програма са посочени данните от биологичния мониторинг на висши растения и дребни планински бозайници, състоянието на горските комплекси, степента на акумулация на тежки метали, динамиката на биогеогенни елементи, естествения радиационен фон и пр.

Конкретно проучване на флората и фауната в извънрезерватни части от територията на НП “Рила” е проведено през 1996-1998 г. от GEF-проекта. Данните са анализирани критично и се ползват при съставянето на този план.

Научните изследвания са осъществени предимно от специалисти на БАН - Институт за гората, Институт по ботаника, Институт по зоология, Централна лаборатория по обща екология, Институт за ядрени изследвания и ядрена енергетика, Софийския университет, Лесотехническият университет – София и др.

Голямо количество важни изследвания са проведени от специалистите на Агролеспроект.

Данни за хидрологията се съдържат в разработките на Националния съвет по водите.

На територията на НП “Рила” функционират три екологични стационара на Института за гората при БАН – “В. Серафимов”(осн. 1961), “Говедарци” (осн. 1963) и “Парангалица” (осн. 1979), чиято основна задача е изучаване на представителни екосистеми от смърч, бял бор, клек и др.

От края на 1999 г. на територията на парка функционира Базова екологична лаборатория “Мусала” към Института за ядрени изследвания и ядрена енергетика (ИЯИЯЕ). Там могат да се изпълняват програми по биотичен и

абиотичен мониторинг. ИЯИЯЕ разполага също със мониторинг станция “Алиница” за наблюдения на територията на парка.

Приложение № 4

4.4 Природозащитно образование и осведоменост на обществеността

В близост до границите на парка има само един специализиран център за образование в областта на опазване на биологичното разнообразие. Това е Посетителският център в курорта “Паничище”. Той е изграден през 1996 г., оборудван със значителни средства и поддържан до 1999 г. по програма ФАР. Административно и финансово Посетителският център е прехвърлен през 2000 г. към ДНП “Рила”. Центърът е предназначен за разпространение на информация за парка и за природозащитно обучение.

На границата на парка, в района на х. “Мальовица”, се намира единствената *Школа за планински водачи*, на Българския Туристически съюз. В нея работи висококвалифициран екип от инструктори, оборудвана е с необходимите средства за обучение по безопасно поведение в планината. В този смисъл, тя е един подходящ и важен ресурс за системата от защитени територии в страната.

След създаването на парковата администрация започна по-целенасочена дейност за използване на парка за образователни цели - както сред децата, така и сред по-широк кръг от населението. Винаги е имало учители-ентузиасты, които са водили деца в парка с цел природозащитно образование. Един пример е работата при ЦУТНТ, гр. Самоков, успешно провели няколко екологични експедиции и рекултивация на част от територията на вр. Мусала. Експериментално се разработва учебна програма с *Централния институт за усъвършенстване на учителите*, както и някои малки проекти в няколко специализирани организации - обособяването на *Историческия музей в Благоевград* като информационен и образователен център в помощ на Дирекцията на НП “Рила”, проекти за работа с обществеността на учителската неправителствена организация “Деца на земята”, както и участието на Регионалния център за ученическо творчество в Благоевград.

Освен работата в областта на природозащитното образование чрез официалната система на училищните заведения, съществува известен опит и в областта на работата със средствата за масова информация. Група журналисти от местния печат от всички селища около парка преминаха през специализирана тренинг програма, включително на територията на парка. Сега съществува солидно ядро от “зелени” репортери от пресата и местните кабелни телевизии, които имат своята нагласа и отношение към проблемите на парка. Освен това, паркът има отлични връзки и с някои централни ежедневници и седмичници, като “Труд”, “Ехо”, “Демокрация” и др. Всичко това създава предпоставки за осъществяване в бъдеще на проекти за привличане на обществеността, които биха осигурили успешното прилагане на плана за управление.

Отпечатани и разпространени са образователни брошури, книжки, плакати, картички, календари, уредена е филмотека с природозащитни филми. Изработена и регистрирана е емблема на парка, която се използва както за утвърждаване на институционалната идентичност на Дирекцията на парка, така и при случаи на генериране на финансови средства при предоставяне за рекламна цел.

5.0 Инфраструктура и достъп в парка

Сгради и обекти

На територията на парка има значителен брой (повече от 60) изоставени, полуразрушени и разрушени сгради и съоръжения (работнически селища и площадки, наследство от строителството на каскадата “Белмекен-Сестримо”), напуснати селскостопански сгради (обори, сеновали), горски и други кантони. Те не се стопанисват от никой.

На територията на парка се намират и съоръжения и обслужващи сгради на НЕК ЕАД Предприятие “Язовири и каскади”, “В и К”, “Софийска вода” АД, метеорологична станция, стационари, екологични станции и др.

Приложения № 25,

Хидроенергийни и напоителни системи

Извън територията на парка, но в непосредствена близост са проектирани деривациите: от водосбора на р. Струма - “Западна деривация” - за $38 \times 10^6 \text{ м}^3$; във водосбора на р. Места - “Черна Места - Яденица” - за $75 \times 10^6 \text{ м}^3$. Предвижда се прехвърляне на води във водосборите на р. Искър и на р. Марица за комплексно използване и покриване на дефицити от вода за Софийското поле и Пазарджишко-Пловдивския район.

Всички изградени системи и съоръжения се експлоатират в съответствие с проектите за организация и управление на съоръженията. След 1989 г., когато в района се проявява силно засушаване през летния и есенния сезон, се спира вземането на вода от деривационните системи. Деривация “Скакавица-Джерман” се експлоатира само по време на пълноводие. Спазват се действащите норми за оводняване на речните легла. Управлението на системите се реализира от техните собственици, но разпределението на водните ресурси се утвърждава от отдел “Ползване и опазване на повърхностните води” към МОСВ.

Водоснабдителни мрежи и съоръжения

Съществуват водоснабдителни мрежи, захранващи с питейна вода локални обекти и малки селища в контактната зона на НП. Представени са главните водоснабдителни системи.

Приложение № 24

Електропреносна мрежа

На територията на парка понастоящем има две водноелектрически централи - Бели Искър и Мала църква.

По-голямата част от хижите, намиращи се на територията на НП, използват собствени източници - мини ВЕЦ и дизел-агрегати.

Електрифицирани, захранени от електрическа мрежа са: ученически лагер при ВЕЦ “Бели Искър”, заслон “Еверест”, хижа “Мальовица”, хижа “Добърско”, хижа “Отовица”, хижа “Рилски езера”, почивна база на държавна фирма “Марена”, Дупница, почивна станция на Върховен съд, в Зелени преслап.

Електрифицирани, захранени от ел. мрежа и дизел-агрегат са: хижа “Мусала”, заслон “Ледено езеро”, база за високо спортно майсторство “Академика” (не функционира).

Електрифицирани, захранени от собствени ВЕЦ са: , хижа “Иван Вазов”, хижа “Скакавица”, хижа “Ловна”, хижа “Седемте езера”.

Електрифицирани, захранени от дизел-агрегати са: хижа “Чакър войвода”, турист. комплекс “Саръгьол” (не функционира), хижа “Марица”, хижа “Белмекен”, хижа “Македония”, хижа “Чакалица”.

Електрифицирана, захранена от собствена ВЕЦ и дизел-агрегат е хижа “Заврачица”.

Неелектрифицирани са: заслон “Страшното езеро”, заслон “Орловец”.

Пътна мрежа

Пътища от републиканската пътна мрежа

Пътищата от републиканската пътна мрежа нямат пряка връзка с парка и свързват големи селища и селищни системи. Участъкът “Дупница-Симитли” е част от международно трасе Е-79. Участъкът “Костенец-Белово” е част от първокласен държавен път. Всички тези пътища имат хоризонтална сигнализация, вертикална маркировка, а също така и достатъчно голяма средно-експлоатационна скорост и пропускателна способност, съответстваща на функционалното им предназначение и степента на експлоатационно натоварване.

Радиално разположените пътища от републиканската пътна мрежа свързват главните пътища от контура със селища, туристически комплекси, летовища, почивни станции и горско-стопански обекти, намиращи се в контактната зона на парка. Комуникационните функции на тези пътища са значително стеснени, като в някои случаи се ограничават само до пътно-комуникационни връзки с парковата територия и обекти. Всички са четвъртокласни. Всички имат вертикална сигнализация. Повечето са без хоризонтална маркировка. Като изключим лошото състояние на пътните настилки, средните им експлоатационни скорости и пропускателната им способност са напълно удовлетворителни.

Всички републикански пътища са асфалтобетонени. От тях 255,8 км са главни, а 211,2 км са разположени радиално - от контура навътре. Общата им дължина е 467 км. Представени са техния клас и състояние.

Приложение № 26

Общо взето, състоянието на всички пътища от републиканската пътна мрежа, по отношение на габарита, нивелетата, ситуацията и пропускателната способност, е в съответствие с класната принадлежност на пътя. Изключения има при пътното покритие, което поради липса на редовна и ефикасна поддръжка, особено при по-ниско класните пътища, е в незадоволително състояние.

Други пътища

Функционалното предназначение на всички пътища от тази група е преди всичко пътно-комуникационна връзка в парковата територия и съоръжения. Известна част от тях са построени с цел изграждане и обслужване на намиращите се на територията на парка и контактната му зона язовири, каскади и водоснабдителни системи. По правило пътищата от тази група имат малка експлоатационна скорост и пропускателна способност. Организацията на движение при повечето от тях се свежда до естествени ограничения, наложени от лошите геометрични елементи и слабите експлоатационни възможности на самите пътни трасета.

- Всички административни селища са свързани със съответстващите им по клас асфалтови пътища от републиканската пътна мрежа. Изключение правят само селата Горно Осеново и Марулево, но това са селища със затихващи функции.
- По-голямата част (около 85%) от останалите обекти също са свързани с пътната мрежа. Около 50% са свързани с асфалтови пътища, 20% с трошенокаменни пътища, 15% с черни автомобилни пътища. Осем хижи в парка не са свързани с автомобилната пътна мрежа.

На територията на НП "Рила" и контактната му зона има различни по своето предназначение, ведомствена принадлежност и качествено състояние пътища.

Тези пътища нямат общо-комуникационни функции. По правило са радиално разположени и свързват периферната с вътрешната част на парка, или са второ и третостепенни разклонения на пътната мрежа. Около 560 км (80%) от тях са горски пътища. Останалите 140 км (20%) са общински, каскадни пътища, пътища на БТС, а също и такива с неустановена ведомствена принадлежност.

Преди всичко еднолентови, в качествено отношение групата "други пътища" стои значително по-ниско от тази на републиканските пътища. По правило тези от тях, които имат някаква настилка, са строени по предварителен проект и геометричните им елементи (ситуация, надлъжен профил, габарити и нивелета) отговарят на изискванията на "Правилник за проектиране и строителство на горски пътища". Поради липса на поддръжане, всички настилки са в лошо

състояние. Обикновено пътищата без настилки са строени без проект. В повечето случаи процесът на строителството е бил удължен във времето и е съвпаднал с процесите на експлоатация, ремонт и поддръжка. При това са се оформили пътни трасета с лоши експлоатационни показатели, с геометрични елементи (особено ситуация и надлъжен наклон), отклоняващи се съществено от изискванията.

Съществуваща организация на движението

Автомобилното движение по пътищата на територията на НП “Рила” по организация не се различава от движението по съответните (по класност и функционална принадлежност) пътища на територията на цялата страна. По тях досега няма организационни ограничения за движение на някоя категория моторни превозни средства.

Основни подходи

Направеният подробен анализ на автомобилната пътна мрежа показва, че по пътно-комуникационния пръстен, обхващащ територията на парка, са оформени 15 места през: Сапарева баня - Паничище; Самоков - Бели Искър; Самоков - Мальовица; Рилски манастир; Трешеник; Семково; Юндола - Белмекен; Сестримо - Чаира; Костенец - курорт Костенец; Боровец; Бистрица (Благоевградско) - Карталска поляна; Бели Искър; Самоков - х. “Вада”; Дупница - Отовица; Разлог - Драглище, за автомобилни подходи към нея. Тези подходи дават много добри възможности за целогодишен автомобилен достъп към цялата периферна част на същинската паркова територия. Шест от тях като: Самоков - Мальовица; Трешеник; Юндола - Белмекен; Боровец; Бистрица; Самоков - Вада дават възможност за подход към същинската паркова територия и в дълбочина.

На територията на парка и контактната му зона има и цяла мрежа от тракторни и коларски пътища, които особено през сухия сезон, са напълно достъпни за автомобили с повишена проходимост. Това значи, че на практика възможностите, които предлага съществуващата пътна мрежа за управлението, охраната и стопанисването на парковата територия са значително по-големи.

6.0 Паркови пейзажи, погледни места и живописни качества

Съгласно съществуващото регионално ландшафтно райониране на България НП “Рила” попада във:

В. Централна Балканска планинско котловинна ландшафтна област; XIV. Рилска ландшафтна подобласт; 87. Централно Рилски ландшафтен регион; 88. Северно Рилски ландшафтен регион; 89. Южно Рилски ландшафтен регион.

Съгласно типологичното ландшафтно райониране на страната в “Базисна геологична класификация на ландшафтите в България”, НП “Рила” обхваща 12 групи ландшафти.

Приложение № 27

Съвременната ландшафтна структура на Национален парк “Рила” е изградена от 95 ландшафтни вида, структурирани по типове ландшафти както следва:

- Горски ландшафти – 49 вида, от които 19 вида горски иглолистни високостъблени, 10 вида горски иглолистни клекови, 12 вида горски широколистни високостъблени, 8 вида горски широколистни нискостъблени. Горските ландшафти заемат най-голяма площ в парка и се отличават с най-голямо видово разнообразие
- Ливадни ландшафти – 25 вида, от които с най-голямо участие на ливадни склонови, средно богати мезоморфни; ливадни склонови много бедни ксероморфни; ливадни склонови бедни мезоморфни; ливадни склонови бедни ксероморфни; ливадни билни много бедни мезоморфни и ливадни долинни средно богати хигроморфни ландшафти. Останалите 19 вида са с малко площно участие и сравнително равномерно процентно разпределение
- Скални ландшафти – 9 вида, разпределени в 3 подтипа: скални магмено-интрузивни силикатни (3 вида), скални метаморфни силикатни (4 вида), скални седиментни силикатни (2 вида)
- Аквални ландшафти – 7 вида с 2 подтипа: аквални естествени (6 вида), аквални изкуствени (1 вид)
- Антропогенни ландшафти – 6 вида с 4 подтипа: антропогенни комуникационни (2 вида), антропогенни градоустройствени (2 вида), антропогенни индустриални (1 вид), антропогенни аграрни (1 вид).

Определено, някои елементи на Национален парк “Рила” изискват опазване от бъдещо застрояване и/или загрозяване от строителство. Елементите на високопланинската част на Рила, изискващи опазване и съхранение включват:

- уникалната линия на хоризонта с повече от 40 върха над 2 000 мнв., езерни огледала с голяма повърхност, характерни за Националния парк.
- горите, горските ливади, горско-ливадните формирания и ливадните и скални структури с причудливи форми (Петлето, Палеца, Куклата и др.), които имат естетическо въздействие;
- уникални горски формации с много високи дървета;
- подходи към планини или пътеки през долини с ледников произход, в които красотата на релефа е подсилена от смяната на поясите на растителността и сезонната им багра;
- пейзажи, възпяти в песни, запечатани в картини и описани в литературни произведения. (Например Ив. Вазов - “Великата Рилска пустиня”)

7.0 Национален парк “Рила” в регионален контекст

Територията на Национален парк “Рила” попада в административната структура на 4 области и 11 общини.

Успешно функциониране на парка може да бъде осъществено само при необходимата степен на координация на регионално ниво. В този смисъл е необходимо да се опише територията около парка, която обхваща около 5 000 км² или 4,50% от територията на страната, която представлява един пръстен около парка с ширина около 20 км. В тази зона са разположени някои от основните фактори, които имат пряко или косвено влияние върху оптималното управление на парка.

7.1 Демографски тенденции

На територията на Национален парк “Рила” се намират общините Белово, Белица, Благоевград, Разлог, Симитли, Якоруда, Рила, Сапарева баня, Дупница, Костенец и Самоков с население 279 196 жители (3,4% от населението на страната). *Жените са 50,9 на сто от населението на района, а селското население е 30,2 на сто (съответните дялове за страната са 51,2% жени и 32,3% селско население).*

Естественят прираст на населението в селищата около парка е отрицателен (-5%). Тази стойност има по-ниска абсолютна стойност от размера на показателя за страната. *Въпреки че механичният прираст е положителен за повечето от общините около парка, като цяло за района той също е с отрицателен знак.* Това е следствие от силно изразения и доминиращ отрицателен механичен прираст на община Самоков. Общият прираст (който представлява сума от естествения и механичния) е -6‰ – т.е. населението в тези общини е намаляло през 1997 г. с 6 души на хиляда.

Разпределението на населението, живеещо в близост до територията на парка, по трудоспособност – възрастови групи, е близко до това за страната и запазва общите тенденции. Значително по-висок е дялът на активното население в община Благоевград – 66,1%, като дялът на населението в пенсионна възраст е само 14,4%. Най-нисък е дялът на активното население в община Сапарева баня – 52,9%. Най-висок е дялът на младото население в общините Белица – 22,6% и Якоруда – 22,5%.

Тенденции в трудовата заетост

Основният отрасъл¹, в който е заето населението в селищата около Национален парк “Рила” е промишлеността. В него работят 44,8% от наетите

---

¹ Данните за разпределението на наетите лица по отраслите на икономиката се отнасят по състояние към 31.12.1996 г., а всички други коментирани данни – към 31.12.1997 г.

лица² в обществения сектор и 46,8 на сто от тези в частните фирми. Значително по-нисък е дялът на заетите в отрасли “Образование” – 13,6 на сто и “Здравеопазване, социално осигуряване и физкултура” – 10,2 на сто на обществения сектор, а в частния следващите по големина групи са наетите в отрасли “Търговия и МТС” – 13,1 на сто и “Строителство” – 12,1%.

В отрасъл “Промисленост” работят 68,6% от наетите в обществения сектор на община Симитли, 62,4% от тези в Белово, малко над половината в Костенец – 50,7%. *С най-висок относителен дял наети лица в частните фирми от отрасъла са общините Дупница – 74,4% и Разлог – 69,9%.* Работещи в строителството са почти всички, наети в частни фирми – 81,8 на сто в община Симитли. В община Сапарева баня 30,7 на сто от заетите в държавните и всеки втори от тези в частните фирми работят в отрасъл “Здравеопазване”.

Отнесени към населението в трудоспособна възраст, безработните за района на Национален парк “Рила” са 11,5 на сто³ (при относителен дял за страната 11,3 на сто). Най-засегната от безработицата в района е община Белица, където безработен е всеки четвърти от активното население. Висок е дялът на безработните и в общините Разлог – 16,2% и Симитли – 15,9%. По-благоприятно е положението в общините Костенец, Белово и Рила, където безработните са около 8 на сто.

Трудовото възнаграждение в района на парка е с около 3% по-ниско от средното за страната, както за наетите лица в обществения сектор, така и за работещите в частни фирми на двустранно счетоводство. При средногодишна работна заплата за страната в държавните и общински предприятия – 1 699,7 хил. лв и частния сектор – 1 226,7 хил. лв, съответното заплащане в парка е 1 644,3 хил. лв и 1 204,4 хил. лева. Най-добре платени са били работещите в държавни предприятия на общините Дупница, Благоевград и Белово. Техните заплати са с 15% до 18% по-високи от средната за парка в сектора. За общините Белово, Костенец и Разлог през 1997 г. най-добре е било заплащането на наетите лица в частните фирми – между 25% и 28% по-високи заплати от съответната средна за общините около парка. Със значително по-ниски средногодишни доходи са били наетите в държавния сектор на общините Сапарева баня и Белица – близо 40% по-ниски от средните и близо два пъти в частния сектор на общини Белица и Симитли (663,5 хил. лв и 687,8 хил. лв).

В жизнения стил на населението в околностите на НП “Рила” като водещи доминанти изпъкват материалната нужда и стремежът да не се поема риск.

Лицата, които биха се занимавали с туризъм, са на възраст 30 - 49 години, със средно и по-високо образование, живеещи в 3-4 членни домакинства. Като най-приемлива форма те виждат частен семеен бизнес. Повечето от тях виждат този бизнес като второ занимание, а не като основна предприемаческа дейност

² Навсякъде цитираните данни за заетост се отнасят само за наетите по трудово правоотношение в държавните, общински и кооперативни фирми и частните фирми на двустранно счетоводство. За съжаление не разполагаме с общия брой на заетите в държавния и частния сектор по общини.

³ Коефициенти на икономическа активност, на заетост и безработица не могат да бъдат пресметнати поради липса на данни за заетостта по общини.

на семейството. В повече от половината на семейните къщи в района няма вътрешна тоалетна, а в 15% от тях няма и вътрешна баня.

Възможностите и готовността за развитие на занаяти – неизменен елемент на туристическото обслужване, са сравнително добри – в 16% от домакинствата има поне едно лице, което владее някакъв занаят – тъкачество, дърводелство, плетиво на една кука, gobленарство, везмо и бродерия. Съществуват благоприятни предпоставки за възпроизводство и развитие на занаятите. Лицата, които упражняват развиващи се занаяти, правят това предимно за получаване на доход и са уверени във възможността да се печели от подобна работа.

Лов и риболов около парка

На базата на проведеното представително социологическо изследване на населението от района на Национален парк “Рила”, около 5 770 души от населението на селищата на разстояние 25 - 30 км от границите на парка (генерална съвкупност 148 000 души) ходят на лов – някои епизодично, други – редовно, някои всеки сезон, други – по-рядко. Рибарите са около 11 600 души. Всички, които дават информация за лов, познават добре местата, които са подходящи за това, както и ловните видове.

Ловът и риболовът от местното население са насочени изцяло към задоволяване на собствените нужди и се разглеждат повече като източник на удоволствие, отколкото на полза. Повечето от ловците и рибарите се занимават с тези дейности вече в продължение средно на 15-20 години, което говори повече за семейна традиция и форма на отдиш, отколкото за поминък. Дивечът, който се ловува средно годишно – птици, едри и дребни бозайници, възлиза на около 18 тона, а рибата – 56 тона, като част от улова заминава вън от района, поради участие на неместни хора.

Лицата, които се занимават с лов и риболов, подкрепят необходимостта от мерки за съхраняване ресурсите от риба и дивеч. Те биха подкрепили създаването на разрешителен режим и провеждане на обучение. Събирането на такси за тях е най-удачен източник на средства за парка.

Горскостопански дейности в околпарковата територия

Горското стопанство, дърводобивната и дървопреработващата промишленост имат значителен дял от българската икономика. Това се отнася и за района около Национален парк “Рила”. По традиция горите там са били използвани като суровина за дървопреработвателната промишленост и за добив на строителен материал и дърва за огрев за местното население.

Мероприятията в горите в крайпарковите райони се осъществяват съобразно предвижданията в лесоустройствени проекти.

Ползване на диви природни продукти като поминък на местното население

Както бе посочено в предходния раздел, около 42% от живеещите около парка съобщават, че събират диви природни продукти. Трябва да отбележим, че тези около 62 000 души могат да се отнесат към две различаващи се по “събираческото си поведение” групи.

Към първата от тях могат да се причислят по-голямата част от хората, които гледат на възможността да черпят от природните ресурси като на нещо естествено за задоволяване на част от личните им потребности. Те нямат търговска цел, не са информирани за изкупните цени на дивите продукти смятат, че държавата трябва да контролира събираческата дейност и подкрепят държавната политика за опазване на природата.

Втората група са хората, които частично или изцяло разчитат на тази дейност за издръжката си. Те са на възраст 40-49 години. Имат основно или средно образование, повечето от тях са останали безработни и се отнасят към групите с най-нисък или без доход. Делът на ромите, които събират природни продукти за своята издръжка е между 18 и 22% от съвкупността на всички събирачи (в България живеят не повече от 4% от тази етническа група).

Първата и втората група събирачи се различават по един съществен признак със социално-икономически смисъл. Хората, които събират за лична употреба, правят това от много дълго време, като традиция. Тези, които събират диви продукти, за да живеят от доходите от тях, правят това през последните 8-9 години.

Осреднените данни за количествата диви продукти, които се събират от населението около парка показват, че се събират средно годишно (през последните години) около 306 тона горски плодове, 403 тона медицински растения, 63 тона медицински ароматни растения (за подправки), 268 тона охлюви и 850 тона гъби.

Хората, които събират диви продукти, за да ги продават, са в повечето случаи от селища, в които има открити изкупвателни пунктове.

Селско стопанство в крайпарковите райони

Лагерното отглеждане на домашните животни (едър добитък и овце) е вече история. По тази причина за паша се използват само нископланинските пасища, които са по-близо до населените места.

При теренно-проучвателни работи на Агролеспроект през 1997/98 година са събрани следните данни за броя на домашните животни по общини и землища, части от които попадат в границите на парка:

	едър добитък	овце	кози
Община Белово	72	1 620	865
Община Костенец	502	1 828	428
Община Самоков	1 227	4 869	1 846
Община Сапарева баня	1 767	4 320	2 120
Община Дупница	507	2 700	1 540
Община Рила	711	3 796	1 163
Община Благоевград	175	900	450
Община Симитли	274	363	664
Община Разлог	711	3 798	1 163
Община Белица	756	1 210	432
Община Якоруда	2 442	6 180	1 200
Общо:	9 144 бр.	31 584 бр.	3 455 бр.

Стопанисваната земя на 11-те общини възлиза на 185 844 ха, която е около 37% от територията около НП “Рила”, в т.ч. обработваемата земя е съответно 79 786 ха (43%), естествените ливади са 17 200 ха (9%), 7241 ха изкуствени ливади, а останалите около 50% са пасища и пустеещи площи.

Специфичните условия на територията около парка определят и структурата на земеделските култури. Преобладава производството на картофи, ориенталски тютюн, зеленчуци, плодове и грозде.

Производството на тези култури през последните години чувствително се намали. Например, в Благоевградския регион то е намаляло през 1997 година в сравнение с 1990 година както следва – при тютюна от 23 000 тона на 12 100 тона, при домотите – от 37 400 тона на 14 200 тона и т.н.

Наблюдава се и спад в животновъдството. В сравнение с 1990 г общият спад е около 2 пъти за всички видове животни, а при овцете около 2,5 пъти, което е за сметка на увеличение на броя на козите.

Земеделското производство е съсредоточено главно в частни стопанства с размер на земята средно около 8 дка. Поради специфичните теренни условия земеделието има екстензивен характер с ниски доходи, които покриват около 70% от разходите на домакинствата в т.ч. и за изхранване.

7.2 Влияние на промишлените обекти

На територията на парка не са разположени промишлени предприятия. Потенциалните замърсители от промишлен тип се намират извън парка, както следва: кибритена, книжна фабрика и химическо предприятие за багрила в Костенец; Завод за целулоза и хартия в гр. Разлог; Фабрика за обработка на тютюн и производство на цигари, текстилно предприятие, бирена фабрика, завод за безалкохолни напитки в гр. Благоевград; Комбинат за синтетични хуманни и ветеринарни препарати и лекарства, обувен завод в гр. Дупница; Комбинат за малограмажна хартия в гр. Белово.

Влиянието на промишлените предприятия, разположени около Национален парк “Рила”, е моделирано чрез специално създаден модел за разпространение на замърсители във въздуха на базата на уравнението за турбулентна дифузия с уточнени емпирични коефициенти въз основа на опитни данни. Замърсяването на въздуха е доуточнено чрез вземане на снежни проби. От направения анализ е ясно, че прахът на фоновото ниво не поврежда растителността. Това обаче не би могло да се каже за киселинността на дъждовете и по-специално на киселите валежи (рН варира от 4,5 до 5,9), чийто произход се дължи на далечен пренос.

Въздух

Поради разнопосочния характер на ветровите течения не е установена акумулация, свързана с производството на отбелязаните по-горе промишлени обекти.

Известно повишаване на количеството на тежките метали в снежната покривка се дължи на свръхдалечен пренос.

Концентрациите на газови замърсители, както и на прах с токсични компоненти от индустриален произход в него са под нормите за влияние върху растителността и върху човека. Резултатите от досегашния, по програма ОМ2, частичен биологичен мониторинг дават основание да се допусне, че фоновата обстановка в НП “Рила” е нормална.

Води

Доказано е, че фоновата обстановка над 2 000 м надм. в. гарантира чистотата на езерните води. Концентрациите на тежки метали и органика (с някои изключения) са много ниски и сравнението с аналогични параметри на почвите и снежната покривка показват произход от далечен пренос.

Посочени са данни за качеството на водите на реки, които формират своя отток от води на парка, както следва:

Поречие на р. Искър - Преобладават пунктове, при които водите са чисти или слабо замърсените в разглежданата част от поречието. Незамърсени са водите на р. Черни Искър и Бели Искър до гр. Самоков; Мусаленска Бистрица. Общата тенденция в поречието е към слабо подобряване на качеството на водите; **Поречие на р. Марица** - Доминират чисти води в тази част от поречието, която е в границите на Национален парк “Рила”; **Поречие на р. Места** - Водите са с допустими концентрации и без съществени колебания в границите на Национален парк “Рила”; **Поречие на р. Струма** - В границите на Национален парк “Рила” водите на главните притоци на р. Струма са чисти.

Почви

В изследваните контролни площадки (вр. Мусала, х. “Мусала”, вр. Мальовица, местн. Алиница, яз. Бели Искър, превала Джанка, Маричини езера и др.) концентрациите на олово, мед и цинк са в рамките на допустимите граници. Преобладават почви с ниски стойности на рН, но същевременно с високо

количество на хумус, което е сериозна преграда пред замърсяващите вещества. Мъртвата горска постилка е със значителна мощност, органичното вещество напълно блокира незначителните количества тежки метали.

Растителност

При тази характеристика на основните абиотични условия, състоянието на горскодървесната растителност показва, че голяма част от дървесната растителност е с добър здравен статус и наблюдаваните колебания имат временен и локален характер.

7.3 Културно-историческо наследство

Важен фактор за развитието на познавателния и образователния туризъм в Национален парк “Рила” са археологическите, историческите, архитектурните и културните паметници и местности в парка или близо до него.

- Голямата част от паметниците на археологическото, историческото, архитектурното и културно наследство се намират в контактната зона.
- От всичките 326 паметници на културното наследство в предпарковата зона на НП “Рила” 2 бр. са със световно значение:
  - пещи за топене на желязо в м. Кулацето на 2 км южно от с. Бистрица (община Дупница) - обявен в ДВ 77/04.10.1968 год.
  - късноантична крепост в м. Тополяне на 1,5 км югоизточно от с. Бачево (община Разлог) - обявен в ДВ 63/73 год.

На територията на Рила планина за паметници на културата с национално значение са обявени 10 бр.: три от тях са на територията и в контактната зона на ПП “Рилски манастир”:

- Рилски манастир – обявен за национален исторически и архитектурен резерват с постановление N 38 от 11.05.76 година на МС и ДВ 45/04.06.76 година. Резерватът обхваща архитектурни и исторически паметници на Манастирския комплекс, определени с постановление N 109 на МС от 1961 година и прилежащата им среда в границите, посочени в приложеното описание и карти с площ 44 410 дка, от които 55 дка ССФ и 44 355 дка ГФ.
- Хрельовата кула в Рилския манастир – архитектурен паметник, обявен в ДВ 77/04.10.60 година.
- Гробищна църква в Бабинска махала (с. Пастра) – паметник на изобразителното изкуство, обявен в ДВ 101/02.04.71 г.

Останалите са на територията на НП “Рила” или в района около парка:

- Останки от древноримски път в местността “Помочена поляна”, община Костенец
- Църква “Св. Тодор Стратилат” (иконостас) – художествен паметник, обявен в ДВ 52/77 г. (с. Долно Драглище, община Разлог).

- Църква “Св. Георги” (гр. Белово) – архитектурен и художествен паметник, обявен с ДВ 61/78 г.
- Антична крепост в м. Спасовица (до гр. Белово) – археологически паметник, обявен с ПН 4612/06.08.87 г.
- Раннохристиянска базилика “Св. Спас”, вр. Спасовица на 3 км югоизточно от гр. Белово – археологически паметник, обявен с ДВ 58/26.07.66 г.
- Античен град Германея (гр. Сапарева баня), обявен за археологически паметник в ДВ 79/04.10.68 г.
- Средновековна църква “Св. Никола” (гр. Сапарева баня) – археологически и архитектурен паметник, обявен с ПН 4782/21.12.78 г.

7.4 Отдых и туризъм

Данните са набрани чрез социално-икономическо изследване в курортните селища в района около парка. Базите се намират в малки селища с неразвита инфраструктура - транспортна и съобщителна, което е пречка пред развитието на туризма.

Разстоянията между курортните селища и границата на парка са достатъчно малки, за да позволяват краткотрайно – за един ден или няколко часа пребиваване на неговата територия. Предполага се, че са напълно реални възможностите за сътрудничество между управите на базите за отдых извън границите на парка и тези на самия парк.

Ведомствените бази са 28%, като в тях има 185 места, частните бази са 25% с по около 140, 150 легла. Само 10% от частните хотели имат по около 10-20 легла. Само хотел “Самоков” в Боровец разполага с 622 легла.

Малка част от сградите на бази за отдых са собственост на Българския туристически съюз. Те имат сравнително малък капацитет за настаняване на посетители - средно 69 легла.

В повечето случаи, почти единствените услуги, които се предлагат, са нощувка и евентуално храна. Само в отделни случаи се предлагат зали за конференции и срещи. Най-разпространените услуги са тези, които се предлагат в кафенетата и баровете. В Боровец и Семково се предлагат ски услуги.

Ведомствените и държавните бази не полагат усилия за развитие, а само обслужват посетителския поток. В частните бази се наблюдава стремеж към развитие. В някои от курортите посетителите са главно през лятото – месеците юли-септември, мотивите са главно тишината и спокойствието. В ски курортите – през зимата и мотивът е ски спортът. Посетителите на всички курорти предпочитат по-високи цени, но по-добри условия.

Фактът, че в близост до базите съществува Национален парк със съответен статут на защитена територия, сам по себе си не се оценява като фактор за привличане на почиващи. За преобладаващата част от управителите на базите за настаняване

(около 3/4) съществуването на такъв парк е известно обстоятелство, но липсва достатъчно информация за неговия статут и възможните съвместни дейности. В повечето случаи паркът се свързва със самата планина или с определена местност от него, а планинският туризъм - с масовост и организираност. За да се предлагат услуги, които дават възможност на почиващите в базите за отдых да посетят Националния парк, са нужни по-големи групи от хора. Управителите възприемат разпространението на рекламни материали за природните забележителности на Националните паркове като дейност с благоприятен ефект или най-малкото като нещо, което не пречи. Като цяло, административният персонал на посетените бази за отдых декларират желание за разпространяване на рекламни материали, но изключително при взаимноизгодни условия и при инициатива от страна на парковата управа.

Преобладаващата част от анкетираните посетители на базите за отдых в близост до Национален парк "Рила" извяват интерес към прояви, свързани с представянето на защитената територия в съответното курортно селище. Около 47 на сто от тях се интересуват от информация за маршрути, хижи и забележителности в границите на парка, както и от възможността да разгледат всички природни забележителности (85 на сто от запитаните). Сравнително по-голям е и относителният дял на посетителите, които биха закупили сувенири за парка.

Очевидно, това е една неразработена възможност за привличане на посетители в парка, при това именно за кратък престой, придружени от водач. Другият аспект на тази възможност е разпространението и продажбата на сувенири и други материали за парка. Това е един от възможните механизми за набиране на средства за управлението на парковете.

7.5 Информираност на обществеността за парка и отношение към него

Данните за този раздел са получени главно от представителното социално-икономическо изследване на населението в района на Национален парк "Рила", проведено през юни и юли 1998 г. През изминалия период са настъпили изменения в резултат на активната дейност на Дирекцията на парка. Издадени са брошури, плакати, постери, календари. Проведени са конференции, събрания, публикувани са много статии за парка.

Като цяло, населението на селищата в непосредствена близост до парка има традиционно отношение и поведение към природата, което по-скоро може да се нарече природозащитно.

Това, което се установява като известен дефицит в съзнанието и разбирането на хората от този регион, е свързано с институционалните особености на защитените територии, на тяхното управление, режими и правила, както и на конкретните аспекти на ценността на природата в тях.

Съществуващите разбирания и знания за същността, целите и управлението на защитените територии са неясни и описателни. Около 40% от изследваните не

могат да посочат какво представляват ЗТ. По-широко е разпространено разбирането от гледна точка на съществуващия институционален режим – места, където съществуват ограничения за стопанска дейност, охранявани или под защита. Неясна е и представата за държавната институция, ангажирана с управлението на парковете - голяма част от анкетиранияте нямат представа коя е тази институция. 96% от хората от района на парка посочват, че знаят за съществуването на НП с такова наименование, 62% знаят, че в близост до тяхното населено място има НП и едва 22% считат, че приблизително са запознати с неговите граници.

Населението около НП “Рила” има определено позитивни нагласи към природата и природозащитата, но е сравнително слабо осведомено, както за ценността на парка, така и за възможностите, които той дава за устойчив поминък и повишаване на благосъстоянието им.

Непознаването на същината на защитените територии намира отражение и върху разбирането за допустимите дейности в тях. 53% от жителите около Национален парк “Рила” са на мнение, че в парка е допустимо да се карат ски, 26% - че е допустимо да се ловува, 28% да се лови риба, 38% - да се събират растения и горски плодове и 7% - да се секат дърва.

Около 2/3 от изследваните лица формулират очаквания и препоръки към парковото ръководство, което говори за една висока степен на съпричастност и ангажираност. 68% от анкетиранияте имат в препоръките си предвид действия с рестриктивен характер (“да не се сече и замърсява, глоби и такси, спиране на строежи, заграждения, недопускане на МПС” и т.н.) и 9,1% - действия с позитивен характер (“повече служители, засаждане на гори, добро стопанисване, грижа за флората и фауната” и т.н.).

Според хората, които живеят в околностите на Национален парк “Рила”, природата е онази област от живота на страната, която не само се намира в по-добро състояние, но и в малка степен е била подложена на промени. За разлика от населението на цялата страна, тези хора поставят по-напред в класацията си съхраняването на природата като национален приоритет. Те обвързват в по-голяма степен просперитета на страната в бъдеще с нейните природни ресурси.

Основните социални групи, които имат пряк или косвен интерес от развитието на парка са: бизнесмени, занимаващи се с дърводобив, износ на природни суровини, различни НПО, учащи се, туристи, организирани ловци и риболовци.

7.6 Национален парк “Рила” и регионалното развитие

Територията с приблизителна площ 5 000 кв.км, около НП “Рила”, осигурява естетически и екологически преход от областите със стопанско предназначение към Националния парк.

В нея се намират селскостопански, горскостопански площи и населени места, функционално и пространствено свързани с територията на Националния парк.

Тук попадат и основните подходи към парка, както и основните обслужващи центрове.

Така Национален парк “Рила” има 3 принципни връзки с околните територии, както следва:

1. На територията на парка се намират основните водоизточници за околните общини и за страната.

2. В парка се създават работни места и възможности за партньорство в туризма и екологичния туризъм. Още повече това се отнася за мрежата от туристически услуги, които се предлагат около парка.

3. На територията на парка са създадени условия за устойчиво ползване и управление на естествени природни (недървесни) ресурси - билки, гъби, горски плодове и др.

В този смисъл, при по-нататъшното планиране на урбанизирането на тази територия, населените места следва да се разглеждат и от гледна точка на прякото или косвено въздействие върху Националния парк.

При анализа на териториалното разположение на селищната мрежа и функционалното използване на трудовите ресурси се установява, че те са съсредоточени край основните транспортни оси в подножието на планината в посока запад-изток и север-юг.

Тук се намират по-големите градове, като Дупница, Самоков, Благоевград, както и второстепенни локални центрове - Якоруда, Белица, Разлог. Селищната мрежа опасва подножието на Рила.

Ж.п. линия обслужва долината на Струма (западното подножие на Рила), на която са разположени градовете Дупница, Благоевград и Симитли и продължава към южната граница с Гърция с перспектива да премине в бъдеще в инфраструктурен коридор, обединяващ всички системи на техническата инфраструктура – “Видин-Лом-София-Кулата”, който е с международно значение.

Това е трансевропейският транспортен коридор IV, свързващ западно-европейската територия с Турция през България и преминаващ през територията на общините Симитли, Благоевград, Рила, Дупница. По своята същност коридорът може да бъде разгледан като част от територията на страната, в която влиза и част от територията на националния парк, наситена с линейни елементи на техническата инфраструктура: транспортна, енергийна, водостопанска и съобщителна системи. Същият се формира главно на базата на международния транспортен коридор “Дунав - Солун”, който е най-късата сухопътна връзка между Бяло море и Дунав, а оттам и - Рейн и Майн.

Предвижда се оздравяване и развитие на пътната и железопътната мрежа по направлението Видин (Лом) - София - Кулата - (Пловдив - Свиленград); електрификация на ж.п. линията “Дупница - Кулата”.

През община Дупница преминава и трансевропейски коридор VIII, свързващ Адриатическо с Черно море (Дуръс - Тирана - Скопие - София - Пловдив - Бургас - Варна) с приоритетно развитие - модернизация на железопътната линия "Кюстендил - Гюешево" и организация на комбинираните превози.

С предстоящото изграждане и откриване на ГКПП "Илинден" Гоце Делчев - Драма и подходните пътища се очаква туристическия и бизнес поток да нарастне.

В настоящия момент достъпите до парка се осъществяват по следния начин:

От изток: през Костенец; през Чаирите; Юндола
От запад: Рилски манастир; Благоевград; Дупница
От север: Паничище; Мальовица; Боровец; Бели Искър; Д. Баня; Радуил
От юг: Семково; Трещеник; Добърско; Черна Места.

7.7 Резерват "Риломанастирска гора", Природен парк "Рилски манастир" и мястото им в екосистемния комплекс на Национален парк "Рила"

Резерват "Риломанастирска гора" заема 3 676,5 хектара площ по долината на Рилска река в северната част на Природен парк "Рилски манастир". Около 1 700 ха обхващат територии на североизток от реката, а останалите 1 975 ха са разположени югоизточно от нея. В резервата са обхванати алпийската част и горските формации от двете страни на Рилска река - между вр. Мальовица, вр. Орловец, Сухото езеро, Джендемски дол и вр. Бричбор. Най-интересна е зоната по северната граница, където са разположени върховете Голям Купен, Ловница, Еленин връх, отчасти Мальовица - всички над 2 500 м надм. в..

Буферна зона с площ от 2 401,6 ха е обособена около резервата с цел неговата по-добра защита и намаляване на човешкото влияние. Целта на буферната зона е да намали физическото влияние върху екосистемите и замърсяването в районите около резервата и с оглед на това извършването на някои дейности в тази зона е забранено.

Природен парк "Рилски манастир" обхваща значително по-голяма територия в сравнение с резерват "Риломанастирска гора". Съгласно Заповед № РД-320 от 23 Юни, 2000 г. на МОСВ за прекатегоризация, 27 370,7 ха от Национален парк "Рила" са прекатегоризирани в Природен парк "Рилски манастир". Природният парк включва 14 370,7 ха горски фонд и 13 000 ха високопланински пасища и ливади. Новосъздаденият природен парк граничи на север с Паркови участъци "Говедарци" и "Дупница" от НП "Рила", ПУ "Бели Искър" на изток, и ПУ "Белица" и ПУ "Благоевград" на юг.

Природният парк включва бившите ПУ "Рилски манастир" и ПУ "Илийна" от Национален парк "Рила" и обхваща долините на двете едноименни реки. Долините на реките Илийна и Рилска са важни водосборни басейни за околните общини в западната част на Рила планина.

История на обявяване на резервата

Резерват “Риломанастирска гора” е обявен първоначално за защитена местност през 1966 г. със заповед 407 от 09.02.1966 г. на Комитета по Горите и Горската Промисленост. Територията е обявена на основание чл. 3 от действащия по онова време Указ за защита на родната природа от 1936 г. Защитената територия включва 2 586,7 ха при нейното обявяване и цели да защити и съхрани територия с изключителна природна красота за нуждите на отдиха и туризма. Изтъква се значението на защитния режим за опазване естествената природна среда на Рилския манастир, обявен за архитектурен резерват с постановление № 109 на МС от 1961 г. и за национален културно-исторически паметник с постановление № 38 от 11 Май 1976 г. Заповед № 407/09.02.1966 регулира дейностите, които могат да бъдат извършвани на територията на защитена местност “Риломанастирска гора”.

На 10.04.1986 г. със Заповед № 307 Комитетът за Опазване на Природната среда при МС обявява резерват “Риломанастирска гора” на площ 3 445,6 ха и с буферна зона, обхващаща 2 401,6 ха. Резерватът има за цел да запази първични горски екосистеми от иглолистни и смесени елови и букови гори, уникални съобщества на Рилски дъб (*Quercus protoroburoides*) – локален ендемит за планината, находищата на редица редки и застрашени растения, както и на природната среда на историческия резерват “Рилски манастир”, обект на Световното културно и природно наследство, включен в списъка на UNESCO.

През 1992 г. със Заповед № 114 от 24.03.1992 г., Министерството на Околната среда обявява Народен парк “Рила”, в чиито граници е включен резерват “Риломанастирска гора”. Територията на резервата е увеличена с 230,9 ха и обхваща 3 676,5 ха. Разширението включва северозападните склонове по долината на река Илийна, в разстояние на около 3,3 км по реката, покрити от уникални за страната и за света гори от Рилски дъб, с цел да осигури тяхната по-добра защита.

В изпълнение на поправката към Закона за защитените територии (22 Март 2000 г.) и Заповед № РД-310/ 26.06.2000 г., част от предложението Национален парк “Рила” е прекатегоризиран в Природен парк “Рилски манастир”. В плана за управление на природния парк се прилагат разпоредбите на чл. 21 от ЗЗТ. Резерват “Риломанастирска гора”, попадащ в границите на парка, запазва своя режим.

Според Закона за Защитените територии, Природните паркове се стопанисват от Министерството на земеделието и горите и неговите регионални органи. За стопанисване на природен парк “Рилски манастир” е създадена Паркова Дирекция като регионален орган на МЗГ със седалище в гр. Рила.

Геоморфоложки особености

Резерватът “Риломанастирска гора” и Природен парк “Рилски манастир” се характеризират със специфични природни условия, обусловени преди всичко от

много стръмните склонове по долините на реките Рилска и Илийна. Изградената предимно от стари метаморфни и съвсем малко от гранитоидни скали защитена територия е много интересна в геоморфоложко отношение с денудационните си заравнености; със залесените и затревени денудационно-ерозионни склонове; с троговата долина на Рилска река, а също с морените и каменни срутища, образувани при следледниковото мразово изветряване.

Консервационна значимост

Хабитати

Седем горски хабитата (класифицирани по системата CORINE) се срещат в резерват “Риломанастирска гора” и имат високо консервационно значение. Те покриват над 95% от резерватната територията. Хабитатите: букови, елови, смърчови, бял-борови и клекови (храсталачни) гори, са включени сред застрашените хабитати по Директивата на ЕС, както и горите от бяла мура, които са ендемични за ограничен брой планини на Балканския п-в. Елата (*Abies alba*), бялата мура (*Pinus peuce*) и клекът (*Pinus mugo*) са европейски ендемити. Бялата мура е също и вид, записан в Червения списък на IUCN. Горите от открития неотдавна локален ендемит Рилски дъб (*Quercus protoroburoides*) също са включен в списъка на застрашените природни хабитати, които изискват специфични консервационни мерки. Около 95% от горите са естествени. Тяхната средна възраст е 160 години, като на площ от около 800 ха (30% от гората в резервата) средната възраст е 180 - 220 години.

Останалата част от Природния парк включва широколистни, иглолистни и смесени гори като цяло по-млади от тези в резервата. Причина за това е по-отдавнашното им ползване за дърводобив. Средната възраст на горите извън резервата е около 100 години, главно по долината на река Илийна. Заслужава да се отбележи отсъствието на по-обширни популации на клека (*Pinus mugo*) на територията на Природния парк извън резерват “Риломанастирска гора”.

Флора

Около 50% от редките и застрашени видове висши растения, срещащи се в Национален парк “Рила”, са разпространени в резервата и природен парк “Рилски манастир”.

Във флористично отношение с висока концентрация на редки и застрашени видове е алпийската част и особено зоната на Мальовица и Орловец, където е границата с Национален парк “Рила”. В Мраморецкия циркус са установени също редица реликтни и ендемични съобщества. В настоящия момент Белия улей (в резерват “Риломанастирска гора”) е единственото потвърдено находище на рилски ревен (*Rheum rhaponticum*) в България.

Особено значими със своето консервационно значение като територии с голям брой редки и защитени видове растения и животни са планинския хребет, разделящ долините на реките Илийна и Рилска, района около “Рибни езера”, а

също и териториите от планината около границата на ПУ “Белица”, “Илийна” и “Благоевград” от НП “Рила”.

Фауна

Едри бозайници

В ПП “Рилски манастир” досега са установени 15 вида или 75% от видовете от тази група, срещащи се в страната. Застрашен вид в световен план е видрата (*Lutra lutra*), а полузастрашен – балканската дива коза (*Rupicapra rupicapra balcanica*). В европейската Червена книга са включени 4 от видовете едри бозайници, срещащи се в резервата, а в националната Червена книга – пет вида.

Дребни бозайници

Известни са 16 вида дребни бозайници за резервата и природния парк, шест от които са записани в Червената книга на IUCN.

Прилети

Осем вида са намерени в района на Риломанастирската гора. От тях един вид е световно застрашен, а полузастрашени са три вида. В буферната зона и около нея са намерени други 3 застрашени вида (2 горски), както и северния вид *Eptesicus nilssoni*.

Птици

Резерват “Риломанастирска гора” е най-скоро изследваният български резерват по отношение на орнитофауната – 1998-1999 г. През размножителния период са установени 74 вида птици. Подобно богатство в размер на 70 – 95 вида е установено само в 5 други резервата със зонални орнитоценози (“Тисата”, “Стенето”, “Царичина”, “Боатин” и “Стара река”), в които е работено по над 4 години.

Гнездовата орнитофауна на Риломанастирската гора се състои от 53% от гнездящите в българските планини видове. Девет от видовете са застрашени, редки или намаляващи в Европа, а други 11 вида са в националната Червена книга. Специално трябва да се посочи и големият брой видове/подвидове, имащи популации с международна значимост.

Влечуги, земноводни и риби

Застрашени в Европа от групата на влечугите, земноводните и рибите, срещащи се в Природен парк “Рилски манастир”, са два вида, а световно полузастрашен – един вид.

Безгръбначна фауна

Насекомоядната фауна на НП “Рила” е проучена на ниво около 50-55%. От установените над 2 300 вида най-голям брой са установени в района на Риломанастирската гора: с особено голяма концентрация (повече от 900) по Мальовишко-Мечитското било, където са установени и най-много ендемити и

реликти след Мусаленския дял. По Рилецкото било има също голямо разнообразие, като част от буферната зона на резерват “Риломанастирска гора” попада в един от трите района на парка с уникална значимост за опазване на инсектната фауна. Същият район се оказва и един от 3^{те} най-важни в парка и за ненасекомната безгръбначна фауна (7 моделни групи). Самият резерват “Риломанастирска гора” не е изследван изобщо по отношение на тези 7 групи.

Перспективи в опазването на резерват “Риломанастирска гора”

Прилагането на допълненията към Закона за защитените територии от 22 март, 2000 г. има значителен ефект върху бъдещото опазване и управление на Природен парк “Рилски манастир”, както и на резервата “Риломанастирска гора”.

Според Конституцията на република България (Чл. 18,1) и ЗЗТ, резерватите са изключителна държавна собственост и институцията, отговорна за тяхното управление, е Министерството на околната среда и водите и неговите регионални поделения. В момента, за управлението и опазването на резерват “Риломанастирска гора” е отговорна Дирекцията на национален парк “Рила”. Двама младши инспектори са назначени за осъществяване на тези функции на територията на резервата.

Резерватът “Риломанастирска гора” има обща северна граница с Национален Парк “Рила” с дължина около 4 км и представлява важна част от съществуваща територия с голямо биологично разнообразие и висока консервационна стойност. Съществува сериозно основание резерватната територия да бъде управлявана и поддържана като част от отговорностите на Дирекцията на Национален парк “Рила”.

Резервата попада на територията на Природен парк “Рилски манастир” за чието стопанисване е отговорно Министерството на земеделието и горите. От гледна точка на запазване и поддържане на интегритета и взаимовръзката между екосистемите в Природния парк, НП “Рила” и резерват “Риломанастирска гора”, а също и на правилното управление на цялостния за тези защитени територии туристически поток е необходимо сътрудничество между МОСВ и МЗГ и регионалните им поделения при изпълнение на техните задължения.

Природен парк “Рилски манастир” е неделима част от Рилския планински масив и неговата екосистема и на територията му попадат едни от най-представителните образци на редица хабитати в България.

Въпросите, касаещи управлението на Природен парк “Рилски манастир” и резерват “Риломанастирска гора” в частност, ще бъдат детайлно разгледани в плана за управление на Природния парк, който предстои да бъде разработен.

По време на завършването на настоящия план за управление, Българското правителство, се обърна към ААМР за съдействие при изготвяне плана за управление на новообявения Природен парк “Рилски манастир”.

Поради високата консервационна стойност на резервата “Риломанастирска гора” и неговото важно значение за защитата на националното природно наследство настоящият план препоръчва да се вземе в предвид следното при изготвяне плана за управление на Природен парк “Рилски манастир”:

- Да се запазят съществуващите граници на резервата “Риломанастирска гора” и на буферната зона към него
- Да се увеличи територията с резерватен статут с включване поне на високопланинската територията около Рибни езера, характеризираща се с висока степен на биоразнообразие
- Да се поддържат условията, осигуряващи обмен на генетичен материал между Национален парк “Рила”, Природен парк “Рилски манастир” и резерват “Риломанастирска гора”
- Да се осигури управление и охрана на резервата и природния парк с цел и по начин, осигуряващ намаляване на отрицателните влияния и увеличаване на положителните.

8.0 Първа оценка

Този раздел от Плана за управление представя обобщение на анализа на цялата информация, данните, картите, изследванията и експертните мнения, предоставени за изготвянето на раздел I. Описание на Плана за управление за Национален парк "Рила". Той е важна стъпка при идентифицирането и определянето на дългосрочни цели за настоящия план и за парка.

В раздела са посочени онези изключителни ресурси и значителните елементи, които определят уникалната стойност на Национален парк "Рила" като защитена територия. Тази оценка е направена въз основа на критериите: уязвимост, рядкост, естественост, типичност, размери, биологично разнообразие, стабилност и нестабилност.

8.1 Значение на биологичното разнообразие

Световно значение

- Формообразователно огнище за ендемичната флора;
- Формообразователно огнище за ендемичната безгръбначна фауна;
- Място на размножаване на значителен брой таксони със световен конзервационен статус: 24 световно застрашени вида гръбначни, 13 вида безгръбначни, 10 вида растения;
- Една от най-представителните в света екосистеми от смърч и ела, в съчетание с ендемичната бяла мура.

Европейско значение

- Служи като важна част на екологичен коридор, свързващ европейската, средиземноморската и предноазиатската флора и фауна;
- Паркът съдържа изключително незасегнати екосистеми. Това е особено характерно за горските екосистеми - около 94,8% от горите са естествени по произход.
- Най-голямата площ на защитени вековни иглолистни гори и свързаните с тях флористични и фаунистични групировки;
- Висока степен на хабитатно разнообразие (60 различни типа), представляващо 9% от общия Европейски списък на хабитатите по класификацията на местообитанията CORINE;
- Важно убежище за популациите на безгръбначни, едри бозайници, птици, прилепи;
- Една от териториите с жизнени популации от хищни птици (15 вида);
- Високо процентно участие на бяла мура (балкански ендемит), достигащо 11,6% от състава на горските екосистеми;
- Едни от най-представителните клекови екосистеми (37% от залесената площ на парка) на европейска територия;

- Изключително разнообразие на растителните комплекси, представени в растителни пояси (вертикална зоналност);

Национално значение

- Тук се формира значителна част от водния ресурс на страната;
- Един от най-значимите водосбори в България, който осигурява вода за столицата - гр. София и за населението в Гърция и Турция;
- Най-значимите находища за пет фитоценози с консервационно значение;
- Най-голямата високопланинска популация на лалугера (*Spermophilus citellus*) в България;
- Най-голямата популация на балканска дива коза (*Rupicapra rupicapra balcanica*) в България;
- Едното от двете в България гнездови находища на малката кукумявка (*Glaucidium passerinum*);
- Едно от четирите находища на алпийски тритон в България (*Triturus alpestris*);
- Една от най-важните защитени територии за опазване на българските популации на глухаря (*Tetrao urogallus*);
- Важно убежище и местообитание на златката (*Martes martes*);
- Най-високите смърчови дървета (над 60 м) в България;
- Изобилие на високопланински торфени сфагнови блата;
- Значим природозащитен резервоар, в който се съхраняват 45% от срещаните се в България растения, 80% от безгръбначните, 80% от глациалната езерна флора и фауна.

8.2 Значение на ландшафта

- В Рила са развити всички елементи на алпийския релеф, за разлика от останалите български планини;
- Едни от най-впечатляващите и красиви пейзажи, предлагащи уникални езерни елементи, включително Седемте езера, Маричини езера, Урдини езера (общо 120 постоянни);
- В Национален парк “Рила” съществуват най-добре представени постглациални форми на релефа в България. Пейзажът, релефът и особените физически форми са уникални за страната;
- Едни от най-високо разположените езера в България (Леденото езеро под вр. Мусала на 2 709 м надм. в.);
- Най-дълбока езерна чаша на високопланинско езеро в България (Окото - 37,5 м);
- Специфичен ландшафт, определен от присъствието на най-голям брой глациални езера на такава територия в България;
- На територията на Национален парк “Рила” има над 40 върха, високи над 2 000 м, както и най-високият връх на Балканския полуостров – Мусала (2 925 м надм. в.).

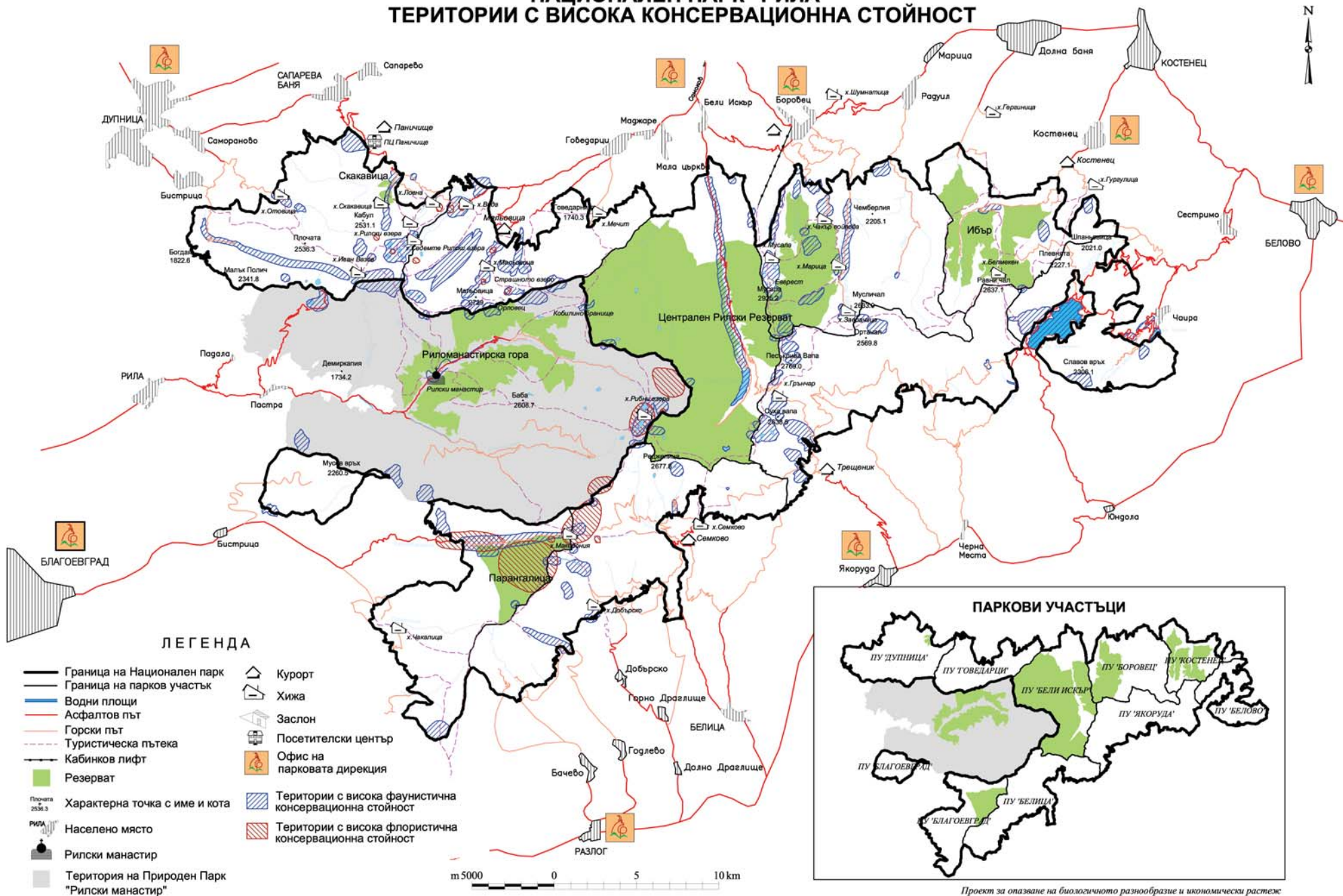

НАЦИОНАЛЕН ПАРК “РИЛА” ТЕРИТОРИИ С ВИСОКА КОНСЕРВАЦИОННА СТОЙНОСТ

На картата са обобщени данните от изследователската фаза на GEF-проекта през 1997-1998 г. за териториите в парка с висока флористична и фаунистична консервационна значимост. За определяне на флористичната консервационна значимост на дадена територия се използва коефициент, който се формира като съотношение от броя на редките и застрашени видове към общия брой на установените видове. За определяне на фаунистичната консервационна значимост е направена оценка на всеки един от изследваните физикогеографски райони в парка по предварително разработена скала. Методиките са описани в сборника от доклади *Биологично разнообразие на Национален парк “Рила”* на експертните екипи, участвали в подготовката на плана за управление на парка.

Характерно е обстоятелството, че границата между двата парка разделя консервационно важни райони. Намалява се възможността за оперативно управление и защита.

НАЦИОНАЛЕН ПАРК "РИЛА" ТЕРИТОРИИ С ВИСОКА КОНСЕРВАЦИОННА СТОЙНОСТ

8.3 Значение за системата от защитени територии

- Една от най-големите защитени територии II-ра категория по IUCN в Европа.
- Едно от най-значимите места на световно застрашени видове растения и животни (царски орел, ливаден дърдавец, лалугер и др.);
- Потенциален основен елемент от общоевропейската екологична мрежа NATURA 2000;
- Включва един от най-старите резервати в България (Биосферен резерват “Парангалица”, обявен през 1933 г.);
- Национален парк “Рила” включва най-големия природен резерват в страната (“Централен Рилски резерват” – 12 393 ха)
- Най-големият национален парк в България;
- Една от трите най-значими защитени територии в България;
- Тази защитена територия дава възможност за прилагане на редица от най-важните природозащитни конвенции, по които България е страна (Бернската конвенция, Европейската Директива 92/43 и др.).

8.4 Историческо и културно значение

- Важен източник за духовно и творческо вдъхновение за българското изкуство и наука;
- Един от построените на най-голямата надморска височина в страната древноримски пътища;
- Важно средище за традиционни духовни срещи-събори на членовете на духовно общество “Бяло братство”.

8.5 Значение за хората, местните общности и обществото като цяло

- Горските комплекси действат като средообразувател в страната;
- Национален парк “Рила” е сред най-важните райони за туризъм, функциониращ на принципа за устойчиво развитие, традиции, занаяти, планински спортове и отдих в България;
- Важна територия, действаща като усвоител на въглеродния диоксид и въздухопречиствателен център в района;
- Важен елемент при бъдещото регионално развитие, икономически растеж и разкриване на работни места;
- Едно от най-важните в страната места на съсредоточаване в околпарковата територия на комплекси и бази за отдих и туризъм;
- Важен източник на горски продукти за местните общности;
- Едно от малкото в страната естествени места за научни изследвания и екологично образование при естествено функциониращи екосистеми;
- Източник на повече от 140 вида лечебни растения.

Раздел II. Предписания

1.0 Идеални и дългосрочни цели

След задълбочен анализ и оценка на съществуващата информация, за Национален парк “Рила”, са определени дългосрочни цели. Те не са ограничени по време и имат отношение към значението и предназначението на парка. Съответстват на идеалните цели за защитените територии от втора категория (национални паркове) според описанието в Закона за защитените територии от 1998 г. и системата на IUCN за класифициране на защитени територии. Дългосрочните цели осигуряват рамка за оперативните цели и за конкретните управленски дейности за тяхното постигане.

Предназначение на парка

Съгласно Член 18 (2) на Закона за защитените територии, националните паркове се управляват с цел:

- 1. Поддържане разнообразието на екосистемите и защита на дивата природа;*
- 2. Опазване и поддържане на биологичното разнообразие в екосистемите;*
- 3. Предоставяне на възможности за развитие на научни, образователни и рекреационни дейности;*
- 4. Създаване на предпоставки за развитието на туризъм, екологосъобразен поминък на населението и други дейности, съобразени с целите по т. 1-3*

Идеална цел I. Да бъде опазено завинаги естественото състояние и единството на природните елементи и екологичните процеси в парка.

Конкретните дългосрочни цели за Дирекцията на Национален парк “Рила” в това отношение са:

1. да се запази естествения характер на екосистемите в резерватите и в други територии с потенциал за резерватни
2. да се опази и поддържа естественото състояние и биологичния потенциал на иглолистните горски комплекси (с особен акцент върху еловите и бялмурови гори);
3. да се опази и поддържа естественото състояние и биологичния потенциал на клековите съобщества;
4. да се опази и поддържа естественото състояние и биологичния потенциал на популациите на лечебните растения, горските плодове и гъбите в парка;
5. да се опазят и поддържат субалпийските, алпийските и скалните местообитания;
6. да се опази и поддържа естественото състояние и биологичния потенциал на езерни и крайезерни местообитания и други влажни зони в парка;
7. да се опази и поддържа естественото състояние на популации и находища на видове с конзервационно значение;

8. да се опазят и поддържат елементите на природната среда, осигуряващи възможност за биологичен обмен между популациите в парка и популации от съседни територии;
9. да се поддържа оптимално количество информация за състоянието на биоразнообразието и екологичните процеси в парка в системата за дългосрочен мониторинг.

Идеална цел II. Да бъде съхранено завинаги естественото състояние, единството и качеството на ландшафта и другите абиотични компоненти на парка.

Във връзка с тази идеална цел се определят следните дългосрочни цели:

1. да се опази и поддържа естественото състояние на представителни, типични и уникални елементи на пейзажа (като долини, планински склонове, скални форми и структури, езера, крайезерни местообитания) и силуета на парка;
2. да се ограничи негативното въздействие на хидроенергийната инфраструктура и експлоатацията на водните ресурси в парка.

Идеална цел III. Да бъдат осигурени на посетителите на парка подходящи възможности за естетическа наслада, образование, провеждане на научни изследвания, досег с дивата природа и усамотение, по начин, който не противоречи на екологическите задачи и предназначението на парка.

Определят се следните дългосрочни цели:

1. да се осигури развитие на туризма в съответствие със значението и предназначението на парка;
2. да се насърчават посетителите към разбиране и опазване на естествените и историческите процеси и особености чрез подходящи програми, изследвания и интерпретиране;
3. да се осигурят възможности за създаване на програми за екологично, природозащитно и историческо образование/интерпретиране;
4. да се поддържа дългосрочен мониторинг и изследователска програма във връзка с туризма и неговото въздействие върху ресурсите и биологичното разнообразие на парка;
5. да се запазят традиционните връзки между носителите на българското религиозно, културно и историческо наследство с природата.

Идеална цел IV. Да бъде постигнато високо ниво на подкрепа от местното население за целите и задачите на парка

Във връзка с тази идеална цел се определят следните дългосрочни цели:

1. да се създават условия за споделяне на отговорностите и ползите при опазването и природосъобразното ползване на природните ресурси в парка чрез прилагане на принципите на съвместно управление.
2. да се създадат възможности и система на редовно координиране с местните и регионални власти в полза на парковата управа и опазването на биологичното разнообразие в парка;
3. да се поддържат условия за споделяне на икономическите ползи и

задължения с местните общности на основата на привличане на повече туристи в парка и в района около парка.

4. да се поддържа програма за обществена информираност и образоването във връзка с ценностите, възможностите, които предлага и ресурсите на парка.

2.0 Заплахи и ограничения

В настоящия раздел е представен преглед на заплахите и ограниченията, разглеждани като важни фактори при управлението на парка. Направен е анализ на тяхната значимост. Част от заплахите са от естествен характер, а други - пряко следствие от човешки дейности.

В някои случаи въздействията и резултатите от тези заплахи са кумулативни по характер. Едни възникват в парка, а други са предизвикани от фактори в близост с парка. Трети са в резултат на действия или събития далеч от него. При оценката на въздействието им се срещат неизбежни затруднения поради отсъствието на мониторинг и данни в миналото. Този план е един от първите планове за управление на паркове в България, при който се използва екологичен мониторинг за оценяване на резултатите от управленските действия. Програмата за мониторинг за Национален парк "Рила" ще включва качествени и количествени показатели във връзка с предназначението на парка.

2.1 Естествени тенденции и заплахи

Отбелязани са редица естествени тенденции в парка, въздействащи върху видовете, съобществата, екосистемите и парка като цяло.

Промени в климата

Глобалното затопляне и свързаните с него промени на валежите се смятат като възможни бъдещи въздействащи неблагоприятно върху горските и другите растителни съобщества на територията на целия парк фактори. Особено негативно влияние те имат за намаляването на водното количество в езерата. Този фактор има непосредствено въздействие върху парка и биоразнообразието в него, изразено в прогресираща ксерофитизация на местообитанията и в близко бъдеще може да предизвика съществени промени в състава на сегашните растителни съобщества и фаунистични комплекси особено за по-ниските части на парка. Цялостните промени на валежния режим водят до намален дебит на водите, по-слабо презареждане на водоносния хоризонт и намалено водоснабдяване по речната мрежа.

Значение: потенциално високо

Естествени пожари

Макар и по принцип сравнително рядко явление, поради силно разчленения терен на парка и трудната достъпност тези пожари се овладяват трудно и могат да засегнат значителни територии, не само в горската, но и в безлесната зона.

Значение: високо, локално

Сукцесия в горския комплекс

Някои от сукцесионните промени в горския пояс могат да бъдат свързани с климатичните промени. В някой случаи сукцесионните промени водят до количествена и качествена промяна във видовия състав, при която консервационно значими видове или популации да бъдат заменени с други с по-малка консервационна значимост в дадена територия при определени условия. Пример за такава сукцесионна замяна е естественото увеличаване на териториите заети от клек (установено при сравняване на аерофотоснимки за района на 7-те езера) за сметка на алпийските ливади и пасища, където е концентриран значителен брой растителни видове с консервационно значение.

Значение: средно, локално

Почвена ерозия

Локална тенденция в стръмните части на парка (напр. източните склонове на връх Мусала и северните склонове на Мальовица). Най-често ерозията се предизвиква от проливни дъждове и при бързото топене на снега. Ерозията засяга в повечето случаи орофитните растителни съобщества и видове, но и естетическата стойност на самия ландшафт, напр. подхода към х. “Мальовица”.

Значение: средно, локално.

Лавини

Основната територия за лавините е между 2 000–2 200 м надм. в. Стръмните склонове и температурен режим в Национален парк “Рила” създават условия за свличане на значителни снежни маси, което би могло да унищожи растителността. Лавините, обаче, са естествен елемент на парка от векове насам. Често действието им води до нова динамика на растителните и животинските съобщества.

Заслужават особено внимание с оглед обезпечаване сигурността на посетителите, особено в Мальовишкия циркус, където броят на загиналите е около 20 човека в последните години.

Значение: ниско за биоразнообразието, високо за посетителите, локално

Снеголоми и ветровали

В резултат на инверсията на локалния климат ветровалите и снеголомите са често, но ограничено по територия явление в парка. През вегетационния сезон тези зони представляват потенциална опасност за развитие на заболявания по растения и животни.

Значение: ниско, локално

Изоляция и малочисленост на популациите

Забелязва се тенденция за изолиране на растителните и животински популации в парка и между парка и околностите му. (например популацията на лалугера в района на вр. Белмекен) Няма достатъчно териториални връзки между резерватите, както и възможност за връзка с популации извън парка. Естествена причина за изолация на популациите животни и растения в парка често е силната пресеченост на терена. Видове с разкъсани и изолирани популации по-лесно биха могли да се окажат застрашени от изчезване.

Значение: потенциално високо

Засилена междувидова конкуренция

Изразява се в увеличаване на случаите на припокриване на хранителните територии и хранителни вериги (например при различните видове хищни птици). Включва конкуренция за местообитания, места за гнездене и други изисквания, при които два или повече вида си съперничат.

Значение: средно, изисква допълнително проучване

Ниска репродуктивност

Някои видове и групи организми с естествено ниска репродуктивност могат да се окажат застрашени от изчезване. Това се отнася по-конкретно за скалния орел и царския орел, както и за някои висши растения като - оксирия (*Oxyria dygina*) и Иваново подрумиче (*Anthemis sancti-johannis*).

Значение: високо - за конкретни видове

Болести и вредители

Често пъти в резултат на неконтролируеми природни фактори в основните екосистеми се наблюдава прекомерно развитие на болести и вредители, които нанасят щети на репродуктивния потенциал и биологичната продуктивност. Необходим е дълъг период от време за възвръщане на естествения режим на екосистемите след подобни случаи.

Значение: високо, локално

2.2 Предизвикани от човека заплахи

Незаконна сеч

Незаконната сеч на дървесина се забелязва предимно в достъпните с транспорт участъци на парка и то на по-малките надморски височини. В редки случаи малки обеми от клекова дървесина също се сечат незаконно за отопление на хижите.

Отрицателното въздействие на тези дейности води до промяна на качеството и количеството на първокласните горски масиви в запазени екосистеми, нарушаване на видовия състав, промяна на почвената покривка, промяна на местния воден баланс и на естествените качества на ландшафта. Известна част от незаконния добив е тясно свързан с местните нужди като отопление, местно строителство, огради и т.н.

Значение: високо, локално

Браконьерство

Установени са случаи на ловуване на едри бозайници, птици и риба за храна и/или трофеи. При физическо намаляване на числеността на видовете и на качествата на животинските популации може да се достигне до изграждане. През последните 10 години се наблюдава косвено тенденция за повишаване на отрицателния ефект поради следните причини: лесен достъп до оръжие и икономически затруднения. Намалели са популациите в парка на дивата коза, дивата свиня, благородния елен, сърната, зайците, яребиците, алпийския козиорог и хищните птици.

Значение: високо, локално

Пожари

Всеки пожар в парка е много опасен тъй като 91% от растителността е иглолистна. В най-висока степен това се отнася за смърчовите и клековите масиви поради тяхната гъстота, високо съдържание на смоли, по-слаба проява на ограничаващия ефект от естествени бариери (реки, хребети, гнездово разположение), трудната достъпност поради отдалеченост и пр.

До настоящия момент пожарите не са предизвикали процеси, водещи до съществени промени в състава, замаяната на коренна с производна растителност, но се предполага увеличаваща се опасност от пожари при невнимателна човешка дейност, поради общото засушаване на климата. В допълнение, представата, че по-голямото количество валежи е естествен неутрализатор не е съвсем точна. В последно време има (макар и единични) доказани случаи на умишлен палеж.

Значение: потенциално високо

Предизвикана от човека ерозия

Неподходящото определяне местонахождението на пътеките и пътищата и лошото им изграждане, както и нередовната им в миналото поддръжка, са причинили значителна локална ерозия. Без контрол на съществуващата, както и допълнителната инфраструктура, проблемите с ерозията биха се засилили. До момента не са вземани мерки за контрол на ерозията в орофитната зона.

Значение: средно, локално

Прекомерно събиране на недървесни ресурси

Заплахата за тези ресурси съществува поради неравномерното, често до степен на унищожение на достъпните места, събиране. Разрешителните за билки, гъби, охлюви, горски плодове, по находища и квоти се издават, но в настоящия момент тяхното спазване не винаги може изцяло да бъде контролирано. Сравнително високата пазарна цена на тези продукти (в България и в чужбина) привлича все повече хора към тази дейност.

При неправилно и прекомерно събиране възможностите за възобновяване са много ниски. Така в периода 1996-1998 г. в Национален парк "Рила" бяха унищожени големи части от популации от жълт кантарион (*Hypericum sp.*) и ядлива манатарка (*Boletus edulis*).

Значение: високо

Генетична ерозия

Изразява се в генетично замърсяване на местните видове при кръстосване с неместни, близкородствени видове. Примери за значително неблагоприятно въздействие все още не са наблюдавани.

Залесяването с екзоти главно в районите около парка представлява опасност за генетичния интегритет на растителните популации в парка. Допълнителни отрицателни въздействия биха могли да настъпят от дейностите, свързани с отглеждането на декоративни растения около хижите, засилената паша на добитък или други неконтролирани действия, при които е възможно разпространение на семена от чужди видове. Внесените в миналото видове от род *Veronica* в района на х. Ястребец – храстовидно великденче (*Veronica fruticans*) и дребнохрастово великденче (*Veronica fruticulosa*) се разселват и на територията на парка. Тези видове са родствени с нашите алпийско великденче (*V. alpina*) и паричколистно великденче (*V. bellidioides*) и е напълно възможна хибридизация между тях и последващо постхбридно разпадане.

Миналите зарибявания с неместни видове, като дъгова пъстърва и сивен в реките и езерата на парка и внесената от риболовците лешанка водят до намаляване на популацията и постепенното изместване на местния вид балканска пъстърва. Възможно е също кръстосване на домашни кучета с вълци и домашна с дива котка и други, водещо до евентуална генетична ерозия при животинските видове.

Значение: средно, локално

Незаконно колекциониране

Установени са отделни случаи, при които специалисти (наши и чужди) по определени биологични групи събират материали за специализирани колекции. Много от тези материали имат търговска стойност. Фактически се осъществява търговия с генетичен материал (живи растения, семена, луковици, яйца, екземпляри от редки видове змии, костенурки и др.), която може да застраши популациите на определени групи организми.

Значение: потенциално високо

Горски култури в парка

На територията на парка горските култури са с незначителна териториална представеност. Те са създадени със семена от местен произход и не представляват съществена опасност за генетическо замърсяване. Броят на известните екзотични видове в близките (например екзотът *Pseudotsuga douglasii* - дугласка в Белово) до парка територии е незначително. Не се очаква отрицателен ефект.

Значение: много ниско

Паша

Пашата е имала роля за промяна на растителността на високопланинската безлесна зона в Национален парк "Рила", макар и в ограничена степен. Установено е утъпкване и промяна на видовия състав на тревните съобщества от прекомерна паша. В резултат на паша в миналото някои пасища имат променен видов състав, в който в резултат на изпасването доминират гъжвата (*Sesleria comosa*) и картъла (*Nardus stricta*), за сметка на други предпочитани от животните видове. По традиция в парка се допускат малки стада за пашуване. Пасищата от миналото сега възстановяват близък до първичния си видов състав. Прекомерно изпасване присъства като реална заплаха само в най-ниските части на парка близо до населените места.

Значение: ниско, локално

Твърди отпадъци

Твърдите отпадъци се превръщат във все по-сериозен проблем в парка. Те биват изоставяни навсякъде по туристическите пътеки и в леснодостъпните езера. Проблемът е сериозен при хижите и заслоните, където тези отпадъци не се обработват ритмично и по най-подходящият начин. Отрицателното въздействие е не само визуално, създават се условия, при които в екосистемите постъпват и някои токсични материали. Процесите на гниене и разпадане са продължителни, особено при съвременните материали и опаковки.

Значение: високо, локално

Отпадъчни води

Битово-фекалните отпадъци и отпадъчните води създават допълнителни проблеми в парка. Фекалните отпадъци и канализационните води от хижите постъпват в околната среда и са особено вредни за езерата в парка. Канализационните системи в хижите са лоши, неефективни, а ползването на тоалетните често пъти е неприятно. Все повече се повишава сапробността на езерните води, променя се киселинността на почвата (връх Мусала) и това рефлектира върху видовия състав и качествата на ландшафта.

Значение: високо, локално

Туристически пътеки

Тъй като над 95% от туристите в парка са пешеходци, които следват пътеките, те предизвикват известен негативен ефект. Съществува добре развита система от пътеки, но трябва да се подобри маркировката, помощната инфраструктура и съоръженията за обезопасяване. При досегашното трасиране на пътеки не е била взимана под внимание консервационната значимост на територията. Туристическият поток предимно във върховите сезони има пряко въздействие върху пасищните и горски комплекси, крайезерните местообитания и водоизточници, тъй като действа комплексно - предизвиква утъпкване, струпване на твърди отпадъци и други.

Значение: високо

Настаняване на туристите

Характерно за туризма в парка е неравномерното сезонно натоварване на маршрутите и съществуващата база за настаняване. Често явление е претоварването на определени райони, хижи и заслони в парка. Струпването на голям брой хора затруднява обслужването на туристите и често пъти води до сериозни проблеми с отпадъците. Прекомерно големият брой на огнищата е сериозна заплаха както за естествените системи, така и за хижите.

Значение: високо

Екстремни и обикновени спортове

Екстремните спортове и скалното катерене могат да бъдат разглеждани в някои случаи като опасни за местообитанията, находищата и поведението на някои от дивите животни (напр. скално гнездещи птици) и растителни видове в парка. Освен това, нерегламентираното ползване може да причини физически увреждания на средата. Скалното катерене и ски спорта са най-значимите спортове в парка след пешеходния туризъм.

Значение: ниско, локално

Любителски риболов

Незаконният риболов представлява заплаха за видовия състав на ихтиофауната, както и за околната среда при излавяне на местни видове (балканска пъстърва). Засяга се видовият състав и се създават предпоставки за увеличаване количеството на дъгова пъстърва, сивена и др. неместни видове. Утъпкват се бреговете на реки и потоци, остават твърди и органични отпадъци, както и петна от огнища. Следи от незаконен риболов (стари въдици, подпори, стръв и др.) са установени около езерата Рибното езеро и Бъбрека (от 7-те езера), Страшното езеро.

Значение: локално и ниско

Нерегламентирано влизане на МПС и изграждане и ползване на технически съоръжения

Увеличава се влизането в парка с частни коли и нерегламентираното навлизане на сервизни автомобили за поддръжка на водоснабдителни съоръжения, хижи и други. Нерегламентираният достъп на автомобили представлява заплаха заради наблюдаваните чести незаконни действия, които са свързани с него. Присъствието на автомобили създава шум и замърсяване на въздуха, утъпкване, заплаха за някои редки и изолирани животински и растителни популации. Нараства тенденцията за все по-често използване на автомобили с висока проходимост – снегомобили и всъдеходи – за достъп до отдалечени кътчета в парка.

Значение: средно, локално

Средища за традиционни духовни събори

През периода юли-септември “Общество Бяло Братство България” осъществява ежегодно духовни срещи-събори в района на Седемте езера и Мусала. През този период в парка са наблюдавани над 1 000 последователи. За по-кратък период (2 -3 седмици) в посочените райони и около Мальовица се събират последователи на йога и айкидо.

Високата концентрация на хора в района на Седемте езера (около 400 души през месец август, 1997 г., около 2 000 човека през 1999 г.) въздейства върху растителността, нарушава чистотата на водите и почвата. Утъпкват се значителни територии.

Значение: високо, локално

Промени в хидрологичния режим на реките

Изградените високопланински деривационни системи и канали нарушават значимо естествените условия за формиране на речния отток в териториите, разположени непосредствено под тях и оказват значително по-малко негативно влияние на водосборните басейни на реките като цяло. Не е извършвана единна водностопанска оценка на териториалния комплекс Рила. Подобна оценка е крайно необходима с оглед на бъдещото развитие на системите от съоръжения за екологосъобразно и обосновано използване на водните ресурси в зависимост от реалните нужди от вода.

Значение: високо

2.3 Ограничения

Екологически нецелесъобразно строителство

Досегашното развитие на инфраструктурната мрежа не е било съобразено със целите и статута на територията като Национален парк. Строителството в повечето случаи е извършвано преди десетилетия без оценка за въздействието

върху околната среда. Особено сериозен е проблема с останките от изоставени и разрушени постройки. Повече от 60 изоставени, полуразрушени и разрушени сгради и съоръжения присъстват на територията на парка, загрозяват ландшафта и при частично ползване могат да бъдат отнесени към категорията на значителните замърсители.

Значение: високо, локално

Липса на точна информация

За да може да се намали отрицателното въздействие върху елементите на околната среда от страна на туристите и събирачите на природни ресурси, точната информация е от съществено значение. Законите във връзка със защитените територии, правилниците, режимите, нормите и очакваното поведение трябва да представляват част от редовната програма на парка за информиране на обществеността. При липсата на подготовка може да се очаква местните хора и туристите да повтарят грешките си, да създават проблеми и да не подобрят разбирането си за ценностите и ресурсите на парка.

Същото важи и за непълнотите в научната информация. Без събиране, анализ и достъп до точна, насочена към управлението информация, ръководството на парка ще среща трудности при вземането на компетентни управленчески решения.

Пример за липса на достатъчно количество информация за нуждите на управлението на парка е липсата на данни за въздействието на хидросъоръженията върху екосистемите в парка. Подобни изследвания в други райони показват, че промяната в хидрологичния режим на реките води до нарушаване на водния баланс и намаляване на общата продуктивност на биомаса на крайречните екосистеми. Наблюдава се цялостна ксерофитизация на местообитанията и изчезване на видове от засегнатите територии. За оценка степента на въздействие на хидросъоръженията върху природното богатство на НП "Рила" и предписване на конкретни мерки са необходими цялостни изследвания.

Значение: високо

Привличане на местните общности и липса на достатъчна институционална подкрепа

Все още не е достатъчно развита връзката с местните институции и хората от местните общности. Недостатъчното им привличане на този етап пречи на оптималното управление на парка – по-трудно се осъществява правоприлагането по въпроси от обща важност както от административен, така и от природозащитен характер. Привличането на местните институции и общности в подкрепа на парка на практика ще допринесе за намаляване на заплахите от браконьерството, както и от другите отрицателни въздействия. То ще даде възможност на дирекцията на парка да съдейства за развиването на помощна инфраструктура и услуги (например, такива за туризма) в околните

селища, с което пряко да допринесе както за местните общности, така и за устойчивото развитие на парка в близките години и в дългосрочен план.

Значение: високо

Дейности на ДНП и необходимост от развитие на човешките ресурси

Специалистите от управата на парка съгласуват своите дейности и политика за управление с представителите на МОСВ. На базата на действащото законодателство в областта на управление на защитените територии е необходимо разработването на подзаконови нормативни документи с ясни ръководни принципи за административната работа и ежедневната дейност на парка, политика за наемане на персонал, обучение, сертифициране и професионално развитие или израстване. Процесите на наемане на служители съобразно изисквания ценз, постепенното им обучение в различни типове дейности, прогресивно води до намаляване на заплахите от липсата на достатъчна квалификация и безперспективност в израстването в кадрово отношение. Заедно с увеличаване на продължителността на трудовия стаж се увеличава силата на мотивацията, лоялността на отделните служители и вярата в професионалната реализация.

Значение: високо

3.0 Управление цели

Конкретните цели на управление за Национален парк “Рила” са формулирани след детайлен анализ и оценка на идеалните цели и заплахите за парка.

Оперативните цели за Национален парк “Рила” се отнасят до резултатите, чието постигане се цели през времето на първия десетгодишен план за управление на парка. При определянето им участват персоналът на парка, специалисти, авторите на плана за управление, НПО, местни общини и др.

Управленските цели са в основата на схемата на парковите зони, както и в основата на избора на режимите и нормите за зоните. Всяка паркова зона се оценява от гледна точка на своята роля за постигането на управленските цели и за насочване на управленските дейности. Тези дейности са описани в програмите и проектите към плана.

3.1 Управление на природни компоненти

Дългосрочна цел 3.1.1. Да се запази естествения характер на екосистемите в резерватите и в други територии с потенциал за резерватни

Оперативни цели:

- Да се опазят, поддържат и разширяват съществуващите резервати, като се създадат съответните подзони за ограничаване на човешкото въздействие;
- Да се повиши законовия статут на идентифицирани приоритетни консервационно значими територии (проучване на възможностите за обявяване на нов резерват, разширяване на съществуващите резервати);
- Да се опазят и поддържат възможностите за биологичен обмен както при растителните, така и при животинските популации;
- Да се създаде и прилага система за екологичен и биотичен мониторинг в резерватите.

Дългосрочна цел 3.1.2. Да се опазва естественото състояние и биологичния потенциал на иглолистните горски комплекси (с особен акцент върху еловите и бялмуровите гори)

В настоящия план се предвиждат намеси за овладяване на пожари, ветровали, ветроломи, лавини; борба с болести и вредители, които биха засегнали останалата част от местообитанието и дървостой извън парка. При случаите на наличие на нетипични видове, те постепенно се премахват.

Оперативни цели:

- Да се създаде и прилага система за мониторинг и да се определят начините за управление на иглолистните горски местообитания съвместно с местните власти и научните институции;
- Да се разработи единна система в партньорство с ПП “Рилски манастир” за комплексен мониторинг на естественото състояние и биологичния потенциал на иглолистните горски комплекси, попадащи на територията на двата парка;
- Да се прилага система за наблюдения, оповестяване и съвместни действия с други ведомства (Полиция, Гражданска защита, ППО и др.) при случаи на природни бедствия, аварии, незаконни действия, каламитети в горските екосистеми, след лавини, пожари, ветровали и пр.;
- Да се прилага подробен план за управление и/или отстраняване от парка на горски културни насаждения, екзотични видове и нетипична растителност;
- Да се развие и системно да се поддържа необходимата база данни за състоянието на горските екосистеми, за извършените действия и намеси в тях.

Дългосрочна цел 3.1.3. Да се опазва естественото състояние и биологичния потенциал на клековите съобществаОперативни цели:

- Да се разработи и прилага методично система за оценка, управление и мониторинг на клека;
- Да се разработи единна система в партньорство с ПП “Рилски манастир” за комплексен мониторинг на популации и съобщества с консервационна значимост, попадащи на територията на двата парка;
- Да се оценят туристическите пътеки с оглед въздействието им върху клековите съобщества, да се осигури неговото опазване;
- Да се разработи и прилага система за предотвратяване на пожари в клековите съобщества.

Дългосрочна цел 3.1.4. Да се опазва и поддържа естественото състояние и биологичния потенциал на популациите на лечебните растения, горските плодове и гъбите в паркаОперативни цели:

- Да се инвентаризират, картират и изследват биологичните и експлоатационни запаси на лечебните растения, горските плодове и гъбите на територията на парка и се изготви устройствен план и годишни планове за тяхното ползване;

- Да се проучат закономерностите в растежа, спецификата на хабитатите, популационния статус и възможностите за природосъобразно събиране на суровини;
- Да се разработи и прилага система за наблюдение и оценка на състоянието на популациите от лечебни растения, горски плодове и гъби и се оценява тяхната биологичната и експлоатационна продуктивност.
- Да се разработи и изпълнява образователна програма по опазването и разумното използване на ресурсите от лечебни растения в парка, като в кампанията по събирането им да се допускат добре обучени билкосъбирачи от местните общини, които да бъдат въввлечени в мониторинга на състоянието на популациите.

Дългосрочна цел 3.1.5. Да се опазват и поддържат субалпийските, алпийските и скалните местообитания

Оперативни цели:

- Да се създаде и прилага система за наблюдение и оценка на състоянието и биологичната продуктивност на субалпийските, алпийските ливади и пасища и да се определят местата за пашуване с ежегоден план за паша
- Да се разработи система за избор на местата за къмпирание, начините за отстраняване на отпадъците и разрешителен режим за служебните автомобили за зоната на Белмекен;
- Да се изберат места за бивакуване (около х. “Мусала” и х. “Седемте езера”) и да се определят местата за изграждане на нови заслони по трасетата: Мусала – Грънчар, Македония – Предела, Заврачица – Белмекен, Седемте езера – Мальовица;
- Да се подобри разположението и взаимовръзката от туристически пътеки с оглед опазване на субалпийските, алпийските и скални местообитания;
- Да се картират и картотекират характерни по форма скални местообитания, попадащи на територията на НП “Рила” и да се следи състоянието на популациите от растителни и животински видове в тях.

Дългосрочна цел 3.1.6. Да се опазва естественото състояние и биологичен потенциал на езерните и крайезерните местообитания и други влажни зони в парка

Оперативни цели:

- Да се разработи и прилага план за събиране и отстраняване на твърдите отпадъци и отпадните води около езерата и влажните зони;
- Да се опишат конкретните местообитания и популации на видове, които са изложени на риск като се изпълняват програми за възстановяване, където е необходимо;

- Да се разработи и прилага система за оценка състоянието на рибните популации, постепенно премахване на неместните видове и възстановяване на балканската пъстърва;
- Да се разработи екологосъобразен подход за водоснабдяване на хижи, който да изключи ползването на езерни води;
- Да се определят местата за любителски риболов;
- Да се разработи и прилага система за хидробиомониторинг.

Дългосрочна цел 3.1.7. Да се опазва и поддържа естественото състояние на популации и местонахождения на видове с консервационно значение

Оперативни цели:

- Да се определят местата с висока концентрация на видове с консервационно значение, да се картират и да се опише състоянието на популациите;
- Да се разработят и приложат програми за интерпретация и обучение на туристите във връзка с тези специални видове и територии;
- Да се разработят и приложат програми за възстановяване и поддържане числеността на консервационно значими видове;
- Да се прилага програма за мониторинг на консервационно значими видове на територията на парка.

Дългосрочна цел 3.1.8. Да се опазват елементите и да се осигури възможност за биологичен обмен между популациите в парка и популации от съседни територии, както и от други територии с консервационно значение.

Оперативни цели:

- Да се договорят условията за дълготрайно партньорство на ДНП с местните и регионални власти, което да осигури опазване и поддържане на биологичната връзка на популациите в парка с родствени такива извън него;
- Да се създадат условия за включване на НП "Рила" в национални и международни екологични мрежи (EMERALD, Натура 2000 и т.н.).

Дългосрочна цел 3.1.9. Да се поддържа оптималното ниво на информационна обезпеченост и системата за дългосрочен мониторинг на биоразнообразието в парка

Оперативни цели:

- Да се създаде и прилага съвместно с научните институти система за комплексен екологичен мониторинг в съответствие с целите на парка;

- Да се поддържа и обновява базата данни за биоразнообразието в НП “Рила”;
- Да се създаде система за обмен на информация с институции, които разполагат с данни за състоянието на биоразнообразието в околпарковата територия.

Дългосрочна цел 3.1.10. Да се опазва естественото състояние на представителни, типични и уникални елементи на пейзажа (като долини, планински склонове, скални форми и структури, езера, крайезерни местообитания) и силуета на парка

Оперативни цели:

- Да се проектира и изпълнява противоерозионна програма за конкретни силно ерозирани терени;
- Да се проектира и изпълнява програма за картотекиране и картиране на представителни, типични и уникални елементи на пейзажа и да се следи тяхното състояние;
- Да се проектира и изпълнява програма (съвместно с групи със специални интереси) за информиране и образование на посетителите на места с доказан посетителски интерес.

Дългосрочна цел 3.1.11. Да се ограничава негативното въздействие на хидроенергийната инфраструктура и експлоатацията на водните ресурси в парка

Оперативни цели:

- Да се изготвят синхронизирани планове с басейновите дирекции;
- Да се разработи и прилага система за оценка и контрол на състоянието на екосистемите и хидросъоръженията с оглед гарантиране изпускането на екологично оптималното количество вода.

Дългосрочна цел 3.1.12. Да се ограничава развитието на инфраструктурата в парка до нуждите на управлението на парка и да се насърчава изграждането на необходимите допълнителни съоръжения в районите извън парка

Оперативни цели:

- Да се определи нужната на парка инфраструктура и да се изгради съобразно съществуващата законова база;
- Да се разработи система от партньорства, насочващи развитието на помощна инфраструктура (хотели, ресторанти, туристически услуги и др.) извън парка;
- Да се разработи система за партньорство с Дирекцията на ПП “Рилски манастир” при изграждане на инфраструктурата.

3.2 Управление на туризма

Дългосрочна цел 3.2.1. Да се създават оптимални условия за туристите в парка, с акцент върху естетическата наслада, духовното и физическо обогатяване при досега с дивата природа

Оперативни цели:

- Да се разработи и поддържа система от обозначени пешеходни маршрути за туристите;
- Да се разработи и изпълнява програма за специализирани туристически услуги;
- Да се разработи и изпълнява система за управление на твърдите отпадъци и на отпадъчните води;
- Да се изградят нови заслони, съобразно с целите на парка;
- Да се проучат възможностите и определят места за провеждане на специализирани спортове, масови прояви и други туристически дейности (например езда, велотуризм);
- Да се обозначат местата и условията за движение на МПС и се определят пунктовете за автокъмпинг и паркингите;
- Да се разработи, координира и изпълнява подобрена система за безопасност на туризма и безопасност в аварийни ситуации съвместно с основни партньори (Планинска спасителна служба, Българския червен кръст, ППО, Армия, Полиция и др.);
- Да се разработи и изпълнява програма за мониторинг на туристическия поток с оглед оптималната му ориентация и ограничаване на негативното въздействие;
- Да се разработи и изпълнява програма за реклама на парка на подходящи места в парка; в крайпарковите селища, туристически центрове, покрай пътищата и отправните точки на туристическите потоци.

3.3 Интерпретиране и образование

Дългосрочна цел 3.3.1. Да се осигуряват оптимални възможности за екологично природозащитно образование и интерпретиране, както и за образование и интерпретиране във връзка с културните и историческите ценности в парка

Оперативни цели:

- Да се определят възможностите за интерпретиране и образование и да се разработят програма и мрежа от интерпретативни и информационни посетителски центрове;

- Да се изпълнява програма за подготовка на персонала на парка за интерпретиране и природозащитно образование;
- Да се изпълнява в парка и околните общини специална програма за природозащитно обучение за деца, ученици, студенти, любители на природата и др.;
- Да се разработи и изпълнява програма за информация и образование на посетителите съобразно интересите им в туристическите бази и места за обслужване в парка;
- Да се разработи и изпълни програма за популяризиране и представяне (интерпретиране) на недвижимото културно-историческо наследство на територията на НП "Рила" в съответствие със ЗПКМ, Наредба № 5 на МК/14.05.1998г. и ПУЗНИПК /ПМС № 38/27.03.2000

3.4 Партньори и местни общности

Дългосрочна цел 3.4.1. Да се създават условия за споделяне на отговорностите и ползите при опазването и природосъобразното ползване на природните ресурси в парка чрез прилагане на принципите на съвместно управление.

Оперативни цели:

- Да се разработят и приложат механизми, осигуряващи ползване на природни ресурси от парка само като средство за осъществяване на природозащитните му цели и мероприятия и не надвишаващи естествената биологична продуктивност на съответните ресурсни видове.
- Да се наблюдава и оценява състоянието на природните ресурси в парка и на основата на резултатите от наблюдението да се планира тяхното събиране – по сезони, местонахождения, видове, количества, начини, средства и т.н.
- Да се разработи и изпълнява програма за образование и обучение на заинтересованите събирачи от района на парка, ползватели на природните ресурси.
- Да се разработи и прилага програма за алтернативни начини за задоволяване на икономическите потребности на местното население на базата на природните ресурси - например чрез култивирано отглеждане, по-висока степен на преработка на място, прибавяне към стойността чрез значимостта на парка или др.

Дългосрочна цел 3.4.2. Да се разработват и поддържат възможности и система за редовна координация с местните и регионални власти в полза на управата на парка и опазването на биоразнообразието

Оперативни цели:

- Да се съгласуват и изпълняват с местните органи конкретни споразумения за сътрудничество (Държавните лесничейства, Полицията, Противопожарна охрана, Гражданска защита, Планинска спасителна служба, Българския туристически съюз и др.);
- Да се разработят и прилагат механизми за включване на ДНП в регионалното развитие и административно планиране;
- Да се разработят и внедряват механизми с местните общности за координирано планиране и дейности по въпроси от взаимно значение, включително и с Дирекцията на ПП “Рилски манастир”.

Дългосрочна цел 3.4.3. Да се създават и поддържат условия за споделяне на икономическите ползи и задължения с местните общности на основата на привличане на повече туристи в парка и в района около парка.

Оперативни цели:

- Да се разработи и прилага програма за екологосъобразен туризъм с участие на местните общности - на базата на близостта на населените места до парка и с използването на наличните местни ресурси;
- Да се разработи програма за създаване и предлагане на туристическия пазар на специализирани туристически продукти, включващи посетителски услуги в парка и обслужване и атракции извън парка
- Да се създаде модел за трайно сътрудничество между парка и местните общности за привличане на туристи в парка и в селищата около него
- Да се разработят условия и начини за споделяне на икономическите ползи на местните общности, формирани пряко или косвено от съществуването на парка, с ДНП;

3.5 Дейности на администрацията за управление на парка

Дългосрочна цел 3.5.1. Да се развива парковата инфраструктура в съответствие с целите на парка и схемата на зонирание в него

Оперативни цели:

- Да се извърши оценка на съществуващата в парка техническа и социална инфраструктура, да се разработи и приложи стратегия за оптимизирането ѝ, включително отстраняване на обектите на незаконно строителство и рекултивация и възстановяване на нарушените терени в районите около тях;
- Да се проучи състоянието на собствеността на сградите и съоръженията в парка и се приведе съгласно действащата нормативна уредба.
- Да се разработи и изпълнява система от обозначения в парка, която включва всички граници, пътеки, входни пунктове, специални места и т.н.;
- Да се създаде мрежа от охранителни контролни пунктове;

- Да се разработи проект за предотвратяване и погасяване на пожари;
- Да се разработи и поддържа подходяща, изчерпателна програма за мониторинг на състоянието и функциите на парковата инфраструктура;
- Да се осигури внедряването и използването на ефективна комуникационна система за парка;

Дългосрочна цел 3.5.2. Да се разработва и поддържа програма за развитие на човешки ресурси и специализация за професионално управление на защитените територии

Оперативни цели:

- Да се състави и изпълнява програма за обучение на персонала за провеждане на комплексен мониторинг по паркови участъци и консервационно значими елементи;
- Да се състави и изпълнява програма за развитие на човешките ресурси в парка: настойничество и стажуване, развитие на умения, учебни пътувания в страната и чужбина;
- Да се разработи и изпълнява програма за осъществяване на контакти, обмен на информация и участие на НП “Рила” в съвместни дейности с други национални паркове в международен аспект;
- Да се представят на широката общественост предназначението на парка, неговата идентичност и цели при национални, регионални и международни събития.

Дългосрочна цел 3.5.3. Да се разработва и изпълнява програма за финансова устойчивост на парка

Оперативни цели:

- Да се разработи и изпълнява система за допълнително генериране на приходи;
- Да се проучат, доразработят и развият, където е необходимо, възможности за генериране на приходи с местни фирми, сред местните общности, общините и национални/международни представители на частния сектор и НПО.

Дългосрочна цел 3.5.4. Да се поддържа програма за обществена информираност във връзка с ценностите, възможностите и специфичните ресурси на парка

Оперативни цели:

- Да се разработи и изпълнява единна стратегия на парковото управление за връзка с обществеността;

- Да се разработи и поддържа система и програма за редовен достъп до информация и за предоставяне на информация на обществеността. Програмата да включва и създаване и поддържане на WEB страница на НП “Рила” в Интернет;
- Да се разработи и изпълнява програма за информиране на представителите на медиите, научните институции, НПО, художествено творчески съюзи и др. с оглед привличането им като съмишленици, подпомагащи дейността и популяризирането на парка.
- Да се разработи и прилага програма за информиране на обществеността от района и от страната за успехите и проблемите при прилагането на принципите на съвместното управление.
- Да се планира и приложи програма за информиране на обществеността от района и в страната за принципите на екотуризма.

4.0 Зониране и режими на Национален парк “Рила”

Определянето и описването на зоните на парка е първото средство, което Парковата дирекция може да използва за изпълнение на дългосрочните и оперативните управленски цели. Парковите зони са предписателна дефиниция на териториите в парка и се използват за определяне на режимите, нормите, условията и действията за управление на парка. Важни са по две причини: (1) помагат за насочване дейностите в парка и разпределянето на ресурсите и (2) помагат за информиране и образование на посетителите, както и за очакваното от тях екологосъобразно поведение или действия в парка. В Национален парк “Рила” са определени (съгласно Закона за защитените територии), представени на карти и описани следните зони: Зона “Резервати”, Зона за ограничаване на човешкото въздействие, Зона за интензивен туризъм, Зона “Сгради и съоръжения” и Многофункционална зона.

Съгласно Чл. 21 от ЗЗТ в Национален парк “Рила” са забранени следните дейности:

1. строителство, освен на туристически заслони и хижи, водохващания за питейни нужди, пречиствателни съоръжения, сгради и съоръжения за нуждите на управлението на парка и обслужването на посетителите, подземни комуникации, ремонт на съществуващите сгради и пътища, спортни и други съоръжения;
2. производствени дейности, с изключение на поддържащи и възстановителни дейности в горите, земите и водните площи;
3. извеждане на голи сечи;
4. използване на изкуствени торове и други химически средства;
5. внасяне на неприсъщи за района растителни и животински видове;
6. паша на кози, както и пашата в горите извън ливадите и пасищата;
7. събиране на билки, диворастящи плодове и други растения и животни на определени места;
8. събиране на вкаменелости и минерали, увреждане на скални образувания;
9. нарушаване на естественото състояние на водни площи, водни течения, техните брегове и прилежащи територии;
10. дивечоразвъдна дейност и ловуването, освен при регулиране на числеността на животинските видове;
11. спортен риболов* и риборазвъждане на определени места;
12. замърсяване на водите и терените с битови, промишлени и други отпадъци;
13. бивакуване и палене на огън извън определените места;
14. намеса в биологичното разнообразие;
15. събиране на редки, ендемитни, реликтни и защитени видове;
16. други дейности, определени със заповедта за обявяване на защитената територия и плана за управление.

* Във връзка с приемането на Закона за рибарството и аквакултурите (ДВ, бр. 41 от 2001 г.) изразът “спортен риболов” се заменя в текста на ПУ с “любителски риболов”.

На основание Чл. 21, т. 16 от ЗЗТ с този 10 годишен План за управление на Национален парк "Рила" се въвеждат следните допълнителни забрани за територията на целия парк:

I. Режими

Забранява се:

1. Сечта на немаркирани с марка на ДНП "Рила" дървесни и храстови видове;
2. Сечта на дървесни и храстови видове без разрешително за ползване на дървесината от ДНП;
3. Извозването и транспортирането на добита от НП "Рила" дървесина без разрешително от ДНП и без поставена марка на ДНП "Рила" върху челата на дървените материали;
4. Сечта, извоза и транспортирането на дървесина с редовно позволително, но извън указаните в него места, срокове, количества, класове на сортиментност и дървесни видове;
5. Унищожаването или увреждането по какъвто и да е начин на дървета и храсти;
6. Късането на цветя;
7. Събирането на генетичен материал и на диви растения и животни с научна цел или за възстановяването им на други места без разрешение на МОСВ за резерватите и от ДНП за останалите случаи;
8. Събирането на недървесни продукти (диворастящи плодове, билки и гъби), на определени с утвърден проект места, както и събирането за стопанска дейност без разрешително от ДНП или извън указаните в разрешителното място, начин, вид и количество. До утвърждаване на проекта събирането се извършва по годишни планове на ДНП, утвърдени от МОСВ;
9. Превозването на добити от територията на НП "Рила" недървесни продукти (диворастящи плодове, билки и гъби) без позволително, издадено от Дирекция НП "Рила", с изключение на събраните за лични нужди;
10. Събирането, вземането и превозването на всякакъв вид други продукти с органичен и неорганичен произход, освен при извършване на поддържащи и възстановителни дейности, предвидени в плана за управление, устройствените и техническите проекти и планове;
11. Движението и паркирането на пътни превозни средства извън определените и обозначените за тази цел пътища и паркинги по утвърден устройствен проект, освен при осъществяване на поддържащи и възстановителни дейности с разрешително от ДНП;
12. Ограждане на прилежащи територии към съществуващи сгради и съоръжения, с изключение на пояс I от санитарно-охранителните зони към водоизточниците и съоръженията за питейно-битово водоснабдяване;
- 13.1 Безпокоене, убиване, улавяне, преследване и нараняване на диви животни;
- 13.2 Събиране, вземане, пренасяне, превозване на живи, намерени ранени или убити животни и разпознаваеми части от тях, както и яйца и други жизнени форми;
- 13.3 Разрушаване и преместване на гнезда, леговища, мравуняци, освен при поддържане и възстановяване популациите на животински видове;
14. Регулиране числеността на животински видове без разрешително от ДНП;

НАЦИОНАЛЕН ПАРК “РИЛА” ЗОНИРАНЕ

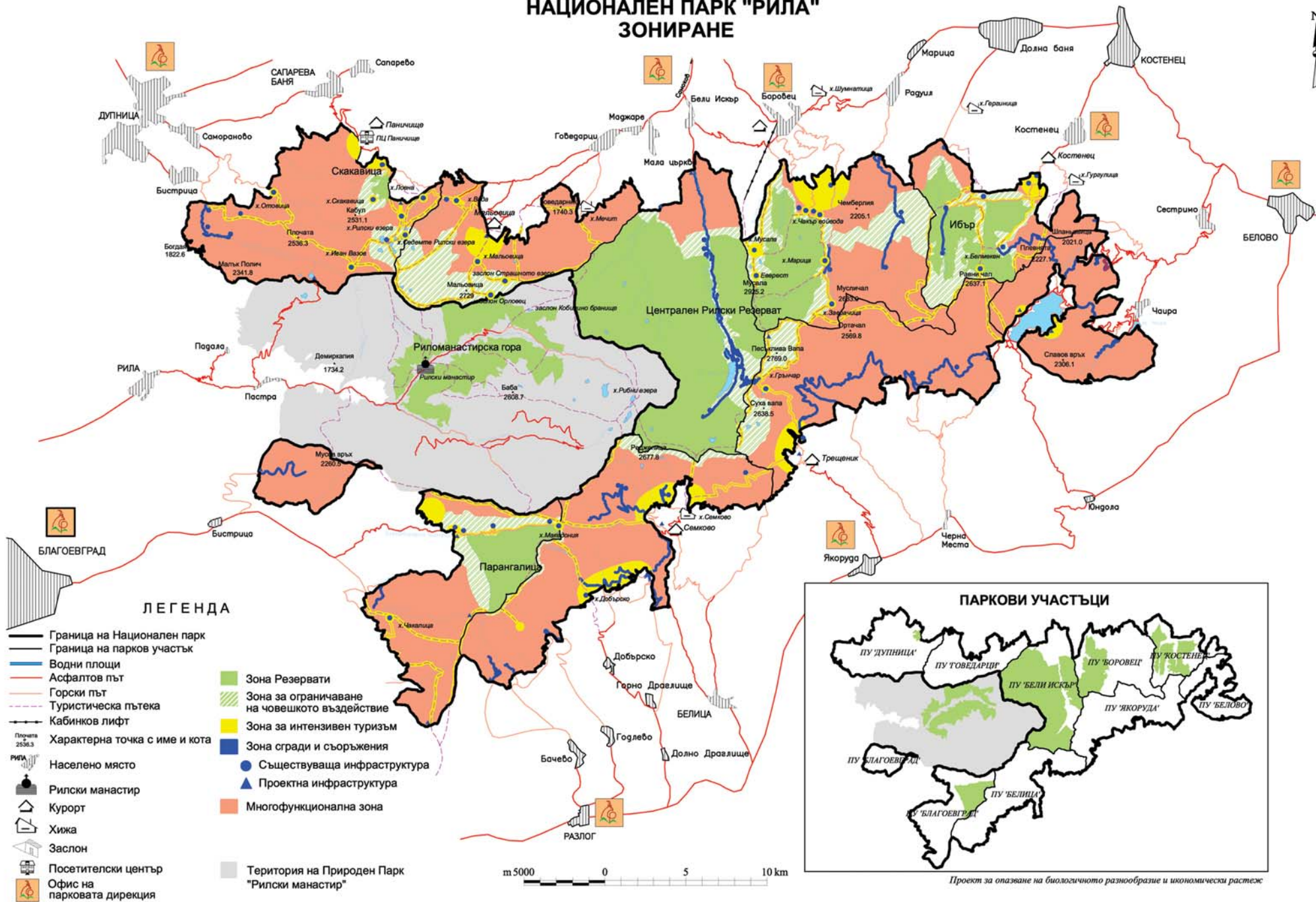
На картата са представени четирите основни зони както следва: резерватна, туристическа, инфраструктурна и многофункционална зона.

Представена е също подзоната за ограничаване на човешкото въздействие, с която се постига намаляване на негативния антропогенен ефект и подзоната за биологичен обмен. Последната осигурява възможността за безпрепятствена миграция на животни в парка, както и поддържане на генетичния обмен между растителните популации при растителните видове. Всяка зона и подзона имат своите режими и норми.

Картата показва, че в туристическата, инфраструктурната и многофункционалната зони се осигурява значителна територия, където може да се провежда рекреационна дейност, специализиран и екологически туризъм, интерпретация и образование за ценностите на парка и начините на поведение в него.

Останалите класове са както в базовата карта.

НАЦИОНАЛЕН ПАРК "РИЛА" ЗОНИРАНЕ

15. Регулиране числеността на животински видове, освен:
  - 15.1. когато те застрашават здравното състояние на собствената им популация;
  - 15.2. при подпомагане нарастването на числеността на дивата коза, благородния елен, сърната, глухара, планинския кеклик, лещарката, балканската пъстърва или други видове по преценка на ДНП;
  - 15.3. при епизоотии;
  - 15.4. при нанесени щети на домашни животни или заплаха за посетителите;
  - 15.5. при премахване на скитащи кучета и котки, кръстоски между диви и домашни животни.
16. Престоят и движението на лица, носещи в сглобено и разглобено състояние дълго нарезно и гладкоцевно огнестрелно оръжие, лъкове и арбалети на територията на НП, както и превозване на изброеното по горе оръжие, освен от служители на ДНП, МВР и МНО при изпълнение на служебните им задължения;
17. Построяването на бентове и други хидросъоръжения, които преграждат изцяло течащите води, без да имат изградени рибни проходи;
18. Използването на лодки и всякакъв вид други плавателни средства в езерата, освен при извършване на научни изследвания, мониторинг и при поддържащи и възстановителни дейности с разрешително от ДНП;
19. Разработването на площи и засаждането или засяването им с културни видове;
20. Повърхностно увреждане на терена, освен при осъществяване на поддържащи и възстановителни дейности и изпълнение на предварително утвърдени планове и проекти предвидени в плана за управление;
21. Пренасяне и използване в парка на:
  - 21.1. взривни вещества, освен за извършване на дейности предвидени в плана за управление и утвърдените технически планове и проекти;
  - 21.2. металотърсачи;
22. Пренасяне и превозване на химически торове, средства и препарати, освен при извършване на дейности предвидени в плана за управление и утвърдените технически планове и проекти и дейности свързани с поддържане на санитарно-хигиенните норми в съществуващите хижи, почивни бази и кантони;
23. Всички действия, свързани с издирването, изучаването, опазването и популяризиране на паметниците на културата се извършват по реда на Закона за паметниците на културата и музеите и Наредба № 5 За обявяване на недвижими паметници на културата, издадена от Министерство на културата. На основание чл. 20 от ЗПКМ плановете и проектите, които засягат паметници на културата се съгласуват с НИПК преди тяхното одобряване.
24. Унищожаването и увреждането на културно исторически и археологически обекти или части от тях;
25. Пренасянето и транспортирането на културно исторически и археологически обекти или части от тях, освен при извършване на дейности разрешени и съгласувани по реда на т. 23;
26. Пашата без разрешително от ДНП, на определените по утвърден проект места, или с редовно издадено разрешително извън указаните в него места, вида и броя на домашните животни;
27. Нощната паша и пашата без пастир;

28. Любителския риболов в реките и езерата, когато количеството вода в тях е по-малко от необходимото за поддържане на водната екосистема и подхранване на подземните води;
29. Уловът, превозването и пренасянето на маломерна риба с размери по-малки от допустимите;
30. Унищожаването, увреждането, преместването на обекти и съоръжения от административната, туристическата, образователната и информационна инфраструктура;
31. Заснемането на игрални и документални филми и създаването на други творчески продукции без разрешение от ДНП;
32. Поставяне на всякакъв вид знаци и обозначения, без съгласуване на местата, вида и средствата с ДНП;
33. Разпространяване на рекламни, образователни, информационни и туристически материали за НП "Рила" на неговата територия без съгласуване с ДНП;
34. Провеждането на научни изследвания и екологичен мониторинг на територията на парка без съгласуване с ДНП.
35. Промяната на предназначението на туристическите хижи, заслони, почивни бази и кантоните за обслужване на съществуващи съоръжения, както и увеличаването на застроената и разгърнатата им застроена площ.

II. Условия

За цялата територия на Националния парк се въвеждат следните **условия**:

1. При необходимост, МОСВ въвежда временни ограничения и спира определени дейности в парка, за които по съответен ред се информират заинтересованите лица и широката общественост.
2. Лицата провели теренни проучвания по т. 23 или научни изследвания и/или екологичен мониторинг, предоставят копия от събраните данни и получените резултати в ДНП "Рила".
3. Проучването, проектирането, учредяването, утвърждаването и експлоатацията на санитарно-охранителните зони се определят съгласно НАРЕДБА № 3 от 16.10.2000 г. за условията и реда за проучване, проектиране, утвърждаване и експлоатация на санитарно-охранителните зони около водоизточниците и съоръженията за питейно-битово водоснабдяване и около водоизточниците на минерални води, използвани за лечебни, профилактични, питейни и хигиенни нужди (обн., ДВ, бр. 88 от 27.10.2000 г.) при спазване на режимите и нормите регламентирани в плана за управление;
4. При създаване на информационни и образователни материали, научно-популярни и документални филми и книги, информацията за Националния парк в частта ѝ, свързана с биологичното разнообразие, режими и норми, се съгласува с ДНП, като официален източник на информация за парка.
5. Проектите за ползване на ресурси, изготвени по член 64 от ЗЗТ да се предоставят за обсъждане във формираните към ДНП помощни научни и обществени консултативни съвети.
6. Проектите за мониторинг на компонентите на околната среда предвидени в плана за управление да се съгласуват с Изпълнителната Агенция по околна среда.

III. Норми:

1. Ограничаване броя на нощувките в заслоните – до 1 бр., освен при продължително влошаване на атмосферните условия;
2. Събиране на недървесни продукти (диворастящи плодове, билки и гъби):
  - 2.1. Диворастящи плодове, с изключение на тези от лечебни растения:
    - 2.1.1. За лични нужди – количества в свежо състояние, събрани от едно лице в рамките на един ден – до 10 кг;
    - 2.1.2. За стопанска дейност – местата и количествата се определят по утвърден проект;
  - 2.2. Билки:
    - 2.2.1. За лични нужди – количества в свежо състояние, събрани от едно лице в рамките на един ден, както следва:

2.2.1.1. корени, коренища, луковици или грудки	– до 1 кг;
2.2.1.2. стръкове	– до 2 кг;
2.2.1.3. листа	– до 1 кг;
2.2.1.4. кори	– до 0,5 кг;
2.2.1.5. цветове	– до 0,5 кг;
2.2.1.6. семена	– до 0,1 кг;
2.2.1.7. плодове	– до 10 кг;
2.2.1.8. пъпки	– до 0,5 кг;
2.2.1.9. талус	– до 1 кг;
    - 2.2.2. За стопанска дейност – местата и количествата се определят по утвърден проект;
  - 2.3. Гъби:
    - 2.3.1. За лични нужди – количества в свежо състояние, събрани от едно лице в рамките на един ден – до 3 кг;
    - 2.3.2. За стопанска дейност – на определени с утвърден проект места. Количеството, вида и начина се определят с издаденото от ДНП разрешително;
3. Маркиране и ограждане на поясите от санитарно-охранителните зони – при спазване изискванията на НАРЕДБА № 3 от 16.10.2000 г. за условията и реда за проучване, проектиране, утвърждаване и експлоатация на санитарно-охранителните зони около водоизточниците и съоръженията за питейно-битово водоснабдяване и около водоизточниците на минерални води, използвани за лечебни, профилактични, питейни и хигиенни нужди (обн., ДВ, бр. 88 от 27.10.2000 г.);
4. Поддържане на съществуващи съоръжения:
  - 4.1. Широчината на просеките за въздушни електропроводни линии, които преминават през горски насаждения се определя от разстоянието от проводниците при най-голямото им отклонение до короните на дърветата, което следва да бъде най-малко:
    - 4.1.1. 1 м – за въздушни линии до 1 к V, телефонни и телеграфни линии;
    - 4.1.2. 2 м – за въздушни линии 20 к V;
    - 4.1.3. 3 м – за въздушни линии 110 к V;
  - 4.2. Ширината на просеките за канали се определя, както следва:
    - 4.2.1. Канали с диаметър до 1 500 мм – до 3 м от двете страни, считано от оста на канала;

- 4.2.2. Канали с диаметър над 1 500 мм – по утвърден проект;
- 4.3. Подземни далекосъобщителни линии:
  - 4.3.1. Ширина на полосата – 1,5 м;
  - 4.3.2. Изкоп:
    - 4.3.2.1. Дълбочина – 0,8 м;
    - 4.3.2.2. Ширина – 0,4 м;
- 4.4. Сервитутните ивици на линейни и други обекти се определят съгласно действащите нормативни актове
- 5. Любителски риболов:
  - 5.1. По време на едномедневен излет риболовците спортисти могат да уловят и задържат за собствена консумация не повече от:
    - 5.1.1. 8 броя от пъстървовите риби с общо тегло до 2 кг, с изключение на единичен екземпляр с по-голямо тегло;
    - 5.1.2. 2 кг за останалите видове риби;
  - 5.2. Разрешени за любителски риболов дни от седмицата – събота, неделя и официалните празници,
  - 5.3. Разрешени средства – с една спортна въдица (пръчка) с монтирана на нея една кука;
  - 5.4. Разрешена риболовна стръв – всякаква изкуствена и естествена стръв с изключение на естествен хайвер;
  - 5.5. Разрешено за риболов време – светлата част на денонощието;
  - 5.6. Рибите са маломерни, когато размерите им за съответните видове са по-малки от следните:
    - 5.6.1. Дъгова пъстърва – 22 см;
    - 5.6.2. Сивен, балканска пъстърва – 20см;
    - 5.6.3. Черна (балканска) мряна – 15 см;
    - 5.6.4. Рибата се измерва от началото на муцуната до края на опашната перка;
- 6. Противопожарни съоръжения се изграждат по утвърден пожароустойствен проект. До изготвяне на проекта по годишен план на ДНП, утвърден от МОСВ;
- 7. Поддържащи и възстановителни дейности в горите – вида и обема на дейностите се определя по утвърден устройствен проект. До изготвяне на проекта по годишен план на ДНП, утвърден от МОСВ;
- 8. Противоерозионни дейности и рекултивация на нарушени терени се извършва по утвърдени от МОСВ технически проекти;
- 9. Пречиствателни съоръжения се изграждат по утвърдени от МОСВ проекти;
- 10. Планирането на възстановителни дейности в горите да се извършва по състояние на насажденията, като възобновителния период не може да бъде по-малък от:
  - 10.1. 50 г. за насажденията от първи и втори бонитет;
  - 10.2. 45 г. за насажденията от трети и четвърти бонитет;
  - 10.3. 40 г. за насажденията от пети бонитет.
- 11. Съпътстващият добив на дървесина при провеждане на поддържащи (отгледни) и възстановителни (възобновителни) дейности в горите не може да надвишава 25% от запаса на насаждението.

12. При провеждане на поддържащи и възстановителни дейности в горите със съпътстващ добив на дървесина, извозът да се извършва с животинска тяга.
13. При ползване на дървесина при извършване на поддържащи и възстановителни дейности в горите или при аварийни ситуации се оставя на място не по-малко от 5% от засегнатата дървесна маса.

4.1 Резерватна зона

Зона “Резервати” включва всички територии от първостепенна природозащитна важност в парка. Всички те са обявени в интервал 1933-1992 г. Според чл. 16 ал. 1 от ЗЗТ за резервати се обявяват образци от естествени екосистеми, включващи характерни и/или забележителни диви растителни и животински видове и местообитанията им. Значението на резерватите като територии с висока консервационна стойност е много голямо и те са доказателство за изпълнение на ангажиментите на България за строга природозащитна дейност.

Описание на зона “Резервати”

Тази зона включва съществуващите четири резервата в парка с обща площ 16 222,0 ха.

“Централен Рилски резерват”

Резерват “Ибър”

Резерват “Парангалица”

Резерват “Скакавица”

Зоната не включва туристическите обекти и пътеки, пътища, хидротехнически и други линейни съоръжения и кантоните за обслужването им, които се отнасят съответно към Зона за интензивен туризъм и към Зона “Сгради и съоръжения”.

Предназначение на зона “Резервати”

Тази зона се обявява с цел поддържане естественото състояние на териториите с най-високо консервационно значение. Зоната позволява най-висока степен на защита на растителните и животинските съобщества. Резерватите са сърцевината на формообразователни центрове на територията на парка и включват местообитания от съществено значение за множество животински и растителни видове и съобщества, застрашени на национално, европейско и световно равнище. Тази зона обхваща територията в парка, поставена под строг природозащитен режим.

I. Режими за зона “Резервати”

Всички дейности и действия са забранени, с изключение на:

1. Охрана;
2. Потушаване на пожари, превантивни мерки и дейности по утвърден пожароустойчив проект;

3. Спасителни и полицейски акции;
4. Маркиране и подържане маркировката на границите;
5. Транзитен пешеходен туризъм по определени маршрути включително с образователна цел:
  - 5.1. През резерват “Ибър”:
    - 5.1.1. от курорт Костенец по река Чавча и Равнивръшка река до хижа “Белмекен”;
    - 5.1.2. от хижа “Гургулица” по река Крайна и Равнивръшка река до хижа “Белмекен”;
    - 5.1.3. от хижа “Белмекен” за Айран дере;
    - 5.1.4. от хижа “Белмекен” за долината на река Ражавица;
    - 5.1.5. от хижа “Венетица” през м. “Топоклията” до връх Ибър;
  - 5.2. През “Централен Рилски резерват”:
    - 5.2.1. от хижа “Чакър войвода” по кайзеровия път до хижа “Марица”;
    - 5.2.2. от хижа “Чакър войвода” през Шатър до хижа “Мусала”;
    - 5.2.3. по долината на Тиха Марица за връх Мусала;
    - 5.2.4. от връх Мусала през Близнаците и Маришки връх за хижа “Грънчар” и хижа “Заврачица”;
    - 5.2.5. от хижа “Медарника” през Кобилино бранище за хижа “Рибни езера”;
    - 5.2.6. от хижа “Рибни езера” през Канарски преслап, връх Вапа за връх Мусала;
  - 5.3. През резерват “Парангалица”:
    - 5.3.1. от хижа “Македония” за местността Предела;
  - 5.4. През резерват “Скакавица”:
    - 5.4.1. от курорт Паничище за хижа “Скакавица”;
    - 5.4.2. от хижа “Скакавица” за хижите “Ловна” и “Рилски езера”;
6. Транзитно преминаване на добитък и пастири по установени прокари през резерват “Ибър”:
  - 6.1. от курорт Костенец по река Чавча и Равнивръшка река до хижа “Белмекен” и високопланинските пасища;
  - 6.2. от река Крайна до Равнивръшка река и високопланинските пасища;
7. Събиране на семенен материал, диви растения и животни с научна цел или за възстановяването им на други места с разрешение на МОСВ (ЗЗТ, чл. 17, ал. 1, т. 4);
8. Санитарни мероприятия по чл. 17, ал. 1, т. 5 от Закона за защитените територии при условията на чл. 17, ал. 4;
9. Научна дейност и екологичен мониторинг;

II. Норми

1. При събиране на семенен материал, диви растения и животни с научна цел или за възстановяването им на други места количеството, броят, методите и начините на събиране, както и числеността на групите се определя с издаденото от МОСВ разрешение;
2. При потушаването на възникнали пожари, спасителни и полицейски акции, дейностите и броят на участниците се определят в зависимост от конкретната обстановка и нужда;

3. Сечта и извоза на дървесина при санитарни мероприятия в следствие на природни бедствия и каламитети се извършва по утвърден от МОСВ технологичен проект с животинска теглителна сила, без строителство на нови пътища.

III. Препоръки

1. При посещения на резервати:
  - 1.1. с научна цел, организирани групи да са с численост до 5 души;
  - 1.2. организирани групи да са с численост до 15 души;
2. При маркиране и подържане границите на резерватите групите да са с численост до 5 души.

4.2 Зона за ограничаване на човешкото въздействие

Описание на зоната за ограничаване на човешкото въздействие

Тъй като обособяването на зоната за ограничаване на човешкото въздействие е в пряка зависимост от разположението на съществуващите резервати, териториите, които попадат в нея, са описани във връзка със съответния резерват.

Резерват “Парангалица” – около резервата се обособява зона за ограничаване на човешкото въздействие както следва: на запад по линията на вр. Русалия - вр. Картал; на изток вр. Картала – х. “Македония” и полоса 200 м ширина от х. “Македония” на юг и югоизток до вр. Русалия. Тази зона ограничава човешкото въздействие от присъствието на курорта “Бодрост”, с. Бачево, селата Годлево, Добърско, Семково.

“Централен Рилски резерват” – около резервата се обособява зона за ограничаване на човешкото въздействие, както следва: на север зоната се простира от линията Будачки камък до хижа “Чакър войвода”, за да се ограничи лесния достъп от Боровец, Бели Искър и Мала Църква. На изток тази зона намалява въздействията от маршрута за х. “Грънчар”. Тук са включени места с висока консервационна значимост, каквито са районите около връх Суха вапа и циркуса на Якорудските езера. Зоната, обособена на юг, ограничава антропогенното въздействие върху резервата. Западната граница на резервата е западна граница на парка и ограничаването на човешкото въздействие от запад е предмет на съвместна дейност с Дирекцията на ПП “Рилски манастир”.

Резерват “Скакавица” – зоната за ограничаване на човешкото въздействие се обособява както следва: на запад до връх Кабул и източните склонове, като включва източните и североизточните склонове под върха. Обявяването на тази зона има за цел да запази висококачествените гори от бяла мура с множество ендемични и реликтни видове и висок брой на таксоните.

Резерват “Ибър” – около резервата се обособява зона за ограничаване на човешкото въздействие с цел намаляване антропогенното влияние, най-често свързано с посетители на парка от Костенец и Белмекен. Обособената зона ще позволи по-добра защита на дивата коза и едрите грабливи птици.

Зона за ограничаване на човешкото въздействие “Северозападна Рила” – Основна причина за обособяването ѝ е необходимостта от предпазване на тази част от безлесната територия с консервационно значение, която е по-слабо представена в съществуващите резервати. В зоната са включени: природната забележителност “Урдини езера”, циркуса на Седемте езера и района около връх Мальовица на изток до м. Римски друм, с цел опазване езерните и крайезерните екосистеми, скални съобщества с висока степен на флористичен ендемизъм, на застрашени животински видове като балканската дива коза, мечките и скалните орли. Тази територия е с голямо биоразнообразие и ландшафтна стойност, както и уникален минералогичен комплекс. По тази причина, управлението на туристическия поток е наложително. Площ около 2 200 ха.

Част от зоната за ограничаване на човешкото въздействие се обособява приоритетно за осигуряване на биологичен обмен между резерватите “Централен Рилски резерват” и “Ибър”. Тази подзона осигурява необезпокоявано преминаване на едри бозайници между двата резервата и обхваща площ приблизително 1 300 ха. Включва бившите горскостопански отдели 407, 416, 417, 419, 430, 612 до 622, 664 до 667, от река Марица до западната граница на резерват “Ибър”. Тя създава също възможности за генетичен обмен между клековите формации, горските формации, съобществата от ендемични и реликтни растителни видове.

Предназначение на зоната за ограничаване на човешкото въздействие

Макар парковата територия около резерватите да ги осигурява със значителна защита, самото обявяване на парка не е достатъчно, за да гарантира напълно бъдещото им опазване. С оглед увеличаване сигурността за опазване на съществуващите резервати, се определя зона за ограничаване на човешкото въздействие. Целта на тази зона е да намали физическото влияние върху екосистемите в резерватите, като ограничи извършването на някои дейности в районите, разположени непосредствено около тях.

Тази зона има за цел също така да поддържа биологическия интегритет между отделните резервати. Тя включва територии, които позволяват необезпокоявано преминаване на диви животни между отделните резервати и поддържане на генетичния поток сред растителните и животинските популации в тях.

I. Режими за зоната за ограничаване на човешкото въздействие

Забраняват се всички дейности с изключение на:

1. Охрана;
2. Потушаване на пожари и противопожарни дейности по изготвен пожароустойчив проект;
3. Спасителни и полицейски акции;
4. Поддържане и възстановяване на растителни и животински видове и техните местообитания;
5. Премахване на неместни (чужди) растителни и животински видове;
6. Регулиране на числеността на животински видове при:

- 6.1. Епизоотии;
- 6.2. При нанесени щети на домашни животни или заплаха за посетителите;
- 6.3. Премахване на скитащи кучета и котки, кръстоски между диви и домашни животни;
- 7. Събиране на генетичен материал, диви растения и животни с научна цел или за възстановяването им на други места в количества, начини и време, изключващи нарушения в екосистемите;
- 8. Поддържащи и възстановителни дейности в горите, в насаждения увредени над 15% вследствие на природни бедствия и каламитети, както и в изкуствените насаждения за постепенното им превръщане в естествени по утвърден устройствен проект;
- 9. Противоерозионни дейности и рекултивация на нарушени терени по утвърдени проекти;
- 10. Паша на определени места по утвърден проект;
- 11. Изграждане и поддържане на временни заслони за животновъдство по утвърдени технически проекти на определени места;
- 12. Транзитно преминаване на стада по определени с проект прокари;
- 13. Сенокос на определени с утвърден проект места с разрешително от ДНП;

Приложение № 28

- 14. Пешеходен туризъм без нощуване и без бивакуване, по определени и маркирани маршрути;
- 15. Скално катерене на определени с утвърден проект места. При провеждане на масови прояви след съгласуване с ДНП;
- 16. Провеждане на просветни и образователни дейности в средищата за традиционни духовни събори:
  - 16.1. Палатков лагер на Общество “Бяло Братство България” в района на х. “Седемте езера” по утвърден проект;
  - 16.2. Палатков лагер на Българска федерация по йога в района на х. “Рилски езера” по утвърден проект;
- 17. Любителски риболов на определените места;

Приложение № 29

- 18. Събиране на горски плодове, гъби и билки за лични нужди на територията на цялата зона извън определени по утвърден проект и обозначени места;
- 19. Маркиране и ограждане на поясите от санитарно-охранителните зони;
- 20. Премахване на нефункциониращи сгради и съоръжения;
- 21. Научно-изследователска дейност, екологичен мониторинг;
- 22. Образователна дейност.

II. Норми в зона за ограничаване на човешкото въздействие

- 1. Паша:
  - 1.1. Числеността на домашните животни, допускани на паша се определя, при спазване на следните нормативи:
    - 1.1.1. За едър добитък – минимум 12 дка на глава;
    - 1.1.2. За овце – минимум 4 дка на глава;
  - 1.2. Стадата се съпровождат от най-много три кучета, които задължително носят спъвачки;
- 2. Заслони за животновъдството – по утвърдени проекти: без фундамент, вписващи се в средата;

3. Просветни и образователни дейности в средищата за традиционни духовни събори:
  - 3.1. Палаткови лагери на Общество “Бяло Братство България” и Българска федерация по йога, по утвърден устройствен проект на мястото за лагериране. До изготвяне на проекта след съгласуване с ДНП;
4. Любителски риболов - Разрешен период за улов:
  - 4.1. за пъстървовите видове риби – от 1 май до 30 септември;
  - 4.2. за останалите видове от – от 1 юли до 31 октомври.

III. Препоръки

1. Просветни и образователни дейности в средищата за традиционни духовни събори:
  - 1.1. палатков лагер на Общество Бялото Братство България в района на х. “Седемте езера”:

1.1.1. период	от 20 юли до 30 август;
1.1.2. времетраене	до 30 дни;
1.1.3. брой на палатките	до 60 палатки;
1.1.4. брой на лагериращите	до 200 души;
1.1.5. брой нощувки на човек	до 7 нощувки;
  - 1.2. палатков лагер на Българска федерация по йога в района на х. “Рилски езера”:

1.2.1. период	от 1 юли до 20 юли;
1.2.2. времетраене	до 10 дни;
1.2.3. брой на палатките	до 20 палатки;
1.2.4. брой на лагериращите	до 50 души;
1.2.5. брой нощувки на човек	до 7 нощувки;
2. При посещения на зоната:
  - 2.1. с научна цел, се допускат организирани групи с численост до 7 души;
  - 2.2. с образователна цел, се допускат организирани групи с численост до 20 души;
  - 2.3. с цел маркиране, ограждане и поддържане на поясите на санитарно-охранителните зони се допускат групи с численост до 7 души.
3. Препоръчва се стадата от пашуващи животни да не се държат в непосредствена близост до туристическите пътеки.

4.3 Зона за интензивен туризъм

Описание на зоната за интензивен туризъм

Тази зона включва обща площ от около 1 000 ха., както следва:

основните и второстепенни туристически маршрути; **Приложение № 23**

маршрутите за специализиран туризъм;

заслоните с прилежаща територия около тях;

обектите на културно-историческото наследство с прилежащата им територия съобразно наредбата за размерите на необходимата земя при изграждане на строителни обекти;

местата за бивакуване, палене на огън, краткотраен отдих, къмпирание;

погледните места;

местата за интерпретиране включващи местата с информационни и обяснителни табели, карти, схеми и др.;

местата за екстремни спортове;

местата около съществуващи спортни съоръжения;

местата за отдих по туристическите маршрути (беседки, пейки и др.);

главните входно-изходни пунктове за туристите, които се намират на границата на парка и които представляват входа за влизане на паркова територия. Съобразно с основните населени места в близост до съответната част на парка, те се наименоуват както следва: (1) Паничище, (2) Мальовица, (3) Боровец, (4) Рилски манастир, (5) Трещеник, (6) Семково, (7) Костенец, и (8) Благоевград.

Предназначение на туристическата зона

За нашите цели, тази зона се определя като съвкупност от маршрути, чието първостепенно предназначение е да създава условия за туризъм и осигурява туристически услуги. Тази зона е обособена за осигуряване на безопасност, информация и оптимално управление на туристите. Зоната включва мрежа от пътеки и заслони, както и възможности за настаняване в разположените в парка бази. Тя позволява на туристите да преминават през парка по първостепенните маршрути от европейската мрежа, като им предлага достъп до Пиринския планински масив и до Родопите. Части от туристическата зона съвпадат с елементи на зона “Сгради и съоръжения”, както и на зона “Резервати”.

Във връзка с обособяването на тази зона като зона, най-интензивно използвана от туристите, в нея ще се предлагат значителни възможности за развитие на специализиран туризъм (наблюдение на птици, фотолов и др.) със специализирани туроператори след съгласуване с ДНП. Ще се осигурят възможности и за екстремни спортове като: скално катерене, конна езда, каране на планински велосипеди, но с по-строги ограничения, отколкото при обикновения пешеходен туризъм. Този подход съответства на стратегията за управление на парка, неговото първостепенно предназначение и дългосрочните цели за опазване на видовете и местообитанията.

В Национален парк “Рила” ще бъде насърчаван предимно пешеходният туризъм – преходи по система от установени и официално определени първостепенни и второстепенни маршрути. Зоната за интензивен туризъм предлага възможности за физическо развитие, за творческо и духовно обогатяване и за досег с дивата природа.

I. Режими за зоната на интензивен туризъм

Забраняват се всички действия с изключение на:

1. Охрана;
2. Потушаване на пожари и противопожарни дейности;
3. Спасителни и полицейски акции;
4. Изграждане, ремонт и поддържане на пътеки и съоръжения за туристическо обслужване и обезопасяване;
5. Пешеходен туризъм, като в частите от маршрутите преминаващи през резервати, посочени на стр. 119-120, се допуска само транзитно преминаване;
6. Специализиран туризъм (преминаване на кон, с планински велосипеди, преходи със ски) по определени и обозначени за целта маршрути по утвърден проект;
7. Научно-изследователска дейност и екологичен мониторинг;
8. Образователна дейност;
9. Палене на огън, бивакуване, къмпирене, алпинизъм на определени, оборудвани и обозначени за тази цел места по утвърден проект;
10. Противоерозионна дейност;
11. Пренощуване в туристически, хижи, заслони и почивни бази;
12. Посещаване, реставрационни работи и поддържане на културно-историческите обекти след съгласуване с ДНП;
13. Строителство туристически заслони по утвърден устройствен проект;
14. Масови прояви след съгласуване с ДНП;
15. Реконструкция, ремонт и поддържане на съществуващите заслони без смяна на предназначението им и увеличаване на застроената и разгърнатата застроена площ;
16. Изграждане и поддържане на съоръжения за образователни дейности;
17. Интерпретативни дейности.

II. Норми

1. Нощувки в заслон – 1 бр., освен при продължително влошаване на атмосферните условия и други екстремни случаи;
2. Нощувки в места за бивакуване – до 20 души и до 3 نشستувки;
3. В местата за краткотраен отдих в Парков участък Костенец:
  - 3.1. м. Адживалица (отдел 73 ж), Мандрата (отдел 70 а) и Трещеняка (отдел 72 з) се допуска една نشستувка;
  - 3.2. м. Горелия кантон (отдел 75 д) се допуска едnodневен излет без نشستувка;
4. Нощувки в къмпинги – до 50 души и до 7 نشستувки;
5. Местата и нормите за провеждане на специализиран туризъм (преминаване на кон, с планински велосипеди, преходи със ски) се определят с устройствен проект. До изготвяне на проекта организиран специализиран туризъм се провежда след съгласуване с ДНП.

III. Препоръки

1. До изготвянето и утвърждаването на устройствените проекти се препоръчва:

- 1.1. Конен туризъм – до 4 коня в група по маршрути до 2 000 м н.в.;
- 1.2. Планински велосипеди – до 5 души заедно по маршрути до 2 000 м н.в.;
- 1.3. Къмпирание и бивакуване при определени от ДНП условия и места;
2. При ремонт, маркиране и подържане на туристическите пътеки:
  - 2.1. в частта им, преминаваща през резерватите, групите да са с численост до 5 души;
  - 2.2. в частта им, преминаваща през Зоната за ограничаване на човешкото въздействие, групите да са с численост до 7 души;
3. Препоръчва се ограничаване броя на нощувките:
  - в хижа “Белмекен” – до 1 бр.;
  - в хижите “Македония”, “Марица” и “Мусала” – до 2 бр.;
  - в хижа “Скакавица”:
    - до 2 бр. през летния сезон;
    - до 4 бр. през зимния сезон;
  - в хижа “Рилски езера”:
    - до 2 бр. през летния сезон, а през периода от 1 юли до 30 август до 5 бр.;
    - до 7 бр. през зимния сезон;
  - в хижа “Седемте езера” – до 2 бр., а през периода от 1 юли до 30 август до 5 бр.;
  - в хижите “Отовица”, “Иван Вазов”, “Ловна”, “Вада”, “Чакър войвода”, “Мальовица”, “Заврачица”, “Чакалица”, “Добърско” и “Грънчар” – до 3 бр.;

Приложение № 22

4. Нощувки в почивни бази – до 10 дни.

4.4 Сгради и съоръжения (Инфраструктурна зона)

Описание на зоната

Общата площ на зоната е около 1 000 ха. Тази зона включва всякакъв вид сгради и съоръжения на територията на парка. Тя представлява физическата инфраструктура в парка и части от нея съвпадат с елементи на зоната за интензивен туризъм. Тази зона включва, както следва:

Хижи, почивни домове, бунгала, постройки към постоянните места за къмпинги (на БТС, БЧК, ПСС);

Сгради за парковата администрация, пунктове за охраната, посетителски центрове, бариери, и пр.;

Кантони, трафопостове, просеки, канали и пр.;

Пътища включително без трайна настилка;

Базова екологична лаборатория “Мусала”, метеостанция “Мусала”, мониторинг станция “Алиница”, стационарите на Института за гората;

Площадки за кацане на хеликоптери;

Противопожарни просеки, минерализовани ивици и противопожарни депа;

Лифтове (технически), ски-велекове;

Подземни минни галерии и водоснабдителни съоръжения;

Нефункциониращи сгради и съоръжения с известен и неизвестен собственик;

Трайни сгради за санитарните зони (зона А) при водохващания за питейни нужди;

Предупредителни табели за ограничаване поясите Б и В при вододайните зони.

Предназначение на зоната

Да предоставя места за нощуване и отдих;

Да предоставя сгради и съоръжения за нуждите на парковата администрация, и за контрол на туристическия поток;

Да предоставя възможност за обслужване на техническите съоръжения;

Да осигурява достъп до определени обекти за тяхното обслужване, поддръжка, ремонт и нормално функциониране;

Да предоставя възможност за провеждане на метеорологични наблюдения, стационарни проучвания, мониторинг и пр.;

Да създава възможност за ефикасни противопожарни действия;

Да обезпечи места за достъп и туристически услуги в парка;

Да обезпечи съоръжения за обработка на ТБО, отпадъчни води и др. замърсители;

Да предоставя спортни съоръжения;

Да обезпечи съоръжения за снабдяване на населението с питейна вода;

Да обезпечи съоръжения за снабдяване на населението с електроенергия.

I. Режими за зона “Сгради и съоръжения”

Забраняват се всички дейности с изключение на:

1. Охрана;
2. Потушаване на пожари, строителство и поддръжане на противопожарни съоръжения;
3. Спасителни и полицейски акции;
4. Строителство на водохващания за питейни нужди, пречиствателни съоръжения, сгради и съоръжения за нуждите на управлението на парка и обслужването на посетителите, подземни комуникации по утвърден устройствен проект;
5. Реконструкция, ремонт и поддръжане на съществуващите хижи и почивни бази, без смяна на предназначението им и увеличаване на застроената и разгърнатата застроена площ;
6. Реконструкция, ремонт и поддръжане на кантони обслужващи изградени хидротехнически съоръжения, без промяна на предназначението, увеличаване на капацитета им, както и застроената и разгърнатата застроена площ;
7. Възстановяване, ремонт и поддръжане на хижа “Белмекен” с предназначение за обслужване на туристи след писмено разрешение от МОСВ;

8. Реконструкция, ремонт и поддържане на съществуващите водохващания за питейни нужди, пречиствателни съоръжения, хидротехнически и други линейни съоръжения;
9. Реконструкция, ремонт и поддържане хидротехнически съоръжения и други линейни съоръжения в частта им попадаща в обхвата на зона резервати с разрешение на МОСВ;
10. Движението и паркирането на пътни превозни средства по определените и обозначените за тази цел пътища и места;
11. Изграждане, ремонт и поддържане на микро-енергийни източници за задоволяване собствените нужди от електроенергия на съществуващи хижи, сгради и съоръжения за нуждите на управлението на парка;
12. Ремонт и поддържане на съществуващите пътища без промяна на категорията и настилката им;
13. Ремонт и поддържане на пътища в частта им попадаща в обхвата на зона резервати без използване на верижна строителна техника и промяна вида на настилката, с разрешение на МОСВ;
14. Изграждане и поддържане на система за сметосъбиране и извозване на ТБО;
15. Създаване и поддържане на противопожарни просеки и минерализовани ивици;
16. Ремонт и поддържане на спортни съоръжения без увеличаване на капацитета и след съгласуване с ДНП;
17. Изграждане на технологичен достъп до язовир Черното езеро;
18. Изграждане и поддържане на къмпинги и паркинги в м. Урсуз вада, Белмекен и х. “Вада”;
19. Премахване на нефункциониращи сгради и съоръжения;
20. Маркиране на граници и обекти;
21. Научно-изследователска дейност и екологичен мониторинг;
22. Образователни дейности.

II. Норми:

1. Възстановяването на хижа “Белмекен” с капацитет 40 легла се извършва по утвърден от МОСВ проект;
2. Дейностите по ремонта и поддържането на пътищата се извършват по утвърден от МОСВ проект;
3. Дейностите по реконструкцията, ремонта и поддържането на хидротехническите съоръжения, както и на кантоните за обслужването им се извършват по утвърден от МОСВ проект.

4.5 Многофункционална зона

Описание на многофункционалната зона

Тази зона включва всички територии на парка, които не влизат в предишните четири зони. По площ тя е около 53 000 ха, и представлява съчетание от гори и безлесна зона, скални образувания, езера, реки и потоци.

Предназначение на многофункционалната зона

Тази зона осигурява възможности за научни изследвания, екологичен мониторинг, обучение и възпитание и отчасти интерпретация. Тя дава възможности за природозащитна намеса – провеждане на поддържащи, възстановителни и регулиращи дейности в горските и други екосистеми, популациите, видовото разнообразие и т.н.

Човешката намеса в тази зона включва още регламентирано, екологосъобразно събиране и ползване на природни ресурси и специализиран туризъм. В многофункционалната зона туристите, които търсят повече усамотение и отдалеченост от пътеките ще имат възможност за досег с дивата природа, но без да разчитат на интерпретация, информация и други услуги, както и изградена инфраструктура, каквито се предоставят в зоната за интензивен туризъм и зона “Сгради и съоръжения”.

Някои части от многофункционалната зона могат да бъдат закрити за посещения на туристи поради съображения за безопасност, по преценка на ДНП. В тази зона сравнителната безопасност на туристите е по-малка в сравнение със зоната за интензивен туризъм, която обезпечава сигурност и туристическо обслужване.

I. Режими на многофункционалната зона

Забраняват се всички дейности, с изключение на:

1. Охрана;
2. Потушаване на пожари и противопожарни дейности по изготвен пожароустойчив проект;
3. Спасителни и полицейски акции;
4. Поддържане и възстановяване на растителни и животински видове и техните местообитания;
5. Премахване на неместни (чужди) растителни и животински видове;
6. Регулиране на числеността на животински видове:
  - 6.1. Когато те застрашават здравното състояние на собствената им популация;
  - 6.2. При епизоотии;
  - 6.3. При нанесени щети на домашни животни или заплаха за посетителите;
  - 6.4. Премахване на скитащи кучета и котки, кръстоски между диви и домашни животни;
7. Събиране на генетичен материал, диви растения и животни с научна цел или за възстановяването им на други места в количества, начини и време изключващи нарушения в екосистемите;
8. Поддържащи и възстановителни дейности в горите, по утвърден устройствен проект;
9. Поддържащи и възстановителни дейности в горите при отстраняване на последствия от природни бедствия, при масово развитие на болести и вредители по растителността, както и при аварии и други непредвидими ситуации с разрешение от МОСВ;

10. Противоерозионни дейности и рекултивация на нарушени терени по утвърдени проекти;
11. Паша на определени места по утвърден проект;
12. Изграждане и поддържане на временни заслони за животновъдство по утвърдени технически проекти на определени места;
13. Преминаване на стада от домашни животни през гори по определени с проект прокари;
14. Сенокос на определени с утвърден проект места с разрешително от ДНП;
Приложение № 28
15. Пешеходен туризъм без нощуване и без бивакуване;
16. Любителски риболов на определени места;
Приложение № 29
17. Събиране на горски плодове, гъби и билки за лични нужди на територията на цялата зона извън определени по утвърден проект и обозначени места;
18. Събиране на горски плодове, гъби и билки за стопански цели според утвърден проект, с издадено от ДНП разрешително. До изготвяне на проекта по годишен план на ДНП утвърден от МОСВ;
Приложение № 30
19. Маркиране и ограждане на поясите от санитарно-охранителните зони;
20. Строителство водохващания за питейни нужди, пречиствателни съоръжения, подземни комуникации, сгради и съоръжения за нуждите на управлението на парка и обслужването на посетителите, подземни комуникации по утвърден устройствен проект;
Приложение № 31
21. Научно-изследователска дейност и екологичен мониторинг;
22. Образователна дейност.

II. Норми

1. Разрешен период за риболов:
  - 1.1 За пъстървовите видове риби – от 1 февруари до 30 септември;
  - 1.2 За останалите видове – от 1 юни до 14 април;
2. Паша:
  - 2.1. Числеността на домашните животни, допускани на паша се определя, при спазване на следните нормативи:
    - 2.1.1. За едър добитък – минимум 4 дка на глава;
    - 2.1.2. За овце – минимум 1 дка на глава;
  - 2.2. Стадата се съпровождат от най-много три кучета, които задължително носят спъвачки;
3. Заслони за животновъдството – по утвърдени проекти без фундамент, вписващи се в средата.

III. Условия

1. При необходимост, ДНП въвежда временни ограничения и спира събирането или ползването на определени ресурси в зоната, за което по съответен ред се информират заинтересованите лица и широката общественост.

2. При събиране на билки за стопанска дейност ползването на находищата става на ротационен принцип като конкретния период се определя от проект, до неговото утвърждаване събирането на билки и ротацията на находищата се извършва по годишни планове на ДНП, утвърдени от МОСВ
3. При събиране на билки се оставят младите нецъфтящи растения и не по-малко от 30% от възрастните индивиди за възобновяване на популациите.

IV. Препоръки

1. Препоръчва се стадата от пашуващи животни да не се държат в непосредствена близост до туристическите пътеки.

5.0 Програми и проекти

5.1 Управление на природните компоненти

Програмата за управление на природните компоненти е една от най-широкообхватните групи от дейности по управлението на парка. Описаните тук проекти са пряко свързани с оперативните цели и дават представа за обхвата на дейността по изпълнението им. Проектите ще бъдат доразработени и доразвити като част от изготвянето на годишни планове за дейността на Дирекцията на парка.

5.1.1 Програма за развитие и поддържане на резерватите

Програмата цели оптимално опазване на биологичното разнообразие в резерватите и поддържане на биологичния обмен между тях. Програмата включва обособяване на подзони към главните зони, както и информация за посетителите относно режима на управление в тях, обозначаване и охрана. Тази програма включва елементи на природозащитно обучение, изследвания и мониторинг.

Проектите в тази област са:

- Проект – Определяне и маркиране граници на резервати, обозначаване зоната за ограничено човешко въздействие и маршрути

Този проект включва разполагането на маркери и знаци, които да маркират границите на отделните зони и да указват и регламентират движението на туристите, подтиквайки ги към добронамерено поведение. Това е приоритетен проект и част от една по-голяма програма за обозначаване в парка.

Наред с изброените дотук дейности, в Зона “Резервати” се цели:

Информирание на обществеността – в програмата за развитие и поддържане на резерватите се предвижда текуща дейност за информирание на обществеността по всички аспекти на състоянието, развитието и управлението на резерватите като територии от първостепенна природозащитна важност в парка, отговорност за чието опазване имат както Парковата дирекция, така и посетителите.

Обучение на туристи и интерпретиране в парка – тази дейност се разглежда като част от по-обширна интерпретативна програма за туристи, която да включва разработване на карта на системата от резервати, карта на маршрутите, известно базово обучение за важността на тези резервати, и режимите и нормите, които трябва да се съблюдават в тях с цел опазването им;

Мониторинг и научни изследвания в резерватите и подзоните за ограничаване на човешкото въздействие – част от по-голяма програма за екологичен мониторинг в парка, насочваща вниманието върху важни показатели за

състоянието на местообитанията, популациите и съобществата в резерватите и в зоните в непосредствена близост до тях. Като зони с минимално човешко влияние, тези територии са важна база за сравнение за изменението на природните компоненти в други райони на територията на парка и извън нея, подложени на активна човешка дейност.

5.1.2 Програма за борба с ерозията

Тази програма акцентира върху възстановяването на ерозирани терени. Програмата цели: картиране на всички райони, засегнати от ерозионни процеси, определяне на причините за това състояние (сеч, строителство, пешеходен туризъм, паша, моторни превозни средства и др.) и изготвяне на планове и осъществяване на технически намеси за възстановяване на терените. Проектът включва също и мониторинг на териториите, застрашени от ерозия и определяне и изпълнение на конкретни мерки за стабилизирането им.

- Проект – Борба с ерозията

Този проект включва поредица конкретни мероприятия за борба с ерозията в приоритетни места в гората и безлесната зона и в най-сериозно увредените райони около пътищата и пътеките. Проектът включва: а) изработване на технически проекти за конкретните засегнати от ерозия райони в парка; б) рекултивация на нарушени терени; в) противоерозионно залесяване.

5.1.3 Противопожарна програма

Програмата на парка за борба с пожарите включва ежегодна поддръжка на противопожарни просеки, създаване на минерализовани ивици, както и екипиране с пожарогасително оборудване, поддръжка на добра система за комуникации между парка и неговите партньори и предписания за действия при възникване на пожарите.

- Проект – Картиране на опожарените места, оценка на щетите на биогенфонда и перспективи за възобновяване на растителността

Проектът цели: а) картиране на местоположението на опожарените участъци; б) описание характера на растителността и оценка степента на унищожаване на екосистемата или фрагмента от нея; в) предписание на необходими мерки и пътища за възобновяване на растителността на засегнатите територии. Изпълнението на проекта ще даде възможност да се предприемат ефективни действия за преодоляване на последиците от пожарите на територията на НП “Рила”.

- Проект – Предотвратяване и борба с пожарите

Този проект предвижда разработването на общопаркова стратегия за предотвратяване на пожари и координация на контрола и ответните действия. Той включва:

а) изготвяне на пожароустойчив проект за територията на парка;

- технически проект за противопожарно устройство;
- изграждане (при необходимост) и поддържане на съответни наблюдателни пунктове, създаване на минерализовани ивици, противопожарни просеки на територията на парка;
- набавяне на специализирано противопожарно оборудване и екипировка за съответните офиси и пунктове;

б) обучение на служители и доброволци;

в) създаване на система за редовна връзка, координация и съвместни действия със съответните партниращи институции като Министерството на вътрешните работи, Националната служба по противопожарна и аварийна безопасност, Министерството на отбраната, Гражданска защита, Национално управление по горите, Общинските администрации и т.н.

5.1.4 Програма за действие при природни бедствия и аварии

Програмата включва разработване план за действие при аварийни ситуации и бедствия – проливни дъждове, наводнения, пробив в подпорни стени (на бентове, микроязовири, водохранилища) и др. с партниращи организации

- Проект – Превантивни действия, незабавен отговор в случай на авария и осигуряване на безопасността на туристите и населението

Проектът цели: а) да се създаде система за редовна връзка и комуникация с партниращи организации за своевременно информиране при възникнала опасност и в случаи на бедствия и аварии; б) да се разработи план за ответни съвместни действия с цел осигуряване на безопасността на туристите и населението; в) обучение на парковите служители за начина на действие при аварийна ситуация. Дирекцията на парка цели да създаде близко сътрудничество особено с институциите отговорни за поддръжката на водно-техническите съоръжения на територията на парка.

- Проект – Осигуряване на екологически целесъобразен технологически достъп до язовир Черното езеро

До язовир Черното езеро не съществува път, който да позволи бърз достъп на МПС в случаи на аварийна опасност. Разработен е проект и се предвижда изграждане на подобен път.

5.1.5 Програма за контрол на лавините и борба с последиците от тях

- Проект – Контрол и управление на лавините

Проектът включва следното: а) картиране на лавиноопасните места; б) анализ на заплахите от лавини и оценка на възможностите и методите за превантивни действия; в) маркировка и обозначаване на лавиноопасните места, разработване на методи за мониторинг на лавините; г) разработване на система за връзка и

подпомагане на ПСС и БЧК в случаите на пострадали от лавини, предупредителни бюлетини до общините и др.; д) обучение на служителите за начин на действие в случай на лавина, оборудване и екипиране със специализирана техника.

- Проект – Предписания за ответни действия за управление на природните ресурси след лавини

Проектът се занимава с последствията от лавините. Той включва: а) анализ на щетите; б) оценка на необходимите намеси след лавини: определяне нуждата от санитарна сеч и нейния тип, събиране на дървесина и др.; в) изготвяне на стратегии и вземане на конкретни мерки за възстановяване на местообитания: алтернативата “възстановителни мероприятия” или “естествени възстановителни процеси”, борба с ерозията и пр.

5.1.6 Програма за управление на субалпийските и алпийските местообитания

Програмата предвижда извършването на комплекс от действия за управление на туристите (определяне на местата за скално катерене и др.) и контролирано извличане на ресурси (определяне на местата за паша, режими и норми), в съответствие с целите за опазване на субалпийските и алпийските местообитания.

- Проект – Паркоустройство и инвентаризация на тревните съобщества във високопланинската безлесна зона

Този проект цели събиране на информация за видовия състав, териториалната представеност, биологичния запас на тревните съобщества в алпийската (безлесна зона) на ниво растителна асоциация.

- Проект – Контролирана паша и мониторинг

Въз основа на резултатите от предния проект, този проект включва определяне на райони за паша, сенокос и преминаване на стадата, режими, норми и условия, които да регулират достъпа до пасищата като ще се прилага система на разрешителни. Проекта включва също и мониторинг на пасищата за влиянието на пашата и сенокоса върху биологичното разнообразие и условията на хабитатите и допустимата промяна в тях.

- Проект – Картиране и оценка за присъствието на консервационно значими видове по катерачните обекти

Целта на този проект е да се събере информация дали в зоната на катерачните обекти не са разпространени популации от консервационно значими видове растения и животни с оглед вземане на решения за тяхното опазване.

5.1.7 Програма за управление на горите

Програмата включва мониторинг на санитарното състояние, възпроизводителния капацитет, възрастовата и пространствена структура на горите с цел взимане на мерки и верни управленски решения за осигуряване протичането на естествените процеси на всички нива в горските екосистеми.

- Проект – Устройствен проект на горите в НП “Рила”

Цели:

- а) актуализация на информацията от досега разработваните таксационни характеристики, попълване на информационни пропуски съобразно новите изисквания на парковото управление, свързани с разпространението на консервационно значимите растителни и животински популации, медицински растения, горски плодове, гъби и сено до ниво подотдел;
- б) оценка на състоянието на горските екосистеми и определяне местата, където е необходима намеса;
- в) разработване на критерии и индикатори за природосъобразно и устойчиво управление на горските екосистеми; и
- г) разработване на система от лесовъдски дейности за постигане на целите на управление. Определяне на норми, методи, начини, технологии и условия за извършването им.

- Проект – Биологичен мониторинг на горските екосистеми

Проектът цели одобрението и прилагането на система от показатели за наблюдение и оценка на санитарното състояние на горите, възпроизводителния капацитет, жизненост на семената, биомаса по възрастови групи и др. с цел изпълнението на програма за мониторинг на горските съобщества на територията на парка.

5.1.8 Програма за управление на ресурсите от лечебни растения, горски плодове, гъби и др.

Програмата включва три проекта, които целят да се приведе в известност разпространението, видовия състав, наличните запаси, начина за възпроизводство на популациите, перспективите за тяхното оцеляване при екологосъобразен режим и норми на ползване съгласно изискванията на ЗЛР. С приоритет ще се оценява състоянието на консервационно значимите видове – видове защитени от закона и видовете под специален режим на ползване.

- Проект – Разпространение на лечебни растения, видов състав и ресурсна оценка*

* Проектът обхваща видовете лечебни растения, разрешени за ползване със стопанска цел

- Проект – Разпространение на горски плодове, видов състав и ресурсна оценка
- Проект – Разпространение на гъби (макромицети), видов състав и ресурсна оценка
- Проект – Мониторинг на състоянието на популациите и ресурсите от лечебни растения, горски плодове и гъби

Проектът цели да се организира и прилага система за дългосрочно наблюдение и оценка на състоянието на популациите от лечебни растения, горски плодове и гъби, техните ресурси и ползването им с цел прогнозиране на тяхното развитие, предотвратяване на вредни въздействия и определяне ефективни мерки за тяхното опазване. Програмата цели да регламентира степента на устойчиво ползване и осъществяване на възстановителни процеси в техните популации. В проекта се предвижда обучение на парковите служители за участие в осъществяването на този специализиран мониторинг.

5.1.9 Програма за управление на отпадъците

Програмата включва да бъдат разработени съвместно с партньорите на парка и с ръководителите на съоръженията и туристическите бази проекти за: (1) управление на твърдите отпадъци по туристическите маршрути – пътеки и пътища; (2) управление на твърдите отпадъци съвместно с базите в парка; (3) управление на отпадъчните води съвместно с базите. В рамките на тази програма се предвижда изпълнението на три проекта:

- Проект – Обработка на твърди отпадъци от туристи

Този проект цели: а) да се разработи система за събиране на твърдите отпадъци на всички входно-изходни пунктове в парка; (в основата му ще залегне принципът “вносяш-изнасяш”, което ще бъде опит за намаляване броя на съоръженията за събиране на отпадъци в парка);

б) да се проведе кампания за образование и осведоменост на туристите за тяхната роля по отношение на твърдите отпадъци;

в) да се проведе поредица от кампании за почистване на райони в парка (почистване на стари отпадъци, въвеждане на контрол и нова система за събиране и обработка). Тази част от проекта цели също така привличане и работа с доброволци и приятели на парка.

- Проект – Обработка на твърди отпадъци от хижите и почивните бази с различен режим на работа и натоварване

Съвместно със собствениците и/или управителите на хижи и почивни бази този проект цели да оцени различните категории обекти в зависимост от вида и количеството на произведените отпадъци. Ще бъдат определени начините за обработка на твърдите отпадъци за различните категории обекти.

- Проект – Обработка и управление на отпадъчните води

Проектът цели да се проучи настоящата система за управление на отпадъчните води, да се анализира сериозността на проблема и да се посочат конкретните мерки (включително построяване на пречиствателни съоръжения), действия и технологии за управление и решаване на проблемите. Някои от проблемите по управление на отпадъчните води имат връзка с органичните (фекални) отпадъци и ще бъдат негов предмет.

Във връзка с по-голямата уязвимост на влажните зони и водните басейни от замърсяване с твърди отпадъци и недобре пречистени отпадъчни води, при осъществяване на горепосочените два проекта вниманието ще се насочва първо към тях.

5.1.10 Програма за намаляване и контрол над неместните видове

Тази програма се основава на необходимостта от контрол и мониторинг върху неместните видове, неприсъщи за естественото биоразнообразие от животински и растителни видове в парка. Макар те да не представляват значителен проблем за парка сега, е необходимо да се проведе мониторинг с цел предпазване от бъдещите негативни въздействия.

- Проект – Разпространение и оценка на присъствието на неместни видове в естествените екосистеми

Проектът включва: а) картиране на разпространението на неместните видове растения и животни в парка (цел на проекта в частност е да се оцени състоянието на горските екосистеми и ихтиофауната в парка по отношение присъствието на екзотични видове); б) оценка на непосредствените и дългосрочните въздействия на тези видове върху биологичното разнообразие на парка; в) определяне стратегиите и технологиите за неутрализиране присъствието на неместни видове в естествените екосистеми на парка.

5.1.11 Програма за управление на състоянието на популациите на диви животни

Програмата цели разработване на проекти за оценка и изпълнение на дейности, които създават условия (спокойствие, естествена хранителна база, размножаване, отглеждане на поколение) популациите на тези животни да остават в парка. Най-чувствителни са популациите на дивата коза и елена, грабливите птици, глухаря, планинския кеклик и др., тъй като това са най-засегнатите видове в момента. В бъдеще мероприятията могат да включват мерки за опазване и регулиране числеността на мечката, вълка, дивата свиня, дивата котка, риса, козиорога, прилепите и балканската пъстърва. Програмата цели разработване и прилагане на механизми за съвместна работа със заинтересуваните институции и местните общности в териториите около парка за осигуряване опазването на животинските видове при техните естествени миграции (сезонни и др.) извън парка.

- Проект – Разпространение, количествена и качествена характеристика на популации едри хищници (вълк, мечка, дива котка и др.)

Цели на проекта са да бъде установено разпространението, числеността, здравословното състояние, възпроизводителния капацитет и потенциал, миграционните пътища на популациите едри хищници и влиянието на ловуването им в извънпарковите територии.

- Проект – Разпространение, количествена и качествена характеристика на популации едри тревопасни (дива коза, сърна, елен и др.)

Проектът цели: а) да се установи разпространението, числеността, здравословното състояние, възпроизводителния капацитет и потенциал, миграционните пътища на популациите едри тревопасни; б) да се оцени влиянието на ловуването им в извънпарковите територии; в) да се изследва връзката на числеността на тревопасните и числеността на хищниците. Предвижда се в определени случаи реинтродукция.

- Проект – Качествена и количествена характеристика на видове от безгръбначната фауна със стенотопно и точково разпространение

Този проект цели установяването на състоянието на изключително важни за екологичния мониторинг видове. Със своята чувствителност те индикират процеси на видоизменение на околната среда дълго преди те да са се отразили на останалите популации. Информацията от този тип изследване е сигнална и е особено важна при взимане на решения за превантивни мерки.

- Проект – Промяна на видовия състав на индикаторни групи безгръбначни животни в условията на опожарени участъци и незасегнати насаждения

Целта е да се оценят щетите от пожарите върху един от най-чувствителните компоненти на биоразнообразието и перспективите за възстановяване на естественото равновесие.

- Проект – Характеристика и динамика на популацията на лалугера в района на вр. Белмекен

Целта е установяването на числеността, трофичните връзки с хищните птици, биологията на размножението, перспективите за оцеляване на популацията на лалугера в района на вр. Белмекен. Проектът е текущ и неговото осъществяване е започнало.

- Проект – Прилепи – видово разнообразие и разпространение на територията на НП “Рила”

Целта е установяването на числеността, трофичните връзки, биологията на размножението, перспективите за оцеляване на популациите, необходимостта от биотехнологична намеса.

- Проект – Глухар – разпространение, численост, възпроизводство и перспективи за оцеляване на територията на НП “Рила”

Целта на проекта е установяването на числеността, трофичните връзки, биологията на размножението, перспективите за оцеляване на една от най-редките и застрашени птици на територията на НП “Рила”.

- Проект – проучване условията за възстановяване на лешоядите в Национален парк “Рила”

Целта на проекта е да проучи условията и възможностите за възстановяване на популациите на Белоглавия и Брадатия лешояди на територията на НП “Рила” от съседни територии (Македония, Гърция) с все още жизнени популации на тези видове.

- Проект – Проучване на ихтиофауната в глациални езера – Седемте езера, Мусаленски езера

Проектът включва установяване на видовия състав, числеността, санитарното състояние на рибните популации. Ще бъдат събрани данни за отношенията между местните видове и интродуцираните такива. Проектът е започнал и се осъществява в момента.

5.1.12 Програма – Приложни изследвания

Програмата включва набор от проекти с разнообразна насоченост. Част от проектите се изпълняват текущо.

- Инвентаризация на видовия състав на висшите растения;
- Инвентаризация на видовия състав на гръбначните животни;
- Установяване на растителни и животински популации с критична численост и опасност от изчезване;
- Мониторинг на състоянието на конзервационно значими видове растения и животни.
- Картиране на видовете растения с конзервационно значение: редки, застрашени, ендемити, реликти, включените в конвенциите, IUCN, CITES, BERN и др.;
- Картиране на местообитанията на конзервационно значими животни;
- Оценка на качествата на околната среда и риска от замърсяване с тежки метали в наземните екосистеми в НП “Рила”;
- Оценка на биологичната чистота на водните екосистеми и риска от замърсяване с тежки метали на територията на НП “Рила”.

5.2 Управление на посетителите

С изпълнение на цялостната Програма за Управление на посетителите се поставят следните основни цели:

- 1) Създаване на програма за информиране и интерпретация за посетителите в околпарковата територия и посетителски центрове при някои от входните пунктове на парка и вътре в него.
- 2) Разработване, утвърждаване и поддържане на система от ясно определени, обозначени пътеки, поддържани от парка. Те свързват определени от парка хижи, места за бивакуване, заслони и др. Осигуряването на безопасността на туристите по тези маршрути е важен елемент от дейността на парка.
- 3) Създаване на програма за подбор и допълнителна подготовка на водачи и туроператори, квалифицирани да подпомагат и провеждат парковите програми и проекти и да изпълняват специализиран туризъм. Предпочитат се водачи от околните селища.
- 4) Създаване на система за мониторинг на посетителите (туристите) и издаване на разрешителни в случаите, предвидени при режимите на съответните зони. Тази система ще бъде използвана за проучване на въздействието на посетителския поток върху парка и прилагане на практика на концепцията за границите на допустимата промяна в екосистемите, като лимитиращ фактор при неговото управление.

Тези цели ще бъдат постигнати при осъществяване на предвидените в плана за управление конкретни проекти.

- Проект – Обекти за специализиран туризъм и спорт

Проектът включва:

- а) определяне, маркиране, обозначаване и оборудване на мрежа от катерачни обекти, трасета за велотуризм и езда;
- б) определяне на норми и условия за осъществяването им.

- Проект – Развитие на система от пътеки

Проектът предвижда три етапа в разработването на системата от пътеки: а) маркиране на първостепенните пътеки, изготвяне на карта с тях и основен информационен пакет за показване и разпространение в парка и извън него; б) маркиране и картиране на второстепенните пътеки; в) маркиране и картиране на третостепенните пътеки до изолирани места и пр. Разработват се и предложения за закриване и промяна на трасето на съществуващи на пътеки.

- Проект – Развитие на туристическата инфраструктура

В тясна връзка с проекта за развитие на системата от пътеки ще бъде проект за развитие на туристическата инфраструктура. И при този проект се предвиждат три направления от дейности за неговото осъществяване:

- а) създаване на входни пунктове на три нива: първо-, второ- и третостепенни входни места към парка и оборудването им с информационни табла;
- б) подобряване на мрежата от туристически заслони – поддържане на съществуващите, определяне на местата и изграждане на нови заслони; определяне, обозначаване и оборудване на местата за палене на огън, бивакуване и зони за пикник и почивка; определяне, обозначаване и изграждане на местата за къмпирене;
- в) разработване на група от пътеки/маршрути, със съпътстващите места за отдых, интерпретативни елементи и др. за обслужване на еднокдневните посещения от туристи, които прекарват времето си в курортните селища около парка. Тези обекти се разработват съвместно с партньорите от споменатите прилежащи селища или курорти (Боровец, Костенец, Семково, Трещеник и др.) и се допълват с информационни материали, които се разпространяват извън територията на парка.

- Проект – Допълнителна квалификация на планински водачи и тур-оператори

Проектът включва разработване от ДНП на система за подбор на лицензирани от ПШ “Хр. Проданов” планински водачи, които допълнително се подготвят в парка за изпълнение на специфичните програми по планинско колоездене, езда, катерене и др. С този проект се цели също обучение на избрани свои служители и съвместна работа с тур-операторските фирми за партньорство при осъществяване на програмите за специализиран туризъм.

- Проект – Мониторинг на туристическия поток

Проектът цели: (а) да разработи набор от мерки и показатели за мониторинг на туристическия поток, като база за изпълнение на програма за оценка на туристическото натоварване в парка и определяне границите на допустимата промяна в екосистемите; (б) да въведе система за преброяване, информиране и насочване на туристите по направления във входно-изходните пунктове; (в) да разработи механизъм за информиране на парковата управа, туристическата индустрия и почивните и туристически бази в и извън парка, за туристическото ползване в парка, за предпочитанията на туристите от гледна точка на интереси, търсени услуги и др.

- Проект – Безопасност на туристите

Проектът цели да определи опасните места и да създаде подобрена система за безопасност на туристите съвместно с Български туристически съюз, управителите на хижите, полицията, Български червен кръст и околните общини. Това включва: подобро оповестяване, съоръжения за безопасност (парапети, въжета, висящи мостове, мостове и др.), контролни постове и предписания за информиране и действие при инциденти. Част от проекта включва също обучение на парковата охрана по безопасност на посетителите, търсене, спасяване и оказване на първа помощ.

- Проект – Информационни и посетителски центрове в околностите на парка

Проектът включва създаването на два посетителски центъра (Семково, Боровец), за управление на посетителите, образование, интерпретация и обучение, всеки специализиран в зависимост от местоположението си и конкретните възможности на партньорите. Проектът включва също така развитие и поддържане на информационен център в гр. Самоков.

5.3 Интерпретация и образование

5.3.1 Програма за интерпретация и образование

Интерпретирането в Национален парк “Рила” ще бъде насочено към 6 главни теми: (1) биологично разнообразие, естествена история, растения и животни; (2) застрашени и поставени в опасност видове; (3) пейзажи, геология и климат в парка; (4) местна култура и история; (5) съвременни партньорства в парка и местни общности; (6) ролята на Парковата дирекцията в управлението и дейността на парка.

- Проект – План за интерпретиране в парка

Проектът цели да се разработи план за интерпретиране в парка: идентифициране на методи и подходи, местата (обектите) и конкретните теми, както и съответните материали, които ще се подготвят.

- Проект – Изпълнение на плана за интерпретиране

Конкретните дейности по изпълнение на плана за интерпретиране включват: (а) разработване и публикуване на пътеводител за парка; (б) изработване и поставяне на табла за информация за парка на открито; (в) определяне, създаване и поддържане на места за интерпретиране в парка - около погледни места, културни и исторически обекти, застрашени растения и животни, резервати и специална информация според сезона; (г) издаване на информационни и образователни материали; (д) изготвяне на табла в базите, хижите, почивните домове и хотелите и (е) развитие на партньорства в основните общини или курортни зони.

- Проект – Природозащитно образование – зелено училище

Проектът включва:

- а) Работа с местни училища, като паркът се използва за класна стая – “Парковете като класна стая”. Предвиждат се дейности в училищата, преди пристигането в парка; дейности в парка, като той се използва като класна стая; и дейности с училищата след посещението в парка.
- б) Зелено училище за родители.

- в) Разработването на целево подбрани пътеки и маршрути – за разширяване на познанията на учащите се. Тези маршрути позволяват ангажирането на местни хора при тяхното разработване, като проектът цели да ги приобщава към дейността на парка.
- г) Съвместна дейност с Природонаучният отдел на музея в Благоевград и природозащитният център за Национален парк “Рила” в него, за увеличаване броя на участниците в интерпретативните програми и в градска среда. “Паркът в града” или “Паркът в музея” може да бъде програма, която да подготвя голяма част от материалите за интерпретативните програми на парка.
- д) Приложение на проект: “Рила – позната и непозната”.
  - Проект – История и култура на парка – Опазване на обектите и интерпретиране

В проекта се предвижда да се картират, опазват и интерпретират паметници на културата и исторически ценни обекти съвместно със съответните органи. Акценти на този проект са високопланинския римски път, ловната хижа на Цар Борис III на Саръгьол, вдъхновението от творбите на Иван Вазов и др.

5.4 Партньори и местни общности

Програмите за работа с общностите близо до парка целят:

Насърчаване и развиване на възможностите за местна работна заетост чрез политики и практика, изпълнявани от Национален парк “Рила”;

Насърчаване развитието на свързана с парка инфраструктура извън парка, вместо в него;

Насърчаване развитието на туризма и малките фирми във връзка с местните ресурси и възможности за ползване на ресурсите на парка;

Създаване и поддържане на механизъм за редовна комуникация и участие в процесите на вземане на решения на местно ниво, които засягат парка и други.

5.4.1 Програма за генериране на доходи в общините

- Проекти - Малки предприятия

Ще се разработят няколко проекта за малки предприятия, които могат да се обвържат с парка и да носят полза за природозащитата. Проектите целят: а) да се проучат и определят възможностите за развитие на малки предприятия в партньорство с Дирекцията на парка; б) да се подпомогне връзката между проектите за малки предприятия, свързани с парка, с други организации и проекти, предлагачи технически съвети, анализи и изготвяне на планове за малки фирми, разработване на продукти, маркетинг, реклама, контрол на качеството и др.

Някои от предвидените проекти ще работят с природните ресурси, събирани в парка, например растения за козметичната индустрия. Други ще са свързани с традиции, изящни изкуства и занаяти, практикувани от хората в района. Трети ще са свързани с производството на стоки, екологосъобразни по своя произход, и продаваеми в унисон с традициите и ценностите на парка.

- Проекти – Екотуризм

Целта на проектите е да създаде условия за съчетаване на целите на парка по отношение на туристите с интересите на местните хора за генериране на доходи чрез предоставяне на услуги от сферата на обслужването на туристите и туристическите атракции. Ще се подготви и приложи пилотен проект за екотуризм, който включва иниципирането на група от местни заинтересовани хора, оказване на подкрепа за тях съвместно с местните власти и Дирекцията на парка да съставят нови туристически продукти, включващи атракциите на парка и обслужване в селищата около парка. Ще се направят стъпки за маркетинг на тези продукти и за трайно излизане на туристическите пазари.

- Проект – Център за екологично обучение

Проектът цели планиране, създаване и разработване на Център за природозащитно обучение за Национален парк “Рила” в местността Трещеник. Дирекцията на парка цели да осъществи проекта съвместно със Сдружение “Деца на земята” и подходяща партнираща търговска фирма. Проектът предвижда центърът да предоставя за изпълнение програми за екологично обучение в непосредствена близост до парка, като използва и ресурсите на парка.

- Проект – Бизнес-предприемачество в парка

Проектът ще проучи 5 важни елемента за развитието на предприемаческа дейност, която да генерира допълнителни доходи: (1) разработване на концепцията за рекламен маркетинг за националните паркове; (2) определяне и оценка на продуктите, включително проучване на пазара; (3) възможности за партньорство/смесени дружества с частния сектор; (4) разпространение на продукти и услуги и маркетинг; (5) реинвестиране, растеж и планиране на дейността. Като естествен резултат от този проект ще бъдат по-малки проекти за изпълнение на конкретни дейности.

- Проект – Партньорства с близките курортни комплекси

Проектът предвижда съвместното разработване на туристически програми, услуги и информация с курортните комплекси в близост до парка (Боровец, Трещеник, Костенец, Паничище и др). Курортните комплекси ще разнообразят набора от услуги, които предлагат и ще прибавят към финансовите си резултати. За парка това е възможност за привличане на повече посетители, съответно “продажба на посетителски услуги и продукти” и съответно спечелени нови поддръжници.

Този проект включва дейности като идентифициране на конкретните партньори и водене на преговори за условията на партньорството, разработване на туристическите продукти, които включват маршрути в парка, информационни и интерпретативни материали, водачески услуги, организация на предоставянето на услугите, сувенири и др.

- Проект – Партньорство с местните занаятчии

Проучване на потенциални партньори от занаятчийската гилдия от селища около парка, които биха сътрудничили с парковата дирекция. При представяне на техните произведения от името на парка, те ще бъдат привлечени като поддръжници на политиката на парка.

5.4.2 Програма за съвместно управление на природните ресурси

Програмата включва: а) идентифициране на видовете и находищата на природните ресурси, които имат икономическа стойност и могат да бъдат ползвани без това да ощетява природата; б) идентифициране на заинтересовани събирачи и заготовители от местното население, които проявяват интерес към прилагане на принципите на съвместното управление на природните ресурси, подпомагане на асоциирането им; в) определяне на нормите и условията за събиране на ресурсите от парка; г) съвместна програма за контрол на прилагането на нормите и за мониторинг на ресурсите; д) бизнес-планиране и управление на предприемачески инициативи, които да носят социално-икономически ползи за местните хора.

- Проект – Групи за събиране на природни ресурси

Целта на този проект е да се организират групи от заинтересовани събирачи от населението, което живее близко до парка, да се подпомогне създаването на обща асоциация, която да партнира на парка при управлението и ползването на природните ресурси от парка. Ще се предостави необходимата експертна помощ, обучение и възможности за преговаряне с клиенти.

- Проект – Създаване на предприятия за преработка на ресурсите

Целта на проекта е да се подпомогне създаването на малки предприятия за висока степен на преработка на продуктите от парка с цел добавяне на стойност, която генерира работни места и доходи за местното население. Проектът включва експертна помощ за проучване на пазари и съставяне на бизнес-планове, както и осигуряване на достъп до кредитни възможности. Предполага се, че добавянето на стойност към природните продукти, събирани в парка или в района на парка, ще допринесе за решаването на социално-икономическите проблеми на селищата около парка чрез създаване на работни места. Това от своя страна ще намали натиска върху природните ресурси, който се генерира на основата на икономическите потребности на местните хора.

- Проект – Култивирано отглеждане на лечебни растения

Целта на проекта е да се предложи алтернатива на събирането на природни ресурси от територията на парка чрез култивираното им отглеждане. Ще се подпомогне снабдяването със семена от естествени произходи с доказани качества или такива от високопродуктивни сортове на лица и организации. Предвижда се програма за обучение за методите и агротехнологиите за култивиране на растителни видове, начините на първична преработка и съхраняване на добитата дрога.

5.4.3 Национален парк “Рила” в регионален контекст

- Проект – Общински форуми

Проектът цели да се изпълни програма от срещи през шест месеца с кметовете на прилежащите на парка общини, като се използва съществуващата система от паркови участъци. Чрез този механизъм ще се проведе и годишна среща на общинските ръководители за разглеждане на въпроси, проблеми и приоритети във връзка с Националния парк. Цели се след няколко години да бъде институционализиран годишен форум в зависимост от необходимостта, разработване на план за работа и работен бюджет.

5.5 Дейност на парковата администрация

5.5.1 Програма за развитие на охранителната дейност

- Проект – Екипировка и оборудване на охраната

Предвижда снабдяване с всички необходими средства: превозни средства, облекло, обувки, инструменти, предпазни средства и др, които ще позволят на лицата от охраната да изпълняват своите задължения.

- Проект – Мрежа от контролни пунктове, временни постове и др.

Проектът включва изготвяне на устройствен проект на мрежата от сградите и съоръженията, необходими за управлението на парка (технически проект за контролни пунктове, тяхното изграждане и поддържане, избор на места и оборудване на временни постове и др). Развитието на тази мрежа цели информиране на туристите и направляване на туристическия поток от момента на първия контакт с парковата територия до момента на излизането от него; създава предпоставки за навременна намеса на охраната в помощ на посетителите.

- Проект – Обучение на парковата охрана за действие в аварийни ситуации, действия по залавяне на нарушители и пр.

Проектът цели всеки човек от охраната да бъде подготвен за бързи и ефективни действия в аварийни ситуации, както и за безопасни действия (за себе си и околните) при евентуални случаи на залавяне на нарушители.

- Проект – Обучение на охраната по прилагане на законодателството

Проектът включва обучение на парковата охрана по прилагане на законодателството чрез участието им в семинари, курсове и др. Спазването на законовата основа от охраната вдъхва уважение и доверие от страна на туристите и дава възможност за по-добро опазване на природните ценности.

5.5.2 Програма за консултации, обществена информация и връзки с обществеността

- Проект – Научен консултативен съвет за Националния парк

Този проект предвижда сформирание на научен консултативен съвет, формулиране на работно задание съобразно проектния спектър на плана за управление. Предвижда се поредица от срещи за сформирание на съвета и формулиране на функциите и процедурите за дейността му.

- Проект – Регионални средства за масова информация

Проектът включва разработване на програма за редовен информационен обмен, теренни пътувания за журналисти и добро отразяване дейността на парковата администрация в регионалните медии. Предвижда се преминаване към редовна програма за текущо осведомяване на регионалните медии по отношение дейностите на парка, както и за извънредни събития. Проектът включва и поредица от срещи през тримесечие за преглед на постиженията и проблемите и решава нуждите от допълнително информиране на обществеността. Проектът включва учредяването на ежегодна журналистическа награда за най-добра медийна изява, посветена на НП “Рила”.

- Проект – Достъп до информация и предписания за информация

Този проект предвижда редовен достъп до информация чрез мрежа за обмен на информация с парка. Компонентите на тази мрежа включват: (а) публикуване на сезонно информиране на обществеността за дейностите по управление на парка и за решенията във връзка с достъпа до парка, за районите за събиране на природни ресурси и т.н.; (б) разработване и поддържане на страница в Интернет и участие в Интернет мрежа с необходимо ниво на защита; (в) разработване и публикуване на информация конкретно за парка.

- Проект – Популяризиране на парка

С този проект се цели максимално широко разпространяване на информация за парка чрез разработка и тиражиране на информационен пакет с материали (текст и карти, предназначени за библиотеките, информационните и посетителски центрове, туристическите бюра и сдружения, студенти, доброволци, планински спасители и водачи и др.), създаване на видеоклип и видеофилми за парка (“Биоразнообразие” и “Човекът и парка”, предназначени за работа с телевизионната мрежа, с образователните институции, за публични представления), издаване на календар на публичните прояви (празници, обреди, възпоменателни, събори, юбилеи и др. в и около парка), създаване на рекламен пакет за НП и т.н.

- Проект – Изкуството и художествените занаяти – посланици на парка

Проектът се разработва за специфична група партньори на парка - художници, писатели, музиканти, дейци на филмовото изкуство, фотографи, майстори на художествените занаяти, както и за млади таланти от специализирани училища. Цели създаването на послания за парка чрез произведения на изкуството и художествените занаяти. Включва информиране за ценността на парка и проблемите на управлението чрез теренна работа, провеждане на пленери по живопис, малка пластика и художествена фотография, учебни практики по изобразително изкуство и фотография, традиционни изложби-базари от произведения на изкуството и художествените занаяти, фото- и други конкурси.

5.5.3 Програма за развитие и поддържане на инфраструктурата

- Проект – Знаци в парка

Проектът предвижда разработване на единна система от знаци за парка и техния монтаж. Предвидени са знаци в парка за големи комуникационни точки, за входно-изходните пунктове, хижите, местата за специализирани дейности, обозначенията на границите на парка, маркировката на резерватите и други специални функции.

- Проект – Поддържане на пътищата и паркинги

Целта на този проект е да се определят и обозначат пътищата и местата за движение и паркиране на пътни превозни средства; ще се определи вида и формата на знаците за указване, предупреждение и ограничаване на достъпа; ще се изготви система за поддържане на пътищата и регламентиране на достъпа на ППС; изграждане на паркинги и др. в съответствие с плана за управление.

- Проект – Поддържане на пътеките

Този проект засяга аспекта управление на туристите при поддържане на пътеките, но ще разглежда и разработването на по-обширна система за управление на пътеките. Финансовите средства ще се използват за належащи ремонти на пътеки, мерки за обезопасяване (ако са необходими), закриване на пътеки, както и пренасочване. Паркът ще опита да реализира годишна програма за поддържане на пътеките с помощта на групи от доброволци и по линия на зелените училища.

- Проект – Оценка, поддържане и премахване на инфраструктура

Този проект предвижда разработване на общопаркова стратегия за: а) оценка нуждите от инфраструктура в парка; б) поддържане, възстановяване, управление или премахване на инфраструктура; в) средства за събаряне и премахване на ненужните постройки, изнасяне на материалите и рекултивация на терените.

- Проект – Комуникационна мрежа

Проектът цели да бъде разработена системата за комуникация и парковата администрация и охрана да бъдат снабдени с необходимото оборудване и предписания. Проектът предвижда оценяване на нуждите и закупуване на такива системи. Национален парк “Рила” има нужда от комуникационна система за редовен контакт между неговите служители, когато са в планината, между служителите на парка и хижите, служителите на парка и входните пунктове, между Дирекцията и полицията, противопожарна служба, аварийни групи и др.

5.5.4 Програма Базова екологическа лаборатория “Мусала”

- Проект – Връх Мусала – рекултивация на части от растителността

Проектът включва с подходяща биотехнология да продължи възстановяването на части от растителността, унищожена при пожара на бившата космическа станция и от многобройните туристи.

- Проект – Връх Мусала – почистване от строителни, метални отпадъци, включително олово, части от съоръжения

Изготвяне на технически проект за почистване на връх Мусала от строителни, метални отпадъци, включително олово, части от съоръжения – методи, средства, срокове, реализация.

5.5.5 Програма за информационно обезпечаване на ДНП

- Проект – Географска информационна система

Актуализиране на графичната и атрибутна база данни, въвеждане на нови данни включително за непосредствено прилежащите околпаркови територии, разработване на стандартизирани методики за извличане, сравнение и анализ на информацията с помощта на Географската информационна система на парка. Обучение на парковите служители за начини и методи за попълване на базата данни в ГИС на парка (включително използването на системата GPS) и използването и за целите на екологичния мониторинг.

- Проект – Развитие и поддържане на база данни

Допълване, прецизиране и поддръжка на цялостната информация за пространственото разпределение, количеството и качеството на популациите, състоянието на биотичния и абиотичен компонент в парка. Параметрите, които ще бъдат включени в тази база данни, са свързани както с управлението на туристическия поток и биоразнообразието, така и с административните нужди.

- Проект – Изграждане на система за комплексен мониторинг

Изграждане на система за дългосрочно наблюдение и оценка на състоянието на биомониторите, промените в абиотичната обстановка, с оглед прогнозиране на

развитието, предсказване на отрицателни явления и вземане на превантивни мерки за опазване на биологичното разнообразие.

5.5.6 Програма за развитие на човешките ресурси

Програмата цели разработване и въвеждане на система за развитие на персонала, за израстване в кариерата и редовно обучение на умения за служителите в Дирекцията на парка. Въведена е система за удостоверяване на служителите във връзка с техните специални умения (като оказване на бърза помощ, боравене с огнестрелно оръжие, планинско спасяване, боравене с радиоапаратура, научен мониторинг, интерпретиране и др.). Рамката за развитие на служителите в Националния парк е представена в Наръчник за дейността на служителите на парка. Той предвижда определяне на областите на умения и възможности за специализация за всички служители.

5.5.7 Програма за утвърждаване идентичността на парка

Ще бъдат разработени проекти за утвърждаване на идентичността на Парковата дирекция чрез знаци, символи, картини, церемонии, създаване на традиции и пр.

5.5.8 Програма за финансови механизми

Програмата цели да се проучат възможностите за генериране на допълнителни приходи от дейности в парка, с които да се реализират проекти за управление и/или специални мероприятия. Тази програма може да се реализира, в зависимост от законовата база, при следните възможности:

(а) такси за събиране на природни ресурси; (б) такси за специализиран туризъм; (в) входни такси за туристите; (г) спонсориране от бизнес-организации; (д) проекти за смесени дружества с НПО и търговски фирми; (е) целеви фондове чрез НФООС; (ж) международни мрежи от защитени територии; (з) проекти на търговски предприятия; (и) местни паркови фондации/фондове; (й) комерсиална фотография и такси за снимане; (к) заплащане на услуги в случай на аварии и спасяване; (л) такси за ползване на водните ресурси, постъпващи от защитени водосбори и водохващания в парка.

5.5.9 Програма за уреждане на собствеността на сгради и съоръжения съгласно действащата нормативна уредба

- Проект – Паспортизация и изясняване статута на собствеността на съществуващите сгради и съоръжения.
- Проект – Определяне на сградите и съоръженията частна собственост, включително на търговски дружества и изготвяне на програма за трансформиране на собствеността в публична държавна собственост включително чрез предоставяне на концесии.

6.0 Тригодишен план за действие по Плана за управление на НП “Рила”

Програми и проекти	Изпълнители		Продължителност	Разходи, лв.			Изм-к на финанс.
	ДНП	Външен		1	2	3	
5.1 Управление на природните компоненти							
5.1.1 Програма за развитие и поддържане на резерватите							
Проект – Маркиране границите на резерватите, обозначаване зоната за ограничаване на човешкото въздействие и маршрути	*	*	3 г., текущ	6000	5000	3000	
5.1.2 Програма за борба с ерозията							
Проект – Борба с ерозията	*	*	текущ	-	5000	5000	
5.1.3 Противопожарна програма							
Проект – Картиране на опожарените места, оценка на щетите на биогенфонда и перспективи за възобновяване на растителността	*		текущ	-	-	-	
Проект – Предотвратяване и борба с пожарите	*	*	текущ	128000	95000	65000	
5.1.4 Програма за действие при природни бедствия и аварии							
Проект – Превантивни действия, незабавен отговор в случай на авария и осигуряване на безопасността на туристите и населението	*	*	2 г.	-	5000	5000	
5.1.5 Програма за контрол на лавините и борба с последиците от тях							
Проект – Контрол и управление на лавините	*	*	3 г.	12000	5000	5000	
5.1.6 Програма за управление на субалпийските и алпийските местообитания							
Проект – Паркоустройство и инвентаризация на тревните съобщества във високопланинската безлесна зона	*	*	2 г.	-	10000	5000	
Проект – Контролирана паша и мониторинг	*	*	1 г., текущ	-	-	3000	
Проект – Картиране и оценка за присъствието на консервационно значими видове по катерачните обекти	*	*	2 г.	-	3000	2000	
Всичко:				-	13000	10000	

Програми и проекти	Изпълнители		Продължителност	Разходи, лв.			Изм-к на финанс.
	ДНП	Външен		1	2	3	
5.1.7 Програма за управление на горите							
Проект – Устройствов проект на горите в НП “Рила”	*	*	2 г.	-	150000	150000	
Поддържащи и възстановителни дейности в горите	*	*	текущ	30000	30000	30000	
Проект – Биологичен мониторинг на горските екосистеми	*	*	текущ	1000	1000	1000	
Всичко				31000	181000	181000	
5.1.8 Програма за управление на ресурсите от медицински растения, горски плодове, гъби и др.							
Проект – Разпространение на лечебни растения, видов състав и ресурсна оценка	*	*	2 г.	-	4000	4000	
Проект – Разпространение на горски плодове, видов състав и ресурсна оценка	*	*	2 г.	-	4000	4000	
Проект – Мониторинг на състоянието на популациите и ресурсите от лечебни растения, горски плодове и гъби	*	*	2 г., текущ	-	2000	1000	
Проект – Разпространение на гъби (макромицети), видов състав и ресурсна оценка	*	*	2 г.	-	4000	4000	
Всичко:				-	14000	13000	
5.1.9 Програма за управление на отпадъците							
Проект – Обработка на твърди отпадъци от туристи	*	*	3 г., текущ	1000	2000	2000	
Проект – Обработка и управление на отпадъчните води	*	*	3 г., текущ	1000	1000	1000	
Проект – Обработка на твърди отпадъци от хижите и почивните бази с различен режим на работа и натоварване	*	*	3 г., текущ	2000	1000	1000	
Всичко				4000	4000	4000	
5.1.10 Програма за намаляване и контрол над неместните видове							
Проект – Разпространение и оценка на присъствието на неместни видове в естествените екосистеми	*	*	2 г., текущ	-	1000	1000	

Програми и проекти	Изпълнители		Продължителност	Разходи, лв.			Изм-к на финанс.
	ДНП	Външен		1	2	3	
5.1.11 Програма за управление на състоянието на популациите на диви животни							
Проект – Характеристика и динамика на популацията на лалугера в района на яз. Белмекен	*	*	1 г.	500	-	-	
Проект – Проучване на ихтиофауната в глациални езера – Седемте езера, Мусаленски езера	*	*	3 г.	-	-	-	Проект EMERGE
Проект – Разпространение, количествена и качествена характеристика на популации едри хищници (вълк, мечка, дива котка и др.)	*	*	текущ	500	500	500	
Проект – Разпространение, количествена и качествена характеристика на популации едри тревопасни (дива коза, сърна, елен и др.)	*	*	текущ	500	500	500	
Проект – Глухар – разпространение, численост, възпроизводство и перспективи за оцеляване на територията на НП “Рила”	*	*	текущ	500	500	500	
Проект(и) – Приложни изследвания							
Инвентаризация на видовия състав на висшите растения	*		текущ	500	500	500	
Картиране на видовете растения с конзервационно значение: редки, застрашени, ендемити, реликти, включените в конвенциите, IUCN, CITES, BERN и др.	*		3 г., текущ	500	500	500	
Инвентаризация на видовия състав на гръбначните животни	*		текущ	500	500	500	
Установяване на растителни и животински популации с критична численост и опасност от изчезване	*		2 г., текущ	-	500	500	
Картиране на местообитанията на конзервационно значими животни	*		текущ	500	500	500	
Оценка на качествата на околната среда и риска при замърсяване с тежки метали - наземни екосистеми		*	2 г., текущ	-	5000	5000	
Оценка на качествата на околната среда и риска при замърсяване с тежки метали - водни екосистеми		*	2 г., текущ	-	5000	5000	
Всичко:				4000	14000	14000	

Програми и проекти	Изпълнители		Продължителност	Разходи, лв.			Изм-к на финанс.
	ДНП	Външен		1	2	3	
5.2 Управление на посетителите							
Проект – Обекти за специализиран туризъм и спорт	*	*	2 г. текущ	-	3000	2000	
Проект – Развитие на система от пътеки	*	*	3 г. текущ	5000	15000	20000	
Проект – Развитие на туристическата инфраструктура	*	*	3 г. текущ	55000	25000	15000	
Проект – Мониторинг на туристическия поток	*		текущ	1000	1000	1000	
Проект – Безопасност на туристите	*	*	3 г. текущ	3000	20000	15000	
Проект – Допълнителна квалификация на планински водачи	*	*	3 г., текущ	3000	3000	3000	
Проект – Информационни и посетителски центрове в околностите на парка	*	*	3 г. текущ	90000	130000	30000	
Всичко:				157000	197000	86000	
5.3 Интерпретация и образование							
5.3.1 Програма за интерпретация и образование							
Проект – План за интерпретиране в парка	*	*	1 г.	-	-	-	
Проект – Изпълнение на План за интерпретиране	*	*	текущ	50000	30000	20000	
Проект – Природозащитно образование – Паркът – класна стая, Зелено училище за родители, Природен музей, Рила – позната и непозната	*	*	текущ	18000	12000	8000	
Всичко:				68000	42000	28000	
5.4 Партньори и местни общности							
5.4.1 Програма за генериране на доходи в общините							
Проекти – Малки предприятия	*	*	3 г.	10000	90000	80000	
Проекти – Екотуризъм	*	*	3 г.	10000	90000	80000	
Проект – Партньорство с местните занаятчии	*	*	текущ	-	-	-	
Проект – Партньорства с близките курортни комплекси	*	*	текущ	-	-	-	
Всичко:				20000	180000	160000	

Програми и проекти	Изпълнители		Продължителност	Разходи, лв.			Изм-к на финанс.
	ДНП	Външен		1	2	3	
5.4.2 Програма за събиране на природни ресурси и за заместване на дивите природни продукти							
Проект – Култивиране на медицинска лайка, кантарион, градински чай и др.	*	*	2 г.	-	5000	5000	
5.4.3 Национален парк „Рила“ в регионален контекст							
Проект – Общински форуми	*	*	3 г., текущ	-	-	-	
5.5 Дейност на парковата администрация							
5.5.1 Програма за развитие на охранителната дейност							
Проект – Екипировка и оборудване на охраната	*	*	3 г., текущ	30000	20000	10000	
Проект – Мрежа от контролни пунктове, временни постове, бариери и др.	*	*	3 г., текущ	59000	50000	50000	
Проект – Обучение на парковата охрана за действие в аварийни ситуации, действия по залавяне на нарушители и пр.	*	*	текущ	5000	5000	5000	
Проект – Обучение на охраната по прилагане на законодателството	*	*	текущ	5000	5000	5000	
Всичко:				99000	80000	70000	
5.5.2 Програма за консултации, обществена информация и връзки с обществеността							
Проект – Регионални средства за масова информация	*	*	текущ	1000	3000	3000	
Проект – Достъп до информация и предписания за информация	*	*	3 г., текущ	3000	2000	2000	
Проект – Популяризиране на парка	*	*	текущ	3000	10000	10000	
Проект – Изкуството и художествените занаяти – посланици на парка	*	*	текущ	2000	2000	2000	
Всичко:				9000	17000	17000	
5.5.3 Програма за развитие и поддържане на инфраструктурата							
Проект – Знаци в парка	*	*	3 г.	11000	6000	4000	
Проект – Поддържане на пътищата и паркинги	*	*	текущ	8000	15000	10000	
Проект – Поддържане на пътеките	*	*	текущ	6000	5000	5000	
Проект – Оценка, поддържане и премахване на инфраструктура	*	*	1 г. текущ	5000	5000	5000	
Проект – Комуникационна мрежа	*	*	2 г., текущ	-	20000	10000	
Всичко:				30000	51000	34000	
Всичко:				20000	120000	100000	

Програми и проекти	Изпълнители		Продължителност	Разходи, лв.			Изм-к на финанс.
	ДНП	Външен		1	2	3	
5.5.5 Програма за информационно обезпечаване на ДНП							
Проект – Географска информационна система	*	*	3 г., текущ	5000	5000	5000	
Проект – Развитие и поддържане на база данни	*	*	3 г., текущ	2000	2000	2000	
Проект – Изграждане на система за комплексен мониторинг	*	*	3 г., текущ	5000	3000	2000	
Всичко:				12000	10000	9000	
5.5.6 Програма за развитие на човешките ресурси							
Развитие на персонала, за израстване в кариерата и редовно обучение на умения за служителите в Дирекцията на парка (като оказване на бърза помощ, боравене с огнестрелно оръжие, планинско спасяване, боравене с радиоапаратура, научен мониторинг, интерпретиране и др.)	*		текуща	6000	5000	5000	
5.5.7 Програма за утвърждаване идентичността на парка							
Проекти за утвърждаване на идентичността на Парковата дирекция чрез знаци, символи, картини, церемонии, създаване на традиции и пр.	*	*	2 г.	-	5000	5000	
5.5.8 Програма за финансови механизми							
Проучване на възможностите за генериране на допълнителни приходи от дейности в парка, с които да се реализират проекти за управление и специални мероприятия	*	*	2 г.	-	5000	3000	
5.5.9 Програма за уреждане на собствеността на сгради и съоръжения съгласно действащата нормативна уредба							
Проект - Паспортизация и изясняване статута на собствеността на съществуващите сгради и съоръжения.	*	*	2 г.	20000	20000		
Проект – Определяне на сградите и съоръженията частна собственост, включително на търговски дружества и изготвяне на програма за трансформиране на собствеността в публична държавна собственост включително чрез предоставяне на концесии.	*	*	2 г.		100000	100000	
ОБЩО:				786000	1059000	828000	

7.0 Преглед на изпълнението на целите и задачите

В процеса на изпълнението на плана за управление важна част заема неговото периодично преразглеждане, което осигурява необходимата информация за проверка доколко планираните и осъществени програми и проекти ефективно водят до постигане на целите.

Прегледът на изпълнението на плана включва:

7.1 Периодични прегледи и ревизия на плана за управление

7.1.1 Годишен преглед на плана за управление

На края на годината всеки проект се преглежда от директора за оценка на успеха на проекта спрямо постигане на оперативните цели за управление на парка. Този преглед осигурява необходимата информация за изготвяне на работния план за следващата година. Оценка за извършената работа, изразходваните средства и време по изпълнението на проектите се прави текущо през годината с цел пренасочване на средства и промяна на приоритетите при изпълнение на дейностите при необходимост.

Оценката на проектите към всяка програма се представя за преглед на министъра заедно с плана и бюджета необходим за финансиране на програмите и проектите за следващата година.

Изразени становища, бележки и препоръки от посетители, партньори на парковата Дирекция или други лица се събират и разглеждат ежегодно.

7.1.2 Ревизиране на плана за управление

Съгласно чл. 60 ал. 3 от ЗЗТ на всеки четири години се организира публично обсъждане на изпълнението на плана организирано от МОСВ.

Служителите на Дирекцията на парка изготвят преглед на проектите от първата до четвъртата година, който се обобщава от директора. Директора представя на министъра отчет на резултатите от програмите за първите 4 години по изпълнение на плана, във вид на количествено измерените оперативни цели, както и предложение за програмите и проектите за следващите 4 години. Посоченият отчет се предоставя на министъра най-малко четиридесет дни преди публичното обсъждане. Предложените програми и проекти за периода от четвъртата до осмата година се съгласуват с министъра.

По време на подготовката за публичното обсъждане се прави оценка на актуалността на поставените цели и необходимостта от корекции. За четиригодишния период няма вероятност от промени в идеалните цели, но нова информация, ог-

раничения или заплахи могат да доведат до промени в оперативните цели. Трябва също да се отбележи, че някои управленски практики за определени части от територията могат да бъдат с експериментален характер и да се наложи тяхната смяна или актуализация.

Дирекцията на парка изготвя преглед на начините за постигане на оперативните цели (стратегииите) на всеки 4 години или в по-кратък период ако обстоятелствата го налагат. По време на публичните обсъждания директорът или министърът могат да препоръчат промени в стратегиите за постигане на оперативните цели.

7.2 Десетгодишна актуализация на плана за управление

Съгласно чл. 55 (2) ЗЗТ, Планът за управление се актуализира на всеки десет години.

Пълен преглед и ревизия е необходима с цел десетгодишна актуализация на плана. В началото на деветата година след преглед на плана и неговото публично обсъждане след втория четири годишен период, трябва да започне процес по изготвяне на план за управление за следващия десетгодишен период. Процеса следва изискванията на действащото законодателство.

7.3 Препоръки за показатели за оценка ефективността на изпълнение на целите

Разработването на система за оценка и контрол на ефективността по постигане на идеалните и оперативни цели при изпълнение на плана за управление е абсолютно необходима за управлението на дейността на Дирекцията на парка.

Най-основните показатели за оценка на успеха (или неуспеха) в изпълнение на плана, които могат да ръководят Дирекцията на парка при извършване на преглед по постигане изпълнение на целите са посочени в Приложение № 32.

Изброените показатели както и предложения за начините на тяхното оценяване са определени на базата на преглед на идеалните и оперативни цели на управление на парка. Оперативните цели са групирани в 5 теми:

1. Управление на природните компоненти
2. Управление на туристите
3. Интерпретация, обучение и образование
4. Партньори и местни общности
5. Функциониране и дейност на парковата администрация

Показателите са идентифицирани и отговарят на тези пет основни теми. Изброените показатели целят да поставят рамката на необходимите критерии за оценка доколко планираните и осъществени програми и проекти ефективно водят до постигане на целите.

Библиографска справка

- Авторски колектив под редакцията на проф. д-р б.н. Русев Б. - Лимнология на българските Дунавски притоци, монография, 1994.
- Агроклиматичен атлас на Р. България, НИМХ - БАН, 1982
- Андреев, Н., М. Анчев, С. Кожухаров, М. Маркова, Д. Пеев, А. Петрова 1992
Определител на висшите растения в България 788 с. Наука и изкуство, София
- Арnaudов, Н. 1911 Материали по флората на чернодробните мъхове в България
Год. Соф. у-т VI: 1-9
- Астаджов, Н. (ред.) 1980 Перспективни лекарствени растения 171 Изд. "Хр. Данов" Пловдив
- Божилова, Е. 1981 Растителни и екологични промени в района на резервата "Парангалица" в последните 4000 г. Регионален симпозиум по проект 8 - МАВ. "Опазване на природните територии и съдържащият се в тях генетичен фонд" 20-24 октомври 1980 г. Благоевград 154-159 София
- Бондев, И. 1959 Растителната покривка на високопланинския район на Ибърското било в Източна Рила 144 с. БАН, София
- Велчев, В. 1984 Растителните пояси в планините на България Съвременни теоретични и приложни аспекти на растителната екология т. I: 67-76 С., БАН
- Велчев, В. (ред.) 1984 Червена книга на НР България 441 Издателство на БАН
- Ветрова, З. И. 1986 Флора водораслей континентальных водоемов Украинской ССР - Эвгленофитовые водорасли I (1): 347 Научная думка, Киев
- Воденичаров, Д. 1963 Приноси към географията на водораслите. I. Разпространение на харовите водорасли (Charophyceae) в България. Научни трудове на ВПИ-гр. Пловдив 1(1): 89-94
- Воденичаров, Д. 1959 Материали към водорасловата флора в басейна на р. Искър Годишник на Софийския университет, БГГФ 51(1): 113-123
- Ганчев, С. 1963 Растителната покривка на орофитния пояс в Западния дял на Северозападна Рила Изв. Бот. и-т. XII: 5-99 С., БАН
- Гълъбов М. Старопланинска верижна система. География на България. Том 2 - Физическа география, Изд. БАН.

- Доклад на експертна група от Института за гората, БАН. Фаза I – Абиотични фактори. 1997. ARD/GEF-проект за биологичното разнообразие
- Друмева–Димчева, М., М. Гьошева–Богоева 1993 Макромицетите на България В: Сакалян, М. (ред.), Национална стратегия за опазване на биологичното разнообразие 1: 1-34
- Евстатиева, Л. 1983 Научни проблеми за рационалното използване и охрана на лечебните растения Трета национална конференция по ботаника 552-559 Издателство на БАН
- Евстатиева, Л. 1996 Еколого-биологична характеристика на *Valeriana officinalis* L., разпространена в България Сб. Втора Балканска научна конф. по проучване и използване на горските ресурси Том I: 380-384 PSSA - София
- Канев - “Геоморфология на България” - 1989.
- Карбонел Ж. П., Стаменов Й. Н. - Ръководители на проекта”Високопланинска обсерватория Мусала” (доклади ОМ2), 1994
- Кожухаров, С. И., Д. Р. Пеев, Н. А. Николов 1983 Съхранение, представяне и ползване на текуща хорологична информация Фитология 22: 61-66 БАН
- Кожухаров, С. 1981 Защита на тревния генофонд в горския пояс на България Регионален симпозиум на проект МАБ - Благоевград, 20-24.10.1980. БАН, София
- Кузманов, Б 1978 За “Червена книга на българските редки растения” Фитология 9: 17-33 Издателство на БАН
- Мандаджиев Д. Речни водни ресурси на България и изменението им в резултат на антропогенната дейност, НИМХ - БАН, 1989
- Метеорологични справочници, томове 2, 3, 4 - НИМХ БАН, 1979 - 1991 г.
- Модев Ст. - доклади пред комисията по опазване на околната среда и водите към 38 Народно Събрание на Република България, 1995-1997 г.
- Модев Ст. - Актуализирана оценка на потенциалните водни ресурси на р.Искър от изворите до гр.Нови Искър, УАСГ, 1996-1997
- Модев Ст. - Хидрологична експертна оценка на водните ресурси в НП Рила, УАСГ, 1999
- Национална стратегия за развитие и използване на водите в Р. България, Министерски съвет на Р България, 1997

- Пеев, Д. 1981 Индекс на видова застрашеност на семенни растения Регионален симпозиум па проект 8 - МАВ. "Опазване на природните територии и съдържащият се в тях генетичен фонд" 20-24 октомври 1980 г. Благоевград 306-315 София, България
- Пеев, Д. 1981 Коефициенти на природозащитна ефективност, ботаническа стойност и биологически норми за защита на растителните комплекси или отделни видове семенни растения Регионален симпозиум па проект 8 - МАВ. "Опазване на природните територии и съдържащият се в тях генетичен фонд" 20-24 октомври 1980 г. Благоевград 296-305 София, България
- Пенев, И. 1960 Тревни съобщества по билата на Мечовръшкия и Парангалишкия дял на Рила планина Год.Соф.У-т, Биол.-Геол.-Геогр. ф-т т.ЛII: 57-103 ДИ"Наука и изкуство"
- Петров, П. 1989. Базисна геологична класификация на ландшафтите в България, С.
- Русакова, В. 1974 Някои особености в структурата на растителната покривка (микромбинации) във високопланинската част на Рила планина във връзка с едромашабното ѝ картиране Изв.Бот.И-т. XXV: 5-26 С., БАН
- Русакова-Анастасова, В. 1986 Карта на съвременната алпийска и субалпийска растителност в Рила Фитология 31: 34-51 С., БАН
- Станев, Св., М.Кючукова, Ст.Лингова. Климатът на България - Издателство БАН, 1991.
- Хидрологичен справочник на реките в Р. България, томове I, III и V, НИМХ - БАН, 1982 - 1984 г.
- Хинкова, Ц. 1958а Върху разпространението на висшите гъби в Източна Рила Изв. Бот. инст. 6: 131-162
- Хинкова, Ц. 1958б Флористични материали върху гъбната флора на Източна Рила Изв. Бот. инст. 6: 411-430
- Хинкова, Ц. 1961 Материали върху гъбната флора на България Изв. Бот. инст. 8: 251-259
- Bennett, Gr. (ed.) 1994 Conserving Europe's Natural Heritage. Towards a European Ecological Network. Proceedings of the international conference held in Maastricht, 9-12 November 1993. L./D./B., Graham & Trotman/Martinus Nijhoff. 334 pp.
- Brook, A.J. 1965 Planktonic algae as indicators of lake types. Limnol. Oceanogr. X:

403-411

- Golemansky, V., W. Naidenow (eds.) 2000 Biodiversity and Evolution of Glacial Water Ecosystems in Rila Mountains. S., Acad. Publish. House "M. Drinov". 167 pp.
- Gyosheva, M. 1996 New and rare taxa macromycetes to Bulgaria, found in Rila Mountain Phytol. Balcan. 2(1): 99-104
- Kreisel, H. 1959 Beitrage zur Pilzflora Bulgariens Fedd. Repert. 62(1): 34-43
- Perikliev, Vl., Al. Delkov (eds.). 1999 Sustainable Management of the Forests in Bulgaria - Criteria and Indicators. S., Delova Sedmitsa JSC. 149 pp.
- Russo, F. 1992. Il Parco dell'Etna. Palermo. Arbor. 134 pp.

Приложение № 1

Териториално деление на Национален Парк "РИЛА"

Паркови участъци и съответстващите им територии от държавните лесничейства,
Според Заповед № РД-397 от 15 октомври 1999 година на МОСВ

Парков участък	Съответствие в Държавно лесничейство
I-ви Парков участък Благоевград обща площ 8833,6 ха Горски фонд 4460,6 ха Високопланински ливади и пасища - 4 373,0 ха От община Благоевград 3 800,0 ха От община Симитли 573,0 ха.	От Държавно лесничейство Благоевград, община Благоевград, по лесоустройствен проект от 1991 год., отдели: 10 - от а до е, 1; 11 от а до е, 1, 2, 3, 4; 12; 13; 14; 22 - п, с, т, 5, 6; 23; 24; 29; 30; 31; 32; 35; 36; от 52 до 58, от 501 до 538, с обща площ от 3388, 7 ха, включително резерват "Парангалица" - 1590,0 ха; От Държавно лесничейство Симитли, община Симитли, по лесоустройствен проект от 1998 год., отдели: 266; 269; 271; 274; 275; 276; 289; 290; 291, с общо площ от 1071,9 ха.
II-ри Парков участък Белица обща площ 10129,8 ха Горски фонд - 6435,8 ха Високопланински ливади и пасища - 3 694,0 ха От община Разлог 2 300,0 ха; От община Белица 1 394,0 ха.	От Държавно лесничейство Разлог, община Разлог, по лесоустройствен проект от 1981 год., отдели: 16 а-е, 1- 4; от 17 до 25; 52; 53; 69 а, 1; 70 а; 71 а; 72 а, б; 73 а-в, д, е; 74 а-в, 1, 2; от 75 до 78; от 87 до 95; 99; 100; от 108 до 114; 115 а-к, 1-6; 116 а-з, 1-7; 117; 118 а-ж, к, л, 1-5, 10; 119 а-з, о-с, 1-10; 120 а-и, 1-3, 5; 121; 122; 123 а-н, 1-4, 7; 132-а-в, 1; 133 а; от 134 до 138, с обща площ от 2692,9 ха; От Държавно лесничейство Белица, община Белица и община Разлог, по лесоустройствен проект от 1994 год., отдели: от 1 до 29; 31-а, б, в, г, д, 1, 2, 3; 32; 33; 34 от а до г, 1, 2, 3; 35 от а до з, от 1 до 3; 36; 37; 38; 39; 40 от а до р, от 1 до 7; 41 от а до и, 1, 2, 3; 48; 49; 50; 52; 53; 55; 108; 109; 110; 114-а, 1; 122; 123; 124; 125; 126 от а до е, от к до м, от 1 до 5; 127 а; от 134 до 145, с общо площ от 3742,9 ха.
III-ти Парков участък Якоруда обща площ 9957,8 ха Горски фонд - 5291,8 ха Високопланински ливади и пасища от община Якоруда - 4 666,0 ха	Горски фонд от Държавно лесничейство Якоруда, община Якоруда, по лесоустройствен проект от 1993 год., отдели: от 1 до 6; от 8 до 18; 30 д; 48; 63; 64; от 75 до 83; 94; 95-а, б, г, 1; 96-а, б, 2; 124; 125; 126; 127 от а до е, к, 1, 2, 3, 4; от 136 до 142; от 148 до 156; от 369 до 410, с обща площ 5291,8 ха.
IV-ти Парков участък Белово обща площ 4890,1 ха Горски фонд - 3240,1 ха Високопланински ливади и пасища от община Белово - 1 650,0 ха	Горски фонд от Държавно лесничейство Белово, община Белово, по лесоустройствен проект от 1995 год., отдели: 1 от а до и, 1, 3, 4; 2; 3; 5; от 9 до 15; 16-а, м, 1, 2; от 21 до 44; 59 л, м, н, о, п, 8, 9, 10, 11; 60 ж, з, и, к; 61; 65; 66 от до к, п, от 1 до 7; 67; 68; 69; 427; 428; 429; 430; 433; 434; 435; 436; 437 а, б, д, е, ж, з, и; 438; 439; 440, с обща площ 3240,1 ха.
V-ти Парков участък Костенец обща площ 8930,3 ха Горски фонд - 4580,3 ха Високопланински ливади и пасища от община Костенец - 4 350,0 ха	Горски фонд от Държавно лесничейство Костенец, община Костенец и община Долна баня, по лесоустройствен проект от 1998 год., отдели: 16; 17; 18; 19; 35; от 37 до 42; 51; от 53 до 77; от 129 до 145; от 339 до 361, с обща площ 4580,3 ха, включително резерват "Ибър" - 2206,2 ха.

Приложение № 1 (продължение)

<p>VI-ти Парков участък Боровец обща площ 10036,7 ха Горски фонд - 8158,7 ха Високопланински ливади и пасища от община Самоков - 1878,0 ха</p>	<p>Горски фонд от Държавно лесничество Боровец, община Самоков и община Долна баня, по лесоустройствен проект от 1997 год., отдели: 128; 129; 135; 136; 178; 179; 180; 181; от 213 до 217; 229; 230; 231; 234; 235; 238; 239; 240; 339 г; 341 б, в; 346; 347 а, б, 1; 348; 349 б; 350; 351; 352; 353; 359; 361; 364; 365; 366; от 370 до 445; 587 д, е, ж, з, и, к, л, м, 4, 5, 6; 588; 589-б, в, г, д, 2, 3; 590 е-н, 4, 5 ,6; 591 в, г, д, 3; от 598 до 624; 628 г, д; от 646 до 667, с обща площ 8158,7 ха, включително “Централен Рилски резерват” - 2389,7 ха.</p>
<p>VII-ми Парков участък Бели Искър обща площ 12725,5 ха Горски фонд - 12725,5 ха</p>	<p>Горски фонд от Държавно лесничество Самоков, община Самоков, по лесоустройствен проект от 1994 год., отдели: 661 в-ж, 1; 662 к; от 665 до 686; от 702 до 707; от 840 до 908, с обща площ 12725,5 ха, включително “Централен Рилски резерват” - 9956,8 ха.</p>
<p>VIII-ми Парков участък Говедарци обща площ 6691,1 ха Горски фонд 4279,1 ха Високопланински ливади и пасища от община Самоков - 2412,0 ха</p>	<p>Горски фонд от Държавно лесничество Самоков, община Самоков, по лесоустройствен проект от 1994 год., отдели: 718; 721; 722; 723 к-м, 11-14; 724 з, и, 7-10; 725; 726; 727 м, 7, 8; 729; 730; 731; 734; 735; 736 п-т, 9; 740; 741 д-н, 1; 743; 744; 745; 746; от 753 до 756; 757 к; 758; 768 е, 1-3; от 769 до 771; 772 в, е, з, 1-3; 773 д-ж; 781-783; 784; 787-806, с обща площ 4279,1 ха.</p>
<p>IX-ти Парков участък Дупница обща площ 8851,1 ха Госки фонд - 4309,1 ха Високопланински ливади и пасища - 4 542,0 ха От община Дупница 3 158,0 ха; От община Сапарева баня 1 384,0 ха.</p>	<p>Горски фонд от Държавно лесничество Дупница, община Дупница и община Сапарева баня, по лесоустройствен проект от 1997 год., отдели: от 85 до 96; от 107 до 112; 115; 116; 132; 133; 134; 135; 144; 145; 146; 149; от 154 до 158; от 177 до 181; 184; 185; 186; 190; 191; 192; от 200 до 224, с обща площ 4309,1 ха, включително резерват “Скавица” -70,8 ха.</p>

Приложение № 2

Регистър

На защитените територии, попадащи в Национален парк "РИЛА"

I.Национални паркове

№	№ в ДР	Наименование на защитената територия, цел	№ и дата на заповедта за обявяване Д.вестник бр./година	Местонахождение (град, село, местност, РУГ, ДЛ)	Площ (ха)	Забележка (отразяват се настъпилите промени)
1	14	"РИЛА", с цел да се запазят завинаги в полза на обществото комплекси от саморегулиращи се екосистеми и присъщото им видово разнообразие, местообитанията на редки и застрашени видове и съобщества, характерни и забележителни пейзажи и обекти на неживата природа, които имат световно значение за науката и културата.	зап. № 114/24.02.1992 год. (ДВ, бр. 20, 1992 год.)	На територията на 12 общини (Благоевград, Симитли, Разлог, Белица, Якоруда, Белово, Костенец, Долна баня, Самоков, Сапарева баня, Дупница, Рила), 4 РУГ (Благоевград, Кюстендил, София и Пазарджик) и 11 ДЛ (Благоевград, Симитли, Разлог, Белица, Якоруда, Белово, Костенец, Боровец, Самоков, Дупница, Рилски манастир)	Общо: 107 923,7 в т. ч. ГФ 67 358,7 ПФ 40 565,0	Заповед № РД-397 от 15 октомври 1999 год. (ДВ, бр. 44, 2000 г.) прекатегоризиран в Национален парк с обща площ от 81 046,0 ха в т. ч. ГФ 53 481,0 ха ПФ 27 565,0 ха

Приложение № 2 (продължение)

II. РЕЗЕРВАТИ

№	№ в ДР	Наименование на защитената територия, цел	№ и дата на заповедта за обявяване Д.вестник бр./година	Местонахождение (град, село, местност, РУГ, ДЛ)	Площ (ха)	Забележка (отразяват се настъпилите промени)
1	2	“ПАРАНГАЛИЦА” , поради особено ценните и редки горско-дървесни породи, които се намират в залесената част и поради редките и крайно характерни и интересни тревисти растения в пасището, които представляват грамаден интерес от дендрологично, флористично, фитогеографско и екологично гледище.	пост. № 8517/30.06.1933 г.	Землище на с. Бистрица, Горноджумайска околия (Община Благоевград, землище на с. Бистрица, РУГ-Благоевград, ДЛ-Благоевград)	Общо: 1 492,44	зап. № 1980/07.08.1961 год. липсва заповедта зап. № 523/09.06.1987 год. обявена буферна зона с обща площ-1 258,7 ха, в т. ч. ГФ 516,7 ха и ПФ 742,0 ха
2	48	“СКАКАВИЦА” , с цел да се запази девствения характер на бялмурови насаждения.	зап. № 508/28.03.1968 год.	Община Сапарева баня, РУГ-Кюстендил, ДЛ-Дупница	Общо: ГФ 70,8	зап. № 1062/21.11.1986 год. буферна зона с обща площ 159,8 ха
3	109	“ИБЪР” , с цел да се запазят храстови гори от клек в Ибърския дял на Рила планина, както и находищата на реликтна флора и редки животински видове.	зап. № 148/26.02.1985 год.	Общини Костенец и Долна баня, РУГ-София, ДЛ-Костенец	Общо: 1 701,0 в т. ч. ГФ 1 658,6 ПФ 42,4 БЗ ГФ 571,3	зап. № 114/24.02.1992 год. (ДВ, бр. 20, 1992 год.) увеличава се площта на 2 248,6 ха
3.1	(48)	“УЛУЦИТЕ” , с цел да се запазят естествените смесени иглолистно - широколистни насаждения, незасегнати от човешката дейност, както и местообитанията на рядко срещащи се в Рила планина диви кози, глухари, мечки и други представители на местната фауна.	зап. № 1000/04.04.1974 г.	Землище на с. Долна баня, ГС-Костенец	Общо: 370,6 в т. ч. ГФ 370,6	зап. № 148/26.02.1985 год. влиза в резерват “Ибър”

Приложение № 2 (продължение)

4	112	“РИЛОМОНАСТИРСКА ГОРА” , с цел да се запазят първичните горски екосистеми от иглолистни и смесени елови и букови гори характерни за района на Рила планина, находищата на редки и застрашени от изчезване видове и естествената среда на архитектурно-историческия резерват “Рилски манастир”.	зап. № 307/10.04.1986 год. (ДВ, бр.34, 1986 год.)	Община Рила, РУГ-Кюстендил, ДЛ-Рилски манастир	Общо: 3 445,6 в т. ч. ГФ 3 445,6 БЗ общо: 2 401,6 в т. ч. ГФ 1 199,6 ПФ 1 202,0	зап. № 114/24.02.1992 год. (ДВ, бр. 20, 1992 год.) увеличава площта на 3 676,5 ха Заповед № РД-397 от 15 октомври 1999 год. (ДВ, бр. 44, 2000 г.) изключен от територията на Национален парк “Рила” Заповед № РД-310 от 26.06. 2000 год. (ДВ, бр.56, 2000 г.) включен в Природен парк “Рилски манастир”
4.1	(4)	ЗАЩИТЕНА МЕСТНОСТ “РИЛСКИ МОНАСТИР” , с цел да се запази район с изключителна природна красота, който служи и като място за излети и естетическа наслада на трудещите се от страната и чужбина.	зап. № 407/09.02.1966 год. (ДВ, бр.35, 1966 год.)	ГС-Рилски манастир, Кюстендилски окръг	Общо: 2 586,7 в т. ч. ГФ 2 586,7	зап. № 307/10.04.1986 год. влиза в резерват “Риломонастирска гора”
5	117	“ЦЕНТРАЛЕН РИЛСКИ РЕЗЕРВАТ” , с цел да се съхранят в непроменено състояние горски, субалпийски и алпийски екосистеми, образуващи уникален за планините в Централна и Южна Европа комплекс, централната част на Рилското флористично формообразователно огнище, както и находищата на десетки застрашени и редки растителни и животински видове.	зап. № 114/24.02.1992 год. (ДВ, бр. 20, 1992 год.)	Община Самоков, РУГ-София, ДЛ-Самоков и ДЛ-Боровец	Общо: 12 393,7 в т. ч. ГФ 12 346,7 ПФ 47,0	

Приложение № 2 (продължение)

5.1	(24)	“МАРИЧИННИ ЕЗЕРА”, с цел да се съхрани оригиналната високо- планинска тревна и горска растителност.	пост. № ЗП 14823 от 29.06.1951 год.	Самоковска околия, държавна гора “Марица” (Община Самоков, РУГ-София, ДЛ-Боровец)	Общо: 1 734,5 в т. ч. ГФ 1 734,5	зап. № 2245/30.12.1956 год. липсва заповедта зап. № 1700/17.07.1961 год. площта се определя на 1807 ха, намалена е с 323,6 ха и се обособяват два резервата: “Студенец” с площ 496,7 ха и “Маричини езера” с площ 986,7 ха зап. № 2319/14.09.1961 год. отменя горната заповед, определя площта на 1 823,6 ха и се обособяват два резервата: “Студенец” с площ 603,7 ха и “Маричини езера” с площ 905,3 ха зап. № 114/24.02.1992 г. (ДВ, бр. 20, 1992 год.) влиза в “Централен Рилски резерват”
5.2	(78)	“СКАКАВЕЦ”, с цел да се съхранят дървостои, имащи характера на първобитна гора и запазили се в отлично състояние, както и богатата и разнообразна фауна (мечка, дива коза, дива свиня и др.) в тази част на Рила планина.	зап. №358/09.02.1973 год. (ДВ, бр.21,1973 год.)	Община Самоков, ГС-Самоков	Общо: 72,3 в т. ч. ГФ 72,3	зап. № 4527/17.11.1975 год. площта е намалена на 72,0 ха зап. № 114/24.02.1992 год. (ДВ, бр. 20, 1992 год.) влиза в “Централен Рилски резерват”
5.3	(111)	“ГОЛЯМ СКАКАВЕЦ”, с цел да се запази част от най-слабо засегнатата от човешки дейности природна територия в страната, образци от екосистеми в алпийския и субалпийския пояс на Рила планина и местообитания и убежища на редки и застрашени от изчезване видове.	зап. №99/12.02.1985 год. (ДВ, бр. 28,1985 год.)	Землище на с. Мала църква, ГС-Самоков	Общо: 4 180,0 в т. ч. ГФ 4 180,0	зап. № 114/24.02.1992 год. (ДВ, бр. 20, 1992 год.) влиза в “Централен Рилски резерват”

Забележка:

(24) - номер в Държавния регистър на резервати и защитени местности, закрити или включени в територията на други такива.

Приложение № 2 (продължение)

III. ПРИРОДНИ ЗАБЕЛЕЖИТЕЛНОСТИ

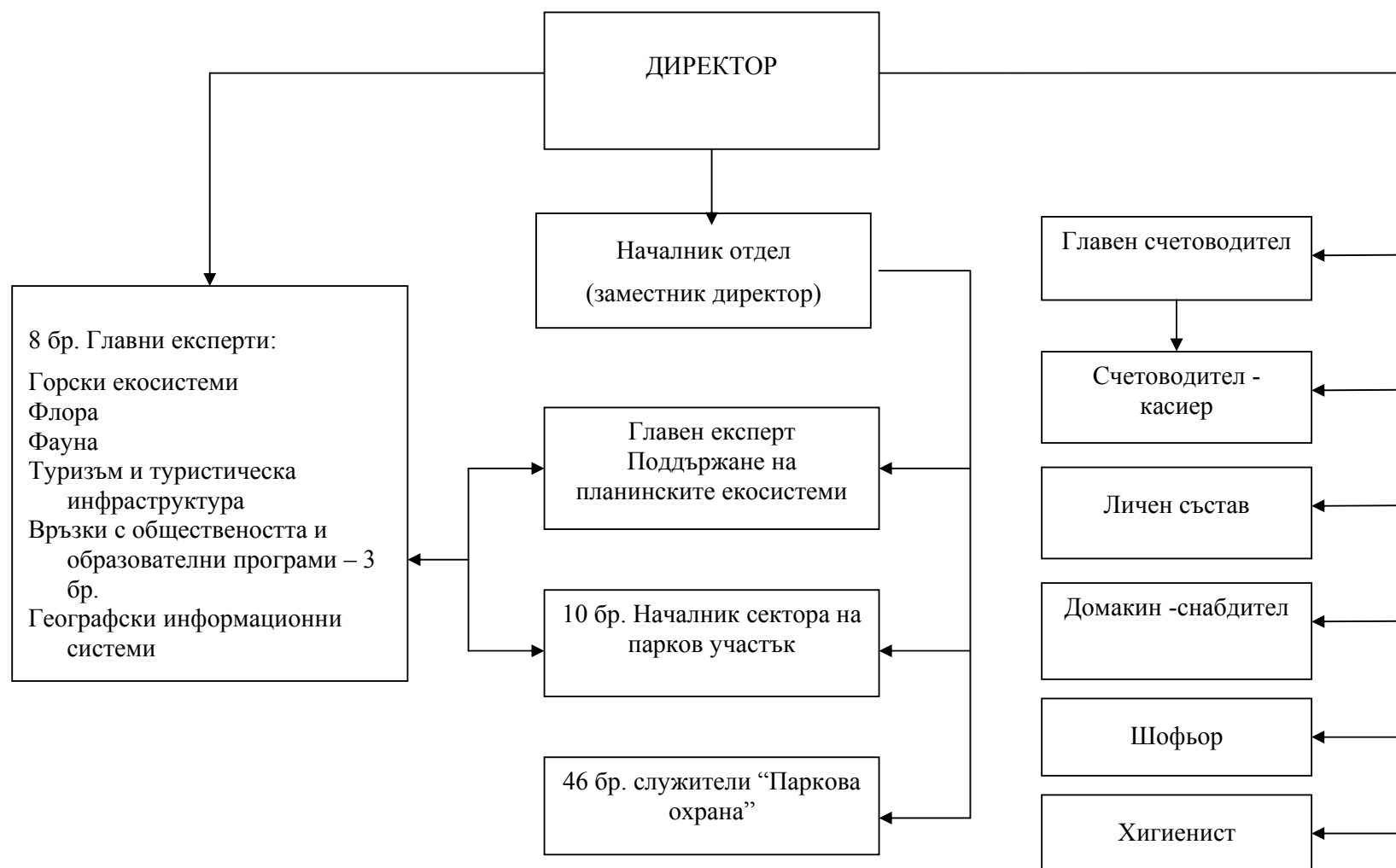
№	№ в ДР	Наименование на защитената територия, цел	№ и дата на заповедта за обявяване Д.вестник бр./година	Местонахождение (град, село, местност, РУГ, ДЛ)	Площ (ха)	Забележка (отразяват се на- стъпилите промени)
1	65	ВОДОПАД “СКАКАВИЦА” , с цел да се съхрани естествения водопад на р. Скакавица, представляващ интерес за туризма и науката.	зап. № 3796/11.10.1966год.	Община Сапарева баня, РУГ-Кюстендил, ДЛ-Дупница	Общо: 1,0 в т. ч. ГФ 1,0	
2	66	ВОДОПАД “САМОКОВИЩЕТО” , с цел да се съхрани естествения водопад на р. Бистрица, представляващ интерес за туризма и науката.	зап. № 3796/11.10.1966год.	Община Дупница, землище на с. Бистрица, РУГ-Кюстендил, ДЛ-Дупница	Общо: 1,5 в т. ч. ГФ 1,5	
3		ВЕКОВНО ДЪРВО “ЗМИЕВИДЕН СМЪЛЧ” ,	зап. № 715/12.03.1975 год.	Община Самоков, РУГ-София, ДЛ-Боровец		
4	349	“МОРЕНА” , с цел да се съхрани кът от Рила планина, отличаващ се със своята научна, културна и естетическа стойност.	зап. № 283/04.05.1979 год.	Община Дупница, землище на с. Бистрица, РУГ-Кюстендил, ДЛ-Дупница	Общо: 3,5 в т. ч. ГФ 3,5	
5	479	“УРДИНИ ЕЗЕРА” , с цел да се запази уникален за страната минералогичен комплекс, включващ нови за световната наука минерали, алпийска растителност с находища на голям брой редки и застрашени видове, и реликтна ледникова хидрофауна в Рила планина.	зап. № 159/04.03.1985 год.	Община Самоков, землище на с. Говедарци	Общо: 1 150,0 в т. ч. ПФ 1 150,0	
6		ВОДОПАД “СКАКАВЕЦ” , с цел да се съхрани естествения водопад на р. Скакавец, представляващ интерес за туризма и науката.	зап. № 3796/11.10.1966год.	Община Самоков, РУГ-София, ДЛ-Самоков	Общо: 0,2 в т. ч. ГФ 0,2	

Приложение № 2 (продължение)

IV. ИСТОРИЧЕСКИ МЕСТА

№	№ в ДР	Наименование на защитената територия, цел	№ и дата на заповедта за обявяване Д.вестник бр./година	Местонахождение (град, село, местност, РУГ, ДЛ)	Площ (ха)	Забележка (отразяват се настъпилите промени)
1		“РАДОНОВ ГРОБ”,	зап. № 3718/28.08.1975 год.	Община Разлог	ПФ 0,5	
2		“КАВРАКИРОВ ГРОБ”,	зап. № 913/08.04.1972 год.	Община Белица, РУГ-Благоевград, ДЛ-Белица	ГФ 0,2	
3		“ДЖУНДЖУРОВА ВОДА”,	зап. № 2122/21.04.1964 год.	Община Белица, РУГ-Благоевград, ДЛ-Белица	ГФ 0,5	
4		“ГРОХОТ”,	зап. № 2122/21.04.1964 год.	Община Белица, РУГ-Благоевград, ДЛ-Белица	ГФ 1,0	
5		“БАНЕНСКА РЕКА”,	зап. № 357/09.02.1973 год.	Община Якоруда, РУГ-Благоевград, ДЛ-Якоруда	ГФ 6,0	По ЛУП от 1994 год. Площ ГФ 35,6 ха
6		“ЧЕРВЕНИЯ ПЛОЩАД”,	зап. № 3718/28.08.1975 год.	Община Якоруда, РУГ-Благоевград, ДЛ-Якоруда	ГФ 5,0	
7		“ШАВАРИТОТО ДЕРЕ”,	зап. № 1496/20.05.1974 год.	Община Костенец, РУГ-София, ДЛ-Костенец	ГФ 7,8	
8		“ТАПАНИТЕ”,	зап- № 4090/25.11.1971 год.	Община Благоевград, РУГ-Благоевград, ДЛ-Благоевград	ГФ 0,2	
9		“ЧАКАЛИЦА”,	зап- № 4090/25.11.1971 год.	Община Благоевград, РУГ-Благоевград, ДЛ-Благоевград	ГФ 1,0	

СТРУКТУРА НА ДИРЕКЦИЯ НАЦИОНАЛЕН ПАРК “РИЛА”

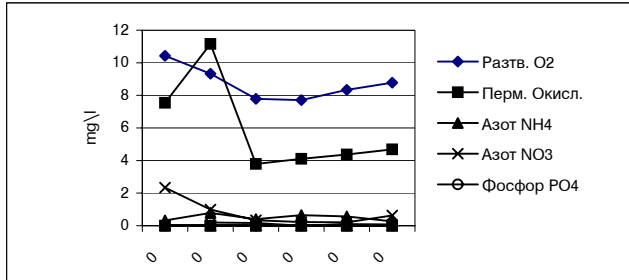
Приложение № 4

Метеорологични станции, стационари и екологични лаборатории с данни за НП "Рила"

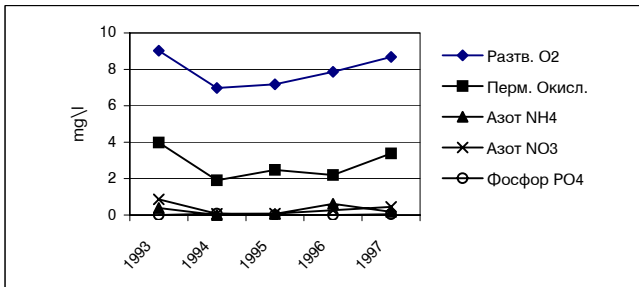
№	Тип	Име	Местоположение	Дава результати от м надм. в.	Екосистема	Основан	Собственост
1	Метеорологична станция	Мусала	вр. Мусала	2700-2925	алпийска растителност	1932	ХМС
2	Стационар	В. Серафимов	южните склонове на Рила	1400-2000	бял борови гори	1961	ИГ
3	Стационар	Говедарци	над с. Говедарци	1200-2000	иглолистни смесени гори	1963	ИГ
4	Стационар	Парангалица	резерват "Парангалица"	1400-2100	иглолистни смесени гори	1979	ИГ
5	Стационар	Бъзенишки дол	Юндола	1900	иглолистни смесени гори	1970	ИГ
6	Еколаборатория	Еколаборатория ОМ2	вр. Мусала	2700-2925	алпийска растителност	1991	ИЯИЯЕ
7	Еколаборатория	Алиница	Бели Искър	1400	иглолистни гори	1997	ИЯИЯЕ

Качество на повърхностните води

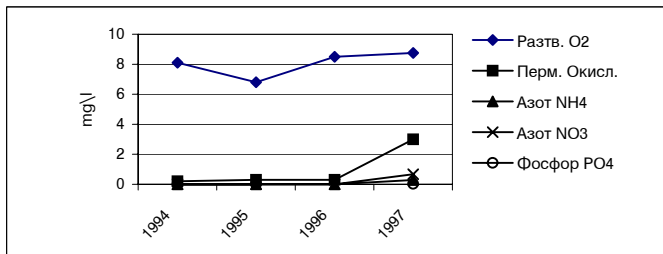
Приложение № 5

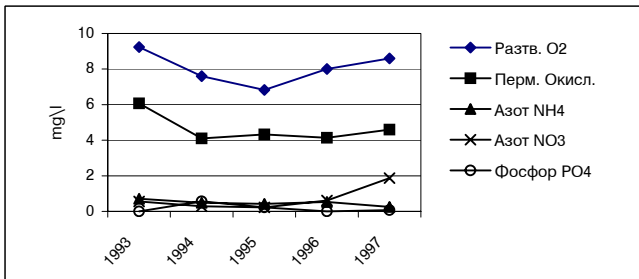
р. Искър след гр. Самоков преди яз. Искър

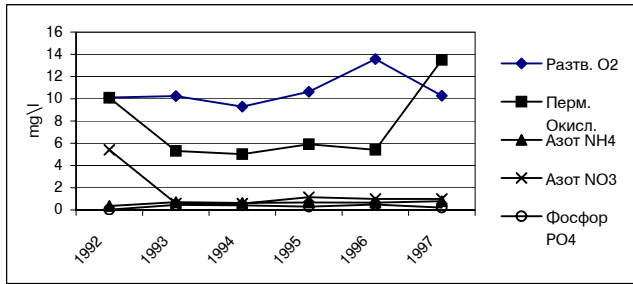
р. Искър преди гр. Самоков

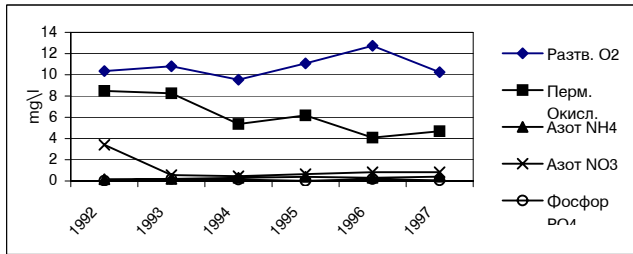
р. Искър преди яз. Бели Искър

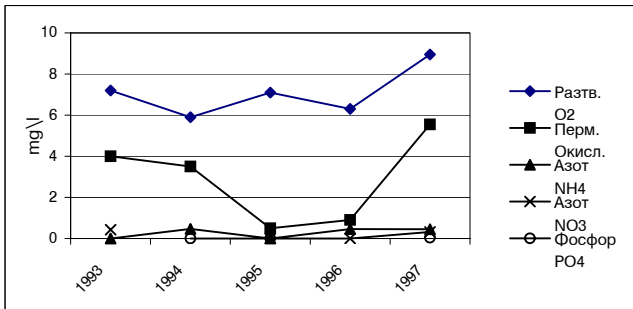
р. Палакария - преди вливане в р. Искър

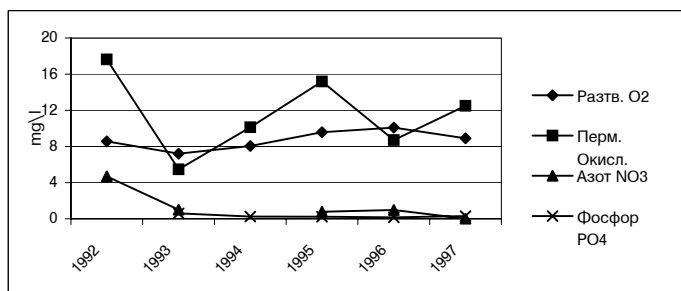
р. Марица - 3 км. след гр. Костенец

р. Марица при гр. Белово

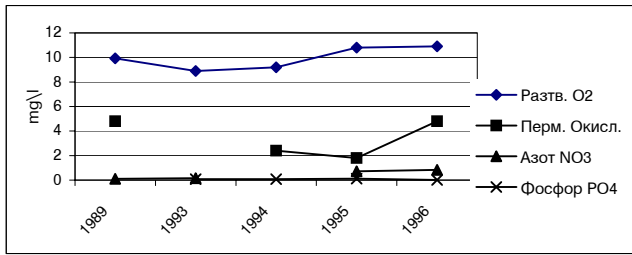

р. Марица при с. Радуил - при ХМС

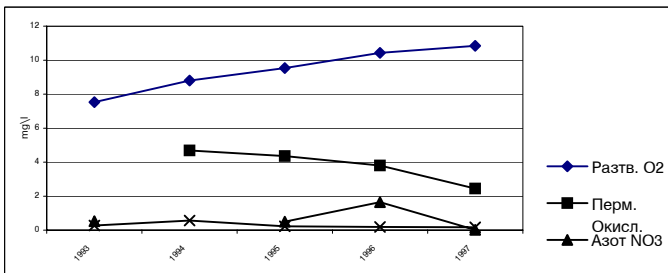

р. Разложка преди вливане в р. Места(ХМС)

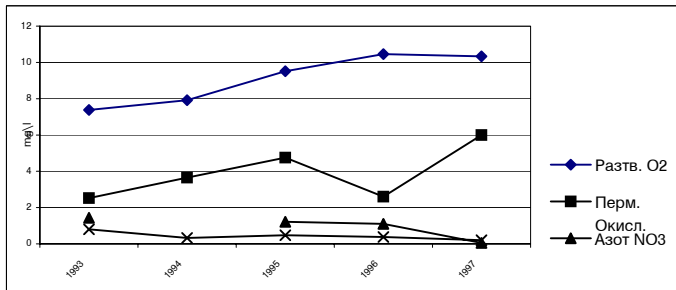
**Приложение № 5
(продължение)**

р. Места над гр. Якоруда(ХМС)

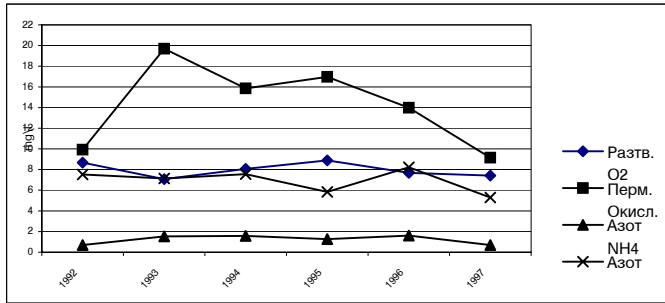

р. Места преди вливане на р.Разложка

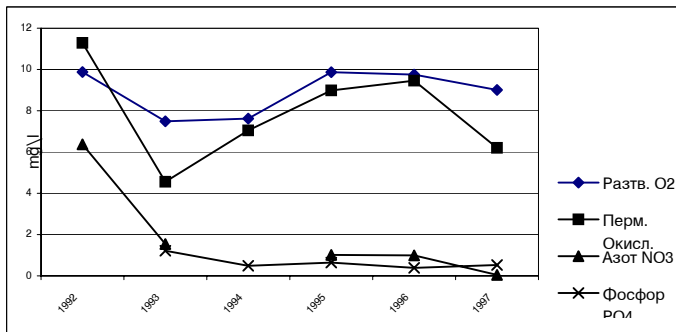

р. Глазна преди вливане в р. Разложка

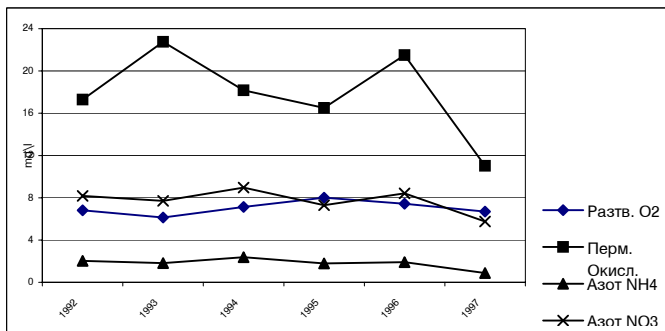
Приложение № 5
(продължение)

р. Струма след вливане на р. Джерман

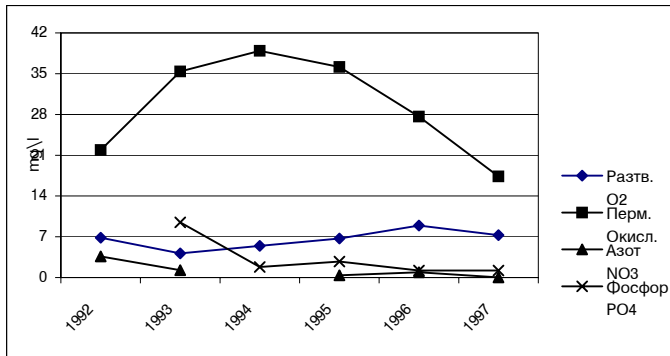
р. Струма при с. Крупник

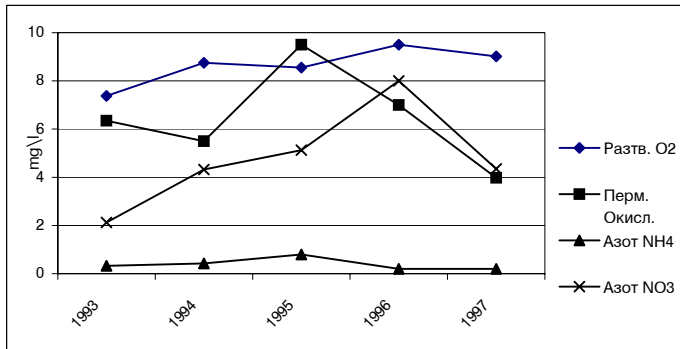
р. Джерман преди вливането ѝ в р. Струма

Приложение № 5
(продължение)

р. Благоевградска Бистрица след Благоевград

р. Джерман над гр. Дупница

Приложение № 6**Ерозионни процеси под антропогенно въздействие**

Наблюдавани ерозионни процеси на територията на Национален парк “Рила”, вследствие на антропогенното въздействие.

Констатиран изоставен, нефункциониращ сграден фонд за премахване и рекултивация на нарушените терени.

I. Района на ДЛ Дупница и общините Дупница и Сапарева баня

1. Бивш овчарник (205-6) за премахване и рекултивация
2. Дървено бунгало (206-1)
3. Хижа “Бял кладенец” (ССФ) за премахване и рекултивация
4. Изоставен трафопост (115-1) за премахване и рекултивация
5. Хижа “Седемте езера” (89-6) ерозиран са туристическата пътека от хижа “Вада”, районът около езерата, в частност мястото на палатковия лагер на “Бялото братство” вследствие на посетителския поток
6. Хижа “Рилски езера (ССФ) ерозиран е пътя от Кюмюрджийска поляна до хижата, вследствие на посетителския поток и използването на пътя за снабдяване на хижата

II. Района на ДЛ Самоков, ДЛ Боровец и община Самоков**ГС - Боровец**

1. Района на връх Мусала хижата и заслон “Еверест” (240-7) ерозиран са туристическите пътеки
2. Недовършената нова постройка, изгорялата хижа “Мусала” (238-5) за премахване и рекултивация
3. Основи и стени на постройка, изоставена едноетажна постройка около хижа “Марица” (425-3) за премахване и рекултивация
4. Недовършена масивна постройка до хижа “Чакър войвода” (359-1) за премахване и рекултивация
5. Нерекултивирана КиПА до заслон “Ибър 1900” (658-2)
6. Основи на сгради, останали след приключване на строителството на каскадите (658-2) за премахване и рекултивация
7. Бетонни основи и каменна зидария от времето на строителство на каскадата (425-4) за премахване и рекултивация
8. Дървена, полуразрушена, изоставена постройка на ГС-Боровец и бетонни основи и първа плоча на постройка (603-а) за премахване и рекултивация
9. Основи и каменна зидария на постройка, използвана от строителни войски при строителството на пътя за СД “Марица”, основи от камък и части от дървените стени на кантон “Чемберлия” на ДЛ-Боровец (619-1) за премахване и рекултивация
10. Селскостопански сгради на АПК-Самоков (359-2) за премахване и рекултивация

III. Района на ДЛ Благоевград и община Благоевград

1. Ерозирана туристическата пътека от пътеката кантон СД “Бистрица” до хижа “Македония” (ССФ)
2. Кантон СД “Бистрица” (ССФ) - nereкултивирани терени след строителството на каскадата Белмекен-Сестримо
3. Основи и първа плоча на мандра (12-3) за премахване и рекултивация

Приложение № 6 (продължение)**IV. Района на ДЛ Разлог и община Разлог**

1. Дървено бунгало, нефункциониращо (78-к) за премахване и рекултивация
2. 2. Останки от полумасивна сграда на ДЛ Разлог (93-2) за премахване и рекултивация

V. Районът на ДЛ Белица и община Белица

1. Масивна триетажна сграда, изоставена (25 м) за премахване и рекултивация
2. Масивна едноетажна сграда, нефункционираща (24-8) за премахване и рекултивация
3. Две двуетажни сгради с масивен първи и сглобяема конструкция втори етаж, основи, части от стени и покривни конструкции, останали от строителството на каскадата “Белмекен-Сестримо” (24-8) за премахване и рекултивация
4. Кантон “Вапата” на “Язовири и каскади”, изоставен (40-2) за премахване и рекултивация
5. Масивна едноетажна сграда без покривна конструкция, каменни и бетонови основи с части от стени, останали от строителството на каскадата “Белмекен-Сестримо” (40-2) за премахване и рекултивация
6. Нерекултивирани нарушени терени и КиПА след строителството на каскадата “Белмекен-Сестримо” покрай път-канала и пътя от тунела СД “Бистрица” - Динков дол до Поленица за рекултивация
7. Основи от селскостопанска и жилищна сграда ССФ между отдели 18 и 5 за премахване и рекултивация
8. Основи от селскостопанска сграда ССФ над отдел 107 за премахване и рекултивация

VI. Районът на ДЛ Костенец и община Костенец

1. Основи и стени на сгради, останали от строителството на каскадата “Белмекен-Сестримо” (145 г,д,е) за премахване и рекултивация
2. Основи и стени на сгради, останали от строителството на каскадата “Белмекен-Сестримо” (358-1,2) за премахване и рекултивация
3. КиПА при кантон “Айрян дере” 1900 не е рекултивирана

VII. Районът на ДЛ Якоруда и община Якоруда

1. Нефункциониращи сгради, основи и стени на сгради, останали от строителството на каскадата “Белмекен-Сестримо” покрай път-канала и пътя от Спортната база “Белмекен” до Поленица за премахване и рекултивация
2. Нерекултивирани нарушени терени и КиПА след строителството на каскадата “Белмекен-Сестримо” покрай път-канала и пътя от Спортната база Белмекен до Поленица за рекултивация

Приложение №7**ПРИНЦИПИ И ПОДХОДИ ПРИ ХАРАКТЕРИЗИРАНЕ И КАРТИРАНЕ НА МЕСТООБИТАНИЯТА (ХАБИТАТИТЕ), ПРЕДСТАВЕНИ НА ТЕРИТОРИЯТА НА НП “РИЛА”**

Съхранението и опазването на популациите на дивите животински и растителни видове не може да се разглежда извън опазването и защитата на техните местообитания. В този смисъл разработването и прилагането на класификационни системи за отдиференциране, характеризирание и картиране на местообитанията е с приоритетно значение, както от фундаментално-научна така и от приложно-практична, природозащитна гледна точка. През последните години все по-широко приложение намират класификационните схеми разработени на базата на състава и структурата на представените растителни и животински съобщества.

Един от първите опити за разработване и прилагане на комплексна методика за отдиференциране и характеристика на хабитатите, представени на територията на Европа, е програмата - CORINE BIOTOPES на Комисията на европейската общност към Европейската съвет. Първата версия на хабитатната типология е разработена като двустепенна система през фазата на предварителните изследвания по програмата CORINE (Wyatt et al., 1982). Краен етап в развитието на тази класификация е публикуваният шест степенен списък на хабитатите представени в Палеарктика (Devillers, P. & Devillers-Terschuren, J. 1996). Тази класификация търпи критика от редица учени и организации и през 1997 г. Комисията на европейската общност възлага на Европейската агенция за околна среда да разработи методика за определяне на хабитатите. Такава методика е създадена от Европейския тематичен център за опазване на природата /European Topic Centre for Nature Conservation/ (Davies, C. & Moss D., 1997 г.). Тази класификационна система включва четири ерархично субординирани нива, като се разработва единна схема за хабитатите разпространени в Европа до трето ниво, а четвъртото ниво се интерпретира различно за всяка конкретна разработка.

Цели и изисквания към класификационната схема на хабитатите:

- да осигури естествен и лесен за използване език за описание на морските, сладководните и наземни хабитати;
- да е обективна и научно базирана йерархична система с ясна дефиниция на принципите за отделяне на основните единици;
- да позволява въвеждането и съхраняването на информацията в релационна база данни;
- да е изчерпателна но приложима на различните съподчинени нива на комплексност в зависимост от нуждите за приложение.

Основни принципи при изграждането на хабитатна система:

- класификацията е строго йерархична и на дадено ниво обема на хабитатите е еднаков;
- използват се ясни критерии за дефиниране на всяко ниво;
- най-важните критерии са свързани с физиономичността; доминиращите растителни и животински съобщества; биогеографските и екологични фактори детерминиращи състава и структурата на съобществата;
- екологично дефинираният хабитат на различни растителни и животински съобщества трябва да е различен за всяко от тях;

Приложение №7 (продължение)

- хабитати описани от различни локалитети но с еднаква екологична характеристика би трябвало да не се отделят като самостоятелни единици.

Приложност на хабитатната система

- за оценка на хабитатното разнообразие като част от биологичното разнообразие;
- практична система за описание и мониторинг на местообитанията на национално, регионално и локално ниво;
- за идентифициране на застрашените хабитати.

Недостатъци на CORINE/Palearctic classification

- липса на ясно и съдържателно изложение на методологията и връзките с фитоценологичната номенклатура;
- въпреки, че е йерархична, системата има редица неточности касаещи статута и ранга на отделните хабитатни единици на едно и също ниво;
- не е достатъчно изчерпателна и пропуска много, специално морски, сладководни и антропогенни хабитати;
- системата е компилирана от различни източници, при което се създават условия за поява на синонимика;
- няма ясни критерии за положението и съдържанието на отделните единици;
- голяма част от хабитатите са отдиференцирани на географски а не на екологически принципи;
- обемът на единиците не е подходящ за потребители като специалисти по безгръбначни животни;
- използването на тривиални имена на растенията и животните силно затруднява ползването и от специалисти.

Определение на понятието местообитание (хабитат):

Програма CORINE:

Топографско пространство, хомогенно в своите физични и биотични компоненти в мащава на изследваният феномен.

Директива 92/43 ЕЕС (Habitats Directive):

природен хабитат: “земни или водни територии разграничени от географски, абиотични или биотични изцяло естествени или близки до естествените особености,”

видов хабитат: “средата определена, като биотични и абиотични фактори в която видовете живеят във всеки етап на тяхният жизнен цикъл”

EUNIS:

“съобщества на растения и животни, като характеризиращ елемент на биотичната околна среда, заедно с абиотичните фактори (почва, климат, качество и наличност на вода, и др.) действащи заедно на дадена територия (акватория)” - отнася се, като дефиниция за местообитанията на гръбначни животни и висши растения. Така дефинираните хабитати са с площи от около 1 m² до 100 m². Площи от около 100 m² до 10 ha са вече хабитатни комплекси.

Приложение №7 (продължение)

Използване на горскотипологичните описания, като основа за отдиференциране на горските местообитания

Описанията на горската растителност по 10 степенна скала на обилието използвана при таксиране на горите дават възможност за отдиференциране и картиране на проявените горски местообитания на дадена територия. Настоящата разработка е опит за използване на тази информацията в разработването на хабитатната схема за НП Рила. За разработването на тази хабитатната система е събрана и синтезирана наличната фитоценологична и горскотипологична информация отнасяща се за изследваният район.

Описанията синтаксони от района са използвани от една страна като основа за определяне на съдържанието и обема на картируемите единици а от друга при вземането на решения за принадлежността на дадена таксационна комбинация към определен хабитатен тип.

Обработката на горскотипологичната информация премина през два етапа. През първият етап е обобщена информацията от таксационните протоколи за територията на всички горски стопанства попадащи в проучвания район. Тази информация, състояща се от около 42 000 записа отговарящи на описанията на всеки подотдел и нанесена в електронна таблица, послужи за база при отдиференцирането на картируемите единици. През вторият етап записите от таблицата бяха групирани по групи (според съдоминантите) и класове (според доминиращите видове) спрямо видовият си състав и стойностите с които са представени отделните видове в дървостоят. Като резултат бяха отделени хабитатните единици съответстващи на формациите на едификаторните и доминантни дървостни видове представени в района. Всяка единица бе привързана към съответстващата и в системата на CORINE/Palearctic Classification и EUNIS (до 3 ниво). В границите на хабитатните единици са обособени субединици отразяващи дървостния състав без да отчитат количествената представеност на отделните видове. За основа при кодирането на хабитатите и подхабитатите бе използвана системата на CORINE/Palearctic Classification. Така на всяка единица е присвоен едентификационен код състоящ се от две части - първа отговаряща на кода на хабитата по системата CORINE и втора отговаряща на подхабитата (екосистемата). За осъществяване на връзка между така разработената система и таксационните описания бяха създадени номенклатурни таблици, като на всеки клас и всяка група таксационни комбинации се присвоява съответният едентификационен код.

Картиране на хабитатите

Изготвянето на карта на хабитатите на даден район преминава през три основни етапа. Първият - подготвителен етап включва събирането и обобщаването на наличната информация, съставянето на работна легенда на картируемите единици и подбор на топографска основа. Вторият - теренно скициране се осъществява по маршрутни и площен метод. За целта районите се обхождат периодично за окомерно отдиференциране на картируемите единици и определяне на техните граници. Маршрутите се подбират по профилни линии от водоразделите до долините. Въз основа на съставените скици се изготвя теренен макет на картите съдържащ графично изображение на картируемите единици. За тази цел се подготвя картографска основа с елементи от топографската карта позволяващи достоверно и пълно представяне на картируемите единици. През третият - камерален етап оригиналните карти и легенди се изготвят чрез систематизиране на данните от теренните проучвания и трансформация на информацията от теренния макет.

Приложение №7 (продължение)

Предложената система за използване на горскотипологичната информация за отдиференциране на горските местообитания може да се разглежда като част от първият етап на картирането

Списък на хабитатите по Корине

!*22.1	Непресъхващи езера и язовири
22.2	Временни сладководни басейни
*24.1	Реки и потоци
*24.17	Водопади
!*31.227	Съобщества на <i>Empetrum nigrum</i>
!*31.231	Рило-Родопски съобщества от синя боровинка - <i>Vaccinium uliginosum</i>
!*31.4252	Рило-Родопски съобщества от <i>Rhododendron myrtifolium</i>
*31.431	Планински храсталаци от <i>Juniperus sibirica</i>
!*31.461	Рило-Родопски съобщества от връшняк - <i>Bruckenthalia spiculifolia</i>
*31.47	Субалпийски иалпийски съобщества от мечо гразде - <i>Arctostaphylos uva-ursi</i>
*31.4915	Карпато-Балкански съобщества от сребърник - <i>Drias octopetala</i>
*31.4917	Рило-Родопски съобщества с участие на пълзящо омайниче - <i>Geum reptans</i>
*31.4A2	Балкано-Хеленски съобщества от боровинки - <i>Vaccinium myrtillus, V. vitis-idaea</i>
*31.4B2	Балкано-Рило-Родопски съобщества от балкански зановец - <i>Chamaecytisus absinthioides</i>
31.58	Балкано-Рило-Родопски съобщества от клек - <i>Pinus mugo</i>
31.6115	Рило-Родопски съобщества от зелена елша - <i>Alnus viridis</i>
31.621632	Рило-Родопски храсталаци от нискостъблени върби
31.621633	Рило-Родопски храсталаци от високостъблени върби
31.631	Субалпийски храсталаци от офика - <i>Sorbus aucuparia</i>
31.633	Субалпийски храсталаци от малина - <i>Rubus sp.</i>
*32.134	Съобщества от обикновена хвойна - <i>Juniperus communis</i>
*35.122	Бореално-субалпийски тревисти съобщества от полевица - <i>Agrostis</i> и власатка - <i>Festuca</i>
*35.13	Съобщества от овесица <i>Lerchenfeldia flexuosa</i>
!35.73	Балкански планински съобщества от картъл - <i>Nardus stricta</i>
36.12211	Алпийски субнивнални съобщества от <i>Salix retusa, S. reticulata</i>
36.1233	Субнивнални съобщества от назъбенолисто лютиче - <i>Ranunculus crenatus</i>
36.1234	Субнивнални тревисти съобщества
36.318	Оро-Мизийски съобщества от картъл - <i>Nardus stricta</i>
36.391	Оро-Мизийски съобщества от метличеста власатка - <i>Festuca paniculata</i>
36.3921	Оро-Мизийски съобщества от мощтна власатка <i>Festuca valida</i>
36.393	Оро-Мизийски съобщества от метлица - <i>Bellardiochloa violacea</i>
36.3941	Оро-Мизийски съобщества от извита острица - <i>Carex curvula</i>
36.39421	Оро-Мизийски съобщества от рилска власатка - <i>Festuca riloensis</i>
36.3943	Оро-Мизийски съобщества от бролова власатка - <i>Festuca airoides</i>
36.3944	Оро-Мизийски съобщества от качулата гъжва <i>Sesleria comosa</i>
36.3945	Оро-Мизийски съобщества от скална полевица <i>Agrostis rupestris</i>
*36.41731	Затворени тревисти съобщества от видове власатки <i>Festuca sp. diver.</i>
*36.41733	Затворени тревисти съобщества от видове острици <i>Carex sp. diver.</i>
37.8721	Мизийско-Балкански високотревни съобщества доминирани от видове магарешки бодил - <i>Carduus sp.</i> и видове паламида <i>Cirsium sp.</i>
37.8722	Мизийски високотревни съобщества доминирани от бяла чобанка - <i>Petasites albus</i>
37.8723	Мизийски високотревни съобщества доминирани от видове девисил <i>Heracleum sp.</i>
37.8724	Мизийски високотревни съобщества с участие на видове омайниче - <i>Geum sp.</i>
!*41.19122	Югоизточно-Мизийски буково-елови гори
41.A22	Дакийско-Мизийски габъррови гори - <i>Carpinus betulus</i>
*41.B3511	Рило-Родопски брезови гори - <i>Betula pendula</i>
41.D3	Планински гори от трепетлика - <i>Populus tremula</i>
!42.1613	Западно Рило-Родопски елови гори
!42.2413	Централно-Рило-Родопски смърчови гори - <i>Picea abies</i>
42.5C2	Рило-Родопски гори от бял бор <i>Pinus sylvestris</i>
!*42.6618	Рило-Родопски гори от черен бор <i>Pinus nigra ssp. pallasiana</i>
!42.723	Рило-Пирински гори от бяла мура - <i>Pinus peuce</i>

!*51.112	Сфагнови торфища с видове пушица - <i>Eriophorum</i> sp.
!*52.22	Обрасли торфища с видове ливадина - <i>Poa</i> sp., пушица - <i>Eriophorum</i> sp., дзука - <i>Juncus</i> sp. и др.
*61.1116	Рило-Родопски планински сипеи с щитовиден лапад - <i>Rumex scutatus</i>
*61.1133	Рило-Родопски съобщества от светлика <i>Luzula</i> sp. по сипеи
*61.115	Карпато-Балкански съобщества със видове каменоломки - <i>Saxifraga</i> sp., Великденче - <i>Veronica</i> sp., спореж <i>Senecio</i> sp.
*61.25	Рило-Родопски варовити сипеи
83.3111	Иглолистни култури от местни видове
83.312	Екзотични иглолистни култури
87.2	Рудерални съобщества

Легенда:

! - Резолюция № 4 (6.12.1996) - Списък на застрашените природни местообитания изискващи специфични консервационни мерки.

* - Хабитати по Приложение 1 на Директива 92/43 от 21.05.1992 на Съвета на Европейската Общност за запазване на природните местообитания на дивата флора и фауна.

Приложение № 8

РАЗПРЕДЕЛЕНИЕ НА ОБЩАТА ГОРСКА ПЛОЩ ПО ВИД НА ГОРИТЕ В ХЕКТАРИ

ВИД НА ГОРИТЕ	Насаждения с пълнота 0,4 - 1,0				Насаждения с пълнота 0,1 - 0,3			Общо насаждения	Клек	Общо залесена горска площ	Незалесена площ, подлежаща на залесяване	Недървопроизводител на площ	Горски пасища	Общо горски фонд
	Насаждения	Култури		Всичко	Редини	Изредени култури	Всичко							
		склопени	несклопени											
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
Иглолистни	20193.3	1644.0	502.8	22340.1	3429.2	88.5	3517.7	25857.8	15359.5	41217.3	318.7	9769.4	778.3	52083.7
Широколистни високостъблени	665.8			665.8	29.4		29.4	695.2		695.2	0.7	41.2		737.1
За реконструкция	522.4			522.4	85.0		85.0	607.4		607.4		12.1		619.5
Издънкови	40.7			40.7			0.0	40.7		40.7				40.7
Общо	21422.2	1644.0	502.8	23569.0	3543.6	88.5	3632.1	27201.1	15359.5	42560.6	319.4	9822.7	778.3	53481.0
%	40.1	3.1	0.9	44.1	6.6	0.2	6.8	50.9	28.7	79.6	0.6	18.4	1.5	100.0

ВИД НА ГОРИТЕ	Справка към колона 12				Справка към колона 13						
	Пожарища	Голини	Невъзобновени сечища	Всичко	Обработваеми земи	Ливади	Поляни	Горски разсадници	Плъща, просеки, дворове, складове	Мочере, язовири, езера, скали и др.	Всичко
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
Иглолистни	5.6	271.2	41.9	318.7	16.3	36.0	4181.0		286.9	5249.2	9769.4
Широколистни високостъблени			0.7	0.7			34.0		1.2	6.0	41.2
За реконструкция				0.0			0.2		0.4	11.5	12.1
Издънкови				0.0							0.0
Общо	5.6	271.2	42.6	319.4	16.3	36.0	4215.2	0.0	288.5	5266.7	9822.7

Приложение № 9

РАЗПРЕДЕЛЕНИЕ НА ГОРСКИЯ ФОНД В НАЦИОНАЛЕН ПАРК "РИЛА" ПО ГРУПИ ГОРИ

ГРУПИ ГОРИ	ВСИЧКО			ИГЛОЛИСТНИ			ШИРОКОЛИСТНИ			% според площта	% според запаса
	площ		запас	площ		запас	площ		запас		
	обща	залесена		обща	залесена		обща	залесена			
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
I. Гори със стопанско предназначение	0.0	0.0	0	0.0	0.0	0	0.0	0.0	0	0.0	0.0
II. Гори със специално предназначение	53481.0	42560.6	6228861	52083.7	41217.3	5966996	1397.3	1343.3	261865	100.0	100.0
1. Защитни, в т. ч.	13990.9	11879.8	1868236	12947.3	10884.2	1741378	1043.6	995.6	126858	26.2	30.0
водоохранни	6088.8	5513.9	1210869	5335.7	4808.8	1097566	753.1	705.1	113303	11.4	19.4
противоерозионни	7902.1	6365.9	657367	7611.6	6075.4	643812	290.5	290.5	13555	14.8	10.6
2. Рекреационни	731.7	701.3	166228	687.1	656.7	158199	44.6	44.6	8029	1.4	2.7
курортни гори	731.7	701.3	166228	687.1	656.7	158199	44.6	44.6	8029	1.4	2.7
3. Други защитени територии	16211.9	10020.9	820415	16202.6	10011.6	798665	9.3	9.3	21750	30.3	13.2
природни резервати	16163.3	9978.2	818860	16154.0	9968.9	797110	9.3	9.3	21750	30.2	13.1
природни забележителности	5.3	1.5	840	5.3	1.5	840				0.0	0.0
исторически места	43.3	41.2	715	43.3	41.2	715				0.1	0.0
4. Други	22546.5	19958.6	3373982	22246.7	19664.8	3268754	299.8	293.8	105228	42.2	54.2
семенни бази	636.7	636.7	260730	636.7	636.7	260110			620	1.2	4.2
буферни зони	1150.9	980.8	187435	1110.9	941.3	168770	40.0	39.5	18665	2.2	3.0
други	20758.9	18341.1	2925817	20499.1	18086.8	2839874	259.8	254.3	85943	38.8	47.0
Всичко I+II	53481.0	42560.6	6228861	52083.7	41217.3	5966996	1397.3	1343.3	261865	100.0	100.0

Приложение № 10

РАЗПРЕДЕЛЕНИЕ НА ЗАЛЕСЕНАТА ПЛОЩ ПО ДЪРВЕСНИ ВИДОВЕ И КЛАСОВЕ НА ВЪЗРАСТ В ХЕКТАРИ

ДЪРВЕСНИ ВИДОВЕ	Обща площ	I 1-20 г.	II 21-40 г.	III 41-60 г.	IV 61-80 г.	V 81-100 г.	VI 101-120 г.	VII 121-140 г.	VIII над 140 г.	%	Средна възраст
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
I. Иглолистни Всичко	40194.2	1488.7	1765.3	2354.8	5752.7	16084.5	6362.8	1591.3	4794.1	94.44	91
Бял бор	6341.8	268.1	646.4	1117.2	1618.1	1445.7	850.7	199.1	196.5	14.9	74
Смърч	11180.5	887.8	692.1	571.5	1092.6	2833.1	3151.0	1074.6	877.8	26.3	90
Черен бор	2.1		2.1							0.0	30
Ела	1896.6	67.0	181.1	95.0	163.7	436.4	824.5	85.0	43.9	4.5	90
Бяла мура	4951.6	235.4	243.3	365.5	621.9	1475.3	1191.7	229.8	588.7	11.6	92
Дуглазка	2.8	2.8								0.0	10
Лиственица	2.6	1.3			1.3					0.0	40
Други (общо)	15816.2	26.3	0.3	205.6	2255.1	9894.0	344.9	2.8	3087.2	37.2	99
%	100.0	3.7	4.4	5.9	14.3	40.0	15.8	4.0	11.9		
II. Широколистни високоствъблени Всичко	1718.3	98.8	218.3	184.0	181.3	271.1	564.3	180.0	20.5	4.04	83
Бук	948.3	43.4	83.9	104.9	114.6	181.6	221.4	178.0	20.5	2.2	88
Дъб	8.8	0.7	5.2	0.5		1.3	0.1	1.0		0.0	51
Габър	2.3		1.3					1.0		0.0	73
Липи	1.9					1.9				0.0	90
Трепетлика	161.9	7.0	49.5	41.6	28.6	30.7	4.5			0.4	55
Явор	64.8	13.8	37.1	6.7	5.3	1.9				0.2	33
Бреза	134.0	7.3	30.4	20.6	20.0	48.4	7.3			0.3	64
Други (общо)	396.3	26.6	10.9	9.7	12.8	5.3	331.0			0.9	98
%	100.0	5.7	12.7	10.7	10.6	15.8	32.8	10.5	1.2		
III. За реконструкция	607.4	25.0	173.3	228.8	126.0	52.5	1.8	0.0	0.0	1.43	50
Бук	45.8	0.6	1.9	27.2	3.5	11.0	1.6			0.1	62
Дъб	193.4	2.4	19.1	116.4	30.5	25.0				0.5	56
Габър	13.5		2.0	3.4		8.1				0.0	71
Келяв габър	114.6		75.4	39.2						0.3	37
Други (общо)	240.1	22.0	74.9	42.6	92.0	8.4	0.2			0.6	49
%	100.0	4.1	28.5	37.7	20.7	8.6	0.3	0.0	0.0		50
Всичко широколистни II+III	2325.7	123.8	391.6	412.8	307.3	323.6	566.1	180.0	20.5	5.5	74
%	100.0	5.3	16.8	17.7	13.2	13.9	24.3	7.7	0.9		74
Всичко I+II+III	42519.9	1612.5	2156.9	2767.6	6060.0	16408.1	6928.9	1771.3	4814.6	99.9	90
%	100.0	3.8	5.1	6.5	14.3	38.6	16.3	4.2	11.3		
IV. Издънкови	40.7	1.3	7.3	32.1	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.10	45
Дъб	12.3	1.0	0.8	10.5						0.0	45
Бук	21.9		4.2	17.7						0.1	46
Габър	1.3		0.4	0.9						0.0	44
Други (общо)	5.2	0.3	1.9	3.0						0.0	40
%	100.0	3.2	17.9	78.9	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0		45
Всичко I+II+III+IV	42560.6	1613.8	2164.2	2799.7	6060.0	16408.1	6928.9	1771.3	4814.6	100.00	90
%	100.0	3.8	5.1	6.6	14.2	38.6	16.3	4.2	11.3		

Приложение № 11

РАЗПРЕДЕЛЕНИЕ НА ЗАПАСА ПО ДЪРВЕСНИ ВИДОВЕ И КЛАСОВЕ НА ВЪЗРАСТ В МЕТРИ КУБИЧНИ

ДЪРВЕСНИ ВИДОВЕ	Общ запас			I 1-20 г.	II 21-40 г.	III 41-60 г.	IV 61-80 г.	V 81-100 г.	VI 101-120 г.	VII 121-140 г.	VIII над 140 г.	%	Среден запас	Залесена площ
	Всичко	надлесни	основни											
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
I. Иглолистни Всичко	5966996	8174	5958822	26715	154655	344405	826325	1769818	1851296	493927	491681	96	245	40194.2
Бял бор	1249791	745	1249046	15375	80305	166845	346860	350570	188766	59166	41159	20	197	6341.8
Смърч	2992625	4824	2987801	8660	47460	101480	290535	878248	1041683	335438	284297	48	268	11180.5
Черен бор	180		180		180							0	86	2.1
Ела	603002	945	602057	765	14965	20565	50250	163705	303394	34083	14330	10	318	1896.6
Бяла мура	1120938	1660	1119278	1705	11745	55515	138430	377295	317453	65240	151895	18	226	4951.6
Дуглазка	210		210	210								0	75	2.8
Лиственица	250		250				250					0	96	2.6
Други (общо)	0		0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	15816.2
%			100	0	3	6	14	30	31	8	8			
II. Широколистни високоствъблени Всичко	246855	220	246635	1600	13290	22070	27400	57750	63920	55445	5160	4	144	1718.3
Бук	217935	210	217725	1265	7145	14980	23080	48000	63100	54995	5160	4	230	948.3
Дъб	540		540		260	30		80	20	150		0	61	8.8
Габър	350		350		50					300		0	152	2.3
Липи	450		450					450				0	237	1.9
Трепетлика	14780		14780	145	2925	4550	2580	4140	440			0	91	161.9
Явор	3130		3130	90	1750	710	110	470				0	48	64.8
Бреза	9105	10	9095	85	970	1440	1630	4610	360			0	68	134.0
Други (общо)	565		565	15	190	360						0	1	396.3
%			100	1	5	9	11	23	26	22	2			
III. За реконструкция	9775		9775	25	2585	820	920	5130	295	0	0	0	16	607.4
Бук	1990		1990		110	240	180	1190	270			0	43	45.8
Дъб	3910		3910		870	220	440	2380				0	20	193.4
Габър	430		430		100			330				0	32	13.5
Келяв габър	495		495		305	190						0	4	114.6
Други (общо)	2950		2950	25	1200	170	300	1230	25			0	12	240.1
%			100	0	26	8	9	52	3	0	0			
Всичко широколистни II+III	256630	220	256410	1625	15875	22890	28320	62880	64215	55445	5160	4	110	2325.7
%			100	1	6	9	11	25	25	22	2			
Всичко I+II+III	6223626	8394	6215232	28340	170530	367295	854645	1832698	1915511	549372	496841	100	233	42519.9
%			93	0	3	6	14	39	16	4	11			
IV. Издънкови	5235	0	5235	40	1070	4125	0	0	0	0	0	0	129	40.7
Дъб	1055		1055	30	80	945						0	86	12.3
Бук	3200		3200		620	2580						0	146	21.9
Габър	130		130		70	60						0	100	1.3
Други (общо)	850		850	10	300	540						0	163	5.2
%			100	1	20	79	0	0	0	0	0			
Всичко I+II+III+IV	6228861	8394	6220467	28380	171600	371420	854645	1832698	1915511	549372	496841	100	233	42560.6
%			100	0	3	6	14	29	31	9	8			

Приложение № 12.1

Консервационно значими видове висши растения

Застрашени

1. *Anemone sylvestris* L. - горска съсънка
2. *Galanthus nivalis* L. - снежно кокиче
3. *Gentiana lutea* L. - жълта тинтява
4. *Gentiana punctata* L. - петниста тинтява
5. *Menyanthes trifoliata* L. - богородична лъжичка
6. *Saussurea discolor* (Willd.) DC. - двуцветна сасуреа
7. *Saxifraga androsacea* L. - оклопна каменоломка
8. *Taxus baccata* L. - обикновен тис

Редки

1. *Acer heldreichii* Orph. - планински явор
2. *Alchemilla catachnoa* Rothm. - балканско шапиче
3. *Alchemilla erythropoda* Juz. - червенодръжкаво шапиче
4. *Alchemilla fissa* Gunter et Schummel - връзанолистно шапиче
5. *Alchemilla gracillima* Rothm. - грациозно шапиче
6. *Alchemilla pawlowskii* Assenov - павловско шапиче
7. *Alchemilla pyrenaica* Dufour - пиринейско шапиче
8. *Alchemilla straminea* Buser - жълтеникаво шапиче
9. *Alchemilla viridiflora* Rothm. - зеленоцветно шапиче
10. *Alyssum pulvinare* Vel. - туфест игловръх
11. *Anagallis minimus* (L.) Krause - дребно огниче
12. *Androsace hedraeantha* Griseb. - балкански оклоп
13. *Anemone narcissiflora* L. - нарцисова съсънка
14. *Angelica pancicii* Vand. - панчичиева съсънка
15. *Anthemis orbelica* Panc. - планинско подрумиче
16. *Anthemis sancti-johannis* Stoj., Steff. et Turrill - рилско подрумиче
17. *Aquilegia aurea* Janka - златиста кандилка
18. *Aquilegia vulgaris* L. - обикновенна кандилка
19. *Arctostaphylos uva-ursi* (L.) Spreng. - мечо грозде
20. *Armeria alpina* Willd. - високопланинско лъжичниче
21. *Artemisia eriantha* Ten. - скален пелин
22. *Athyrium alpestre* (Hoppe) Rylands - алпийска женска папрат
23. *Atropa belladonna* L. - лудо биле
24. *Aubrieta gracilis* Sprun. ex Boiss. - грациозна аубретиа
25. *Barbarea bracteosa* Guss. - прицветникова злина
26. *Bartsia alpina* L. - алпийска язовка
27. *Bupleurum gerardi* All. - жерардова урока
28. *Callitriche hamulata* Kutz ex Koch - късоизвито дренче
29. *Campanula transsilvanica* Schur - трансилванска камбанка
30. *Carum multiflorum* (Sibth. et Sm.) Boiss. subsp. *strictum* (Griseb) Tutin - сбит могоцветен кимион
31. *Centaurea kernerana* Janka - кернерова метличина
32. *Clematis alpina* (L.) Mill. - алпийски повет

Приложение № 12.1 (продължение)

33. *Cryptogramma crispera* (L.) R.Br. - къдрава криптограма
34. *Cystopteris regia* (L.) Presl - алпийска крехка папрат
35. *Diphysium alpinum* (L.) Rothm. - алпийски плаун
36. *Draba carinthiaca* Hoppe - каринтийска рупа
37. *Drosera rotundifolia* L. - кръглолистна дрозанка
38. *Empetrum nigrum* L. - черен емпетрум
39. *Fritillaria graeca* Boiss. - гръцка ведрица
40. *Galium boreale* L. - северно еньовче
41. *Gentiana frigida* Haenke - студолюбива тинтява
42. *Gentianella engadinensis* (Wettst.) Holub - енгадинова горчивка
43. *Geranium bohemicum* L. - бохемски здравец
44. *Geum bulgaricum* Panc. - български омайник
45. *Juncus triglumis* L. - трицветна дзука
46. *Leontodon rilaensis* Hayek - рилска жълтица
47. *Lepidotis inundata* (L.) Vorn. - плаун
48. *Lilium jankae* Kern. - жълт планински крем
49. *Lloydia serotina* (L.) Reichenb. - късна лойдия
50. *Luzula deflexa* Koz. - разперена светлика
51. *Minuartia saxifraga* (Friv.) Graebn. - широколистна мишовка
52. *Pedicularis oederi* Vahl. - йодерово пропадничче
53. *Peucedanum olygophyllum* (Griseb.) Vand. - планинска самодивска трева
54. *Potentilla montenegrina* Pant. - черногорско прозорче
55. *Primula deorum* Vel. - рилска иглика
56. *Primula halleri* G. F. Gmel. - дългоцветна иглика
57. *Pulsatilla vernalis* (L.) Mill. - пролетно котенце
58. *Pyrola media* Swartz - преходна мурава
59. *Quercus mestensis* Bond. et Ganc. - местенски дъб
60. *Rheum rhaponticum* L. - рилски ревен
61. *Rhododendron myrtifolium* Schott et Kotschy - алпийска роза
62. *Salix hastata* L. - копиелистна върба
63. *Salix retusa* L. - тъполистна върба
64. *Saxifraga androsacea* L. - оклопова каменоломка
65. *Saxifraga retusa* Gouan - алпийска каменоломка
66. *Sedum kostovii* Stef. - костов дебелец
67. *Sedum stefco* Stef. - стефчова тлъстига
68. *Sempervivum velenovskyi* Ceschm. - веленовскиев дебелец
69. *Senecio pancicii* Deg. - панчичев спореж
70. *Sibbaldia procumbens* L. - сибалдия
71. *Silaum silaus* (L.) Schinz et Thell. - силаум
72. *Silene heuffelii* Soo - хойфелово плюскавиче
73. *Silene romeri* Friv. - ръмерово плюскавиче
74. *Silene velenovskyana* D. Jord. et P.Pan. - веленовскиев плюскавиче
75. *Soldanella carpatica* Vierch. - карпатско крайснежно звънче
76. *Sparganium affine* Schnizl. - сходна ежова главичка
77. *Spiranthes autumnalis* Rich. - есенен спиралник
78. *Streptopus amplexifolius* (L.) DC. - листообхващащ стрептопус
79. *Subularia aquatica* L. - шилолистка
80. *Symphyandra wanneri* (Rochel) Heuff. - ванерова симфиандра

Приложение № 12.1 (продължение)

81. *Taraxacum bithynicum* DC. - битинско глухарче
82. *Thesium linophyllum* L. - пълзящ ленолист
83. *Tragopogon balcanicus* Vel. - балканска козя брада
84. *Trollius europaeus* L. - планински божур
85. *Turritis pseudoturritis* (Boiss. et Heldr.) Vel. - планински козар
86. *Utricularia vulgaris* L. - обикновен мехурка
87. *Valeriana montana* L. - планинска диянка
88. *Vicia dumetorum* L. - храсталачна глушина
89. *Viola orbelica* Panc. - рилска теменуга
90. *Viola rhodopeia* Becker - родопска теменуга

Локални ендемити

1. *Alchemilla pawlowskii* Assenov - павловско шапиче
2. *Primula deorum* Vel. - рилска иглика
3. *Rheum rhaponticum* L. - рилски ревен

Българските ендемити

1. *Alopecurus riloensis* (Hack.) Pawl. - рилска класица
2. *Anthemis orbelica* Panc. - рилско подрумиче
3. *Anthemis sancti-johannis* Stoj., Steff. et Turrill - йоаново подрумиче
4. *Carex tricolor* Vel. - трицветна острица
5. *Centaurea kernerana* Janka - кернерова метличина
6. *Chamaecytisus absinthioides* (Janka) Kuzm. - балкански зановец
7. *Epilobium alsinifolium* subsp. *parviflorum* I. Gancev - пиринска върбовка
8. *Jasione bulgarica* Stoj. et Stef. - българско вятърче
9. *Luzula deflexa* Koz. - разперена светлика
10. *Minuartia bulgarica* (Vel.) Graebn. - българска мишовка
11. *Primula farinosa* L. - брашнеста иглика
12. *Saxifraga adscendens* L. *discolor* Vel. - разноцветна каменоломка
13. *Sedum kostovii* Stef. - костов дебелец
14. *Silene roemerii* Friv. - рьомерово плюскавиче
15. *Silene velenovskiana* D. Jord. et P. Pan. - веленовскиевото плюскавиче
16. *Trichophorum medium* subsp. *skorpilii* Vel. - шкорпилова детелина
17. *Viola orbelica* Panc. - рилска теменуга
18. *Viola rhodopeia* Becker - родопска теменуга

Балканските ендемити

1. *Acer heldreichii* Orph. - планински явор
2. *Alchemilla catachnoa* Rothm. - балканско шапиче
3. *Alchemilla gracillima* Rothm. - грациозно шапиче
4. *Alchemilla viridiflora* Rothm. - зеленоцветно шапиче
5. *Androsace hedraeantha* Griseb. - балкански оклоп
6. *Angelica pancicii* Vand. - панчиchieва пищялка
7. *Aquilegia aurea* Janka - златиста кандилка
8. *Armeria rumelica* Boiss. - обикновено лъжичниче
9. *Aubrieta gracilis* Sprun. ex Boiss. - грациозна аубриета
10. *Bruckenthalia spiculifolia* (Salisb.) Rchb. - връшняк

Приложение № 12.1 (продължение)

11. *Campanula moesiaca* Vel. - балканска камбанка
12. *Crocus veluchensis* Herb. - планински минзухар
13. *Dianthus microlepis* Boiss. - дребнолистен карамфил
14. *Digitalis viridiflora* Lindl. - зеленоцветен напръстник
15. *Festuca riloensis* Markgr.-Dannb. - рилска власатка
16. *Fritillaria graeca* Boiss. - гръцка ведрица
17. *Fritillaria gussichiae* (Degen & Doerfler) Rix - гусихиева ведрица
18. *Genista rumelica* Vel. - румелийска жълтуга
19. *Gentianella bulgarica* (Vel.) Holub. - българска горчивка
20. *Geum bulgaricum* Panc. - български омайник
21. *Heracleum verticillatum* Panc. - мъхнат девесил
22. *Iris reichenbachii* Heuff. - балканска перуника
23. *Knautia midzorensis* Form. - миджурско черноглавче
24. *Pedicularis hoermanniana* Maly - хьорманиево пропадниче
25. *Pedicularis orthantha* Griseb. - правоцветно пропадниче
26. *Peucedanum oligophyllum* (Griseb.) Vand. - планинска самодивска трева
27. *Pinguicula balcanica* Casper - балканска петлуга
28. *Pinus peuce* Griseb. - бяла мура
29. *Potentilla montenegrina* Pant. - черногорско прозорче
30. *Scrophularia aestivalis* Griseb. - лятно живениче
31. *Sedum stefco* Stef. - стефчова тлъстига
32. *Sempervivum velenovskyi* Ceschm.
33. *Senecio pancicii* Deg. - панчичев спореж
34. *Sesleria comosa* Vel. - качулата гъжва
35. *Tragopogon balcanicus* Vel. - балканска козя брада
36. *Trifolium velenovskyi* Vand. - веленовскиева детелина

Терциерни, преглациални реликти

1. *Abies alba* Mill. - бяла ела
2. *Acer campestre* L. - клен
3. *A. hyrcanum* Fisch. et C. A. Mey - хиркански явор
4. *A. pseudoplatanus* L. - явор
5. *A. tataricum* L. - мекиш
6. *Alnus incana* (L.) Moench. - бяла елша
7. *Arctostaphylos uva-ursi* (L.) Spreng. - мечо грозде
8. *Betula pendula* Roth - обикновена бреза
9. *Carpinus betulus* L. - обикновен габър
10. *Clematis vitalba* L. - обикновен повет
11. *Daphne mezereum* L. - обикновено бясно дърво
12. *Fraxinus excelsior* L. - планински ясен
13. *F. ornus* L. - мъждрян
14. *Hedera helix* L. - бръшлян
15. *Juniperus communis* L. - обикновена хвойна
16. *J. oxycedrus* L. - червена хвойна
17. *Ostrya carpinifolia* Scop. - воден габър
18. *Picea abies* (L.) Karst. - обикновен смърч
19. *Pinus peuce* Grsb. - бяла мура
20. *Populus tremula* L. - трепетлика
21. *Quercus dalechampii* Ten. - горун

Приложение № 12.1 (продължение)

22. *Salix alba* L. - бяла върба
23. *S. caprea* L. - ива
24. *S. fragilis* L. - крехка върба
25. *S. purpurea* L. - раkitник
26. *S. triandra* L. - тритичинкова върба
27. *Sorbus aria* (L.) Crantz. - мукина
28. *Taxus baccata* L. - обикновен тис
29. *Vaccinium myrtillus* L. - черна боровинка
30. *V. uliginosum* L. - синя боровинка
31. *Viburnum lantana* L. - упъл

Глациални реликти :

1. *Androsace villosa* L. - туфест оклоп
2. *Anemone narcissiflora* L. - нарцисова съсънка
3. *Antennaria dioica* (L.) Gaerth. - витошки еделвайс
4. *Arabis alpina* L. - алпийска гъшарка
5. *Arenaria biflora* L. - двуцветна песьчарка
6. *Armeria alpina* Willd. - високопланинско лъжичниче
7. *Bartsia alpina* L. - алпийска язовка
8. *Bistorta major* S. Gray - обикновено кървавиче
9. *B. vivipara* (L.) S. Gray - живородно кървавиче
10. *Campanula rotundifolia* L. - кръглолистна камбанка
11. *Carex atrata* L. - възчерна острица
12. *C. ericetorum* Poll. - ерикова острица
13. *C. flava* L. - жълта острица
14. *C. rostrata* Stokes - човчеста острица
15. *C. rupestris* Bell. - скална острица
16. *Cerastium alpinum* L. - алпийски рожец
17. *C. lanatum* Lam. - вълнест рожец
18. *Draba carinthiaca* Норре - каринтийска рупа
19. *Empetrum nigrum* L. - черен емпетрум
20. *Epilobium alsinifolium* Vill. - мишковколистна върбовка
21. *E. anagallidifolium* Lam. - алпийска върбовка
22. *E. palustre* L. - блатна върбовка
23. *Festuca violaceae* Gaud - виолетова власатка
24. *Gentiana nivalis* L. - снежна тинтява
25. *G. verna* L. - пролетна тинтява
26. *Gentianella bulgarica* (Vel.) Holub - българска горчивка
27. *Juncus alpinus* Vill. - високопланинска дзука
28. *J. filiformis* L. - нишковидна дзука
29. *J. trifidus* L. - триделна дзука
30. *J. triglumis* L. - трицветна дзука
31. *Juniperus sibirica* Burgsd. - сибирска хвойна
32. *Lloydia serotina* (L.) Rchb. - късна лойдия
33. *Luzula congesta* (Thuill.) Lej. - сбита светлика
34. *Luzula italica* - класиста светлика
35. *Lycopodium alpinum* L. - алпийски плаун

Приложение № 12.1 (продължение)

36. *Minuartia verna* (L.) Hiern. - пролетна мишовка
37. *Omalotheca norvegicum* (Gunn.) Schultz-Bip. et F. Schultz - норвежки бял смил
38. *O. supina* (L.) DC - пълзящ бял смил
39. *Oxyria digyna* (L.) Hill. - киселичник
40. *Oxytropis campestris* (L.) DC. - полски окситропис
41. *Parnassia palustris* L. - водна росица
42. *Pedicularis oederi* Vahl. - йодерово пропадниче
43. *P. orthantha* Grsb. - червено пропадниче
44. *P. verticillata* L. - прешленесто пропадниче
45. *Phleum alpinum* L. - алпийска тимотейка
46. *Pinus mugo* Turra - клек
47. *Pleuropterypyrum undulatum* (A. Murr.) A. et D. Love - алпийски плеуроптеропирум
48. *Poa alpina* L. - алпийска ливадина
49. *Poa laxa* Haenke - рехава ливадина
50. *Poa ursina* Vel. - меча ливадина
51. *Primula farinosa* L. - брашнеста иглика
52. *P. minima* L. - клинолистна иглика
53. *Pseudorchis albida* (L.) A. et D. Love - белезникав псеудорхис
54. *Sagina saginoides* (L.) Karsten - обикновена мъховка
55. *Salix appendiculata* L. - едрolistна върба
56. *S. reticulata* L. - мрежolistна върба
57. *S. retusa* L. - тъпolistна върба
58. *S. waldsteiniana* Willd. - валдщайнова върба
59. *Saxifraga bryoides* L. - мъховидна каменоломка
60. *S. carpatica* Rchb. - карпатска каменоломка
61. *S. oppositifolia* L. - арктична каменоломка
62. *S. paniculata* Mill. - дебелецова каменоломка
63. *S. retusa* Gouan - алпийска каменоломка
64. *S. stellaris* L. - звездеста каменоломка
65. *Silene acaulis* L. - безстъблено плюскавиче
66. *Sibbaldia procumbens* L. - ъибалдия
67. *Soldanella pusilla* Baumg. - дребно крайснежно звънче
68. *S. rhodopaea* F. K. Mey - родопско крайснежно звънче
69. *Tozzia alpina* L. - алпийска тоция
70. *Trichophorum caespitosum* (L.) Hartm. - туфест пухонос
71. *Veratrum lobelianum* Bernh. - лобелиева чемерика
72. *Veronica alpina* L. - алпийско велигденче
73. *V. bellidioides* L. - паричколистно велигденче
74. *Viola biflora* L. - двуцветна теменуга

Приложение № 12.1 (продължение)

Таксон	Българско название	Ендемити			Реликти		ЧК	З	Bern	IUCN	Dir. 92/43	E/ECE 1249	CITES
		Лок.	Бълг.	Балк.	Прегл.	Глац.							
<i>Abies alba</i> Mill.	бяла ела				+								
<i>Acer campestre</i> L.	клен				+								
<i>Acer heldreichii</i> Orph.	планински явор			+			P						
<i>Acer hyrcanum</i> Fisch. et C. A. Mey	хиркански явор				+								
<i>Acer pseudoplatanus</i> L.	явор				+								
<i>Acer tataricum</i> L.	мекиш				+								
<i>Alchemilla catachnoa</i> Rothm.	балканско шапиче			+			P						
<i>Alchemilla erythropoda</i> Juz.	червенодръжкаво шапиче						P						
<i>Alchemilla fissa</i> Gunter et Schummel	врязанолисто шапиче						P						
<i>Alchemilla gracillima</i> Rothm.	грациозно шапиче			+			P						
<i>Alchemilla pawlowskii</i> Assenov	павловско шапиче	+					P						
<i>Alchemilla pyrenaica</i> Dufour	пиринейско шапиче						P						
<i>Alchemilla straminea</i> Buser	жълтеникаво шапиче						P						
<i>Alchemilla viridiflora</i> Rothm.	зеленоцветно шапиче			+			P						
<i>Alnus incana</i> (L.) Moench.	бяла елша				+								
<i>Alopecurus riloensis</i> (Hack.) Pawl.	рилска класица		+										
<i>Alyssum pulvinare</i> Vel.	туфест игловръх						P						
<i>Anagallis minimus</i> (L.) Krause	дребно огнивче						P						
<i>Androsace hedraeantha</i> Griseb.	балкански оклоп			+			P						
<i>Androsace villosa</i> L.	туфест оклоп					+							
<i>Anemone narcissiflora</i> L.	нарцисова съсънка					+	P	+					
<i>Anemone sylvestris</i> L.	горска съсънка						З	+					
<i>Angelica pancicii</i> Vand.	панчичиева пищялка			+			P						
<i>Antennaria dioica</i> (L.) Gaerth.	витошки еделвайс					+							
<i>Anthemis orbelica</i> Panc.	планинско подрумиче		+				P			R		R	
<i>Anthemis sancti-johannis</i> Stoj., Steff. et Turrill	рилско подрумиче		+				P	+		R		R	

Приложение № 12.1 (продължение)

Таксон	Българско название	Ендемити			Реликти		ЧК	З	Bern	IUCN	Dir. 92/43	E/ECE 1249	CITES
		Лок.	Бълг.	Балк.	Прегл.	Глац.							
<i>Aquilegia aurea</i> Janka	златиста кандилка			+			P	+					
<i>Aquilegia vulgaris</i> L.	обикновена кандилка						P	+					
<i>Arabis alpina</i> L.	алпийска гъшарка					+							
<i>Arctostaphylos uva-ursi</i> (L.) Spreng.	мечо грозде				+		P						
<i>Arenaria biflora</i> L.	двуцветна песьчарка					+							
<i>Armeria alpina</i> Willd.	високопланинско лъжичниче					+	P						
<i>Armeria rumelica</i> Boiss.	обикновено лъжичниче			+									
<i>Artemisia eriantha</i> Ten.	скален пелин						P			V			
<i>Athyrium alpestre</i> (Hoppe) Rylands	алпийска женска папрат						P						
<i>Atropa belladonna</i> L.	лудо биле						P						
<i>Aubrieta gracilis</i> Sprun. ex Boiss.	грациозна аубриета			+			P	+					
<i>Barbarea bracteosa</i> Guss.	прицветникова злина						P						
<i>Bartsia alpina</i> L.	алпийска язовка					+	P						
<i>Betula pendula</i> Roth	обикновена бреза				+								
<i>Bistorta major</i> S. Gray	обикновено кървавиче					+							
<i>Bistorta vivipara</i> (L.) S. Gray	живородно кървавиче					+							
<i>Bruckenthalia spiculifolia</i> (Salisb.) Rchb.	връшняк			+									
<i>Bupleurum gerardi</i> All.	жерардова урока						P						
<i>Callitriche hamulata</i> Kutz ex Koch	късоизвито дренче						P						
<i>Campanula moesiaca</i> Vel.	балканска камбанка			+									
<i>Campanula rotundifolia</i> L.	кръглолистна камбанка					+							
<i>Campanula transilvanica</i> Schur	трансилванска камбанка						P	+		R			
<i>Carex atrata</i> L.	възчерна острица					+							
<i>Carex ericetorum</i> Poll.	ерикова острица					+							
<i>Carex flava</i> L.	жълта острица					+							
<i>Carex fuliginosa</i> Schkuhr	тъмнокафява острица							+					

Приложение № 12.1 (продължение)

Таксон	Българско название	Ендемити			Реликти		ЧК	З	Bern	IUCN	Dir. 92/43	E/ECE 1249	CITES
		Лок.	Бълг.	Балк.	Прегл.	Глац.							
<i>Carex rostrata</i> Stokes	човчеста острица					+							
<i>Carex rupestris</i> Bell.	скална острица					+							
<i>Carex tricolor</i> Vel.	трицветна острица		+										
<i>Carpinus betulus</i> L.	обикновен габър				+								
<i>Carum multiflorum</i> (Sibth. et Sm.) Boiss. subsp. <i>strictum</i> (Griseb) Tutin	сбит многоцветен кимион						P						
<i>Centaurea kernerana</i> Janka	кернерова метличина		+				P	+		R		R	
<i>Cerastium alpinum</i> L.	алпийски рожец					+							
<i>Cerastium lanatum</i> Lam.	вълнест рожец					+							
<i>Chamaecytisus absinthioides</i> (Janka) Kuzm.	балкански зановец		+										
<i>Clematis alpina</i> (L.) Mill.	алпийски повет						P	+					
<i>Clematis vitalba</i> L.	обикновен повет				+								
<i>Crocus veluchensis</i> Herb.	планински минзухар			+									
<i>Cryptogramma crispa</i> (L.) R.Br.	къдрава криптограма						P	+					
<i>Cystopteris alpina</i> (Lam.) Desv.	алпийска крехка папрат						P	+					
<i>Daphne mezereum</i> L.	обикновено бясно дърво				+								
<i>Dianthus microlepis</i> Boiss.	дребнолистен карамфил			+									
<i>Digitalis viridiflora</i> Lindl.	зеленоцветен напръстник			+									
<i>Diphasium alpinum</i> (L.) Rothm.	алпийски плаун						P						
<i>Draba carinthiaca</i> Hoppe	каринтийска рупа					+	P						
<i>Drosera rotundifolia</i> L.	кръглолистна дрозанка						P	+					
<i>Empetrum nigrum</i> L.	черен емпетрум					+	P						
<i>Epilobium alsinifolium</i> subsp. <i>parviflorum</i> I. Gancev.	пиринска върбовка		+			+							
<i>Epilobium anagallidifolium</i> Lam.	алпийска върбовка					+							
<i>Epilobium palustre</i> L.	блатна върбовка					+							
<i>Festuca riloensis</i> Markgr.-Dannb.	рилска власатка			+									

Приложение № 12.1 (продължение)

Таксон	Българско название	Ендемити			Реликти		ЧК	З	Bern	IUCN	Dir. 92/43	E/ECE 1249	CITES
		Лок.	Бълг.	Балк.	Прегл.	Глац.							
<i>Festuca violaceae</i> Gaud	виолетова власатка					+							
<i>Fraxinus excelsior</i> L.	планински ясен				+								
<i>Fraxinus ornus</i> L.	мъждрян				+								
<i>Fritillaria graeca</i> Boiss.	гръцка ведрица			+			P	+	I				
<i>Fritillaria gussichiae</i> (Degen & Doerfler) Rix	гусихиева ведрица			+				+	I	R	IV		
<i>Galanthus nivalis</i> L.	снежно кокиче						З	+			V		+
<i>Galium boreale</i> L.	северно еньовче						P						
<i>Gentiana frigida</i> Haenke	студолобива тинтява						P	+					
<i>Gentiana lutea</i> L.	жълта тинтява						З	+			V		
<i>Gentiana nivalis</i> L.	снежна тинтява					+							
<i>Gentiana punctata</i> L.	петниста тинтява						З	+					
<i>Gentiana verna</i> L.	пролетна тинтява					+							
<i>Gentianella bulgarica</i> (Vel.) Holub	българска горчивка			+		+							
<i>Gentianella engadinensis</i> (Wettst.) Holub	енгадинова горчивка						P	+					
<i>Geranium bohemicum</i> L.	бохемски здравец						P	+					
<i>Geum bulgaricum</i> Panc.	български омайник			+			P	+	I				
<i>Gymnadenia conopsea</i> (L.) R. Br.	комароцветна гимнадения												+
<i>Hedera helix</i> L.	бръшлян					+							
<i>Heracleum verticillatum</i> Panc.	мъхнат девесил			+									
<i>Iris reichenbachii</i> Heuff.	балканска перуника			+									
<i>Jasione bulgarica</i> Stoj. et Stef.	българско вятърче		+					+		R			
<i>Juncus alpinus</i> Vill.	високопланинска дзука			+		+							
<i>Juncus filiformis</i> L.	нишковидна дзука					+							
<i>Juncus trifidus</i> L.	триделна дзука					+							
<i>Juncus triglumis</i> L.	трицветна дзука					+	P						
<i>Juniperus communis</i> L.	обикновена хвойна					+							

Приложение № 12.1 (продължение)

Таксон	Българско название	Ендемити			Реликти		ЧК	З	Bern	IUCN	Dir. 92/43	E/ECE 1249	CITES
		Лок.	Бълг.	Балк.	Прегл.	Глац.							
<i>Juniperus oxycedrus</i> L.	червена хвойна				+								
<i>Juniperus sibirica</i> Burgsd.	сибирска хвойна					+							
<i>Knautia midzorensis</i> Form.	миджурско черноглавче			+									
<i>Leontodon rilaensis</i> Hayek	рилска жълтица						P						
<i>Lepidotis inundata</i> (L.) Born.	блатен плаун						P						
<i>Lilium jankae</i> Kern.	жълт планински крем						P	+	I				
<i>Listera cordata</i> (L.) R. Br.	сърцевиден тайник							+					
<i>Lloydia serotina</i> (L.) Reichenb.	късна лойдия					+	P	+					
<i>Luzula congesta</i> (Thuill.) Lej.	сбита светлика					+							
<i>Luzula deflexa</i> Koz.	разперена светлика		+				P						
<i>Luzula italica</i> Parl.	класиста светлика					+							
<i>Lycopodium alpinum</i> L.	алпийски плаун					+				V			
<i>Menyanthes trifoliata</i> L.	богородична лъжичка						З	+					
<i>Minuartia recurva</i> (All.) Schinz et Thell. ssp. <i>orbelica</i> (Vel.) Koz. et Kuzm	рилска мишовка		+										
<i>Minuartia saxifraga</i> (Friv.) Graebn.	широколистна мишовка						P						
<i>Minuartia verna</i> (L.) Hiern.	пролетна мишовка					+							
<i>Nigritella nigra</i> (L.) Rchb. f.	обикновена чернушка												+
<i>Omalotheca norvegicum</i> (Gunn.) Schultz-Bip. et F. Schultz	норвежки бял смил					+							
<i>Omalotheca supina</i> (L.) DC	пълзящ бял смил					+							
<i>Ostrya carpinifolia</i> Scop.	воден габър				+								
<i>Oxyria digyna</i> (L.) Hill.	киселичник					+							
<i>Oxytropis campestris</i> (L.) DC.	полски окситропис					+							
<i>Parnassia palustris</i> L.	водна росица					+							
<i>Pedicularis hoermanniana</i> Maly	хьорманиево пропадниче			+									
<i>Pedicularis oederi</i> Vahl.	йодерово пропадниче					+	P						

Приложение № 12.1 (продължение)

Таксон	Българско название	Ендемити			Реликти		ЧК	З	Bern	IUCN	Dir. 92/43	E/ECE 1249	CITES
		Лок.	Бълг.	Балк.	Прегл.	Глац.							
<i>Pedicularis orthantha</i> Griseb.	правоцветно пропадниче			+		+							
<i>Pedicularis verticillata</i> L.	прешленесто пропадниче					+							
<i>Peucedanum oligophyllum</i> (Griseb.) Vand.	планинска самодивска трева			+			P						
<i>Phleum alpinum</i> L.	алпийска тимотейка					+							
<i>Picea abies</i> (L.) Karst.	обикновен смърч					+							
<i>Pinguicula balcanica</i> Casper	балканска петлуга			+									
<i>Pinus mugo</i> Turra	клек					+							
<i>Pinus peuce</i> Griseb.	бяла мура			+	+								
<i>Pleuropterypyrum undulatum</i> (A. Murr.) A. et D. Love	алпийски плеуроптеропирум					+							
<i>Poa alpina</i> L.	алпийска ливадина					+							
<i>Poa laxa</i> Haenke	рехава ливадина					+							
<i>Poa ursina</i> Vel.	меча ливадина					+							
<i>Populus tremula</i> L.	трепетлика					+							
<i>Potentilla montenegrina</i> Pant.	черногорско прозорче			+			P	+					
<i>Primula deorum</i> Vel.	рилска иглика	+					P	+	I	R			
<i>Primula farinosa</i> L.	брашнеста иглика		+										
<i>Primula halleri</i> G. F. Gmel.	дългоцветна иглика						P	+					
<i>Primula minima</i> L.	клинолистна иглика												
<i>Pseudorchis albida</i> (L.) A. et D. Love	белезникав лъжлив салеп												+
<i>Pseudorchis frivaldii</i> (Hampe ex Griseb.) P.E.Hunt	фривалдиев лъжлив салеп												+
<i>Pulsatilla vernalis</i> (L.) Mill.	пролетно котенце						P	+					
<i>Pyrola media</i> Swartz	преходна мурава						P						
<i>Quercus dalechampii</i> Ten.	горун					+							
<i>Quercus mestensis</i> Bond. et Ganc.	местенски дъб						P	+					
<i>Rheum rhaponticum</i> L.	рилски ревен	+					P	+	I	R		R	

Приложение № 12.1 (продължение)

Таксон	Българско название	Ендемити			Реликти		ЧК	З	Bern	IUCN	Dir. 92/43	E/ECE 1249	CITES
		Лок.	Бълг.	Балк.	Прегл.	Глац.							
<i>Rhododendron myrtifolium</i> Schott et Kotschy	алпийска роза						Р	+					
<i>Rhodiola rosea</i> L.	златовръх							+					
<i>Sagina saginoides</i> (L.) Karsten	обикновена мъховка					+							
<i>Salix alba</i> L.	бяла върба				+								
<i>Salix appendiculata</i> L.	едролистна върба					+							
<i>Salix caprea</i> L.	ива				+								
<i>Salix fragilis</i> L.	крежка върба				+								
<i>Salix hastata</i> L.	копиелистна върба						Р						
<i>Salix purpurea</i> L.	раkitник				+								
<i>Salix reticulata</i> L.	мрежолитна върба					+							
<i>Salix retusa</i> L.	тъполистна върба					+	Р						
<i>Salix triandra</i> L.	тритичинкова върба				+								
<i>Salix waldesteiniana</i> Willd.	валдщайнова върба					+							
<i>Saussurea discolor</i> (Willd.) DC.	двуцветна сасуреа						З						
<i>Saxifraga androsacea</i> L.	оклопова каменоломка					+	З	+					
<i>Saxifraga bryoides</i> L.	мъховидна каменоломка					+							
<i>Saxifraga carpatica</i> Rchb.	карпатска каменоломка					+							
<i>Saxifraga adscendens</i> L. subsp. <i>discolor</i> (Vel.) Kuzm.	разноцветна каменоломка		+										
<i>Saxifraga oppositifolia</i> L.	арктична каменоломка					+							
<i>Saxifraga paniculata</i> Mill.	дебелецова каменоломка					+							
<i>Saxifraga retusa</i> Gouan	алпийска каменоломка					+	Р						
<i>Saxifraga stellaris</i> L.	звездеста каменоломка					+							
<i>Scrophularia aestivalis</i> Griseb.	лятно живениче			+									
<i>Sedum kostovii</i> Stef.	костов дебелец		+				Р	+		Р		Р	
<i>Sedum stefco</i> Stef.	стефчова тлъстига			+			Р	+				Р	
<i>Sempervivum velenovskyi</i> Ceschm.	веленовскиев дебелец			+			Р	+					

Приложение № 12.1 (продължение)

Таксон	Българско название	Ендемити			Реликти		ЧК	З	Bern	IUCN	Dir. 92/43	E/ECE 1249	CITES
		Лок.	Бълг.	Балк.	Прегл.	Глац.							
<i>Senecio pancicii</i> Deg.	панчичев спореж			+			Р						
<i>Sesleria comosa</i> Vel.	качулата гъжва			+									
<i>Sibbaldia procumbens</i> L.	сибалдия					+	Р						
<i>Silaum silaus</i> (L.) Schinz et Thell.	силаум						Р						
<i>Silene acaulis</i> L.	безстъблено плюскавиче					+							
<i>Silene heuffelii</i> Soo	хойфелово плюскавиче						Р						
<i>Silene romeri</i> Friv.	рьомерово плюскавиче		+										
<i>Silen velenovskyana</i> D. Jord. et P. Pan	веленовскиеве плюскавиче		+				Р						
<i>Soldanella carpatica</i> Vierch.	карпатско крайснежно звънче						Р	+					
<i>Soldanella pusilla</i> Baumg.	дребно крайснежно звънче					+							
<i>Soldanella rhodopaea</i> F. K. Mey	родопско крайснежно звънче					+							
<i>Sorbus aria</i> (L.) Crantz.	мукина				+								
<i>Sparganium affine</i> Schnizl.	сходна ежова главичка						Р						
<i>Spiranthes autumnalis</i> Rich.	есенен спиралник						Р						
<i>Streptopus amplexifolius</i> (L.) DC.	листообхващащ стрептопус						Р						
<i>Subularia aquatica</i> L.	шилолистка						Р						
<i>Symphyandra wanneri</i> (Rochel) Heuff.	ванерова симфиандра						Р						
<i>Taraxacum bithynicum</i> DC.	битинско глухарче						Р						
<i>Taxus baccata</i> L.	обикновен тис				+		З	+					
<i>Thesium linophyllum</i> L.	пълящ ленолист						Р						
<i>Tozzia alpina</i> L.	алпийска тоция					+							
<i>Tragopogon balcanicus</i> Vel.	балканска козя брада			+			Р						
<i>Trichophorum caespitosum</i> (L.) Hartm.	туфест пухонос					+							
<i>Trichophorum medium</i> subsp. <i>skorpilii</i> Vel.	шкорпилова детелина		+										
<i>Trifolium velenovskyi</i> Vand.	веленовскиева детелина			+									

Приложение № 12.1 (продължение)

Таксон	Българско название	Ендемити			Реликти		ЧК	З	Bern	IUCN	Dir. 92/43	E/ECE 1249	CITES
		Лок.	Бълг.	Балк.	Прегл.	Глац.							
<i>Trollius europaeus</i> L.	планински божур						P	+					
<i>Turritis pseudoturritis</i> (Boiss. et Heldr.) Vel.	планински козар						P						
<i>Utricularia vulgaris</i> L.	обикновена мехурка						P						
<i>Vaccinium myrtillus</i> L.	черна боровинка				+								
<i>Vaccinium uliginosum</i> L.	синя боровинка				+								
<i>Valeriana montana</i> L.	планинска дялянка						P						
<i>Veratrum lobelianum</i> Bernh.	лобелиева чемерика					+							
<i>Veronica alpina</i> L.	алпийско велигденче					+							
<i>Veronica bellidioides</i> L.	паричколистно велигденче					+							
<i>Viburnum lantana</i> L.	упъл				+								
<i>Vicia dumetorum</i> L.	храсталачна глушина						P						
<i>Viola biflora</i> L.	двуцветна теменуга					+							
<i>Viola rhodopeia</i> Becker	родопска теменуга		+				P						
<i>Viola orbelica</i> Panc.	рилска теменуга		+				P						

Легенда:

ЧК – Категория по Червена книга на НРБ: “P”- рядък, “З” – защитен, “И” – изчезнал; З- защитени по Наредба за защитените растения, 1996 г. – отбелязани с “+”;

Bern: видове, включени в приложение I – флора; IUCN: “V” – vulnerable; “R” – rare;

Директива 92/43 на Съвета на Европейската икономическа общност от 21.05.1992, за запазване на природните местообитания на дивата флора и фауна: “IV” – приложение 4 растения и животни, които изискват строга защита на видово ниво; V - приложение 5 - Растителни и животински видове от интерес за общността, чието изземване от дивата природа и експлоатация могат да бъдат предмет на мерки за управление;

E/ECE/1249 - Европейски червен списък на животните и растенията, намиращи се под заплаха от изчезване в световен мащаб, 1992: R - редки; E - изчезващи

Приложение № 12.2 (продължение)

Списък на застрашените мъхове от НП "Рила"

Съкращения:

- К - недостатъчно проучени
 R - редки
 E - застрашени
 V - уязвими

1. <i>Anthelia juratzkana</i> (Limpr.) Trev.	K
2. <i>Barbilophozia attenuata</i> (Mart.) Loeske	R
3. <i>Bazzania flaccida</i> (Dum.) Grolle	R
4. <i>Cephalozia connivens</i> (Dicks.) Lindb.	E
5. <i>Eremonotus myriocarpus</i> (Carring.) Pears	R
6. <i>Gymnomitrium apiculatum</i> (Schiffn.) K. Muell.	K
7. <i>Lophozia longidens</i> (Lindb.) Macoun.	V
8. <i>Marchantia alpestris</i> (Nees) Burgeff	R
9. <i>Marsupella adusta</i> (Nees emend. Limpr.) Bern.	K
10. <i>Nardia geoscyphus</i> (De Not.) Lindb.	K
11. <i>Porella baueri</i> (Schiffn.) C. Jens.	K
12. <i>Ptilidium ciliare</i> (L.) Hampe	K
13. <i>Brachythecium latifolium</i> Kindb.	R
14. <i>B. oxycladum</i> (Brid.) Jaeger	R
15. <i>Bryum muchlenbeckii</i> B., S. & G.	V
16. <i>Buxbaumia aphylla</i> Hedw.	V
17. <i>B. viridis</i> (Moug. ex Lam. et DC.) Brid. ex Moug. et Nestl.	V
18. <i>Calliergon richardsonii</i> (Mitt.) Kindb.	R
19. <i>Cirriphyllum germanicum</i> (Grebe) Loeske et Fleisch.	K
20. <i>Cynodontium fallax</i> Limpr.	R
21. <i>Ditrichum cylindricum</i> (Hedw.) Grout.	V
22. <i>D. lineare</i> (Sw.) Lindb.	R
23. <i>Drepanocladus sendtneri</i> (Schimp. Ex H. Muell.) Warnst.	R
24. <i>Grimmia elongata</i> Kaulf.	K
25. <i>G. caespiticia</i> (Brid.) Jur.	R
26. <i>G. montana</i> B. & S.	R
27. <i>G. sessitana</i> De Not.	R
28. <i>Hypnum callichroum</i> Brid.	R
29. <i>H. pratense</i> (Rabenh.) W. Koch ex Hartm.	R
30. <i>H. revolutum</i> (Mitt.) Lindb.	R
31. <i>Isopterygium pulchellum</i> (Hedw.) Jaeg.	R
32. <i>Kiaeria blyttii</i> (B., S. & G.) Broth.	K
33. <i>K. falcata</i> (Hedw.) I. Hag.	K
34. <i>Orthotrichum gymnostomum</i> Bruch ex Brid.	R
35. <i>Plagiobryum demissum</i> (Hook.) Lindb.	R
36. <i>P. zieri</i> (Hedw.) Lindb.	R
37. <i>Plagiothecium ruthei</i> Limpr.	R
38. <i>Polytrichum longisetum</i> Sw. ex Brid.	R
39. <i>Schistidium agassizii</i> Sull. et Lesq.	R
40. <i>Sphagnum riparium</i> Aengstr.	K
41. <i>Tortula mucronifolia</i> Schwaegr.	K
42. <i>Weissia wimmeriana</i> B., S. & G.	K

Приложение № 12.3 (продължение)

Консервационно значими видове водорасли

Рядък или застрашен вид	Единствено находище в което е констатиран	Предложения за мерки за защита на находището
<i>Cosmarium rosae</i> Ruzicka	Рибното езеро от Урдиния циркус	повишаване на категорията на защитената територия, в която е включено от природна забележителност в категория защитена местност
<i>Cosmarium anisochondrum</i> Nordst.	Рибното езеро от Урдиния циркус	повишаване на категорията на защитената територия, в която е включено от природна забележителност в категория защитена местност
<i>Genticularia spirotaenia</i> De Bary	Рибното езеро от Урдиния циркус	повишаване на категорията на защитената територия, в която е включено от природна забележителност в категория защитена местност
<i>Tolypothrix saviczii</i> Kossinsk.	езерото Паницата	да се включи в защитената територия с категория защитена местност
<i>Spondylosium lundellii</i> Borge	Рибното езеро от циркуса на Седемте Рилски езера	да се включи в защитена територия с категория защитена местност

Приложение № 12.4 (продължение)

Списък и природозащитен статус на лечебните растения установени в
НП "Рила"

ВИД	Българско наименование	Природозащитен статус
PARMELIACEAE Cetraria islandica	Исландски лишей	под спец. режим*
EQUISETACEAE Equisetum arvense	Полски хвоц	
LYCOPODIACEAE Lycopodium clavatum	Бухалковиден плаун	
ASPIDIACEAE Dryopteris filix-mas	Мъжка папрат	
ASPLENIACEAE Asplenium trichomanes Phyllitis scolopendrium	Страшниче Обикновен волски език	под спец. режим под спец. режим
HYPOLEPIDACEAE Pteridium aquilinum	Орлова папрат	
POLYPODIACEAE Polypodium vulgare	Обикновена сладка папрат	
CUPRESSACEAE Juniperus communis	Обикновена хвойна	
AMARYLLIDACEAE Galanthus nivalis	Снежно кокиче	защитен
APIACEAE Angelica pancici Angelica sylvestris Heracleum sibiricum Sanicula europaea	Балканска пищялка Горска пищялка Сибирски девисил Европейска дебрянка	под спец. режим
ARALIACEAE Hedera helix	Бръшлян	
ARISTOLOCHIACEAE Asarum europaeum	Копитник	под спец. режим

* Съгласно Заповед № РД-69 от 08.02.2001 год. на МОСВ; ДВ бр.17/23.02.2001

Приложение № 12.4 (продължение)

ASTERACEAE Achillea millefolium Arctium lappa Artemisia absinthium Artemisia vulgaris Carlina acanthifolia Chamomilla recutita Cichorium intybus Hieracium pilosella Inula helenium Onopordon acanthium Petasites hybridus Solidago virga-aurea Tanacetum vulgare Taraxacum officinale Telekia speciosa Tussilago farfara	Равнец Обикновен репей Обикновен пелин Див пелин Решетка Лайка Цикория Миши уши Бял оман Гингер Лечебна чобанка Златна пръчица Обикновена вратига Лечебно глухарче Красив чернокок Подбел	под спец. режим под спец. режим
BETULACEAE Betula pendula Corylus avellana	Бяла бреза Обикновена леска	
BERBERIDACEAE Berberis vulgaris	Кисел трън	под спец. режим
BORAGINACEAE Pulmonaria officinalis	Лечебна медуница	
BRASSICACEAE Capsella bursa-pastoris Nasturtium officinalis	Овчарска торбичка Лечебна поточарка	
CAPRIFOLIACEAE Sambucus ebulus Sambucus nigra Viburnum opulus	Тревист бъз Черен бъз Червена калина	
CARYOPHYLLACEAE Saponaria officinalis Stellaria media	Лечебно сапунче Врабчови чревца	
CORNACEAE Cornus mas	Дрян	
CHENOPODIACEAE Chenopodium bonus-henricus	Чувен	
CRASSULACEAE Rhodiola rosea Sedum acre	Златовръх Лютива тлъстига	защитен под спец. режим
CUSCUTACEAE Cuscuta europea	Европейска кукувича прежда	
DIOSCOREACEAE Thamus communis	Обикновен брей	
DROSERACEAE Drosera rotundifolia	Кръглолистна росянка	защитен

Приложение № 12.4 (продължение)

ERICACEAE Arctostaphylos uva-ursi Vaccinium myrtillus Vaccinium vitis-idaea	Мечо грозде Черна боровинка Червена боровинка	под спец. режим
FABACEAE Astragalus glycyphyllos Ononis spinosa Genista tinctoria Trifolium pratense	Сладколистен клин Бодлив гръмотрън Багрилна жълтуга Ливадна детелина	
GENTIANACEAE Centaurium erythraea Gentiana asclepiadea Gentiana cruciata Gentiana lutea Gentiana punctata	Червен кантарион Горска тинтява Синя тинтява Жълта тинтява Петниста тинтява	защитен защитен
GERANIACEAE Geranium macrorrhizum Geranium sanguineum Geranium robertianum	Миризлив здравец Кръвен здравец Зловонен здравец	
HYPERICACEAE Hypericum maculatum Hypericum perforatum	Петниста звъника Жълт кантарион	
LAMIACEAE Betonica officinalis Clinopodium vulgare Galeopsis speciosa Leonurus cardiaca Melissa officinalis Mentha aquatica Mentha spicata complex Origanum vulgare Teucrium hamaedris Thymus species diversa	Ранилист Обикновен черновръх Красива бударица Дяволска уста Маточина Водна мента Обикновена мента Риган Червено подъбиче Мащерка	под спец. режим
LILIACEAE Allium ursinum Asparagus officinalis Colchicum autumnale Veratrum lobelianum	Левурда Зайча сянка Мразовец Чемерика	
MALVACEAE Althaea officinalis Malva sylvestris	Лечебна ружа Горски слез	под спец. режим
MENYANTHACEAE Menyanthes trifoliata	Водна детелина	защитен
OLEACEAE Fraxinus ornus Ligustrum vulgare	Мъждрян Птиче грозде	

Приложение № 12.4 (продължение)

ORCHIDACEAE Orchis species diversa	Салеп	под спец. режим
PAEONIACEAE Paeonia peregrina	Червен божур	под спец. режим
PAPAVERACEAE Chelidonium majus Papaver rhoeas	Змийско мляко Полски мак	
PLANTAGINACEAE Plantago lanceolata Plantago major	Теснолистен жиловлек Широколистен жиловлек	
POLYGALACEAE Polygala major	Голяма телчарка	
POLYGONACEAE Bistorta major Polygonum aviculare Rheum rhaponticum Rumex alpinus Rumex acetosa Rumex acetosella	Кървавиче Пача трева Рилски равен Алпийски лапад Обикновен киселец Козя брада	Защитен
PRIMULACEAE Primula etalior Primula veris	Висока иглика Лечебна иглика	под спец. режим
RANUNCULACEAE Aquilegia nigricans Caltha palustris Clematis vitalba Heleborus odorus Hepatica nobilis Pulsatilla vernalis	Обикновена кандилка Блатняк Повет Кукурмяк Гълъбови очички Пролетно котенце	
ROSACEAE Agrimonia eupatoria Alchemilla vulgaris complex Crataegus monogyna Filipendula ulmaria Filipendula vulgaris Fragaria vesca Geum urbanum Malus sylvestris Potentilla erecta Potentilla reptans Rosa canina complex Rubus idaeus Rubus sp. div. Sanguisorba officinalis Sorbus aucuparia	Камшик Шапиче Глог Брястолистно орехче Ливадно орехче Горска ягода Градско омайниче Киселица Горско прозорче Пълзящо прозорче Шипка Малина Къпина Лечебна динка Офика	под спец. режим

Приложение № 12.4 (продължение)

RUBIACEAE Asperula odorata Galium verum	Лазаркиня Еньовче	под спец. режим
SCROPHULARIACEAE Digitalis lanata Euphrasia officinalis complex Linaria vulgaris Scrophularia nodosa Verbascum longifolia Veronica officinalis	Вълнест напръстник Очанка Обикновена луличка Възловато живениче Дълголистен лопен Лечебно великденче	
SOLANACEAE Atropa bella-donna Solanum dulcamara Solanum nigrum	Лудо биле Червено куче грозде Черно куче грозде	под спец. режим
TAXACEAE Taxus baccata	Тис	защитен
TILIACEAE Tilia cordata Tilia tomentosa	Дребнолистна липа Сребролистна липа	
URTICACEAE Urtica dioica Urtica urens	Обикновена коприва Гръцка коприва	
VALERIANACEAE Valeriana officinalis	Лечебна делянка	под спец. Режим
VERBENACEAE Verbena officinalis	Лечебна върбинка	
VIOLACEAE Viola odorata Viola tricolor	Миризлива теменуга Трицветна теменуга	

Приложение № 13

Богатство на таксоните безгръбначни животни в НП "Рила"

Типове (INVERTEBRATA)	Брой на таксоните				Проучено ст (%)	
	Класове	Разреди	Семейств а	Видове		
PROTOZOA	10	30	81	365	40	
NEMATODA	2	10	32	83	50	
ROTATORIA	1	3	18	91	80	
TARDIGRADA	1	2	2	18	65	
ARTHROPODA	Arachnida	Araneae	27	256	50	
		Pseudoscorpiones	1	1	3	
		Opiliones	3	18	50	
		Acari-Acariformes	52	95	20	
		Acari-Parasitiformes	12	47	20	
	Crustacea	6	11	67	80	
	Myriapoda	11	16	69	65	
	Insecta	Ephemeroptera	7	40	75	
		Odonata	5	14	55	
		Orthopteroidea	8	73	90	
		Plecoptera	8	40	65	
		Homoptera	17	65	50	
		Heteroptera	28	311	45	
		Coleoptera	51	668	70	
		Neuropteroidea	11	52	90	
		Hymenoptera	4	39	6	
		Trichoptera	17	94	80	
		Lepidoptera	24	157	30	
		Diptera	31	227	30	
		MOLLUSCA	2	4	19	44
Total		20	82	486	2934	55

Приложение No 14

Обобщени данни за безгръбначните животни (Invertebrata) в Национален парк “Рила”

Protozoa, Nematoda, Rotatoria, Tardigrada, Crustacea, Arachnida, Myriapoda, Insecta Mollusca	Общ брой	Малжови-	Поличко	Отовишко	Скакави-	Рилецко	Муса-	Ибърско	Северно	Южно
		шко	- Калинско	-	шко	било	ленско	било	(Аризма-	(Равни-
		Мечитско	Дамгско	Кабулско	било		било		нишко)	шко)
		било	било	било					било	било
		R11	R12	R13	R21	R22	R31	R32	R41	R42
Семейства	487	210	135	138	81	142	226	79	50	116
Видове и подвидове	2934	1181	251	329	471	281	1305	503	80	582
Мезофилни смесени гори	327	118	216	77	173	69	183	184	14	239
Букови гори	1158	639	308	82	188	294	529	183	49	327
Иглолистни гори	1466	581	223	145	227	213	791	277	67	191
Субалпийска растителност	973	295	173	312	153	199	456	178	35	165
Алпийска растителност	474	87	97	137	30	53	214	52	8	48
Балкански ендемити	102	44	17	25	15	33	53	29	17	18
Български ендемити	108	40	9	16	8	32	57	18	7	16
Локални ендемити	26	13	4	5	1	6	14	5	1	1
Преглациални реликти	39	18	4	18	4	13	27	6	1	5
Глациални реликти	166	92	74	88	67	68	133	82	5	56
Редки	260	77	26	54	12	46	159	56	25	28
Застрашени - IUCN	18	11	6	4	1	5	7	4	-	1
Индикаторни за CORINE	26	18	6	4	1	4	6	6	-	2
Защитени в България	5	4	3	3	-	2	1	3	-	-

Списък на консервационно значимите таксони безгръбначни животни в Национален Парк "Рила"

№	Таксон	Редки	Локал. енд.	Бълг. енд.	Балк. енд.	Рели- кти	Защ. ВГ	IUCN E/ECE/1249	Бернска конв.
PROTOZOA - ЕДНОКЛЕТЪЧНИ									
1.	Centropyxis cryptostoma Bonnet, 1959	✓							
2.	Centropyxis gibba Deflandre, 1929	✓							
3.	Centropyxis orbicularis Deflandre, 1929	✓							
4.	Centropyxis vandeli Bonnet, 1958	✓							
5.	Cochliopodium echinatum, Korotneeff, 1879	✓							
6.	Cyclopyxis puteus Thomas, 1960	✓							
7.	Diffugia hiraethogii Ogden, 1983	✓							
8.	Diffugia stoutii Ogden, 1983	✓							
9.	Diffugia tenuis (Penard, 1890) Ogden, 1983	✓							
10.	Diffugia ventricosa Deflandre, 1926	✓							
11.	Diplophrys archeri Barker, 1868	✓							
12.	Euglypha aspera Penard, 1891	✓							
13.	Euglypha dolioliformis Bonnet, 1959	✓							
14.	Euglypha polylepis (Bonnet, 1959) Bonnet & Thomas, 1960	✓							
15.	Gromia nigricans Penard, 1902	✓							
16.	Heleopera sphagni Leidy, 1879	✓							
17.	Lesquereusia gibbosa Thomas & Gauthier-Lievre, 1859	✓							
18.	Loxophyllum meleagris (O. F. Muller, 1773)	✓							
19.	Microchlamys sylvatica Golemansky, Skarlato & Todorov, 1987	✓							
20.	Microgromia elegantula Penard, 1910	✓							
21.	Nebela carinata (Archer, 1867) Leidy, 1879	✓							
22.	Nebela tubulata Brown, 1911	✓							

№ Таксон	Редки	Локал. енд.	Бълг. енд.	Балк. енд.	Рели- кти	Защ. BG	IUCN E/ECE/1249	Бернска конв.
23. Ophrydium versatile (O. F. Muller, 1786)	✓							
24. Paulinella chromatophora Lauterborn, 1895	✓							
25. Placocista spinosa (Carter, 1865) Leidy, 1879	✓							
26. Playfairina valkanovi Golemansky, 1966	✓							
27. Stentor amethystinus Leidy, 1880	✓							
28. Tokophrya lemnae (Stein, 1859)	✓							
29. Valkanovia delicatula (Valkanov, 1962)	✓							
30. Vorticella globularia O. F. Muller, 1773	✓							
НЕМАТОДА - КРЪГЛИ ЧЕРВЕИ								
31. Actinolaimus cinctus Thorne, 1939	✓							
32. Alaimus macer Andrassy, 1958			✓					
33. Aporcelaimellus simus (Andrassy, 1958)			✓					
34. Cephalobus labiatus (Ivanova, 1968)	✓							
35. Criconemella amorpha (de Grisse, 1967)	✓							
36. Criconemella kralli (Ivanova, 1976)	✓							
37. Criconemella mongolensis (Andrassy, 1964)	✓							
38. Diphterophora bulgarica Katalan-Gateva & Aleksiev, 1988			✓					
39. Diphterophora curvata Katalan-Gateva & Aleksiev, 1988			✓					
40. Diphterophora kazachstani Razjivin, 1971	✓							
41. Enchodelus arcuatus Thorne, 1939	✓							
42. Eudorylaimus bureshi Andrassy, 1958			✓					
43. Eudorylaimus psedocarteri Loof, 1975	✓							
44. Eudorylaimus vestibulifer (Micoletzky, 1921)	✓							
45. Malenchus paramonovi Katalan-Gateva & Alexiev, 1989		✓						
46. Rotylenchus alpinus Eroshenko, 1976	✓							
47. Tylencholaimus airolensis Loof & Jairajpuri, 1919	✓							
48. Tylencholaimus minutus Vinciguerra, 1986	✓							
49. Tylenchus parangalici Katalan-Gateva & Alaxiev, 1989		✓						

№	Таксон	Редки	Локал. енд.	Бълг. енд.	Балк. енд.	Рели- кти	Защ. BG	IUCN E/ECE/1249	Бернска конв.
ROTATORIA - ПОТАТОРИИ									
50.	Cephalodella nana Myers, 1924						G		
51.	Collotheca ornata (Ehrenberg, 1832)						G		
52.	Colurella tessellata (Glasscot, 1893)						G		
53.	Conochilus unicornis Rousselet, 1892						G		
54.	Dicranophorus longidactylum (Fadeev, 1927)	✓							
55.	Dicranophorus uncinatus (Milne, 1886)	✓					G		
56.	Elosa woralii Lord, 1891						G		
57.	Encentrum gulo (Wulfert, 1936)	✓							
58.	Hexarthra bulgarica (Wiszniewski, 1933)	✓					G		
59.	Keratella hiemalis (Carlin, 1943)	✓					G		
60.	Keratella irregularis (Lauterborn, 1898)						G		
61.	Lecane (Lecane) aculeata (Jakubski, 1912)	✓					PG		
62.	Lecane (Lecane) mira (Murray, 1913)	✓					PG		
63.	Lecane (Lecane) stichaea Haring, 1913						G		
64.	Lecane (Lecane) tenuiseta Haring, 1914						G		
65.	Lecane (Monostyla) acus (Haring, 1913)						G		
66.	Lecane (Monostyla) arcuata (Bryce, 1891)						G		
67.	Lecane (Monostyla) benigni (Tarnogradsky, 1961)	✓					G		
68.	Lecane (Monostyla) latvica (Berzins, 1943)	✓					G		
69.	Lepadella (Heterolepadella) heterostyla (Murray, 1913)	✓							
70.	Lepadella acuminata (Ehrenberg, 1834)						G		
71.	Lepadella elliptica Wulfert, 1939	✓							
72.	Notholca acuminata (Ehrenberg, 1832)						G		
73.	Notholca labis Gosse, 1887	✓					G		
74.	Notholca squamula (Muller, 1786)	✓					G		
75.	Polyarthra dolichoptera Idelson, 1925						G		
76.	Synchaeta tremula (Muller, 1786)						PG		
77.	Trichocerca (Diurella) bidens (Lucks, 1912)						G		
78.	Trichocerca (Diurella) brachyura (Gosse, 1851)						PG		

№	Таксон	Редки	Локал. енд.	Бълг. енд.	Балк. енд.	Рели- кти	Защ. BG	IUCN E/ECE/1249	Бернска конв.
79.	Trichocerca (Diurella) collaris (Rousselet, 1896)						PG		
80.	Trichocerca (Diurella) tenuior (Gosse, 1886)						PG		
81.	Trichocerca (Diurella) vernalis (Hauer, 1936)						PG		
82.	Trichotria truncata (Whitelegge, 1889)						G		
ARTHROPODA - ЧЛЕНЕСТОНОГИ									
Arachnida - Паякообразни									
83.	Aculepeira talishia (Zawadsky, 1902)	✓					PG		
84.	Agelena gracilens C. L. Koch, 1841	✓							
85.	Alopecosa accentuata (Latreille, 1817)	✓							
86.	Alopecosa inquilina (Clerck, 1757)	✓							
87.	Antrohyphantes rhodopensis (Drensky, 1931)	✓		✓					
88.	Araeoncus anguineus (L. Koch, 1869)	✓							
89.	Araeoncus clivifrons Deltshv, 1987	✓		✓					
90.	Arctosa perita (Latreille, 1799)	✓							
91.	Bathypantes gracilis (Blackwall, 1841)	✓							
92.	Brachythele denieri (Simon, 1916)	✓				✓			
93.	Callilepis nocturna (Linne, 1758)	✓							
94.	Callobius balcanicus (Drensky, 1940)	✓		✓					
95.	Centromerus paucidentatus Deltshv, 1983	✓		✓					
96.	Chalcoscirtus infimus (Simon, 1868)	✓							
97.	Cicurina cicur (Fabricius, 1793)	✓							
98.	Clubiona alpicola Kulczynski, 1882	✓							
99.	Clubiona diversa O.P.-Cambridge, 1862	✓							
100.	Clubiona subsultans (Thorell 1875)	✓							
101.	Coelotes jurinischii (Drensky, 1915)			✓					
102.	Coelotes karlinskii Kulczynski, 1096					✓			
103.	Coelotes kulczynskii (Drensky, 1917)			✓					
104.	Cryphoeca pirini (Drensky, 1921)	✓		✓					
105.	Cyclosa conica (Pallas, 1772)	✓							

№	Таксон	Редки	Локал. енд.	Бълг. енд.	Балк. енд.	Рели- кти	Защ. BG	IUCN E/ECE/1249	Бернска конв.
106.	Cyclosa sierrae E. Simon, 1870	✓							
107.	Dictyna pusilla Thorell, 1856	✓							
108.	Dicymbium nigrum (Blackwall, 1834)	✓							
109.	Diplocephalus foraminifer (O. P. -Cambridge, 1875)	✓					G		
110.	Dysdera crocota C. L. Koch, 1839	✓							
111.	Dysdera erythrina (Walckenaer, 1802)	✓							
112.	Dysdera longirostris Dobka, 1853	✓							
113.	Episinus truncatus Latreille, 1809	✓							
114.	Eresus cinnaberinus (Olivier, 1789)	✓						EN	
115.	Erigone pirini Deltshv, 1983	✓		✓					
116.	Euophrys obsoleta (Simon, 1868)	✓							
117.	Euophrys petrensis C. L. Koch, 1837	✓							
118.	Evansia merens O. P. -Cambridge, 1900	✓							
119.	Gnaphosa muscorum (L. Koch, 1866)	✓							
120.	Histocona luxurians (Kulczynski, 1897)	✓							
121.	Lepthyphantes annulatus Kulczynski, 1881	✓					G		
122.	Lepthyphantes decolor (Westring, 1862)	✓							
123.	Lepthyphantes drenskii Helsdingen, 1977	✓		✓					
124.	Lepthyphantes improbulus Simon, 1929	✓					G		
125.	Lepthyphantes lithoclasticolis Deltshv, 1983	✓		✓					
126.	Lepthyphantes pulcher (Kulczynski, 1881)	✓					G		
127.	Metopobactrus orbelicus Deltshv, 1985	✓		✓					
128.	Micaria aenea Thorell, 1871	✓							
129.	Neriere peltata (Wider, 1834)	✓							
130.	Oreonetides glacialis (L. Koch, 1872)	✓					G		
131.	Ozyptila scabricula (Westring, 1851)	✓							
132.	Pachygnatha clercki Sundevall, 1823	✓							
133.	Pardosa drenskii Buchar, 1968	✓		✓					
134.	Pardosa incerta Nosek, 1905	✓					PG		
135.	Pardosa morosa (L. Koch, 1870)	✓							

№	Таксон	Редки	Локал. енд.	Бълг. енд.	Балк. енд.	Рели- кти	Защ. BG	IUCN E/ECE/1249	Бернска конв.
136.	<i>Pardosa nigra</i> (C. L. Koch, 1834)	✓					G		
137.	<i>Pardosa palustris</i> (Linne, 1758)	✓							
138.	<i>Pardosa tasevi</i> Buchar, 1968	✓							
139.	<i>Pellenes nigrociliatus</i> (L. Koch, 1875)	✓							
140.	<i>Philaeus chrysops</i> (Poda, 1761)	✓							
141.	<i>Phlegra fasciata</i> (Hahn, 1826)	✓							
142.	<i>Phlegra festiva</i> (C. L. Koch, 1834)	✓							
143.	<i>Pirata hygrophilus</i> (Thorell, 1872)	✓							
144.	<i>Pirata knorri</i> (Scopoli, 1763)	✓							
145.	<i>Pirata latitans</i> (Blackwall, 1841)	✓							
146.	<i>Pirata piraticus</i> (Clerck, 1757)	✓							
147.	<i>Pirata piscatorius</i> (Clerck, 1757)	✓							
148.	<i>Porrhomma convexum</i> (Westring, 1861)	✓							
149.	<i>Scotargus pilosus</i> Simon, 1913	✓							
150.	<i>Scothynotilus alpigenus</i> (L. Koch, 1869)	✓					G		
151.	<i>Scotophaeus scutulatus</i> (L. Koch, 1866)	✓							
152.	<i>Segestria senoculata</i> (Linne, 1758)	✓							
153.	<i>Sitticus rupicola</i> (C. L. Koch, 1837)	✓							
154.	<i>Sitticus zimmermanni</i> (Simon, 1877)	✓							
155.	<i>Steatoda phalerata</i> (Panzer, 1801)	✓							
156.	<i>Tegenaria rilaensis</i> Deltshv 1993	✓	✓						
157.	<i>Tegenaria silvestris</i> L. Koch, 1872	✓							
158.	<i>Theridion petraeum</i> L. Koch, 1872	✓					G		
159.	<i>Thomisus onustus</i> Walckenaer, 1806	✓							
160.	<i>Tmarus piger</i> (Walckenaer, 1802)	✓							
161.	<i>Tuberta maerens</i> (O. P. -Cambridge, 1871)	✓							
162.	<i>Xysticus luctuosus</i> (Blackwall, 1836)	✓							
163.	<i>Xysticus macedonicus</i> Silhavy, 1944	✓					✓		
164.	<i>Zelotes talpinus</i> (L. Koch, 1872)	✓							
165.	<i>Zodarion graecum</i> (C. L. Koch, 1843)	✓							

No	Таксон	Редки	Локал. енд.	Бълг. енд.	Балк. енд.	Рели- кти	Защ. BG	IUCN E/ECE/1249	Бернска конв.
166.	Zodarion morosum Denis, 1935	✓							
167.	Zodarion pirini Drensky, 1921			✓					
Opiliones - Сенокосци									
168.	Lacinius dentiger (C. L. Koch, 1848)	✓							
169.	Leiobunum rumelicum Silhavy, 1965			✓					
170.	Oligolophus tridens (C. L. Koch, 1836)	✓							
171.	Opilio dinaricus Silhavy, 1938	✓							
172.	Paranemastoma aurigerum ryla (Roewer, 1951)		✓						
173.	Paranemastoma radewi (Roewer, 1926)						✓		
174.	Paranemastoma silli (Herman, 1871)	✓							
175.	Platybunus bucephalus (C. L. Koch, 1835)	✓							
176.	Pyza bosnica (Roewer, 1919)						✓		
177.	Rilaena balcanica Silhavy, 1956						✓		
Acari - Кърлежи									
178.	Balaustium bulgariense Oudemans, 1926							✓	
179.	Damaeolus ornatissimus Csiszar, 1962							✓	
180.	Epicrius bulgaricus Balogh, 1958							✓	
181.	Epicrius bureschi Balogh, 1958							✓	
182.	Epicrius stellatus Balogh, 1958							✓	
183.	Eremaeus valkanovi Kunst, 1957							✓	
184.	Erythraeus bulgaromontanus Beron, 1982							✓	
185.	Erythraeus rilensis Beron, 1982							✓	
186.	Neotrombicula (N.) boroveza V. - Grandjean et al., 1971							✓	
187.	Neotrombicula monticola Kolebinova, 1974							✓	
188.	Niphocephalus nivalis baloghi Trave, 1959							✓	
189.	Oppia ornata longipilosa Kunst, 1958							✓	
190.	Phauloppia paspalevi Csiszar, 1962							✓	

№	Таксон	Редки	Локал. енд.	Бълг. енд.	Балк. енд.	Рели- кти	Защ. BG	IUCN E/ECE/1249	Бернска конв.
Crustacea - Ракообразни									
191.	Acanthocyclops vernalis (Fischer, 1853)							PG	
192.	Alona affinis (Leydig, 1860)							PG	
193.	Alona costata Sars, 1862							PG	
194.	Alona guttata Sars, 1862							PG	
195.	Alona rustica Scott, 1895	✓						G	
196.	Alonella nana (Baird, 1843)							PG	
197.	Alonopsis elongata Sars, 1862							G	
198.	Arcticocamptus arndti (Kiefer, 1924)	✓	✓					G	
199.	Arcticocamptus macedonicus Petkovski, 1962	✓			✓			G	
200.	Arcticocampus cuspidatus (Schmeil, 1893)							PG	
201.	Arctodiaptomus alpinus Imhof, 1885							G	
202.	Arctodiaptomus niethammeri (Mann, 1940)	✓						G	
203.	Attheyella crassa (G. O. Sars, 1862)							PG	
204.	Attheyella wierzejskji (Mrazek, 1893)							PG	
205.	Bosmina coregoni Baird, 1857							G	
206.	Bryocamptus spinulosus Borutzky, 1934							PG	
207.	Bryocamptus zschokkei tatrensis (Minkiewicz, 1916)	✓						G	
208.	Bryocamptus zschokkei zschokkei (Schmeil, 1893)	✓						PG	
209.	Daphnia obtusa Kurz, 1874	✓						PG	
210.	Daphnia rosea Sars, 1862	✓						G	
211.	Echinocamptus dacicus (Chappuis, 1923)	✓			✓			G	
212.	Echinocamptus echinatus (Mrazek, 1893)							G	
213.	Epacthophanes richardi Mrazek, 1893							PG	
214.	Eurycercus lamellatus (O. F. Muller, 1785)							G	
215.	Graptoleberis testudinaria (Fischer, 1848)							PG	
216.	Hypocamptus brehmi (Van Douwe, 1922)	✓						G	
217.	Macrocyclus albidus (Jurine, 1820)							PG	
218.	Macrocyclus fuscus (Jurine, 1820)							PG	
219.	Maraenobiotus insignipes f. aischghoi Schikleijw, 1930							PG	

№	Таксон	Редки	Локал. енд.	Бълг. енд.	Балк. енд.	Рели- кти	Защ. BG	IUCN E/ECE/1249	Бернска конв.
220.	Maraenobiotus vej dovskiyi f. truncatus Gurney, 1932						PG		
221.	Megacyclops gigas (Claus, 1857)						G		
222.	Mixodiptomus tatricus (Wierzejskii, 1882)						G		
223.	Moraria poppei poppei (Mrazek, 1893)						PG		
224.	Paracamptus schmeili (Mrazek, 1894)						G		
225.	Paracyclops fimbriatus (Fischer, 1853)						PG		
226.	Streblocerus serricaudatus (Fischer, 1849)						G		
Myriapoda - Многоножки									
227.	Allopauropus humilis Remy, 1945	✓		✓					
228.	Brachydesmus peristerensis Verhoeff, 1932						✓		
229.	Callipodella fasciata (Latzel, 1882)	✓					✓		
230.	Eupolybothrus (s.s.) ochraceus Folkmanova, 1936	✓		✓					
231.	Geophilus balcanicus Kaczmarek, 1972	✓		✓					
232.	Geophilus strictus (Latzel, 1880)						✓		
233.	Glomeris balcanica Verhoeff, 1906						✓		
234.	Haasea flavescens (Latzel, 1884)	✓							
235.	Harpolithobius anodus dentatus Matic, 1957						✓		
236.	Leptoiulus borisi Verhoeff, 1926			✓			PG		
237.	Leptoiulus proximus (Nemec, 1896)	✓					G		
238.	Leptoiulus trilineatus bureschi Verhoeff, 1926						✓		
239.	Lithobius (s.s.) parietum Verhoeff, 1899	✓							
240.	Lithobius (s.s.) peggauensis Verhoeff, 1937	✓					G		
241.	Lithobius (s.s.) schuleri Verhoeff, 1925						G		
242.	Lithobius (Sigibius) beroni Negrea, 1965			✓					
243.	Lithobius (Sigibius) burzenlandicus wardaranus (Verhoeff, 1936)						✓		
244.	Lithobius (Sigibius) zelezovae Kaczmarek, 1975	✓		✓					
245.	Mastigophorophyllon bulgaricum Schubart, 1934	✓		✓			PG		
246.	Megaphyllum bosniense (Verhoeff, 1897)						✓		

№	Таксон	Редки	Локал. енд.	Бълг. енд.	Балк. енд.	Рели- кти	Защ. BG	IUCN E/ECE/1249	Бернска конв.
247.	Megaphyllum glossulifer Schubart, 1934	✓		✓		PG			
248.	Megaphyllum hercules (Verhoeff, 1901)				✓				
249.	Ophiulus pilosus (Newport, 1842)					G			
250.	Polydesmus jawlowskii Strasser, 1966	✓			✓				
251.	Polydesmus renschi Schubart, 1934				✓				
Insecta - Насекоми									
252.	Acalles camelus (Fabricius, 1792)	✓							
253.	Acalypta musci (Schrank, 1781)					G			
254.	Acalypta pulchra Stusak, 1961			✓					
255.	Acmaeops septentrionis C. Thomson, 1866					G			
256.	Acomporis alpinus Reuter, 1875					G			
257.	Adicella filicornis (Pictet, 1834)	✓							
258.	Adicella syriaca Ulmer, 1906	✓							
259.	Adomerus biguttatus (Linnaeus, 1758)					G			
260.	Adrastus gurjevae Penev, 1983			✓					
261.	Aelia klugi Hahn, 1833					G			
262.	Aelia sibirica Reuter, 1886					G			
263.	Aeropedellus variegatus (Fischer de Waldheim, 1846)					G			
264.	Aeshna subarctica Walker, 1908	✓					✓		✓
265.	Agabus solieri solieri Aube, 1836					G			
266.	Agallia laevis Ribaut					G			
267.	Agapetus ochripes Curtis, 1834	✓							
268.	Agaricophagus balcanicus Hlisnikovsky, 1964				✓				
269.	Agrotis fatidica (Huebner, [1824])					G			
270.	Alophus kaufmanni Stierlin, 1884				✓				
271.	Alophus rhodopensis Reitter, 1912			✓					
272.	Amara erratica (Duftschmid, 1812)					G			
273.	Amara messae Baliani, 1924				✓				
274.	Amara municipalis bischoffi Jedlicka, 1946				✓				

№	Таксон	Редки	Локал. енд.	Бълг. енд.	Балк. енд.	Рели- кти	Защ. BG	IUCN E/ECE/1249	Бернска конв.
275.	<i>Amara nigricornis</i> Thomson, 1857					G			
276.	<i>Amara quenseli</i> (Schonherr, 1806)					G			
277.	<i>Ameletus inopinatus</i> Eaton, 1887	✓							
278.	<i>Amphinemoura triangularis</i> (Ris, 1902)	✓							
279.	<i>Ampulex fasciata</i> Jurine, 1806	✓							
280.	<i>Anarta melanopa</i> (Thunberg, 1788)					G			
281.	<i>Anisoplia bulgarica</i> Apfelbeck, 1909			✓					
282.	<i>Annitella triloba</i> Marinkovic, 1955				✓				
283.	<i>Anterastes serbicus</i> Brunner von Wattenwyl, 1882					G			
284.	<i>Anthocoris nemorum</i> (Linnaeus, 1761)					G			
285.	<i>Anthophagus alpinus</i> (Paykull, 1790)					G			
286.	<i>Apamea furva</i> ([Denis & Schiffermueller], 1775)					G			
287.	<i>Apamea maillardi oxygrapha</i> Varga, 1976			✓		G			
288.	<i>Apamea zeta cyanochlora</i> Varga, 1976			✓		G			
289.	<i>Apatura iris iris</i> (Linnaeus, 1758)	✓					✓	✓	
290.	<i>Aphrodes bifasciatus</i> Linnaeus					G			
291.	<i>Aradus erosus</i> Fallen, 1807	✓				G			
292.	<i>Aradus versicolor</i> Herrich-Schaeffer, 1835					PG			
293.	<i>Arctia flavia</i> (Fuessly, 1779)					G			
294.	<i>Arcynopteryx compacta</i> (McLachlan, 1872)	✓				G			
295.	<i>Arpedium brachypterum</i> (Gravenhorst, 1802)					G			
296.	<i>Asarta aethiopella</i> (Duponchel, 1836)					G			
297.	<i>Asynarchus lapponicus</i> (Zetterstedt, 1840)	✓				G			
298.	<i>Atheta thrax</i> Muona, 1975		✓						
299.	<i>Athous hilfi</i> Reitter, 1912			✓					
300.	<i>Athous monilicornis</i> Schwarz, 1897			✓					
301.	<i>Athous pfefferi</i> Roubal, 1932			✓					
302.	<i>Barbitistes constrictus</i> Brunner von Wattenwyl, 1878	✓							
303.	<i>Bembidion bipunctatum nivale</i> Heer, 1841					G			
304.	<i>Bembidion rhodopense</i> Apfelbeck, 1902					✓			

No	Таксон	Редки	Локал. енд.	Бълг. енд.	Балк. енд.	Рели- кти	Защ. BG	IUCN E/ECE/1249	Бернска конв.
305.	<i>Boloria graeca balcanica</i> (Rebel, 1903)				✓	G			
306.	<i>Boloria pales rilaensis</i> Varga, 1971			✓		G			
307.	<i>Boloria selene selene</i> ([Denis & Schiffermueller], 1775)					G			
308.	<i>Boreus westwoodi</i> Hagen, 1866	✓							
309.	<i>Brachycentrus montanus</i> Klapalek, 1892	✓							
310.	<i>Brachyptera seticornis</i> (Klapalek, 1902)	✓							
311.	<i>Bryocoris pteridis</i> (Fallen, 1807)					G			
312.	<i>Budorylas jenkinsoni</i> Coe, 1966	✓			✓				
313.	<i>Bythinus simoni bulgaricus</i> Reitter, 1879			✓					
314.	<i>Calathus metallicus aeneus</i> Putzeys, 1873				✓				
315.	<i>Calocoris affinis</i> (Herrich-Schaffer, 1835)					G			
316.	<i>Calocoris alpestris</i> (Meyer-Dur, 1843)					G			
317.	<i>Calocoris sexguttatus</i> (Fabricius, 1776)					G			
318.	<i>Calosoma sycophanta</i> (Linnaeus, 1758)						✓	VU	✓
319.	<i>Camptozygum aequalis</i> (Vuillefroy, 1789)					G			
320.	<i>Canthophorus impressus</i> (Horvath, 1881)					G			
321.	<i>Capnia vidua rilensis</i> Rauser, 1962	✓			✓				
322.	<i>Carabus cavernosus cavernosus</i> Frivaldszky, 1837				✓				
323.	<i>Carabus intricatus</i> Linnaeus, 1761						✓	VU	✓
324.	<i>Carabus montivagus bulgaricus</i> Csiki, 1927				✓				
325.	<i>Carabus violaceus azureus</i> Dejean, 1826				✓				
326.	<i>Carpocoris melanocerus</i> (Mulsant & Rey, 1852)					G			
327.	<i>Carpocoris purpureipennis</i> (De geer, 1773)					G			
328.	<i>Carterocephalus palaemon palaemon</i> (Pallas, 1771)							✓	✓
329.	<i>Cassida rufovirens rhilensis</i> Weise, 1891				✓				
330.	<i>Chaetopteroides bulgaricus</i> (Kumanski, 1969)	✓		✓					
331.	<i>Chaetopterygopsis maclachlani</i> Stein, 1874	✓							
332.	<i>Chaetopterygopsis sisestii</i> Botosaneanu, 1961	✓							
333.	<i>Chaetopteryx bosniaca</i> Marinkovic, 1955	✓			✓				
334.	<i>Chaetopteryx stankovici</i> Marinkovic, 1966				✓				

№	Таксон	Редки	Локал. енд.	Бълг. енд.	Балк. енд.	Рели- кти	Защ. BG	IUCN E/ECE/1249	Бернска конв.
335.	Chionophylax monteryla Botosaneanu, 1957		✓			G			
336.	Chlamydatus pulicarius (Fallen, 1807)					G			
337.	Chloroperla brachyptera (Schoenemund, 1926)			✓					
338.	Chloroperla kosarovi Braasch, 1969	✓			✓				
339.	Chloroperla russevi Braasch, 1969	✓			✓				
340.	Chorthippus vagans (Eversmann, 1848)	✓							
341.	Cicadella germari Zetterstedt					G			
342.	Cicadula persimilis Edwards					G			
343.	Circulifer fenestratus Herrich-Schaffer					G			
344.	Coelambus novemlineatus (Stephens, 1828)	✓				G			
345.	Coenonympha rhodopensis rhodopensis Elwes, 1900				✓	G			
346.	Colias alfacariensis Ribbe, 1905	✓							
347.	Colias caucasica balcanica Rebel, 1901				✓	G	✓	✓	✓
348.	Colias crocea (Fourcroy, 1785)	✓							
349.	Coriomeris scabricornis (Panzer, 1809)					G			
350.	Cremnocephalus alpestris Wagner, 1942					G			
351.	Crunoecia monospina Botosaneanu, 1960	✓							
352.	Ctenicera bosnica (Apfelbeck, 1896)				✓				
353.	Ctenicera cuprea (Fabricius, 1781)					G			
354.	Ctenicera schneebergi (Roubal, 1932)			✓					
355.	Cychrus semigranosus balcanicus Hopffgarten, 1881				✓				
356.	Cyphon furcillatus Nyholm, 1948		✓						
357.	Cyrnus trimaculatus (Curtis, 1834)	✓							
358.	Derephysia foliacea (Fallen, 1807)					G			
359.	Diarsia mendica (Fabricius, 1775)					G			
360.	Dicentrius merkli Reitter, 1879				✓				
361.	Dichroosectus valesianus Fieber 1861					PG			
362.	Dichrorampha rilana Drenowsky, 1910		✓			G			
363.	Dicranocephalus medius (Mulsant & Rey, 1870)					G			
364.	Dictyla convergens (Herrich-Schaeffer, 1875)					G			

№	Таксон	Редки	Локал. енд.	Бълг. енд.	Балк. енд.	Рели- кти	Защ. BG	IUCN E/ECE/1249	Бернска конв.
365.	<i>Dictyonota strichnocera</i> Fieber, 1844					G			
366.	<i>Dicyphus digitalis</i> Josifov, 1958			✓					
367.	<i>Dicyphus pallidus</i> (Herrich-Schaffer, 1836)					G			
368.	<i>Dimorphocoris fuscus</i> Joakimoff, 1909			✓					
369.	<i>Dionconotus neglectus</i> (Fabricius, 1798)					PG			
370.	<i>Diplocolenus bohemani</i> Zetterstedt					G			
371.	<i>Distoleon tetragrammicus</i> (Fabricius, 1798)						DD	✓	✓
372.	<i>Dolichurus corniculus</i> (Spinola, 1808)	✓							
373.	<i>Drusus biguttatus</i> (Pict.)	✓							
374.	<i>Drusus botosaneanui</i> Kumanski, 1968				✓				
375.	<i>Drusus discophorus pallidus</i> Kumanski, 1989			✓					
376.	<i>Drusus popovi</i> Kumanski, 1980	✓		✓					
377.	<i>Drusus romanicus meridionalis</i> Kumanski, 1973	✓		✓					
378.	<i>Ecdyonurus carpaticus vitoshensis</i> Jacob & Braasch, 1984				✓				
379.	<i>Ecdyonurus subalpinus</i> (Klapalek, 1906)	✓							
380.	<i>Ectemnius (Clytochrysus) ruficornis</i> (Zetterstedt, 1838)	✓							
381.	<i>Endophloeus squarrosus</i> Germar, 1817				✓				
382.	<i>Entephria caesiata</i> ([Denis & Schiffermueller], 1775)					G			
383.	<i>Ephemera vulgata</i> Linne, 1758						EN		
384.	<i>Erebia cassioides macedonica</i> Buresch, 1918			✓		G			
385.	<i>Erebia gorge pirinica</i> Buresch, 1918				✓	G			
386.	<i>Erebia melas leonhardi</i> Fruhstorfer, 1917				✓	G			
387.	<i>Erebia oeme spodia</i> Staudinger, 1871					G			
388.	<i>Erebia orientalis orientalis</i> Elwes, 1900				✓	G			
389.	<i>Erebia ottomana balcanica</i> Rebel, 1904				✓	G		✓	✓
390.	<i>Erebia pandrose ambicolorata</i> Varga, 1971		✓			G			
391.	<i>Erebia pronoe fruhstorferi</i> Warren, 1993				✓	G			
392.	<i>Erebia rhodopensis</i> Nicholl, 1900				✓	G	✓	✓	✓
393.	<i>Eriopygodes imbecilla</i> (Fabricius, 1794)					G			
394.	<i>Eriopygodes proxima</i> (Huebner, [1809])					G			

№	Таксон	Редки	Локал. енд.	Бълг. енд.	Балк. енд.	Рели- кти	Защ. BG	IUCN	E/ECE/1249	Бернска конв.
395.	<i>Ernodes articularis</i> (Pictet, 1834)	✓						VU		
396.	<i>Euchalcia variabilis fuscolivacea</i> Varga & Ronkay, 1984		✓			G				
397.	<i>Euphydryas aurinia bulgarica</i> (Fruhstorfer, 1917)							VU	✓	✓
398.	<i>Euphydryas cynthia leonhardi</i> (Fruhstorfer, 1917)		✓			G				
399.	<i>Eurygaster dilaticollis</i> Dohrn, 1860					G				
400.	<i>Euscelis venosus</i> Kirschbaum					G				
401.	<i>Eusphalerum alpinum</i> (Heer, 1839)	✓								
402.	<i>Formica</i> (<i>Formica</i>) <i>lugubris</i> Zetterstedt, 1840							EN	✓	✓
403.	<i>Formica</i> (<i>Formica</i>) <i>polycтена</i> A. Forster, 1850							EN	✓	✓
404.	<i>Formica</i> (<i>Formica</i>) <i>pratensis</i> Retzius, 1783								✓	✓
405.	<i>Formica</i> (<i>Formica</i>) <i>rufa</i> Linnaeus, 1758							EN	✓	✓
406.	<i>Formica</i> (<i>Serviformica</i>) <i>transcaucasica</i> Nasonov, 1989							EN	✓	✓
407.	<i>Gastrodes abietum</i> Bergroth, 1914					G				
408.	<i>Gastrodes grossipes</i> (De geer, 1914)					G				
409.	<i>Geocoris grylloides</i> (Linnaeus, 1761)					G				
410.	<i>Geodromius robusticornis</i> Bernhauer, 1941		✓							
411.	<i>Globiceps flavomaculatus</i> (Fabricius, 1794)					G				
412.	<i>Glossosoma conformis</i> Nebois, 1963	✓								
413.	<i>Gnophos glaucinarius peruni</i> Varga, 1975			✓		G				
414.	<i>Gnophos obscuratus</i> ([Denis & Schiffermueller], 1775)					G			✓	✓
415.	<i>Gomphocerus sibiricus</i> (Linnaeus, 1767)					G				
416.	<i>Gonioctena pallida reticulata</i> (Bechyne, 1947)						✓			
417.	<i>Gymnetron dieckmanni</i> Behne, 1988	✓	✓							
418.	<i>Halesus digitatus</i> (Schrank, 1781)	✓								
419.	<i>Harpactus lunatus</i> (Dahlbom, 1832)	✓								
420.	<i>Helodes bulgharensis</i> Klausnitzer, 1980		✓							
421.	<i>Helophorus glacialis</i> Villa, 1833					G				
422.	<i>Hemerobius contumax</i> Tjeder, 1932					G				
423.	<i>Hemerobius schedli</i> Holzel, 1970					G				
424.	<i>Hermaeophaga mercurialis</i> (Fabricius, 1792)	✓								

№	Таксон	Редки	Локал. енд.	Бълг. енд.	Балк. енд.	Рели- кти	Защ. BG	IUCN E/ECE/1249	Бернска конв.
425.	Hydroporus gueorguievi Wewalka, 1975			✓					
426.	Hydroporus kraatzi Schaum, 1868					G			
427.	Hydroporus nivalis Heer, 1839					G			
428.	Hydroporus tartaricus Leconte, 1850					G			
429.	Hydropsyche fulvipes (Curtis, 1834)	✓							
430.	Hydropsyche tabacaru Botosaneanu, 1960	✓							
431.	Hypnoidus consobrinus (Mulsant & Guillebeau, 1808)					G			
432.	Iron alpicola (Eaton, 1881)	✓							
433.	Iron yougoslavicus Samal, 1939				✓				
434.	Isoperla buresi Rauser, 1962	✓							
435.	Isoperla cf. belai Illies, 1963	✓							
436.	Isoperla oxylepis balcanica Rauser, 1962	✓			✓				
437.	Isoperla submontana Rauser, 1965	✓			✓				
438.	Isophya bureschi Peshev, 1959	✓		✓					
439.	Isturgia roraria rablensis Zeller, 1868					G			
440.	Laemostenus cimmerius weiratheri G.Muller, 1931				✓				
441.	Laemostenus plasoni (Reitter, 1885)			✓					
442.	Lasiocephala basalis (Kolenati, 1848)	✓							
443.	Lathrobium leonhardi Breit, 1912		✓						
444.	Lathrobium rectipennis Raitschev, 1995		✓						
445.	Leptusa rhilensis Pace, 1983			✓					
446.	Lesteva albanica Bernhauer, 1936				✓				
447.	Leuctra digitata Kempny, 1899	✓							
448.	Leuctra fusca (Linnaeus, 1758)	✓							
449.	Leuctra hippopus Kempny, 1899	✓							
450.	Leuctra marani Rauser, 1965			✓					
451.	Leuctra mortoni Kempny, 1898	✓							
452.	Leuctra pseudohippopus Rauser, 1965				✓				
453.	Leuctra pseudosignifera Aubert, 1954	✓							
454.	Libelloides macaronius (Scopoli, 1765)						DD	✓	✓

№	Таксон	Редки	Локал. енд.	Бълг. енд.	Балк. енд.	Рели- кти	Защ. BG	IUCN E/ECE/1249	Бернска конв.
455.	<i>Limenitis populi populi</i> (Linnaeus, 1758)							✓	✓
456.	<i>Limnephilus affinis</i> Curtis, 1834	✓							
457.	<i>Limnephilus auricula</i> Curtis, 1834	✓							
458.	<i>Limnephilus bipunctatus</i> Curtis, 1834	✓							
459.	<i>Limnephilus centralis</i> Curtis, 1834	✓							
460.	<i>Limnephilus coenosus</i> Curtis, 1834	✓						VU	
461.	<i>Limnephilus decipiens</i> (Kolenati, 1848)	✓							
462.	<i>Limnephilus extricatus</i> McLachlan, 1865	✓							
463.	<i>Limnephilus flavicornis</i> (Fabricius, 1787)	✓							
464.	<i>Limnephilus griseus</i> (Linnaeus, 1758)	✓							
465.	<i>Limnephilus hirsutus</i> (Pictet, 1834)	✓							
466.	<i>Limnephilus lunatus</i> Curtis, 1834	✓							
467.	<i>Limnephilus rhombicus</i> (Linnaeus, 1758)	✓							
468.	<i>Limnephilus stigma</i> Curtis, 1834	✓							
469.	<i>Limotettix striola</i> Fallen								G
470.	<i>Liotrychus affinis</i> (Paykull, 1800)								G
471.	<i>Lixus scabricollis</i> Boheman, 1843	✓							
472.	<i>Luperus rhilensis</i> Weise, 1900		✓						
473.	<i>Lycaena candens candens</i> (Herrich-Schaeffer, [1844])								G
474.	<i>Lycaena tityrus tityrus</i> (Poda, 1761)	✓							
475.	<i>Lygocoris contaminatus</i> (Fallen, 1807)								G
476.	<i>Lygocoris pabulinus</i> (Linne, 1761)								G
477.	<i>Lygus wagneri</i> Remane, 1955								G
478.	<i>Macrosaldula scotica</i> (Curtis, 1835)								G
479.	<i>Macustus grisescens</i> Zetterstedt								G
480.	<i>Malthodes serbotae macedonicus</i> Svihla, 1980								G
481.	<i>Mecomma ambulans montanus</i> Josifov, 1969			✓					
482.	<i>Mecomma dispar</i> (Boheman, 1852)								G
483.	<i>Megalocoleus pilosus</i> (Schrank, 1801)								G
484.	<i>Megalonotus antennatus</i> (Schilling, 1829)								G

No	Таксон	Редки	Локал. енд.	Бълг. енд.	Балк. енд.	Рели- кти	Защ. BG	IUCN E/ECE/1249	Бернска конв.
485.	Megalonotus dilatatus (Herrich-Schaeffer, 1840)					G			
486.	Melitaea trivia trivia ([Denis & Schiffermueller], 1775)							✓	✓
487.	Metaxmeste schrankiana (Hochenwarth, 1785)					G			
488.	Metreletus balcanicus (Ulmer, 1920)	✓					EN		
489.	Metrioptera arnoldi Ramme, 1933					✓			
490.	Micropterna caesareica Schmid, 1959	✓							
491.	Micropterna lateralis (Stephens, 1837)	✓							
492.	Micropterna nycterobia McLachlan, 1875	✓							
493.	Micropterna sequax McLachlan, 1875	✓							
494.	Microptila minutissima Ris 1897	✓							
495.	Miramella alpina collina (Brunner von Wattenwyl, 1882)	✓							
496.	Molophilus (M.) directidens Stary, 1976	✓		✓					
497.	Molophilus (M.) flagellatus Stary, 1976	✓		✓					
498.	Molophilus (M.) lautereri Stary, 1974	✓		✓					
499.	Molops alpestris rhilensis Apfelbeck, 1904			✓					
500.	Molops dilatatus dilatatus Chaudoir, 1868					✓			
501.	Molops piceus bulgaricus Maran, 1938					✓			
502.	Molops rhodopensis rhodopensis Apfelbeck, 1904			✓					
503.	Monalocoris filicis (Linne, 1758)					G			
504.	Montanorthops montanus (Schilling, 1837)					G			
505.	Myrmeleon formicarius Linnaeus, 1767						DD	✓	✓
506.	Myrmosa atra Panzer, 1801	✓							
507.	Mythimna anderregii pseudocomma (Rebel & Zerny, 1931)					✓			
508.	Mythimna impura (Huebner, [1808])					G			
509.	Nabica flavomarginata (Scholtz, 1847)					G			
510.	Nabica limbata (Dahlbom, 1854)					G			
511.	Nabis brevis Scholtz, 1846					G			
512.	Nabis rugosus (Linnaeus, 1958)					G			
513.	Nebria eugeniae K. Daniel, 1903		✓						
514.	Nebria hybrida hybrida Rottenberg, 1874		✓						

№	Таксон	Редки	Локал. енд.	Бълг. енд.	Балк. енд.	Рели- кти	Защ. BG	IUCN E/ECE/1249	Бернска конв.
515.	<i>Nebria rhilensis</i> Frivaldszky, 1879			✓					
516.	<i>Nebria rufescens</i> (Stroem, 1768)					G			
517.	<i>Nemoura bulgarica</i> Rauser, 1962	✓		✓					
518.	<i>Nemoura longicauda</i> Kis, 1974	✓							
519.	<i>Nemoura pirinensis</i> Rauser, 1962			✓					
520.	<i>Nemoura subtilis</i> Klapalek, 1895	✓							
521.	<i>Nemurella pictetii</i> Klapalek, 1900	✓							
522.	<i>Neophilaenus exclamationis</i> Thunberg					G			
523.	<i>Neuraphes bulgaricus</i> Reitter, 1879				✓				
524.	<i>Nineta pallida</i> (Schneider, 1846)	✓							
525.	<i>Nothochrysa capitata</i> (Fabricius, 1793)	✓							
526.	<i>Nysius jacobaeae</i> (Schilling, 1829)					G			
527.	<i>Nysius thymi</i> (Wolff, 1804)					G			
528.	<i>Ocyusa ferdinandi-coburgi</i> Rambousek, 1909			✓					
529.	<i>Odontocerum hellenicum</i> Malicky, 1972				✓				
530.	<i>Oligoplectrum maculatum</i> (Fourcroy, 1785)	✓							
531.	<i>Oligotricha striata</i> (Linnaeus, 1758)	✓							
532.	<i>Olophrum leonhardi</i> Scheerpeltz, 1928			✓					
533.	<i>Omphalonotus quadriguttatus</i> (Kirschbaum, 1856)					G			
534.	<i>Oncotylus punctipes</i> Reuter, 1873					G			
535.	<i>Ophthalmoniphетodes behnei</i> Zerche, 1990			✓					
536.	<i>Ophthalmoniphетodes doeblerae</i> Zerche, 1990		✓						
537.	<i>Ophthalmoniphетodes maljovicensis</i> Zerche, 1993		✓						
538.	<i>Ophthalmoniphетodes musalensis</i> Zerche, 1990		✓						
539.	<i>Ophthalmoniphетodes piger</i> Zerche, 1993		✓						
540.	<i>Ophthalmoniphетodes rhilensis</i> Zerche, 1990		✓						
541.	<i>Ophthalmoniphетodes uhligi</i> Zerche, 1990		✓						
542.	<i>Orbellia borisregis</i> Czerny, 1930	✓		✓					
543.	<i>Oreina gloriosa arrogans</i> (Apfelbeck, 1912)					✓			
544.	<i>Oreina speciosissima drenskii</i> (Gruev, 1974)					✓			

№	Таксон	Редки	Локал. енд.	Бълг. енд.	Балк. енд.	Рели- кти	Защ. BG	IUCN	E/ECE/1249	Бернска конв.
545.	<i>Oreina variabilis balcanica</i> (Weise, 1883)				✓					
546.	<i>Oreina alpestralis</i> (Fabricius, 1794)					G				
547.	<i>Oreodytes davisi</i> (Curtis, 1831)					G				
548.	<i>Orestia bulgarica</i> Heikertinger, 1910				✓					
549.	<i>Ormosia</i> (O.) <i>pirinensis</i> Stary, 1971	✓		✓						
550.	<i>Orthops basalis</i> (Costa, 1852)					G				
551.	<i>Orthotylus obscurus</i> Reuter, 1875					G				
552.	<i>Osmoderma eremita</i> (Scopoli, 1763)							VU	✓	✓
553.	<i>Otiorrhynchus aurosignatus</i> Apfelbeck, 1889				✓					
554.	<i>Otiorrhynchus bohemani</i> Stierlin, 1877			✓						
555.	<i>Otiorrhynchus bosnicus</i> Stierlin, 1888				✓					
556.	<i>Otiorrhynchus cirrhorhynchoides</i> Reitter, 1912			✓						
557.	<i>Otiorrhynchus demirkapensis</i> Apfelbeck, 1899			✓						
558.	<i>Otiorrhynchus dubius</i> (Strom, 1765)	✓				G				
559.	<i>Otiorrhynchus gotzi</i> Angelov, 1964			✓						
560.	<i>Otiorrhynchus hospitus</i> Reitter, 1912				✓					
561.	<i>Otiorrhynchus lithanthracius hospitus</i> Reitter, 1912		✓							
562.	<i>Otiorrhynchus merkli</i> Stierlin, 1880				✓					
563.	<i>Otiorrhynchus obcoecatus</i> Gyllenhal, 1834			✓						
564.	<i>Otiorrhynchus parreyssi</i> Stierlin, 1861			✓						
565.	<i>Otiorrhynchus sorbivorus</i> Reitter, 1913				✓					
566.	<i>Otiorrhynchus splendidus</i> Reitter, 1913				✓					
567.	<i>Otiorrhynchus subellipticus</i> Apfelbeck, 1922			✓						
568.	<i>Oxyilia duponcheli</i> (Brulle, 1832)				✓					
569.	<i>Parachiona picicornis</i> (Pictet, 1834)	✓								
570.	<i>Parasemia plantaginis interrupta</i> Schawerda, 1910				✓	G				
571.	<i>Parnassius apollo bosniensis</i> Stichel, 1899				✓	G	✓	VU	✓	✓
572.	<i>Parnassius mnemosyne caucasia</i> Verity, [1911]							VU	✓	✓
573.	<i>Pedicia</i> (Crunobia) <i>spinifera</i> (Stary, 1974)				✓					
574.	<i>Peritrechus geniculatus</i> (Hahn, 1832)					G				

№	Таксон	Редки	Локал. енд.	Бълг. енд.	Балк. енд.	Рели- кти	Защ. BG	IUCN E/ECE/1249	Бернска конв.
575.	Perizoma taeniata (Stephens, 1831)					G			
576.	Perla marginata (Panzer, 1799)	✓							
577.	Perlodes intricata (Pictet, 1842)	✓							
578.	Perlodes microcephala (Pictet, 1833)	✓							
579.	Peyerimhoffina gracilis (Schneider, 1851)	✓							
580.	Phoenicocoris obscurellus (Fallen, 1829)					G			
581.	Pholidoptera aptera karnyi Ebner, 1908					✓			
582.	Pholidoptera rhodopensis Maran, 1953	✓				✓			
583.	Photodes captiuncula (Treitschke, 1825)					G			
584.	Phyllobius alpinus Stierlin, 1859	✓							
585.	Phyllobius bulgaricus Apfelbeck, 1915			✓					
586.	Phyllobius viridaeris (Laicharting, 1781)	✓							
587.	Phyllodromica brevipennis (Fischer, 1853)	✓							
588.	Phyllodromica carniolica (Ramme, 1913)					✓			
589.	Phyllodromica subaptera (Rambur, 1838)	✓							
590.	Phytocoris longipennis Flor, 1861					G			
591.	Phytocoris pini Kirschbaum, 1856					G			
592.	Picromerus bidens (Linnaeus, 1758)					G			
593.	Pinalitus rubricatus (Fallen, 1807)					G			
594.	Pitedia juniperina (Linnaeus, 1758)					G			
595.	Placochilus seladonicus (Fallen, 1807)					G			
596.	Plagiognathus arbustorum (Fabricius, 1794)					G			
597.	Platycleis stricta (Zeller, 1849)	✓							
598.	Plectrocnemia brevis McLachlan, 1878	✓							
599.	Poecilimon affinis rilensis Peshev, 1980		✓						
600.	Poecilimon elegans Brunner von Wattenwyl, 1878					✓			
601.	Poecilimon orbelicus Pancic, 1883					✓			
602.	Polycentropus excisus Klapalek, 1894	✓							
603.	Polydrusus bulgaricus Leonhard, 1912			✓					
604.	Polygonia c-album (Linnaeus, 1758)	✓							

№	Таксон	Редки	Локал. енд.	Бълг. енд.	Балк. енд.	Рели- кти	Защ. BG	IUCN E/ECE/1249	Бернска конв.
605.	Polyommatus eroides (Frivaldszky, 1835)							✓	✓
606.	Potamonectes griseostriatum (De Geer, 1774)					G			
607.	Potamophylax borislavi Kumanski, 1975	✓			✓				
608.	Potamophylax luctuosus (Piller & Mitterpacher, 1783)	✓							
609.	Potamophylax pallidus (Klapalek, 1899)	✓							
610.	Protonemura brevistyla (Ris, 1902)	✓							
611.	Protonemura montana Kimmins, 1941	✓							
612.	Protonemura praecox (Morton, 1894)	✓							
613.	Protonemura tarda Braasch, 1972	✓		✓					
614.	Psalus salicis (Kirschbaum, 1856)					G			
615.	Psilopteryx montanus Kumanski, 1968	✓			✓				
616.	Psilopteryx schmidi Kumanski, 1970	✓		✓					
617.	Psorodonotus fieberi (Frivaldszky, 1853)				✓				
618.	Pterostichus rhilensis rhilensis Rottenberg, 1874			✓					
619.	Pyrgus cacaliae (Rambur, [1839])					G			
620.	Rhadicleptus alpestris macedonicus Botosaneanu & Riedel, 1965	✓			✓				
621.	Rheumaptera hastata (Linnaeus, 1758)					G			
622.	Rhinocoris annulatus (Linnaeus, 1758)					G			
623.	Rhithrogena braaschi Jacob, 1974				✓				
624.	Rhithrogena bulgarica Braasch, Soldan & Sowa, 1985			✓					
625.	Rhithrogena iridina (Kolenati, 1839)	✓			✓				
626.	Rhyacophila armeniaca Guerin-Meneville, 1843	✓							
627.	Rhyacophila denticulifera Kumanski, 1986			✓					
628.	Rhyacophila fasciata Hagen, 1859	✓							
629.	Rhyacophila fischeri Botosaneanu, 1957	✓							
630.	Rhyacophila loxias Schmid, 1970				✓				
631.	Rhyacophila mocsaryi Klapalek, 1898	✓							
632.	Rhyacophila nubila (Zetterstedt, 1840)	✓							
633.	Rhyacophila obtusa Klapalek, 1894			✓					

№	Таксон	Редки	Локал. енд.	Бълг. енд.	Балк. енд.	Рели- кти	Защ. BG	IUCN E/ECE/1249	Бернска конв.
634.	Rhyacophila polonica McLachlan, 1879							VU	
635.	Rhyacophila pseudotrística Kumanski, 1987	✓		✓					
636.	Rhyarochromus pini (Linnaeus, 1758)					G			
637.	Rhypholophus obtusistyla (Stary, 1976)			✓					
638.	Salda littoralis (Linnaeus, 1758)	✓				G			
639.	Saldula orthochila (Fieber, 1859)					G			
640.	Scoliocentra nigrinervis (Wallgren, 1918)	✓							
641.	Scolitantides orion orion (Pallas, 1771)							✓	✓
642.	Sericostoma flavicorne Schneider, 1845	✓							
643.	Sigara (Arctocoris) carinata (C. Sahlberg, 1819)	✓				G			
644.	Silo graellsii Ed. Pictet, 1865	✓							
645.	Silo pallipes (Fabricius, 1781)	✓							
646.	Solenopyx sulphurellus Zetterstedt					G			
647.	Sphaerosoma csikii Apfelbeck, 1916					✓			
648.	Stenodema holsatum (Fabricius, 1787)					G			
649.	Stenophylax meridionalis Malicky, 1980	✓							
650.	Stenophylax permistus McLachlan, 1875	✓							
651.	Stenus heydeni Benick, 1915					✓			
652.	Stictopleurus crassicornis (Linnaeus, 1758)					G			
653.	Stomodes rotundicollis Frivaldsky, 1880			✓					
654.	Stygnocoris pygmaeus (R. Sahlberg, 1848)					G			
655.	Stygnocoris rusticus (Fallen, 1807)					G			
656.	Stygnocoris sabulosus (Schilling, 1829)					G			
657.	Symphorobius pellucidus (Walker, 1853)	✓							
658.	Synagapetus iridipennis McLachlan, 1879	✓							
659.	Synagapetus montanus Kumanski, 1985	✓		✓					
660.	Syngrapha devergens rilaecacuminum Varga & Ronkay, 1982		✓			G			
661.	Syngrapha interrogationis (Linnaeus, 1758)					G			
662.	Taeniopteryx auberti Kis & Sowa, 1964	✓							

№	Таксон	Редки	Локал. енд.	Бълг. енд.	Балк. енд.	Рели- кти	Защ. BG	IUCN E/ECE/1249	Бернска конв.
663.	Tapinopterus balcanicus balcanicus Ganglbauer, 1892			✓					
664.	Tapinopterus bartoni Maran, 1933			✓					
665.	Tapinopterus kaufmanni kulti Maran, 1940			✓					
666.	Thorectes punctulatus rhilensis Tesar, 1935			✓					
667.	Thremma anomalum McLachlan, 1876	✓							
668.	Tinodes kimminsi Sykora, 1962	✓							
669.	Tinodes unidentatus Klapalek, 1894	✓							
670.	Trachodes hispidus (Linnaeus, 1758)	✓							
671.	Trachyphloeus bosnicus Apfelbeck, 1898				✓				
672.	Trapezonotus desertus Seidenstuecker, 1951						G		
673.	Trechus cardioderus balcanicus Jeannel, 1927				✓				
674.	Trechus kobingeri bulgaricus Pawlowski, 1972				✓				
675.	Trechus orphaeus Pawlowski, 1973		✓						
676.	Trechus priapus medius Meixner, 1939			✓					
677.	Trechus rambouseki Breit, 1909		✓						
678.	Trechus rhilensis Kaufmann, 1884			✓					
679.	Trechus rhodopeius Jeannel, 1921			✓					
680.	Trochiscocoris rotundatus Horvath, 1895						PG		
681.	Troilus luridus (Fabricius, 1775)						G		
682.	Tropideres sepicola (Fabricius, 1792)	✓							
683.	Tropiphorus caesius Frivaldsky, 1879			✓					
684.	Typhlocyba quercus Fabricius						G		
685.	Velia saulii serbica Tam.				✓				
686.	Wesmaelius fassnidgei (Killington, 1933)	✓					G		
687.	Wesmaelius malladai (Navas, 1925)						G		
688.	Wesmaelius mortoni (Mac Lachlan, 1899)	✓					G		
689.	Wesmaelius quadrifasciatus (Reuter, 1894)	✓							
690.	Wormaldia bulgarica Novak, 1971	✓			✓				
691.	Wormaldia occipitalis occipitalis (Pictet, 1834)	✓							
692.	Wormaldia pulla (McLachlan, 1878)	✓							

№	Таксон	Редки	Локал. енд.	Бълг. енд.	Балк. енд.	Рели- кти	Защ. BG	IUCN E/ECE/1249	Бернска конв.
693.	Xenion ignitum (Kraatz, 1875)				✓				
694.	Xestia speciosa (Huebner, [1813])					G			
695.	Xylosteus bartoni Obenberger & Maran, 1933			✓					
696.	Zabrus balcanicus Heyden, 1883			✓					
697.	Zabrus rhodopensis Apfelbeck, 1904				✓				
MOLLUSCA - МЕКОТЕЛИ									
Gastropoda - Охлюви									
698.	Alinda biplicata distinctior (A. Wagner, 1915)	✓	✓						
699.	Alinda biplicata michaudiana (L. Pfeiffer, 1848)			✓					
700.	Bythinella austriaca (Frauenfeld, 1857)	✓							
701.	Deroceras bureschi (Wagner, 1934)				✓				
702.	Helicigona pelia Hesse, 1912			✓					
703.	Helicigona trizona haberhaueri (Sturany, 1897)	✓		✓					
704.	Limax macedonicus Hesse, 1928				✓				
705.	Vertigo alpestris (Alder, 1830)	✓							
706.	Vitrea bulgarica Damjanov & Pinter, 1969				✓				

Приложение № 16

Видове риби в НП “Рила” (общо 12 вида по литературни данни, в bold са видовете, установени при проучванията на GEF-проекта)

таксон	ендемита		реликти	защитени в България	ЧКБ	1996 IUCN	Европейски червен списък	Бернска конвенция	Бонска конвенция	Директиви на ЕС	EMERALD
	BG	BAL									
балканска пъстърва (<i>Salmo trutta fario</i>)	-	-	-	-	-	-	-	-	-		-
дъгова пъстърва (<i>Salmo gairdneri irideus</i>)	-	-	-	-	-	-	-	-	-		-
сивен (<i>Salvelinus fontinalis</i>)	-	-	-	-	-	-	-	-	-		-
лешанка (<i>Phoxinus phoxinus</i>)	-	-	-	-	-	-	-	-	-		-
говедарка (<i>Alburnoides bipunctatus</i>)	-	-	-	-	-	-	-	III	-		-
балканска (черна) мряна (<i>Barbus meridionalis petenyi</i>) (за реките от Дунавския водосборен басейн)	-	-	-	-	-	-	-	III	-		да

Приложение № 16 (продължение)

таксон	ендемита		реликти	защитени в България	ЧКБ	1996 IUCN	Европейски червен списък	Бернска конвенция	Бонска конвенция	Директиви на ЕС	EMERALD
	BG	BAL									
маришка мряна (<i>Barbus cyclolepis</i>) (за реките от Егейския водосборен басейн)	-	да	-	-	-	DD	-	-	-		-
обикновена кротушка (<i>Gobio gobio</i>)	-	-	-	-	-	-	-	-	-		-
струмски гулеш (<i>Noemacheilus angorae bureschi</i>) (за реките от Егейския водосборен басейн)	да	-	-	-	-	DD	-	-	-		-
гулеш (<i>Noemacheilus barbatulus</i>)	-	-	-	-	-	-	-	-	-		-
балкански щипок (<i>Sabanejewia aurata balcanica</i>)	-	да	-	-	-	DD	-	-	-		-
главоч (<i>Cottus gobio haemusi</i>)	да	-	-	-	-	-	-	-	-		да

Приложение № 17

Видове земноводни и влечуги в НП "Рила" (общо 20 вида по литературни данни, в bold са видовете, установени при проучванията на GEF-проекта)

таксон	ендемита		реликти	защитени в България	ЧКБ	1996 IUCN	Европейски червен списък	Бернска конвенция	Бонска конвенция	Директиви на ЕС	EMERALD
	BG	BAL									
Дъждовник <i>(Salamandra salamandra)</i>	-	-	-	да	-	-	-	III	-		-
алпийски тритон <i>(Triaturus alpestris)</i>	-	-	да	да	да	-	-	III	-		-
обикновения тритон <i>(Triaturus vulgaris)</i>	-	-	-	да	-	-	-	III	-		-
голям гребенест тритон <i>(Triaturus cristatus)</i>	-	-	-	да	-	-	-	II	-		да
жълтокоремна бумка <i>(Bombina variegata)</i>	-	-	-	-	-	-	-	II	-		да
жаба дървесница <i>(Hyla arborea)</i>	-	-	-	да	-	LR:nt	-	II	-		-
голяма крастава жаба <i>(Bufo bufo)</i>	-	-	-	да	-	-	-	III	-		-
зелена крастава жаба <i>(Bufo viridis)</i>	-	-	-	да	-	-	-	II	-		-
голяма водна жаба <i>(Rana ridibunda)</i>	-	-	-	-	-	-	-	III	-		-

Приложение № 17 (продължение)

таксон	ендемита		реликти	защитени в България	ЧКБ	1996 IUCN	Европейски червен списък	Бернска конвенция	Бонска конвенция	Директиви на ЕС	EMERALD
	BG	BAL									
планинска водна жаба (<i>Rana temporaria</i>)	-	-	да	-	-	-	-	III	-		-
слепок (<i>Anguis fragilis</i>)	-	-	-	-	-	-	-	III	-		-
ливаден гушер (<i>Lacerta agilis</i>)	-	-	-	-	-	-	-	II	-		-
македонски гушер (<i>Lacerta erhardii</i>)	-	да	-	-	-	-	-	III	-		-
стенен гушер (<i>Lacerta muralis</i>)	-	-	-	-	-	-	-	III	-		-
зелен гушер (<i>Lacerta viridis</i>)	-	-	-	-	-	-	-	II	-		-
живороден гушер (<i>Lacerta vivipara</i>)	-	-	да	да	-	-	-	III	-		-
медянка (<i>Coronella austriaca</i>)	-	-	-	-	-	-	-	II	-		-
смок мишкар (<i>Elaphe longissima</i>)	-	-	-	-	-	-	-	II	-		-
обикновена водна змия (<i>Natrix natrix</i>)	-	-	-	-	-	-	-	III	-		-
усойница (<i>Vipera berus</i>)	-	-	-	-	-	-	-	III	-		-

Видове птици в НП "Рила"

таксон	ендемита		реликти	защитени в България	ЧКБ	1996 IUCN	Европейски червен списък	Бернска конвенция	Бонска конвенция	Директиви на ЕС	EMERALD
	BG	BAL									
брадат лешояд (<i>Gypaetus barbatus</i>)	-	-	-	да	да	-	-	II	-		да
малък лешояд (<i>Neophron percnopterus</i>)	-	-	-	да	да	-	-	II	-		да
белоглав лешояд (<i>Gyps fulvus</i>)	-	-	-	да	да	-	-	II	-		да
черен лешояд (<i>Aegypius monachus</i>)	-	-	-	да	да	LR:nt	да	II	-		да
голям ястреб (<i>Accipiter gentilis</i>)	-	-	-	да	да	-	-	II	-		-
малък ястреб (<i>Accipiter nisus</i>)	-	-	-	да	да	-	-	II	-		-
осояд (<i>Pernis apivorus</i>)	-	-	-	да	да	-	-	II	-		да
обикновен мишелов (<i>Buteo buteo</i>)	-	-	-	да	-	-	-	II	-		-
голям креслив орел (<i>Aquila clanga</i>)	-	-	-	да	да	VU C2a	-	II	-		да

Приложение № 18 (продължение)

таксон	ендемита		реликти	защитени в България	ЧКБ	1996 IUCN	Европейски червен списък	Бернска конвенция	Бонска конвенция	Директиви на ЕС	EMERALD
	BG	BAL									
скален орел (<i>Aquila chrysaetos</i>)	-	-	-	да	да	-	-	II	-		да
царски орел (<i>Aquila heliaca</i>)	-	-	-	да	да	VU C2a	да	II	-		да
малък орел (<i>Hieraaetus pennatus</i>)	-	-	-	да	да	-	-	II	-		да
орел змияр (<i>Circaetus gallicus</i>)	-	-	-	да	-	-	-	II	-		да
обикновена ветрушка (<i>Falco tinnunculus</i>)	-	-	-	да	-	-	-	II	-		-
сокол скитник (<i>Falco peregrinus</i>)	-	-	-	да	да	-	-	II	-		да
далматински сокол (<i>Falco biarmicus</i>)	-	-	-	-	да	-	-	II	-		да
лещарка (<i>Bonasa bonasia</i>)	-	-	да	да	да	-	-	III	-		да
тетрев (<i>Tetrao tetrax</i>)	-	-	-	-	да	-	да	III	-		да
глухар (<i>Tetrao urogallus</i>)	-	-	да	-	да	-	-	III	-		да
пъдпъдък (<i>Coturnix coturnix</i>)	-	-	-	-	-	-	-	III	-		-

Приложение № 18 (продължение)

таксон	ендемита		реликти	защитени в България	ЧКБ	1996 IUCN	Европейски червен списък	Бернска конвенция	Бонска конвенция	Директиви на ЕС	EMERALD
	BG	BAL									
планински кеклик (<i>Alectoris graeca</i>)	-	-	-	-	-	-	-	III	-		-
късокрил кюкавец (<i>Actitis hypoleucos</i>)	-	-	-	-	-	-	-	III	-		-
горски бекас (<i>Scolopax rusticola</i>)	-	-	-	-	да	-	-	III	-		-
гълъб хралупар (<i>Columba oenas</i>)	-	-	-	да	да	-	-	III	-		-
гривяк (<i>Columba palumbus</i>)	-	-	-	-	-	-	-	-	-		-
обикновена кукувица (<i>Cuculus canorus</i>)	-	-	-	да	-	-	-	III	-		-
козодой (<i>Caprimulgus europaeus</i>)	-	-	-	да	-	-	-	II	-		-
бухал (<i>Bubo bubo</i>)	-	-	-	да	да	-	-	II	-		да
домашна кукумявка (<i>Athene noctua</i>)	-	-	-	да	-	-	-	II	-		-
горска улулица (<i>Strix aluco</i>)	-	-	-	да	-	-	-	II	-		-
горска ушата сова (<i>Asio otus</i>)	-	-	-	да	-	-	-	II	-		-

Приложение № 18 (продължение)

таксон	ендемита		реликти	защитени в България	ЧКБ	1996 IUCN	Европейски червен списък	Бернска конвенция	Бонска конвенция	Директиви на ЕС	EMERALD
	BG	BAL									
черен бързолет (<i>Apus apus</i>)	-	-	-	да	-	-	-	III	-		-
папуняк (<i>Urupa erops</i>)	-	-	-	да	-	-	-	II	-		-
черен кълвач (<i>Dryocopus martius</i>)	-	-	да	да	да	-	-	II	-		да
зелен кълвач (<i>Picus viridis</i>)	-	-	-	да	-	-	-	II	-		-
сив кълвач (<i>Picus canus</i>)	-	-	да	да	-	-	-	II	-		да
среден пъстър кълвач (<i>Picoides medius</i>)	-	-	-	да	-	-	-	II	-		да
голям пъстър кълвач (<i>Picoides major</i>)	-	-	-	да	-	-	-	II	-		-
трипръст кълвач (<i>Picoides trydactylus alpinus</i>)	-	-	да	да	да	-	-	II	-		да
балканска чучулига (<i>Eremophila alpestris balcanica</i>)	-	да	-	да	-	-	-	II	-		-

Приложение № 18 (продължение)

таксон	ендемита		реликти	защитени в България	ЧКБ	1996 IUCN	Европейски червен списък	Бернска конвенция	Бонска конвенция	Директиви на ЕС	EMERALD
	BG	BAL									
горска чучулига (<i>Lullula arborea</i>)	-	-	-	да	-	-	-	III	-		да
полска чучулига (<i>Alauda arvensis</i>)	-	-	-	да	-	-	-	III	-		-
селска лястовица (<i>Hirundo rustica</i>)	-	-	-	да	-	-	-	II	-		-
червенокръста лястовица (<i>Hirundo daurica</i>)	-	-	-	да	-	-	-	II	-		-
градска лястовица (<i>Delichon urbica</i>)	-	-	-	да	-	-	-	II	-		-
скална лястовица (<i>Hirundo rupestris</i>)	-	-	-	да	-	-	-	II	-		-
планинска стърчиопашка (<i>Motacilla cinerea</i>)	-	-	-	да	-	-	-	II	-		-
бяла стърчиопашка (<i>Motacilla alba</i>)	-	-	-	да	-	-	-	II	-		-
горска бърбрица (<i>Anthus trivialis</i>)	-	-	-	да	-	-	-	II	-		-
планинска бърбрица (<i>Anthus spinoletta</i>)	-	-	-	да	-	-	-	II	-		-

Приложение № 18 (продължение)

таксон	ендемита		реликти	защитени в България	ЧКБ	1996 IUCN	Европейски червен списък	Бернска конвенция	Бонска конвенция	Директиви на ЕС	EMERALD
	BG	BAL									
червеногърба сврачка (<i>Lanius collurio</i>)	-	-	-	да	-	-	-	II	-		да
воден кос (<i>Cinclus cinclus</i>)	-	-	-	да	-	-	-	II	-		-
орехче (<i>Troglodytes troglodytes</i>)	-	-	-	да	-	-	-	II	-		-
пъстрогуша завирушка (<i>Prunella collaris subalpina</i>)	-	да	-	да	-	-	-	II	-		-
сивогуша завирушка (<i>Prunella modularis</i>)	-	-	-	да	-	-	-	II	-		-
червеногърдка (<i>Erithacus rubecula</i>)	-	-	-	да	-	-	-	II	-		-
домашна червеноопашка (<i>Phoenicurus ochrurus</i>)	-	-	-	да	-	-	-	II	-		-

Приложение № 18 (продължение)

таксон	ендемита		реликти	защитени в България	ЧКБ	1996 IUCN	Европейски червен списък	Бернска конвенция	Бонска конвенция	Директиви на ЕС	EMERALD
	BG	BAL									
ръждивогушо ливадарче (<i>Saxicola rubetra</i>)	-	-	-	да	-	-	-	II	-		-
сиво каменарче (<i>Oenanthe oenanthe</i>)	-	-	-	да	-	-	-	II	-		-
пъстър скален дрозд (<i>Monticola saxatilis</i>)	-	-	-	да	-	-	-	II	-		-
белогуш дрозд (<i>Turdus torquatus</i>)	-	-	-	да	-	-	-	II	-		-
кос (<i>Turdus merula</i>)	-	-	-	да	-	-	-	III	-		-
поен дрозд (<i>Turdus philomelos</i>)	-	-	-	да	-	-	-	III	-		-
имелов дрозд (<i>Turdus viscivorus</i>)	-	-	-	да	-	-	-	III	-		-
голямо черноглаво коприварче (<i>Sylvia atricapilla</i>)	-	-	-	да	-	-	-	II	-		-
малко белогушо коприварче (<i>Sylvia curruca</i>)	-	-	-	да	-	-	-	II	-		-

Приложение № 18 (продължение)

таксон	ендемита		реликти	защитени в България	ЧКБ	1996 IUCN	Европейски червен списък	Бернска конвенция	Бонска конвенция	Директиви на ЕС	EMERALD
	BG	BAL									
жълтоглаво кралче (<i>Regulus regulus</i>)	-	-	-	да	-	-	-	II	-		-
червеноглаво кралче (<i>Regulus ignicapillus</i>)	-	-	-	да	-	-	-	II	-		-
елов певец (<i>Phylloscopus collybita</i>)	-	-	-	да	-	-	-	III	-		-
буков певец (<i>Phylloscopus sibilatrix</i>)	-	-	-	да	-	-	-	III	-		-
сива мухоловка (<i>Muscicapa striata</i>)	-	-	-	да	-	-	-	III	-		-
дългоопашат синигер (<i>Aegithalos caudatus</i>)	-	-	-	да	-	-	-	III	-		-
лъскавоглав синигер (<i>Parus palustris</i>)	-	-	-	да	-	-	-	II	-		-
качулат синигер (<i>Parus cristatus</i>)	-	-	-	да	-	-	-	II	-		-

Приложение № 18 (продължение)

таксон	ендемита		реликти	защитени в България	ЧКБ	1996 IUCN	Европейски червен списък	Бернска конвенция	Бонска конвенция	Директиви на ЕС	EMERALD
	BG	BAL									
матовоглав синигер (<i>Parus montanus</i>)	-	-	-	да	-	-	-	II	-		-
черен синигер (<i>Parus ater</i>)	-	-	-	да	-	-	-	II	-		-
голям синигер (<i>Parus maior</i>)	-	-	-	да	-	-	-	II	-		-
син синигер (<i>Parus caeruleus</i>)	-	-	-	да	-	-	-	II	-		-
горска зидарка (<i>Sitta europaea</i>)	-	-	-	да	-	-	-	II	-		-
скалолазка (<i>Tichodroma muraria</i>)	-	-	-	да	-	-	-	III	-		-
горска дърволазка (<i>Certhia familiaris</i>)	-	-	-	да	-	-	-	II	-		-
жълта овесарка (<i>Emberiza citrinella</i>)	-	-	-	да	-	-	-	II	-		-
сивоглава овесарка (<i>Emberiza cia</i>)	-	-	-	да	-	-	-	II	-		-
обикновена чинка (<i>Fringilla coelebs</i>)	-	-	-	да	-	-	-	III	-		-

Приложение № 18 (продължение)

таксон	ендемита		реликти	защитени в България	ЧКБ	1996 IUCN	Европейски червен списък	Бернска конвенция	Бонска конвенция	Директиви на ЕС	EMERALD
	BG	BAL									
диво канарче (<i>Serinus serinus</i>)	-	-	-	да	-	-	-	II	-		-
зеленика (<i>Carduelis chloris</i>)	-	-	-	да	-	-	-	II	-		-
елхова скатия (<i>Carduelis spinus</i>)	-	-	-	да	-	-	-	II	-		-
щиглец (<i>Carduelis carduelis</i>)	-	да	-	да	-	-	-	II	-		-
обикновено конопарче (<i>Acanthis cannabina</i>)	-	-	-	да	-	-	-	III	-		-
обикновена кръсточовка (<i>Loxia curvirostra</i>)	-	-	-	да	-	-	-	II	-		-
обикновен скорец (<i>Sturnus vulgaris</i>)	-	-	-	-	-	-	-	-	-		-
червенушка (<i>Pyrhula pyrrhula</i>)	-	-	-	да	-	-	-	III	-		-
черешарка (<i>Coccothraustes coccothraustes</i>)	-	-	-	да	-	-	-	II	-		-

Приложение № 18 (продължение)

таксон	ендемита		реликти	защитени в България	ЧКБ	1996 IUCN	Европейск и червен списък	Бернска конвенция	Бонска конвенция	Директиви на ЕС	EMERALD
	BG	BAL									
домашно врабче (<i>Passer domesticus</i>)	-	-	-	-	-	-	-	-	-		-
сойка (<i>Garrulus glandarius</i>)	-	-	-	-	-	-	-	-	-		-
сокерица (<i>Nucifraga caryocatactes</i>)	-	-	-	да	-	-	-	II	-		-
жълтоклюна гарга (<i>Pyrhocorax graculus</i>)	-	-	-	да	-	-	-	II	-		-
сива врана (<i>Corvus corone cornix</i>)	-	-	-	-	-	-	-	-	-		-
гарван (<i>Corvus corax</i>)	-	-	-	да	-	-	-	III	-		-

Приложение № 19

Видове прилепи в НП "Рила"

таксон	ендеми		реликти	защитени в България	ЧКБ	1996 IUCN	Европейски червен списък	Бернска конвенция	Бонска конвенция	Директиви на ЕС	EMERALD
	BG	BAL									
малък подковонос (<i>Rhinolophus hipposideros</i>)	-	-	-	да	-	VU A2c	-	II	да		да
остроух нощник (<i>Myotis blythi</i>)	-	-	-	да	-	-	-	II	да		да
бехщайнов нощник (<i>Myotis bechsteini</i>)	-	-	-	да	-	VU A2c	-	II	да		да
мустакаат нощник (<i>Myotis mystacinus</i>)	-	-	-	да	-	-	-	II	да		-
нощник на Натерер (<i>Myotis nattereri</i>)	-	-	-	да	-	-	-	II	да		-
двуцветен прилеп (<i>Vespertilio murinus</i>)	-	-	-	да	-	-	-	II	да		-
натузиово прилепче (<i>Pipistrellus nathusii</i>)	-	-	-	да	-	-	-	II	да		-
савиево прилепче (<i>Hypsugo savii</i>)	-	-	-	да	-	-	-	II	да		-
кафяв дългоух прилеп (<i>Plecotus auritus</i>)	-	-	-	да	-	-	да	II	да		-
широкоух прилеп (<i>Barbastella barbastellus</i>)	-	-	-	да	-	VU A2c	-	II	да		да

Някои важни местообитания на прилепи в НП Рила и в близката му околност

изкуствена галерия в долината на река Чавча, над Костенец (780 м н.в.)	<i>Rhinolophus hipposideros</i>
долината на река Чавча, над Костенец (1,200-1,300 м н.в.)	<i>Myotis mystacinus</i> <i>Barbastella barbastellus</i>
псевдокарстови пещери, над с. Радуил (1,200 м н.в.)	<i>Rhinolophus hipposideros</i>
"Безименна пещера", м. Паничище (1,200 м н.в.)	<i>Rhinolophus hipposideros</i> <i>Hypsugo savii</i>
изкуствен тунел над с. Горно Осеново (848 м н.в.)	<i>Myotis blythi</i>
язовир Бели Искър (1,900 м н.в.);	<i>Myotis mystacinus</i>
долината на река Софаница (1,200-1,300 м н.в.)	<i>Myotis mystacinus</i>
местността "Станкови бараки", долината на Крива река (1,200 м н.в.)	<i>Myotis nattereri</i>
Боровец	<i>Myotis bechsteini</i> <i>Vespertilio murinus</i> <i>Plecotus auritus</i>
Костенец-Долна Баня	<i>Pipistrellus nathusi</i>

Видове дребни бозайници в НП "Рила"

таксон	ендемита		реликти	защитени в България	ЧКБ	1996 IUCN	Европейски червен списък	Бернска конвенция	Бонска конвенция	Директиви на ЕС	EMERALD
	BG	BAL									
таралеж (<i>Erinaceus concolor</i>)	-	-	-	да	-	-	-	III	-		-
къртица (<i>Talpa europaea</i>)	-	-	-	-	-	-	-	-	-		-
обикновена кафявозъбка (<i>Sorex araneus</i>)	-	-	-	-	-	-	-	III	-		-
малка кафявозъбка (<i>Sorex minutus</i>)	-	-	-	-	-	-	-	III	-		-
голяма водна земеровка (<i>Neomys fodiens</i>)	-	-	-	-	-	-	-	-	-		-
малка водна земеровка (<i>Neomys anomalus</i>)	-	-	-	-	-	-	-	-	-		-
белокоремна белозъбка (<i>Crocidura leucodon</i>)	-	-	-	-	-	-	-	-	-		-
заек (<i>Lepus europaeus</i>)	-	-	-	-	-	-	-	III	-		-

Приложение № 20 (продължение)

таксон	ендемита		реликти	защитени в България	ЧКБ	1996 IUCN	Европейски червен списък	Бернска конвенция	Бонска конвенция	Директиви на ЕС	EMERALD
	BG	BAL									
каторица (<i>Sciurus vulgaris</i>)	-	-	-	-	-	LR:nt	-	III	-		-
лалугер (<i>Spermophilus citellus</i>)	-	-	-	-	-	VU A1c	-	II	-		да
горски сънливец (<i>Dryomys nitedula</i>)	-	-	-	-	-	LR:nt	-	III	-		-
обикновен сънливец (<i>Glis glis</i>)	-	-	-	-	-	-	-	III	-		-
лешников сънливец (<i>Muscardinus avellanarius</i>)	-	-	-	-	-	LR:nt	да	III	-		-
сляпо куче (<i>Nannospalax leucodon</i>)	-	-	-	-	-	VU D2	да	-	-		-
жълтогърла горска мишка (<i>Apodemus flavicollis</i>)	-	-	-	-	-	-	-	-	-		-
обикновена горска мишка (<i>Apodemus sylvaticus</i>)	-	-	-	-	-	-	-	-	-		-

Приложение № 20 (продължение)

таксон	ендемита		реликти	защитени в България	ЧКБ	1996 IUCN	Европейски червен списък	Бернска конвенция	Бонска конвенция	Директиви на ЕС	EMERALD
	BG	BAL									
домашна мишка (<i>Mus musculus</i>)				-	-	-	-	-	-		-
горска полевка (<i>Clethrionomys glareolus</i>)				-	-	-	-	-	-		-
воден плъх (<i>Arvicola terrestris</i>)				-	-	-	-	-	-		-
обикновена сива полевка (<i>Microtus arvalis</i>)				-	-	-	-	-	-		-
подземна полевка (<i>Microtus subterraneus</i>)				-	-	-	-	-	-		-
снежна полевка (<i>Chionomys nivalis</i>)	-	-	-	-	-	LR:nt	-	III	-		-

Видове едри бозайници в НП “Рила”

таксон	ендемита		реликти	защитени в България	ЧКБ	1996 IUCN	Европейски червен списък	Бернска конвенция	Бонска конвенция	Директиви на ЕС	EMERALD
	BG	BAL									
вълк (<i>Canis lupus</i>)	-	-	-		да	LR:lc	да	II	-		да
лисица (<i>Vulpes vulpes</i>)	-	-	-		-	-	-	-	-		-
мечка (<i>Ursus arctos</i>)	-	-	-	да	да	-	да	II	-		да
невестулка (<i>Mustela nivalis galinithias</i>)	-	да	-	да	-	-	-	III	-		-
черен пор (<i>Mustela putorius</i>)	-	-	-	-	-	-	-	III	-		-
пъстър пор (<i>Vormela peregusna peregusna</i>)	-	-	-	да	да	VU por.	да	II	-		-
златка (<i>Martes martes</i>)	-	-	-	да	да	-	да	III	-		-
белка (<i>Martes foina</i>)	-	-	-	-	-	-	-	III	-		-
язовец (<i>Meles meles</i>)	-	-	-	-	-	-	-	III	-		-
видра (<i>Lutra lutra</i>)	-	-	-	да	да	Not Eval.	да	II	-		да

Приложение № 21 (продължение)

таксон	ендемита		реликти	защитени в България	ЧКБ	1996 IUCN	Европейски червен списък	Бернска конвенция	Бонска конвенция	Директив и на ЕС	EMERALD
	BG	BAL									
дива котка (<i>Felis silvestris</i>)	-	-	-	-	-	-	-	II	-		-
дива свиня (<i>Sus scrofa</i>)	-	-	-	-	-	-	-	-	-		-
сърна (<i>Capreolus capreolus</i>)	-	-	-	-	-	-	-	III	-		-
благороден елен (<i>Cervus elaphus</i>)	-	-	-	-	-	-	-	III	-		-
дива коза (<i>Rupicapra rupicapra balcanica</i>)	-	да	-	-	да	LR:I с	-	III	-		да
козиорог (<i>Capra ibex</i>)	-	-	-	-	-	-	-	III	-		-

Приложение № 21.1**Едри бозайници в НП “Рила”**

Мечка. По таксационни данни от 2000 г. броят на мечките в парка е 48. Най-голям брой е установен в зоната на Боровец - Мальовица - около 20 броя.

Вълк. Среща се постоянно в района на Национален парк “Рила”, предимно в горските части. През април 2000 г. по таксационни данни има 49 индивида.

Дива коза. Това е единственият от проучените видове, чиято популация трайно и почти целогодишно е съсредоточена в пределите на Национален парк “Рила”. Западната граница на разпространението на вида в парка е Седемте Рилски езера. На изток разпространението и достига до Славов връх. На север достига над курорта Костенец, а на юг вр. Скачковец - вр. Чакалица. Във всички находища козата се среща предимно в субалпийските и алпийски формации. Местообитанията ѝ се намират между 1,500 - 2,700 м надм. в. Общият брой е 288 индивида. По таксационни данни от 2000 г. най-голям брой дизи кози е установен в парков участък “Боровец” - 116 броя. В участъците “Дупница” и “Белово” са по 4-5 бройки, не е установена в Благоевградски участък.

Част от зимните местообитания са извън границите на парка (долните течения на Леви и Прави Искър - м. Средонос, Петково присое, Соколовец и др.). Там зимуват част от стадата, които през по-голямата част от годината са в парка.

В последните години популацията е нестабилна - не се увеличават находищата, намалява числеността и, разстроена е половата и възрастовата и структура (значително подмладяване и превес на женските).

Рилската популация на дивата коза все още е най-голямата в България и на практика е локализирана на територията на парка. От първостепенна важност за вида е “Централният Рилски резерват”, където вероятно обитават най-голям брой диви кози. Трофичната база позволява числеността на рилската дива коза да се увеличи неколкократно.

Благороден елен. Разпространението му на територията на НП “Рила” се характеризира със сезонност и неравномерност. През зимата може да се отчете единично присъствие на вида (април 2000 г. - 17 броя), а през лятото числеността му е около 50 броя. Те са съсредоточени на териториите на ПУ “Благоевград”, ПУ “Белово” и ПУ “Белица”.

Тенденцията в структурата на популацията е тревожна - нараства броят на кошутите спрямо рогачите, но съотношението между половете все още е в допустими граници. Обезпокоителна е и възрастовата структура при мъжките - характеризира се с преобладаващо участие на шилари, млади и средновъзрастни елени, които имат над 90 % участие в запаса.

Приложение № 21.1 (продължение)

Сърна. Разпространена е повсеместно в горската територия на Национален парк “Рила”. През лятото сърната се изкачва и задържа около горната граница на гората, главно в клековата зона, но много рядко може да се наблюдава над нея. През зимата видът се задържа в парка предимно по южните и югозападни склонове. По таксационни данни от април 2000 г. са установени 262 индивида. Най-голям е броят в ПУ “Боровец”, около 40 индивида. Числеността на сърната е намаляла поне двукратно спрямо началото на 90 - те години. НП “Рила” е една от малкото територии в България, където половата и възрастовата структура на популацията е в рамките на нормалното - има достатъчно зрели сръндаци и сърни и популацията като цяло не е силно подмладена.

Дива свиня. Това е постоянно срещан вид в горската територията на Национален парк “Рила”. През лятото стадата се срещат предимно в клековата зона, където намират спокойствие. През зимата се движи много активно в търсене на храна и прави големи преходи. Задържа се по-трайно в буковите и дъбови гори, особено при добро семеношение. По таксационни данни от април 2000 г. общият брой е 153 индивида. Най-голям е броят в ПУ “Якоруда” (29 индивида). Най-малък е в ПУ “Благоевград” (8) и ПУ “Белово” (4). Трофичната база позволява броят да се увеличи до 700 - 750 индивида.

Козирог. Опитът за аклиматизация на вида (обитавал планините ни до Холоцена) е спорен, но интересен. Първите 24 животни са внесени от Швейцария през 1977 год. В началото на 90-те години са се очертавали две находища на територията на Национален парк “Рила”. Първото - в района на Маричините езера и вр. Мусала - около 50 - 60 козиорога. Второто находище - в Югозападният дял (в аклиматизационната ограда - 20 броя и саморазселилите се оттам по билото Капатник - Скачковец - 12 броя). Общо на територията на Рила, числеността в двете находища е достигала 80 - 90 животни.

Според официални данни през 1996 год. е имало 6 козиорога. В края на 1997 год. и в двете находища са срещани и намирани следи на единични козиорози, а приплоди е имало през 1996 и 1997 год. По таксационни данни от април 2000 г. в Парка има 9 индивида само в ПУ “Белица”.

Приложение № 22

Списък на туристическите хижи и заслони

ПУ-Благоевград	
Сгради	Отдел, подотдел, местност
Хижа "Чакалица" (стара и недовършена нова) на ТД "Айгидик" Благоевград	
Хижа "Македония" на ТД "Айгидик" Благоевград	ПФ, община Благоевград
ПУ-Белица	
Хижа "Добърско"	Поземлен фонд, заключен в ГФ, отдел 100 по ЛУП на ДЛ-Разлог
Почивен дом на Районна болница - Разлог	75-4 по ЛУП на ДЛ-Разлог
ПУ-Якоруда	
Хижа "Грънчар" на ТД "Трещеник" Якоруда	ПФ, община Якоруда
ПУ-Костенец	
Хижа "Белмекен" на ТД "Равни чал" с. Костенец	347-6 по ЛУП на ДЛ- Костенец
ПУ-Боровец	
Хижа "Мусала"	238-6 по ЛУП на ДЛ- Боровец
Заслон "Еверест"	240-7 по ЛУП на ДЛ- Боровец
Хижа "Чакър войвода"	359-1 по ЛУП на ДЛ- Боровец
Хижа "Марица 1900"	425-з по ЛУП на ДЛ- Боровец
Хижа "Заврачица"	ПФ, община Самоков
Тераса на бирария "Ситняково" на "Бороспорт" АД	128-б по ЛУП на ДЛ- Боровец
ПУ-Бели Искър	
Почивна база "Бели Искър" на ПРО ЕАД София, клон Боровец	678-4 по ЛУП на ДЛ- Самоков
ПУ-Говедарци	
Хижа "Малъвица" СС на БТС София	783-в по ЛУП на ДЛ- Самоков
Хижа "Вада" на ТД "Рилски турист" Самоков	797-в по ЛУП на ДЛ- Самоков
Заслон "Страшното езеро" на ТД "Рилски турист" Самоков	771-в по ЛУП на ДЛ- Самоков
Заслон "Орловец" на ТД "Рилски турист" Самоков	782-в по ЛУП на ДЛ- Самоков
ПУ-Дупница	
Хижа "Отовица – "Мини Бобов дол" АД	177-1 по ЛУП на ДЛ- Дупница
Хижа "Скакавица" на ТД "Рилски езера" Дупница	110-2 по ЛУП на ДЛ- Дупница
Хижа "Рилски езера" на ТД "Рилски езера" Дупница	ПФ, община Сапарева баня
Хижа "Седемте езера" на ТД "Рилски турист" Самоков	89-6 по ЛУП на ДЛ- Дупница

Приложение № 22 (продължение)

Хижа “Иван Вазов” на ПРО ЕАД София, клон Сапарева баня	ПФ, община Дупница
Хижа “Ловна” на ТД “Паничище” Сапарева баня	96-3 по ЛУП на ДЛ- Дупница
Почивна база “Зелени преслап”	112-в, г по ЛУП на ДЛ- Дупница

ТУРИСТИЧЕСКИ МАРШРУТИ**1. Основни:**

- Паничище – Зелени преслап – х. Рилски езера
- Бързанска поляна – х. Ловна – х. Рилски езера
- х. Рилски езера – Раздела връх Мальовица – х. Мальовица
- х. Мальовица – заслон Страшното езеро – Кобилино бранище – х. Рибни езера
- х. Рибни езера – Павлев връх – х. Македония
- х. Македония – връх Капатник – м. Предела
- х. Рибни езера – Канарски преслап – връх Вапа – Джанка – х. Грънчар
- х. Грънчар – Джанка – връх Овчарец – Маришки връх – връх Мусала – х. Мусала
- х. Мусала – КК-Боровец
- х. Мусала – Маришки връх – връх Манчо – х. Заврачица
- х. Заврачица – х. Белмекен
- х. Белмекен – по Равнивръшка река – Летовище Костенец
- х. Белмекен – яз. Белмекен - Юндола
- х. Трещеник – х. Грънчар – х. Заврачица
- Летовище Бодрост – х. Македония
- х. Семково – връх Вапа – х. Рибни езера
- Рилски манастир – Кирилова поляна – Сухото езеро – заслон Кобилино бранище

2. Второстепенни:

- Паничище – х. Ловна
- Паничище – Зелени преслап – х. Скакавица
- х. Скакавица – х. Рилски езера
- х. Скакавица – х. Ловна
- х. Скакавица- връх Кабул
- Сапарева баня – връх Кабул – х. Ив. Вазов
- х. Рилски езера – х. Седемте езера
- х. Рилски езера – х. Ив. Вазов
- х. Отовица – х. Иван Вазов
- с. Бистрица – южно под Птичи връх – х. Иван Вазов
- х. Ив. Вазов – Рилски манастир
- х. Вада – Бързанска поляна – х. Ловна
- х. Вада – х. Седемте езера
- Комплекс Мальовица – Яворова поляна – х. Вада
- Яворова поляна – Зелени рид - Раздела
- Комплекс Мальовица – Йончево езеро – Римски друм
- Комплекс Мальовица – х. Мальовица – заслон Орловец
- Овнарско – заслон Страшното езеро
- х. Медарник – връх Голям Медарник – заслон Кобилино бранище
- х. Медарник – връх Голям Медарник – Римски друм
- х. Медарник – Овнарско – комплекс Мальовица

Приложение № 23 (продължение)

- х. Мусала – х. Ястребец
- Боровец – дворец Ситняково – х. Чакър войвода – дворец Саръгьол – х. Марица
- Боровец – Черната скала – х. Марица
- х. Чакър войвода – връх Шатър – х. Мусала
- х. Марица – по долината на р. Тиха Марица – връх Мусала
- х. Марица – х. Заврачица
- яз. Белмекен – Премката (по р. Ражавица)
- Летовище Костенец – х. Гургулица – връх Белмекен – х. Белмекен
- х. Гургулица (по р. Крайна и Равнивръшка река) – х. Белмекен
- х. Венетица – Ечемиците – х. Белмекен
- х. Венетица – м. Топоклията – връх Ибър
- х. Белмекен за Айран дере
- х. Семково – х. Трещеник
- х. Семково – Сухото езеро
- х. Семково х. – х. Македония
- х. Семково – х. Добърско
- с. Добърско – х. Добърско – до маршрут Е4
- х. Македония – Радовичка река – Рилски манастир
- х. Македония – връх Аризманица – Царев връх – х. Елешница
- м. Славово – х. Чакалица
- х. Чакалица – връх Скачковец
- х. Чакалица – м. Предела

Приложение № 24**ГЛАВНИ ВОДОСНАБДИТЕЛНИ СИСТЕМИ - ВОДОСНАБДИТЕЛНИ МРЕЖИ И СЪОРЪЖЕНИЯ И
САНИТАРНО-ОХРАНИТЕЛНИ ЗОНИ****Водоснабдителни мрежи и съоръжения**

Тук се включват всички водоснабдителни системи в това число водоснабдителните мрежи и съоръжения, захранващи с питейно-битова вода населените места в контактната зона и всички обекти в парка. Повечето от каптираните извори и водохващания са добре поддържани. Към всеки водоизточник са обособени и отредени с протокол санитарно-охранителни зони с пояс "А", "Б" и "В". Най-големите водоснабдителни групи са тези, които обезпечават водоснабдяването на София.

Разпределението на В и К мрежи и съоръжения по области е следното:

Софийска област

Софийска област - водопровод "Рила" - провежда до $56 \times 10^6 \text{ m}^3$ годишно, от които около $15 \times 10^6 \text{ m}^3$ се формират извън територията на НП. Водоснабдява всички селища по трасето от с.Бели Искър до гр.София включително. Изграден е през 1934 г. Туристическите комплекси Мальовица, Говедарци, Дворец Бистрица, Курорт "Костенец", множество хижи и почивни домове на територията на НП "Рила" са с изградени локални водоснабдителни системи на подземни или течащи води на територията на парка. Обикновено 90 % от взетите води се връщат на територията на парка или в непосредствена близост. Общият разход на вземаните за тази цел води може да се оцени на $0.400 \text{ m}^3/\text{s}$.

Тук се включват и общините - Самоков; Долна баня и Костенец.

Основен водоизточник за община Самоков е Софийския водопровод, който събира водите на к.1500 м н.в. от реките в западния дял на Рила. Общият дебит възлиза на 150 л/с. Освен това гр.Самоков се водоснабдява и от река Бели Искър; каптаж "Пукната скала" и речно водохващане "Якбунар"; Комплекс "Боровец" се водоснабдява от водопровода за София, също така и от ВЕЦ "Царска Бистрица".

Останалите туристически комплекси - Мальовица, Говедарци, Двореца Бистрица, Ситняково, Овнарско и Саръгьол се водоснабдяват локално и те са извън границите на парка.

Община Долна баня и прилежащите към нея градове и села се водоснабдяват от река Ибър, река Марица и река Бистрица.

Община Костенец включва гр.Костенец; с.Костенец и кв.Момин проход с основен водоизточник, попадащ в НП "Рила" - вх "Крайна-Чавча" с основен дебит 81 л/с. Курортът "Костенец"; х.Гургулица и х.Белмекен, които са в парка са на самостоятелно водоснабдяване.

Пазарджишка област

Пазарджишка област - селищата се водоснабдяват главно от изградените водохранилища и каскади - "Белмекен-Сестримо", "Чаира;" и "Станкови бараки";

Приложение № 24 (продължение)

Тук се включва община Белово, която обхваща гр.Белово, селата Голямо Белово, Дъбравите, Сестримо, Момина Клисурса, Габровица и др. Водоизточниците на тези селища са: изравнител “Момина Клисурса” яз.Чаира и дневния изравнител “Сестримо”.

Освен това е предвидено и едно отклонение от деривацията Марица-1200, откъдето допълнително се вкарва вода към водопровода от яз.Станкови бараки. На границата на парка попадат трите големи язовира “Белмекен”, “Станкови бараки” и яз.Чаира, които са значим ресурс за водоснабдяване и добив на ел.енергия.

Благоевградска област

Благоевградска област - курортното селище “Семково” и гр.Белица се водоснабдяват от 9 водохващания на територията на НП. Гр.Якоруда получава вода от Баненско езеро (30 dm³/s), община Разлог получава води от водохващанията “Студена вода”, “Пенджаковото”, “Станкова лъка” и др. С общ дебит 10 - 15 dm³/s, община Симитли се водоснабдява от водохващания по р.Гургутица със застроено водно количество 3 dm³/s, община Благоевград е с нерешени водоснабдителни проблеми, като засега получава до 450 dm³/s от р.Благоевградска Бистрица и р.Славова.

Тук се включват общините Якоруда, Белица, Разлог, Симитли и Благоевград. Град Якоруда се водоснабдява от изкуственото Баненско езеро с общ дебит 10-30 л/с, като водовземането е от преливника. Хижите Грънчар; Трещеник; Хр.Смирненски и спортна база “Дружба” са на локално водоснабдяване. Община Белица - обхваща гр.Белица и туристическия комплекс “Семково”. Те попадат в контактната зона и се водоснабдяват от 9 броя водохващания в местата Реджепица. Освен това м.Семково се водоснабдява частично и от деривация “Грънчар” на к.1900 м н.в.

Община Разлог - тук се включват гр.Разлог и селата - Бачево, Годлево, Добърско, Горно и Долно Драглище. Основните водоизточници за тези селища са: водохващанията “Студената вода”; “Пенджаковото”; “Станкова лъка” и “Клинец” с общ дебит 10-12 л/с.

Община Симитли включва селата - Горно и Долно Осеново с основни водоизточници - по река Осеновска; река Тополска и река Гургутица с общ дебит 0,5-3 л/с.

Община Благоевград - водоснабдяването на гр.Благоевград и околните селища става от река Благоевградска Бистрица и от река Славова с общ дебит - 450 л/с. Отнемането на част от водите, захранващи каскадата “Белмекен-Сестримо” на к.1500 м н.в. и к.1900 м н.в. се отразяват зле на водния баланс на града и района.

След този анализ на съществуващото положение на изградените хидротехнически съоръжения и водоснабдителни мрежи следват изводите:

- ⇒ отнемането на рилските води от кота 1200 до 1900 м н.в. са нанесли непоправими щети на Рила планина. Ето защо в бъдеще е недопустимо да се изработват подобни крупни хидротехнически проекти оценка на въздействие върху околната среда;
- ⇒ по отношение на степента на задоволеност на населените места с питейна вода, се установяват 70% - 80% покритие на консуматорите с вода до 2001 година.
- ⇒ Изключение прави гр.Благоевград, чийто дебит от основните му водоизточници е намалял, поради отнемане на част от водите за деривация Марица-1900 м н.в.
- ⇒ поради преобладаващия планински и полупланински характер на територията, където са съсредоточени водоизточниците, водопроводните мрежи са предимно гравитачни. Много рядко се изграждат напорни тръбопроводи и помпени станции. Изключение прави курорт “Боровец” и вилната зона “Дългата поляна”, за водоснабдяването на които са изградени 2 бр.помпени станции. Следователно експлоатацията и поддръжката на водопроводните мрежи и съоръжения е значително улеснена и изисква по-ниски експлоатационни разходи.

Приложение № 24 (продължение)

⇒ качествата на питейно-битовите води на територията на НП “Рила”, отговарят на БДС “Вода за пиене” т.е. са без отклонения от стандарта.

Санитарно-охранителни зони

Отреждането на санитарно-охранителните зони на територията на НП “Рила” е в съответствие с нормативната база. Спазването на изискванията в съответните пояси “А”, “Б” и “В” е от голямо значение за опазване качествата на водата за питейно водоснабдяване на населените места, почивните домове и туристическите комплекси. Повечето от изворите и водохващанията са в добро състояние и добре поддържани. Пояс “А” е със строг режим на охрана, а поясите “Б” и “В” са с ограничен режим на ползване.

Засега отредени такива санитарно-охранителни зони има в парков участък: Самоков, Боровец, Благоевград. На територията на ПУ “Костенец”; ПУ “Белица”; ПУ “Якоруда” и ПУ “Белово” - няма отредени санитарно-охранителни зони на съответните водоизточници.

Приложение №25

Списък на изоставени, полуразрушени и разрушени сгради и съоръжения

ПУ-Благоевград	
Сгради	Местност, отдел, подотдел
Кантон на “В и К” Благоевград	
Полуразрушена масивна сграда	12-з по ЛУП на ДЛ-Благоевград
Сеновал “Карталска поляна”	12-8 по ЛУП на ДЛ-Благоевград
Каменни основи	Биволарника
Полумасивна сграда	Биволарника
Плевня	Зелето
ПУ-Белица	
Дървена барака на Районна болница – Разлог	75-4 по ЛУП на ДЛ-Разлог
Масивна сграда (груб строеж)	100-г по ЛУП на ДЛ-Разлог
Дървено бунгало на ЕАД “Перивол”	75-4 по ЛУП на ДЛ-Разлог
Изоставени масивни сгради – 4 бр.	24-8 по ЛУП на ДЛ-Белица
Полуразрушена сграда на “Академика” СОСТ – София	24-8 по ЛУП на ДЛ-Белица
Масивна сграда на “Академика” СОСТ – София	24-м по ЛУП на ДЛ-Белица
Кантон “Вапа” на НЕК ЕАД Предприятие “Язовири и каскади”, ЯР-Белмекен	40-2 по ЛУП на ДЛ-Белица
Полуразрушени сгради – 2 бр.	40-2 по ЛУП на ДЛ-Белица
ПУ-Якоруда	
Кантон “Бели Искър” на НЕК ЕАД Предприятие “Язовири и каскади”, ЯР-Белмекен	15-4
Разрушени сгради – 2 бр.	1-8
Разрушени сгради – 2 бр.	38-а
Разрушени сгради – 5 бр.	80-6
ПУ-Белово	
Бетонни основи от сгради	9-а; 9-1; 22-в; 67-в; 427-5; 428-а; 433-а
ПУ-Костенец	
Изоставени сгради – 6 бр.	145-в
Изоставени сгради – 5 бр.	359-2
Останки от сгради – 2 бр.	343-2
Останки от сгради – 10 бр.	344-1
Горски кантон “Кутлините”	58-д
Дървена барака	57-а
Дървен обор	61-г
Кантон “Горелия” на “Еледжик-99” ЕАД	65-а
ПУ-Боровец	
Недовършена сграда на новата хижа “Мусала”	238-6
Паянтова сграда	238-6

Изгоряла сграда – хижа “Мусала”	238-6
Недовършена, изоставена масивна сграда до хижа “Чакър войвода”	359-1
Основи от каменна зидария	657-1
Основи от каменна зидария	656-8
Каменни основи – 6 бр. с бетонни площадки, септична яма и водопроводна шахта	658-1
Основи от каменна зидария на разрушени сгради	619-1
Дървена постройка и бетонни основи с мазе и бетонна плоча	603-а
ограда от бетонни колони и телена мрежа;	445-1
Ламаринена барака;	443-а
Сграда от каменна зидария;	427-а
Сгради от каменна зидария, без покрив – 2 бр.	426-3
Бетонни площадки върху каменна зидария – 5 бр.	425-4
Разрушена сграда от каменна зидария и 2 бетонни основи	425-3
Бетонов склад	424-1
Бетонни площадки – 2 бр.	404-б
Основи на сграда	383-1
Дървена постройка – обор;	382-1
Трафопост	387-1
Масивни тоалетни – 2 бр. към нефункциониращ санаториум “Саръгьол”	364-в; 386-1
Стопанска постройка, основи от стопанска сграда, паянтов навес и полумасивна сграда;	359-2
Кантон “Марица 1400” ХМС 233 на НИХМ към БАН	371-1 по ЛУП на ДЛ- Боровец
ПУ-Бели Искър	
Почивна база на ПРО ЕАД София, клон Боровец	676-2
Бетонова площадка	673-1
Електропроводи	854; 855; 856; 857
Масивни сгради – 2 бр.	853-а
Масивни сгради – 4 бр., бетонова площадка	899-6, 7
ПУ-Говедарци	
Дървена барака	791-и
ПУ-Дупница	
Дървена барака	112-в
Бунгала – 4 бр.	112-в
Дървена едноетажна постройка	112-в
Трафопост	112-в
Навеси – 2 бр.	154-2
Бетонни фундаменти – 9 бр.	177-б
Масивни едноетажни постройки – 2 бр.	178-г
Полуразрушен кантон на “В и К” Дупница	202-а

Разрушена сграда на хижа “Бял камък”	202-е
Масивна едноетажна постройка – необитаема	205-6
Необитаемо бунгало	206-к
Каменна постройка, едноетажна и необитаема	213-з
Разрушена дековилка	ПФ, община Дупница

Списък на съоръжения и обслужващи сгради

ПУ-Благоевград	
Съоръжения	Отдел, подотдел, местност
Хидротехнически съоръжения от каскада Белмекен-Сестримо на НЕК ЕАД Предприятие “Язовири и каскади”, ЯР-Благоевград	538-5 по ЛУП на ДЛ-Благоевград
Кантон “Благоевградска Бистрица” на НЕК ЕАД Предприятие “Язовири и каскади”, ЯР-Благоевград	ПФ, община Благоевград
Кантон (бунгала) “Карталска поляна” на “В и К” Благоевград	12-8 по ЛУП на ДЛ-Благоевград
Водохващане и канали на В и К-Благоевград	12 по ЛУП на ДЛ-Благоевград
ПУ-Белица	
Хидротехнически съоръжения от каскада Белмекен-Сестримо на НЕК ЕАД Предприятие “Язовири и каскади”, ЯР-Белмекен	19-1; 20-2; 21-1; 22-2; 22-3; 24-5, 6; 40-4; 123-1, 5; 126-1; 135-1; 136-2; 137-1; 140-4; 141-3; 142-2; 143-1; 144-2 по ЛУП на ДЛ-Белица
Кантон “Карааланица” НЕК ЕАД Предприятие “Язовири и каскади”, ЯР-Белмекен	24-8 по ЛУП на ДЛ-Белица
Кантон “Поленица” НЕК ЕАД Предприятие “Язовири и каскади”, ЯР-Белмекен	141-2 по ЛУП на ДЛ-Белица
ПУ-Якоруда	
Хидротехнически съоръжения от каскада Белмекен-Сестримо на НЕК ЕАД Предприятие “Язовири и каскади”, ЯР-Белмекен	1-г; 5-б; 11-а, е; 12-б; 77-а; 78-а; 139-а; 155-ж; 369-2; 386-з; 387-2; 391-а,11; 392-б,в; 393-а,б; 370-е; 395-1 по ЛУП на ДЛ-Якоруда
Кантон “Нехтеница” на НЕК ЕАД Предприятие “Язовири и каскади”, ЯР-Белмекен	ПФ, община Якоруда
Кантон “Ропалица” на НЕК ЕАД Предприятие “Язовири и каскади”, ЯР-Белмекен	ПФ, община Якоруда
Кантон “Върановище” на НЕК ЕАД Предприятие “Язовири и каскади”, ЯР-Белмекен	80-6 по ЛУП на ДЛ-Якоруда

Кантон “Грудеви скали” на НЕК ЕАД Предприятие “Язовири и каскади”, ЯР- Белмекен	ПФ, община Якоруда
Кантон “Даутица” на НЕК ЕАД Предприятие “Язовири и каскади”, ЯР- Белмекен	ПФ, община Якоруда
ПУ-Белово	
Хидротехнически съоръжения на НЕК ЕАД Предприятие “Язовири и каскади”, ЯР- Чаира	437; 438; 440
Електропровод 20 KV	1; 2; 10 по ЛУП на ДЛ-Белово
ПУ-Костенец	
Хидротехнически съоръжения от каскада Белмекен-Сестримо на НЕК ЕАД Предприятие “Язовири и каскади”, ЯР- Чаира	17-в; 40-б; 62-в; 63-5; 132-а; 139-а; 142-г, е; 143-г, 2; 144-в; 145-г, д, и; 341-1; 342-4; 343-1; 344-1; 348-а, 2; 351-о; 354-3 по ЛУП на ДЛ- Костенец
Заслон “Фитиля” на НЕК ЕАД Предприятие “Язовири и каскади”, ЯР-Чаира	63-5 по ЛУП на ДЛ- Костенец
Кантон “Чавча”, микроВЕЦ, гараж на НЕК ЕАД Предприятие “Язовири и каскади”, ЯР-Чаира	77-в по ЛУП на ДЛ- Костенец
Кантон “Дъбово дере” на НЕК ЕАД Предприятие “Язовири и каскади”, ЯР- Чаира	144-а по ЛУП на ДЛ- Костенец
Кантон “Крайна река” на НЕК ЕАД Предприятие “Язовири и каскади”, ЯР- Чаира	343-1 по ЛУП на ДЛ- Костенец
Кантон “Айран дере”, микроВЕЦ на НЕК ЕАД Предприятие “Язовири и каскади”, ЯР-Чаира	358-2 по ЛУП на ДЛ- Костенец
Водохващания и канали на “В и К” София област	клон Долна баня – 144-а, 2 клон Костенец – 51-б; 77-д по ЛУП на ДЛ- Костенец
Кантон “Двете реки” на “В и К” София област, клон Костенец	77-в по ЛУП на ДЛ- Костенец
Кантон “Студената вода” на “В и К” София област, клон Долна баня	144-а по ЛУП на ДЛ- Костенец
Електропровод гр. Костенец – яз. Белмекен 20 KV	през отдел 42 по ЛУП на ДЛ-Костенец
ПУ-Боровец	
Хидротехнически съоръжения от каскада Белмекен-Сестримо на НЕК ЕАД Предприятие “Язовири и каскади”, ЯР- Чаира	404-б; 424-1, 2; 426-2, 3; 427-а, 1; 433-а; 439- 3; 440-в; 598-д; 600-а, б; 601-а; 624-а, 4; 650-а; 656-б; 658-1; 660-а по ЛУП на ДЛ-Боровец високопланинско пасище “Заврачица”

Заслон “Ибър 1900” на НЕК ЕАД Предприятие “Язовири и каскади”, ЯР- Чаира	658-2 по ЛУП на ДЛ- Боровец
Кантон “Ибър 1200”, микроВЕЦ, гараж на НЕК ЕАД Предприятие “Язовири и каскади”, ЯР-Чаира	624-4 по ЛУП на ДЛ- Боровец
Кантон “Ибър 1900” на НЕК ЕАД Предприятие “Язовири и каскади”, ЯР- Чаира	618-4 по ЛУП на ДЛ- Боровец
Кантон “Марица 1900” на НЕК ЕАД Предприятие “Язовири и каскади”, ЯР- Чаира	425-6 по ЛУП на ДЛ- Боровец
ПУ-Бели Искър	
Хидротехнически съоръжения от каскада Белмекен-Сестримо на НЕК ЕАД Предприятие “Язовири и каскади”, ЯР-Бели Искър	855; 856; 857; 907 по ЛУП на ДЛ-Самоков
Кантон “яз. Бели Искър” на НЕК ЕАД “Язовири и каскади”	853-7 по ЛУП на ДЛ- Самоков
Яз. Бели Искър на “Софийска вода” АД	
Водохвощане, тунели и канали на “Софийска вода” АД	677; 678; 706; 707; 840; 841; 842; 843; 844; 845; 846; 847; 848; 849; 850; 851; 853; 855; 869; 875 по ЛУП на ДЛ-Самоков
Кантон “яз. Бели Искър” на “Софийска вода АД	854-1 по ЛУП на ДЛ- Самоков
Обслужващи сгради на “Софийска вода АД	853-7; 854-1 по ЛУП на ДЛ- Самоков
Кантон “Бели Искър” на “Софийска вода” АД	868-5 по ЛУП на ДЛ- Самоков
Кантон “Леви Искър” на “Софийска вода” АД	875-5 по ЛУП на ДЛ- Самоков
Водохвощане с. Бели Искър на “В и К” София област	665-б по ЛУП на ДЛ-Самоков
ВЕЦ “Бели Искър” на НЕК ЕАД Предприятие “ВЕЦ група Рила	677-2 по ЛУП на ДЛ-Самоков
Електропровод с. Бели Искър – ВЕЦ “Бели Искър” 110 KV	665; 666; 667; 668; 669; 670; 671; 672; 673; 674; 675; 676; 677; 678; 682; 683; 684 по ЛУП на ДЛ-Самоков
Електропровод ВЕЦ “Бели Искър” – яз. Бели Искър 20 KV, трафопост	677; 841; 842; 843; 844; 845; 846; 847; 848; 849; 850; 851; 853 по ЛУП на ДЛ-Самоков
Електропровод “Леви Искър” 20 KV	707; 869; 875 по ЛУП на ДЛ-Самоков
Електропровод с ниско напрежение ВЕЦ “Бели Искър”	677 по ЛУП на ДЛ-Самоков
Въжена линия до връх Мусала, трафопост	844; 845 по ЛУП на ДЛ-Самоков
ПУ-Говедарци	
Тунел “Вада” на “Софийска вода” АД	797-1; 802-1 по ЛУП на ДЛ-Самоков
Електропровод Комплекс “Мальовица” – хижа “Мальовица” 20 KV	781; 782; 783 по ЛУП на ДЛ-Самоков
ПУ-Дупница	

Яз. Черното езеро на НЕК ЕАД Предприятие “Язовири и каскади”, ЯР- Благоевград	ПФ, община Дупница
Кантон “Вада” на “Софийска вода” АД	85-3 по ЛУП на ДЛ- Дупница
Хидротехнически съоръжения от Западна деривация на ВК “Рила”	179-в по ЛУП на ДЛ-Дупница
Водохвощане с. Бистрица на “В и К” Дупница	200; 224 по ЛУП на ДЛ-Дупница

Списък на функциониращи сгради

ПУ-Благоевград	
Сгради	Отдел, подотдел, местност
Стационар “Парангалица” на БАН	12-8 по ЛУП на ДЛ-Благоевград
ПУ-Белица	
Селскостопанска сграда – обор	75-4 по ЛУП на ДЛ-Разлог
Базова екологична лаборатория ОМ-2 връх Мусала на ИЯЕЯИ към БАН	
Дворец “Саръгьол”	389-з, 4 по ЛУП на ДЛ- Боровец
Горски заслон “Гроба”	599-3 по ЛУП на ДЛ- Боровец
Горски заслон “Бързанска поляна” (Кубадинка)	404-1 по ЛУП на ДЛ- Боровец
Тераса на бирария “Ситняково” на “Бороспорт” АД	128-б по ЛУП на ДЛ- Боровец
ПУ-Бели Искър	
Полицейски пост “Бели Искър”	678-4 по ЛУП на ДЛ- Самоков
Заслон “Алиница” на БАН	705-а по ЛУП на ДЛ- Самоков
ПУ-Дупница	
Горски пункт на ДЛ Дупница	89-6 по ЛУП на ДЛ- Дупница
Горски пункт “Самоковище”	207-2 по ЛУП на ДЛ- Дупница

Приложение № 26

Клас и състояние на пътищата в НП "Рила"

първокласни пътища	-	63.3 км	-	25.%
второкласни пътища	-	166.5 км	-	65.%
третокласни пътища	-	26.0 км	-	10.%
Всичко пътища по контура	-	255.8 км	-	100.%
третокласни пътища	-	9.1 км	-	4.%
четвъртокласни пътища	-	202.1 км	-	96.%
Всичко радиални пътища	-	211.2 км	-	100.%

Разпределение на пътищата по тяхното състояние

пътища в добро състояние	-	103.5 км	-	40.%
пътища в задоволително състояние	-	152.3 км	-	60.%
Всичко пътища по контура	-	255.8 км	-	100.%

пътища в добро състояние	-	30.7 км	-	15.%
пътища в задоволително състояние	-	180.5 км	-	85.%
Всичко пътища по контура	-	211.8 км	-	100.%

Разпределение на пътищата според вида на пътното покритие

пътища с асфалтово покритие	-	117 км	-	12.%
пътища с трошенокаменна настилка	-	222 км	-	32.%
пътища без настилка	-	362 км	-	51.%
Всичко други пътища	-	701 км	-	100.%

Основни подходи**Подход от Дупница - всичко 40 км**

1. "Дупница - лесопарк Партизанска чешма" (А) - 5 км
2. "с. Бистрица - Самоковището" с отклонение до п.з. "Морени" (З) - 11 км
3. "Санаториума - х. Отовица - Самовиляка" (З) - 5 км.
4. "Санаториума - Бяла вода" (З) - 4 км
5. "Паничище - х. Пионерска - х. Ловна" (А) - 3.5 км
6. "х.Пионерска - х.Ловна" (З) - 2.5 км
7. "Сапаревски пункт - х. Ловна" / 1 трасе / (З) - 5 км
8. "Сапаревски пункт - х.Ловна" / 2 трасе / (З) - 4 км

Всичко: (А)-8,5 км; (Т)-0 км; (З)-31,5 км

Приложение № 26 (продължение)**Подход от Самоков - всичко 62 км**

9. "горски дом Рударница - х. Вада" (А)- 5 км
 10. "с. Говедарци - т.к. Овнарско" (А)- 5.5 км
 11. "с. Говедарци - х. Мечит" (З)- 5 км
 12. "с. Мала църква - Скакавец" (З)- 5 км
 13. "с. Бели Искър - яз. Бели Искър" (А)- 1 км; (Т)- 16 км; (З)- 4.5 км. Общо 21.5 км.
 14. "яз. Бели Искър - х. Грънчар" (З)- 10 км
 15. "с. Говедарци - Сапаревски пункт" (А)- 10 км
- Всичко: (А)-21,5 км; (Т)-16,0 км; (З)-24,5 км

Подход от Боровец - всичко 62.5 км

16. "Боровец - х. Марица - х. Заврачица" (Т) - 14.5 км; (З) - 3.5 км. Общо- 18 км.
 17. "Боровец - т.к. Саръгьол" (Т) - 6.5 км; (З) - 2.5 км. Общо - 9 км.
 18. "т.к. Бистрица - х. Чакър войвода" (Т) - 4 км; (З) - 3 км. Общо - 7 км.
 19. "с. Радуил - г.д. Марица" (З) - 8 км.
 20. "Говедарника - Ракитско дере" (Т) - 2.5 км; (З) - 3.5 км. Общо - 6 км.
 21. "Гушльово дере" (Т) - 3.5 км.
 22. "Път по р. Ибър" (Т) - 11 км.
- Всичко: (А) - 0 км; (Т) - 42 км; (З) - 20,5 км

Подход от Долна Баня - всичко 7 км

23. "Долна баня - Валозите" (Т) - 4.5 км; (З) - 2.5 км. Общо 7 км.
- Всичко: (А)-0 км; (Т)-4,5 км; (З)-2,5 км

Подход от Костенец - всичко 52 км

24. "л. Костенец - Каскадата" (Т)- 13 км.
 25. "л. Костенец - х. Гургулица - Старата бичкия" (Т)- 4 км; (З)- 4.5 км. Общо-8.5 км.
 26. "път за и.м. Шиваритото дере" (З)- 2.5 км.
 27 "л. Костенец-Валозите" (Т) - 4 км; (З)- 6.5 км. Общо- 10.5 км.
 28. "Път до дере Крайна" (З)- 2.5 км.
 29. "Преслапа - Айран дере" (З)- 3.5 км.
 30. "л. Костенец - Торичтата" (З)- 11.5 км.
- Всичко: (А)-0 км; (Т)-21,0 км; (З)-31,0 км

Подход от Белово - 94,5 км

31. "с. Сестримо - яз. Белмекен - л. Юндола" (А) - 48 км.
 32. "Чаира - яз. Белмекен" (А) - 6 км.
 33. "Чаира - Самарски дол" (Т) - 3.5 км.
 34. "Чаира - Камен ширит" (З) - 4 км.
 35. "Път по река Яденица" (А) - 7.5 км.
 36. "Яденицата - Османица" (З) - 10 км.
 37. "Валявиците - Бараката" (З) - 7.5 км.
 38. "Отклонение за Минкова поляна" (З) - 5.5 км.

Приложение № 26 (продължение)

39. "Валявиците - Лавината" (3) - 2.5 км.

Всичко: (А)-61,5 км; (Т)-3,5 км; (З)-29,5 км

Подход от Якоруда - всичко 116,5 км

40. "с Якоруда - т.к. Трещеника" (А) - 11.5 км.

41. "т.к. Трещеника - т.к. Белмекен" (Т) - 31 км.

42. "т.к. Белмекен - яз. Белмекен" (А) - 2 км.

43. "х. Трещеник - Джунджурова вода" (Т) - 4 км.

44. "Път по р. Бяла Места" (Т) - 15 км.

45. "Път за х. Грънчар" (З) - 4.5 км.

46. "Гроба - Царски път" (З) - 5 км.

47. "с. Черна Места - Гроба" (Т) - 11 км.

48. "Път Черна Места - т.к. Белмекен" (З) - 11 км.

49. "и.м. Баненска река - отдел 123 / Белица /" (З) - 8.5 км.

50. "Път за г.д. Софан" (Т) - 9км; (З) - 4км. Общо - 13 км.

Всичко: (А)-13,5 км; (Т)-70,0 км; (З)-33,0 км

Подход от Белица - 34,5 км

51. "Адрианов чарк - Джунджурова вода" (З) - 8 км.

52. "Адрианов чарк - х. Семково" (З) - 7 км.

53. "т.к. Семково - дере Вапата" (Т) - 5 км.

54. "т.к. Семково - отдели 22 и 27" (Т) - 10 км.

55. "т.к. Семково - Динков дол" (З) - 4.5 км.

Всичко: (А)-0 км; (Т)-15 км; (З)-19,5 км

Подход от Разлог - 59,5 км

56. "с. Добърско - Титевица - Големия раздол" (Т) - 9 км.

57. "Път за х. Добърско" (З) - 2.5 км.

58. "Титевица - Кавракиров гроб" (З) - 11 км.

59. "Годлево - Станкова лъка" (Т) - 5 км; (З) - 5.5 км. Общо - 10.5 км.

60. "с. Бачево - Перивол - г. д. Тишето" (Т) - 5.5 км; (З) - 11 км. Общо - 16.5 км.

61. "Белата скала - отдел 87" (Т) - 3 км.

62. "Урева падина - Станкова лъка" (З) - 7 км.

Всичко: (А)-0 км; (Т)-22,5 км; (З)-37,0 км

Подход от Симитли - 42 км

63. "Мразеница - Чаталития бор - Вировете" (Т) - 3 км; (З) - 8 км. Общо - 11 км.

64. "с. Долно Осеново - Сарандил" (Т) - 7 км; (З) - 14км. Общо - 21 км.

65. "Чаталития бор - пункт Осеново" (З) - 7.5 км.

66. "Път за хижа Чакалица" (З) - 2.5 км.

Всичко: (А)-0 км; (Т)-10,0 км; (З)-32,0 км

Приложение № 26 (продължение)**Подход от Благоевград - всичко 47 км**

67. "л. Бодрост - х. Македония"	(А) - 2 км; (Т) - 7 км. Общо - 9 км.
68. "Добро поле - отдел 17"	(З) - 3.5 км.
69. "Пътища за Горна Ветреница"	(З) - 9 км.
70. "Път Шишковица"	(З) - 14 км.
71. "Път Аргачо"	(З) - 6.5 км.
72. "г. д. Славова - Сарандил"	(Т) - 2.5 км; (З) - 2.5 км. Общо - 5 км.
<u>Всичко: (А)-2 км; (Т)-9,5 км; (З)-35,5 км</u>	

Подход от Рилски Манастир - всичко 83,5 км

73. "с.Рила - Калайджийски камък"	(З) - 7 км.
74. "с.Рила - Тачовото - Мандрата"	(З) - 15 км.
75. "ВЕЦ Пастра - Побит камък"	(З) - 9 км.
76. "ВЕЦ Пастра - яз. Калин"	(А) - 7 км; (З) - 6 км. Общо - 13 км.
77. "х. Елешница - Калайджиевото"	(З) - 7 км.
78. "Път Илийна река"	(З) - 14 км.
79. "Път Краварско дере"	(А) - 3 км; (З) - 3 км. Общо - 6 км.
80. "Път Радовичка река"	(З) - 4 км.
81. "Кирилова поляна - Средния говедарник"	(Т) - 8.5 км.
<u>Всичко: (А)-10 км; (Т)-0 км; (З)-73,5 км</u>	

Приложение № 27

Основни групи ландшафти в НП "Рила"

Показател групи ландшафти	Площи Р(ha)	Генетич. гр.л-ти N по ред п ₁	Ланд. контури (брой) п ₂	Средна претеглена площ на ланд.контур М(ha)	Площ на дадена група ландшафти %	Процент на площ на гр. ланд.спрямо средната претеглена %
51.Ландшафти на среднопланинските широколистни гори върху масивни и метаморфни скали	1325,7	1	1	1325,7	1,23	7,04
54.Ландшафти на среднопланинските иглолистно-широколистни гори върху масивни метаморфни скали	2852,9	2	4	713,2	2,64	3,79
56.Ландшафти на високопланински иглолистни гори върху интрузивни скали	10002,9	3	4	2500,7	9,27	13,28
57.Ландшафти на високопланински широколистни гори върху кристалинни шисти и гнайси	13380,1	4	7	1911,4	12,40	10,14
60. Ландшафти на високопланински редки и нискоствъблени гори върху интрузивни скали	13480,2	5	7	1925,7	12,49	10,23
61.Ландшафти на високопланински редки и нискоствъблени гори върху кристалинни шисти и гнайси	13381,6	6	9	1486,8	12,40	7,90
63.Ландшафти на планинските субалпийски ливади и храсти върху интрузивни скали	15354,4	7	6	2542,4	14,23	13,50
64.Ландшафти на планинските субалпийски ливади и храсти върху кристалинни шисти и гнайси	5104,4	8	6	850,7	4,73	4,52
66.Ландшафти на високопланинските алпийски ливади върху флувиалногласиални наслаги	1475,7	9	1	1475,7	1,37	7,84
67.Ландшафти на високопланинските алпийски ливади върху интрузивни скали	8929,9	10	7	1275,7	8,27	6,78
68. Ландшафти на високопланинските алпийски ливади върху кристалинни шистни гнайси	5578,6	11	5	1115,7	5,17	5,92
73.Ландшафти на планинските скали и сипеи в реликтно-гласиален релеф върху гранити и гнайси	17057,3	12	10	1705,7	15,80	9,06
	107923,7	12	67	188294,4	100,00	100,00
М	18829,4					
Клр = 1 - ---- = 1 - ----- = 1.00 - 0.17 = 0.93						
Р	107923,7					

Приложение № 28

ПАША НА ДОМАШНИ ЖИВОТНИ, СЕНОКОС, ПРОКАРИ

ПУ-Благоевград

Пасища:

- високопланински пасища, южните склонове под връх Деризмийца и Мусов връх
- високопланинско пасище, южните склонове под връх Аризманица и Марков камък
- високопланински пасища, над м. Тъпането; западните и южните склонове под връх Равнец; северните и южните склонове под връх Чакалица
- високопланински пасища, западните склонове под връх Капатник, до 1 септември

Прокари:

- по пътя от махала Милово към местността Долен аргач
- по пътеката от махала Тренчовци през р. Ковачица
- по пътя от Карталска поляна към х. Македония
- по пътя по р. Славова за м. Тъпането и х. Чакалица
- по пътеката от м. Тъпанчето към м. Вирове

Сенокос:

- косене на сено в посочените пасищни площи
- ливадите под х. Чакалица

ПУ-Белица

- високопланински пасища в м. Вълчи дол
- високопланинско пасище в м. Голината
- високопланински пасища в м. Клинеца
- високопланински пасища, южните склонове под Ангелов връх до Динков дол
- високопланински пасища в м. Карааланица
- високопланински пасища в м. Лопатица
- високопланински пасища в м. Грохот

Прокари:

- по пътя от м. Гарваница за Вълчи дол
- по пътеката от м. Кръковици
- по пътя от с. Годлево през Станкова лъка
- по пътя по р. Клиница
- по пътя и пътеката от Семково по Динков дол
- по пътя от Семково към Карааланица
- по пътеката през м. Вранчево към м. Лопатица и м. Грохот

Сенокос:

- косене на сено в посочените пасищни площи

ПУ-Якоруда

- високопланински пасища в м. Врановище, ливадите в отдели 4; 5; 77 и 78
- високопланинско пасище в м. Пъклица
- високопланински пасища под Средни връх
- високопланински пасища в м. Ражавица
- високопланинско пасище между р. Грънчарица и р. Роралица, под пътеката х. Грънчар - х. Заврачица

Приложение № 28 (продължение)

Прокари:

- по пътя Бела Места - Ропалица
- по пътя Леевица - Врановище
- по пътя Леевица - Пъклица
- по пътя Софан към връх Софан

Сенокос:

- косене на сено в м. Шишковица

ПУ-Белово

- високопланински пасища в м. Белмекен
- високопланинско пасище в м. Панагюрски говедарник
- високопланински пасища в м. Лисичите егреци

Прокари:

- по съществуващите пътища

Сенокос:

- косене на сено в посочените пасищни площи и м. Карабалица

ПУ-Костенец

- високопланински пасища в м. Помочана поляна
- високопланинско пасище в м. Белмекен, Равни чал, Айран дере и Ибър

Прокари:

- по пътя курорт Костенец - Айран дере към връх Ибър
- по пътя курорт Костенец, по р. Ходжовица към високопланински пасище Белмекан
- Старата бачия - Помочана поляна
- Горно Торище - Помочана поляна

ПУ-Боровец

- високопланинско пасище Заврачица
- високопланинско пасище Ибър

Прокари:

- по пътя по р. Марица към х. Заврачица
- по пътя по р. Ибър към връх Ибър

ПУ-Бели Искър

- пасище в м. Алиница

Прокари:

- по пътя към пасище Алиница

ПУ-Говедерци

- м. Голямо и Малко Торище, Мечит, Мальово поле, Зелени рид, Лопушки връх

Прокари:

- по Урдина река към Зелени рид
- по Овчарска река към Малък и Голям Мечит и Лопушки връх
- по река Лопушница
- по пътеката към х. Мальовица и Мальово поле

Приложение № 28 (продължение)

ПУ-Дупница

- Сухия рид, западните склонове под връх Кабул и Мандрата, Отовишки рид, Пазар дере
- Прокари:
- по Кюмюрджийската пътека
  - по билото от Стария бор към Мандрата
  - по река Отовица
  - прокари през отдел 154; 185 и 200, 201 и 206

Приложение № 29

ЛЮБИТЕЛСКИ РИБОЛОВ

Реки, езера	Зона за любителски риболов
Реки	
Аргачка река	до 2 км от вливането и в р. Ковачица
Ковачица	в участъка, явяващ се граница на парка
Тъпането	в участъка, явяващ се граница на парка до горски пункт "Тъпането"
Славова река	в участъка, явяващ се граница на парка
Стране	от границата на парка до м. Плазо
Стара река	в участъка, явяващ се граница на парка
Клиница	до 1 км от границата на парка
Белишка река	в участъка, явяващ се граница на парка
Усоето	от границата на парка до моста на пътя за х. Добърско
Илиюва река	в участъка, явяващ се граница на парка
Леевица	в участъка, явяващ се граница на парка
Ръжавица	в участъка, явяващ се граница на парка
Крива река	в участъка и, попадащ в границите на парка
Крайна река	от границата на парка до границата на резерват "Ибър"
Чавча	от границата на парка до кантон "Айран дере", в участъците, които не граничат с резерват "Ибър"
Ибър	в участъка и, попадащ в границите на парка
Мусаленска Бистрица	в участъка, явяващ се граница на парка
Бели Искър	от границата на парка до границата между отдели 673 и 674
Голяма Лопушница	от границата на парка до пътеката от х. Мечит към Овнарско
Малка Лопушница	от границата на парка до пътеката от х. Мечит към Овнарско
Средна Прека река	от границата на парка до Йончево езеро
Мальовица	от водослива на Голяма и Малка Мальовица до границата на парка
Урдина река	2 км от вливането и в р. Черни Искър
Черни Искър	от водослива на Прав Искър и Бела вода до границата на парка
Прав Искър	от границата на парка до Сапаревска вада
Отовица	от границата на парка до входа на тунел "Отовица" от западна деривация
Горица	до 1 км от границата на парка
Езера	
Скалишки езера	
Вапски езера	
Сухото езеро, община Белица	
Грънчар	
Двете Мусаленски езера, пред хижа "Мусала"	
Свинското езеро	
Йончево езеро	

Приложение № 30

Видове лечебни растения в НП “Рила” разрешени за събиране за лични
нужди

Алпийски лапад /*Rumex alpinus* L./ - корени
 Бреза /*Betula pendula* Roth./ - листа
 Бръшлян /*Hedera helix*/ – листа,
 Бял равнец /*Achillea millefolium complex*/ - стръкове
 Вратига /*Tanacetum vulgare* L./ - стръкове
 Гингер *Onopordon acanthium* L. - цветове
 Глог /*Crataegus monogyna* Jacq./ - плодове
 Глухарче /*Taraxacum officinale* Web/ - листа
 Голям живовлек /*Plantago major* L./ - листа
 Горска ягода /*Fragaria vesca* L./ - листа
 Градско омайниче /*Geum urbanum* L./ - стръкове
 Дива ябълка /*Malus sylvestris* Mill./ - плодове
 Дрян /*Cornus mas* L./ - плодове
 Еньовче /*Gallium verum* L./ - стръкове
 Златна пръчица *Solidago virga-aurea* L. - стръкове
 Змийско мляко /*Chelidonium majus* L./ - стръкове
 Киселец /*Rumex acetosa* L./ - листа
 Коприва /*Urtica dioica* L./ - коренища и листа
 Къмшик /*Agrimonia eupatoria* L./ - стръкове
 Къпина /*Rubus caesius* L./ - плодове и листа
 Кървавочервен здравец /*Geranium sanguineum* L./ - стръкове
 Лайка /*Chamomilla recutita* (L.) Rausch./ - цветове
 Ланцетен жилковек /*Plantago lanceolata* L./ - листа
 Леска /*Corylus avellana* L./ - плодове
 Лечебна медуница /*Pulmonaria officinalis*/ – листа
 Лечебно великденче /*Veronica officinalis* L./ - стръкове
 Лопен /*Verbascum longifolium* Ten./ - цветове
 Малина /*Rubus idaeus* L./ - плодове и листа
 Мащерка /*Thymus* sp./ - стръкове
 Миризлива теменуга /*Viola odorata*/ – стрък, листа
 Миши уши /*Hieracium pilosella* L./ - стръкове
 Обикновена луличка /*Linaria vulgaris* Mill./ - стръкове
 Обикновен здравец /*Geranium macrorrhizum* L./ - листа, стрък
 Овчарска торбичка /(*Capsella bursa pastoris* L.) Medic./ - стръкове
 Орлова папрат /*Pteridium aquilinum*/ - коренища
 Офика /*Sorbus aucuparia* L./ - плодове
 Очанка /*Euphrasia* sp.div./ - стръкове
 Пача трева /*Polygonum aviculare* L./ - стръкове
 Подбел /*Tussilago farfara* L./ - листа
 Пълзящо прозорче /*Potentilla reptans* L./ - стръкове
 Риган /*Origanum vulgare* L./ – стрък
 Тревист бъз /*Sambucus ebulus* L./ - плодове

Приложение № 30 (продължение)

Червена боровинка /*Vaccinium vitis-idea* L./ - плодове
Черен бъз /*Sambucus nigra* L./ - цветове
Черна боровинка /*Vaccinium myrthillus* L./ - плодове
Чувен /*Chenopodium bonus henricus* L./ - корени

Видове лечебни растения в НП “Рила” разрешени за събиране за стопански цели

Алпийски лапад /*Rumex alpinus* L./ - корени
Коприва /*Urtica dioica* L./ - коренища и стрък
Къпина /*Rubus caesius* L./ - плодове и листа
Малина /*Rubus idaeus* L./ - плодове и листа
Червена боровинка /*Vaccinium vitis-idea* L./ - плодове
Черна боровинка /*Vaccinium myrthillus* L./ - плодове

Видове лечебни растения за които да се определят приоритетно биологичните запаси и да се изготви ресурсна оценка съгласно чл. 55 от ЗЛР:

Алпийски лапад /*Rumex alpinus* L./
Девисил /*Heraclеum sibiricum*/
Жълт кантарион /*Hipericum perforatum*/
Коприва /*Urtica dioica* L./
Къпина /*Rubus caesius* L./
Лопен /*Verbascum longifolium*/
Малина /*Rubus idaeus* L./
Орлова папрат /*Pteridium aquilinum*/
Очанка /*Euphrasia sp. diversa*/
Сибирска хвойна /*Juniperus sibirica*/
Червена боровинка /*Vaccinium vitis-idea* L./
Черна боровинка /*Vaccinium myrthillus* L./

За защитените видове лечебни растения (8) и тези под специален режим на опазване и ползване (19) (приложение 12.4 стр. 218) да се изготви оценка на състоянието на популациите и се определят биологичните запаси (без ресурсна оценка).

Приложение № 31**БАЗИ ЗА ПАРКОВАТА ОХРАНА И КОНТРОЛНИ ПУНКТОВЕ**Контролни пунктове за изграждане

ПУ – Благоевград

- м. Карталска поляна, в сградата на стационар “Парангалица” на ИЗ - БАН, целогодишно

ПУ-Белица

- КК-Семково, в новоизграден Посетителски център, целогодишно

ПУ-Якоруда

- м. Нехтеница, използване на наличната база на “Я и К”, изграждане и оборудване, целогодишно
- Белмекен, изграждане и оборудване, целогодишно

ПУ-Белово

- м. Арамлиец – изграждане и оборудване, целогодишно

ПУ-Боровец

- КК-Боровец, Посетителски център, целогодишно

ПУ-Бели Искър

- на границата на парка, изграждане и оборудване, целогодишно

Бази за парковата охрана

ПУ-Благоевград

- х. Македония, използване на наличната база, ремонт и оборудване, летен сезон
- х. Чакалица, използване на наличната база, ремонт и оборудване, летен сезон

ПУ-Белица

- м. Станкова лъка, използване на наличната база на Районна болница Разлог, ремонт и оборудване, летен сезон
- м. Титевица, използване на наличната база на ДЛ-Разлог, ремонт и оборудване, целогодишно
- м. Карааланица, използване на наличната база на “Я и К”, ремонт и оборудване, летен сезон

ПУ-Якоруда

- х. Грънчар, използване на наличната база, ремонт и оборудване, летен сезон

ПУ-Белово

- яз. Чаира, използване на наличната база на НЕК, ремонт и оборудване, целогодишно
- яз. Белмекен, използване на наличната база на “Я и К”, ремонт и оборудване, целогодишно

Приложение № 31 (продължение)

ПУ-Костенец

- м. Айран дере, използване на наличната база на “Я и К”, ремонт и оборудване, летен сезон
- м. Двете реки, използване на наличната база на “В и К”, ремонт и оборудване, целогодишно
- х. Белмекен, използване на наличната база, ремонт и оборудване, летен сезон

ПУ-Боровец

- р. Ибър, между отдели 598 и 624, използване на наличната база на “Я и К”, ремонт и оборудване, целогодишно
- р. Марица, между отдели 349 и 351, използване на наличната база на НИХМ-БАН, ремонт и оборудване, целогодишно
- х. Чакър войвода, използване на наличната база, ремонт и оборудване, активен сезон
- х. Мусала, използване на наличната база на “Я и К”, ремонт и оборудване, активен сезон

ПУ-Бели Искър

- яз Бели Искър, използване на наличната база на “Я и К”, ремонт и оборудване, целогодишно
- Лева река, използване на наличната база на “В и К”, ремонт и оборудване, летен сезон

ПУ-Говедарци

- х. Мечит, използване на наличната база, ремонт и оборудване, летен сезон
- КК-Маловица, използване на наличната база, ремонт и оборудване, целогодишно
- х. Вада, използване на наличната база, ремонт и оборудване, целогодишно

ПУ-Дупница

- х. Скакавица, използване на наличната база, целогодишно
- х. Ив. Вазов, използване на наличната база, през летния сезон
- х. Отовица, използване на наличната база, целогодишно
- м. Седемте езера, използване на наличната сграда на ДЛ-Дупница, летен сезон

Приложение No 32

Показатели за оценка ефективността на изпълнение на целите

При разработването на проектите към плана за управление се препоръчва към всеки от тях да се включи раздел за оценка и контрол на неговата ефективност. Той включва определяне на критериите (показателите) за ефективност, както и изработване на план за наблюдение и оценка на дейността – срокове, отговорници и ресурси. Идентифицирането на показателите за ефективност и средствата за измерването им, по отделно за всеки проект, дава възможност за тяхното по-конкретно и прецизно определяне. Посочените по долу показатели са разработени на базата на преглед на дългосрочните и оперативни цели в общ план.

1. Управление на природните компоненти			
Цели	Показатели	Средства за измерване и оценка	Участници
12 Дългосрочни цели 45 Оперативни цели	1. Разработена е програма за дългосрочен екологичен мониторинг на базата на набор от ключови индикатори за наблюдение и оценка състоянието на: - Екосистемите в резерватите - Иглолистните горски комплекси - Клековите съобщества - Алпийските, субалпийските и скалните местообитания - Езерните, крайезерните, речните и крайречни местообитания - Популациите на консервационно значимите видове	<ul style="list-style-type: none"> • програмата се изпълнява текущо • годишни отчети за резултатите от екологичния мониторинг 	ДНП, МОСВ експерти от БАН, Научен консултативен съвет към НП “Централен Балкан”, ОБРИР проект

	- Популациите на лечебните растения, горски плодове и гъби - Въздух, води, почви		МОСВ
	2. Разработена е програма за мониторинг на зоните около резерватите, естествените коридори между тях, както и територии за връзка на парка с други защитени територии. Антропогенното влияние в тези територии е намалено (туризъм, инфраструктура, незаконни дейности); спазват се режимите и нормите за зоната ОЧВ.	<ul style="list-style-type: none"> • програмата се изпълнява текущо • отчет на всеки 4 години за ефективността на екологичните коридори на територията на парка и извън неговите граници. 	ДНП, РИОСВ, регионални органи на МЗГ, местна и регионална власт
	3. Идентифицирани са нови територии с потенциал за резерватни и са оценени в сравнение с цялата територия на парка.	<ul style="list-style-type: none"> • брой на внесените предложения за обявяване на нови резерватни територии • брой приети от МОСВ предложения за обявяване на нови резерватни територии на края на 10 годишния период на действие на плана 	ДНП, Научен консултативен съвет към НП, Министерства и ведомства, научни и академични институции, общини и областни управители, НПО
	4. Представителните, типични и уникални елементи на ландшафта (каньони, ждрела, скални форми, водопади и др.) са идентифицирани, описани, картирани. Разработена е програма за мониторинг на тяхното състояние.	<ul style="list-style-type: none"> • програмата се изпълнява текущо • годишни отчети за резултатите от мониторинга 	ДНП, групи със специални интереси, НПО

	<p>5. Намален е броя на закононарушенията (незаконна сеч, браконьерство и др.) на територията на парка. Разработена е програма за съвместни действия на ДНП с др. държавни ведомства и местните власти.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • месечни доклади относно установени нарушения и наложени наказания от парковите началник участъци и ДНП като цяло • брой споразумения със заинтересовани ведомства и институции и брой успешни съвместни акции 	<p>ДНП, РИОСВ, регионални органи на МЗГ, местна и регионална администрация и др.</p>
	<p>6. Оценено е влиянието на туристическите маршрути върху клековите съобщества, алпийските и субалпийски и скалните местообитания. Подобрени са разположението и взаимовръзката на мрежата от пътеки.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • брой променени или затворени маршрути • отчет за въздействието на туристическото натоварване върху местообитанията всеки 4 години 	<p>ДНП, БТС, ПСС и др.</p>
	<p>7. Разработен устройствен план на социалната и техническата инфраструктура – премахване, строителство, ремонт, поддръжка, разработени са стандарти, стилове, критерии. Прилагат се стандартите и изискванията на техническите планове и проекти, както и процедурите за ОВОС.</p> <p>Оценено е и е ограничено въздействието на хидросъоръженията в парка</p>	<ul style="list-style-type: none"> • плана се изпълнява текущо • годишни отчети за резултатите и състоянието на инфраструктурата в парка <ul style="list-style-type: none"> • оценка и доклад за състоянието на хидросъоръженията и влиянието им върху природното богатство в парка до 5 години от изпълнение на ПУ • брой писмени споразумения и съвместни планове с басейновите дирекции 	<p>ДНП, МОСВ, БТС, ВиК, заинтересовани лица и ведомства</p>

		<ul style="list-style-type: none"> • брой изградени или ремонтирани съоръжения за изпускане на екологично оптималното количество вода 	
2. Управление на туристите			
Цели	Показатели	Средства за измерване и оценка	Участници
1 Дългосрочна цел 9 Оперативни цели	1. Разработен е профил на туристите с анализ и оценка на предпочитанията им – хижи, маршрути, интереси, дейности; продължителност на престой и др.	<ul style="list-style-type: none"> • Актуализира се всеки 5 години (социологическо проучване) 	ДНП, изпълнител (НПО и др.)
	2. Разработена е програма за мониторинг на въздействието на туристическото натоварване върху : пътеки, биваци, хижи, изхвърляне на твърди отпадъци и др. във връзка с определяне и съблюдаване границите на допустимата промяна	<ul style="list-style-type: none"> • програмата се изпълнява текущо • годишни отчети за резултатите от мониторинга 	ДНП, БТС, групи със специални интереси
	3. Туристическите услуги са подобрили – туристите са оптимално разпределени и по-добре обслужени. Повишена е безопасността на туристите.	<ul style="list-style-type: none"> • Изследване на туристическия поток и доклад относно състояние на предлаганите услуги по настаняване, информирание и т.н. - актуализира се всеки 5 години (социологическо проучване) • брой маркирани опасни участъци и изградени обезопасителни съоръжения • % намаляване на злополуките с туристи в парка 	ДНП, БТС, НПО, ПСС, туристически фирми, други

	4. Идентифицирани и одобрени са не по-малко от 9 туристически маршрути за специализирани туристически дейности в парка	<ul style="list-style-type: none"> • брой идентифицирани и предложени нови специализирани туристически дейности в парка • брой одобрени специализирани туристически дейности • брой включени местни тур-оператори реализирали приход 	ДНП, БТС, НПО, тур операторски фирми (частен бизнес), туристически асоциации и местни инициативни групи
	5. Разработени са и са финансирани проекти за ремонт, поддръжка и подобряване на външния вид на хижите, управление на отпадъците, поддръжка на района и увеличаване на броя предлагани услуги и др.	<ul style="list-style-type: none"> • разработени проекти за подобрене на хижите по най-често посещаваните маршрути (брой). • брой финансирани проекти (поне 50 % от разработените проекти са финансирани) • определени са и са обозначени местата за къмпигуване, бивакуване, заслоните до края на 3-тата година • брой съоръжени и оформени места за къмпинг и биваци • брой построени и оборудвани заслони съобразно с оценка нужди на парка 	МОСВ, ДНП, БТС, НПО, изпълнител
	6. Разработена е система за управление на твърдите отпадъци и отпадъчните води. Дейностите по управление на отпадъците са операционализирани и се прилагат.	<ul style="list-style-type: none"> • Системата е разработена до края на 3-тата година от прилагане на ПУ. • програмата се изпълнява текущо • годишни отчети за резултатите по управление на отпадъците 	МОСВ, ДНП, БТС, лица стопанисващи сгради и др. инфраструктура в парка

3. Интерпретация, обучение и образование			
Цели	Показатели	Средства за измерване и оценка	Участници
1 Дългосрочна цел 5 Оперативни цели	<p>1. Разработена е програма за интерпретиране и образование относно биологичното разнообразие на НП, природните ресурси, ландшафт, обекти на културно-историческото наследство включително:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Идентифицирани са теми, обекти и маршрути • Подготвени са информационни материали – табели, къртове, справочници, брошури и др. • компоненти от програмата са включени в пакети от туристически услуги предлагани от тур операторите и др. 	<ul style="list-style-type: none"> • Програмата е разработена до края на 2-рата година от прилагане на ПУ и се изпълнява • Брой издадени материали • Брой туристически пакети с включени обекти от интерпретативната програма на парка 	ДНП, МОСВ, Министерство на културата, тур оператори, НПО, ОБРИП проект, други
	2. Организиран са и са проведени курсове за обучение на целеви групи по интерпретативни умения за парка, както и на служители от ДНП	<ul style="list-style-type: none"> • Годишен отчет – брой обучения, брой участници 	ДНП, БТС, НПО тур операторски фирми
	3. Идентифицирани са и са картирани обектите на културно-историческото наследство. Функционира система за охрана.	<ul style="list-style-type: none"> • инвентаризацията на обектите на културно-историческото наследство е завършена до края на 5-тата година • годишни отчети за състоянието на обектите 	ДНП, Институт по паметниците на културата и др. заинтересовани ведомства

	4. Разработена е и се изпълнява програма за обучение на целеви групи с акцент върху природозащитата. Групите включват: <ul style="list-style-type: none"> • преподаватели и учащи се • журналисти • тур оператори 	<ul style="list-style-type: none"> • проведени са поне 3 обучения годишно • ежегоден отчет по изпълнение на програмата • брой участници (обучавани лица) 	ДНП, местни власти, училища, тур операторски фирми, медии, други
4. Партньори и местни общности			
Цели	Показатели	Средства за измерване и оценка	Участници
3 Дългосрочна цели 11 Оперативни цели	1. Разработена е програма за съвместно управление на природните ресурси. Разработен е пилотен проект по ползване на природните ресурси, който се прилага в предварително избран район на парка. Резултатите от проекта са анализирани и опита е приложен съвместно с други общности около парка.	<ul style="list-style-type: none"> • програмата е разработена и се изпълнява • отчет за пилотния проект по ползване на природните ресурси до края на 2 -рата година. • брой общини включени в програмата за съвместно управление на ресурсите • брой лица реализирали приходи • брой обучавани събирачи и ползватели на природни ресурси • брой осъществени дейности/проекти с посредничеството на ДНП в областта на ползване на природните ресурси 	ДНП, регионални и местни власти, частен бизнес събирачи, ОБРИР проект и др.
	2. Създадена е и се поддържа система за редовна координация с местните и регионални власти, НПО и др.	<ul style="list-style-type: none"> • брой ефективни обществени форуми реализирани от ДНП и използвани за диалог и решения на въпроси от взаимен интерес. 	ДНП, НПО, регионални и общински органи, Полиция,

		<ul style="list-style-type: none"> • Брой писмени споразумения с различни партньори 	Гражданска защита, регионални органи на МЗГ и други
	3. Разработени са туристически продукти съвместно с местните власти и тур операторски фирми (частния бизнес). Разработен е пилотен проект за развитие на екотуризъм в избран район на парка. Резултатите от проекта са анализирани и опита е приложен съвместно с други общности около парка.	<ul style="list-style-type: none"> • брой предложени и въведени в действие туристически продукти • % на увеличаване на броя лица, реализирали приход от развитие на екотуризма в района на парка • отчет за пилотния проект за развитие на екотуризъм до края на 2 -рата година. • брой общини включени в програмата за развитие на екотуризъм 	ДНП, регионални и местни власти, частен бизнес, ОБРИР проект и др.
5. Функциониране и дейност на парковата администрация			
Цели	Показатели	• Средства за измерване и оценка	Участници
4. Дългосрочни цели 17 Оперативни цели	1. Разработена е система за работата на парковата администрация и планове за действие: <ul style="list-style-type: none"> • За управление на инфраструктурата • Маркировка, • Комуникации • Противопожарна дейност • Установяване на нарушения и налагане на наказания 	<ul style="list-style-type: none"> • плановете са разработени и се прилагат • идентифицирани са подходящи партньори за съвместна дейност • брой споразумения с партниращи институции и успешни съвместни действия • брой поставени знаци, изградени контролни пунктове и др. части от инфраструктурата за нуждите на парковата администрация 	ДНП, МОСВ, БТС, регионални и местни власти, органи на заинтересовани ведомства, специализирани групи, НПО и др.

		<ul style="list-style-type: none"> • брой установени нарушения и санкционирани нарушители • скорост и ефективност при погасяване на пожари 	
	2. Разработена е програма съвместно с НСЗП (МОСВ) и подходящи научни и образователни институции за развитие на човешките ресурси и обучение на: Експерти; Охранители; Административен персонал	<ul style="list-style-type: none"> • програмата се изпълнява и ежегодно се отчита • Брой проведени специализирани курсове • Брой участници от ДНП • Брой служители получили повишение и/или отличие 	ДНП, НСЗП, БАН, образователни институции, НПО
	3. Съществуващите механизми за набиране на средства: концесии, такси, разрешителни, глоби - са по-ефективно организирани и контролирани Разработени са механизми за генериране на допълнителни доходи включително от: <ul style="list-style-type: none"> • Сувенири с емблемата на парка • Рекламни, образователни и информационни материали • Специализирани услуги (с различни партньори и/или самостоятелно) 	<ul style="list-style-type: none"> • брой механизми за набиране на средства подобрени и приложени • годишни отчети за реализирани приход • системата е разработена и до края на 3 тата година започва нейното прилагане • брой съвместни инициативи за генериране на приходи • брой дейности финансирани от външни спонсори • размер на получените приходи 	ДНП, МОСВ, частен бизнес, НПО, местни и регионални власти, други
	4. Разработена е програма за връзки с обществеността, която включва: информирание, роля и отговорности на ДНП, работа с медиите и др.	<ul style="list-style-type: none"> • годишни отчети по дейностите за връзки с обществеността • брой издадени бюлетини и публикувана информация за парка в мас медиите. 	ДНП, НПО, местни власти, други

	<p>Издават се информационни бюлетини за дейността на ДНП, поддържа се страница за парка в Интернет</p> <p>Създадена е ефективна мрежа от информационни центрове разпространяващи информация от взаимен интерес за ДНП и местните общини</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Брой посетили WEB страницата и постъпили коментари. • Брой населени места участващи в мрежата от информационни центрове със споразумение от взаимен интерес. 	
	<p>5. Получено е международно признание на значението на парка изразено чрез:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Участие в международни инициативи и мрежи от защитени територии • Участие на семинари и обучения в чужбина • Получена чуждестранна финансова подкрепа • Публикувана информация за парка в международни издания. 	<ul style="list-style-type: none"> • годишни отчети за дейностите на парка с международно участие • брой получени международни отличия и дипломи • размер на постъпилата чуждестранна финансова подкрепа • брой публикации за парка в международни издания 	ДНП, МОСВ

Дирекция на Национален Парк "Рила"

Министерство на околната среда и водите, Република България

Този план за управление е разработен и издаден с помощта на Американската агенция за международно развитие - България, в рамките на нейния Проект за опазване на биологичното разнообразие и икономически растеж, (договор No. LAG-I-00-99-00013-00).